

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKTA SUÇLULARIN İADESİ VE SİYASİ
SUÇ İSTİSNASININ ULUSLARARASI TERÖRİZMLE
MÜCADELEDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Hazırlayan

Kürşat ÇEVİK

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Canan Ateş EKŞİ

Ankara – 2009

**T.C
GAZİ ÜNİVERSİESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**ULUSLARARASI HUKUKTA SUÇLULARIN İADESİ VE SİYASİ
SUÇ İSTİSNASININ ULUSLARARASI TERÖRİZMLE
MÜCADELEDEKİ ETKİSİ**

YÜKSEKLİSANS TEZİ

Hazırlayan

Kürşat ÇEVİK

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Canan Ateş EKŞİ

Ankara – 2009

ONAY

Kürşat ÇEVİK tarafından hazırlanan “Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Siyasi Suç İstisnasının Uluslararası Terörizmle Mücadeledeki Etkisi” başlıklı bu çalışma 17.09.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Canan Ateş EKŞİ

Prof.Dr. Hasan ÜNAL

Doç.Dr. Ertan BEŞE

ÖNSÖZ

Suçluların iadesi, günümüzde geçmişte olduğu gibi dünya kamuoyunun ilgisini üzerine çekmeyi sürdüren bir kurumdur. Bu kurumun artık kendine özgü ilkeleri ve kuralları ile yeni bir hukuk alanının doğmasına sebep olmuştur. Bu Suçluların İadesi/Geri Verilmesi Hukukudur.

X.yüzyılda iletişim ve ulaşım araçlarının hızla gelişmesi, yeryüzü nüfusunun çok artması, siyasal alanda yaşanan çalkantılar ve bunların sonucu olarak ortaya çıkan küreselleşme olgusu bugün insanoğlunun en çok telaffuz ettiği konulardan biri haline gelen suçluların geri verilmesi kurumu ile ilgili ilke ve kuralların incelenip tartışıldığı bu hukuk dalının ortaya çıkmasında başlıca saikler olmuşturlardır. Hakikaten binlerce yıllık geçmişi bulunan geriverme kavramı artık günümüzde Uluslar arası Ceza Hukuku'na bağlı bir hukuk alanının ana konusunu meydana getirebilecek derecede zengin ilke ve kaynakları bünyesinde toplamıştır.

Özellikle son on yılda yurt dışına kaçan terör suçlularının ülkemize getirilmesi doğrultusundaki çabalar ve bu konuda karşılaşılan güçlükler özellikle bunların terör suçlusu değil de siyasi suçlu olarak kabul edilmesi uluslararası hukuk ve diplomasi açısından oldukça hassas olan bu konun ülke gündemini sıklıkla meşgul etmesiyle sonuçlanmıştır. Burada dikkat çeken husus ise bu sorunun hukuki boyutuyla değil de daha çok siyasi yönü ile ele alınıp tartışılması olmuştur. Kamuoyunda bu konu hakkında büyük bir bilgi eksikliği olduğu açıktır. Söz konusu bu nedenler terörizmle mücadelede önemli bir olgu olarak değerlendirdiğimiz suçluların geri verilmesi ve siyasi suç istisnasının tez konusu olarak seçmemize sebebiyet vermiştir.

Tezin temel amacı terörizmle mücadelede önemli bir olgu olan suçluların iadesi kurumunun detaylı olarak ele alınması ve siyasi suç istisnasının bu mücadeleyi olumlu/olumsuz nasıl etkilediğine dair bir sunum yapmaktır.

Terör eylemlerinin ülkelerin sınırını aşarak milletlerarası bir görünüm alması birçok hukuki sorunu da beraberinde getirmektedir. Milletlerarası niteliğe sahip terör eylemlerinde, suçluların iadesi, bu suçları takibe yetkili merci, adli yardım bakımından önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle terörizm, Uluslararası Ceza Hukukunun da önemli meseleleri arasına girmiştir.

Bu çalışmada destek ve yardımlarını esirgemeyen başta danışmanım sayın Doç.Dr. Canan Ateş EKŞİ, Üniversitemiz Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı sayın Prof.Dr. Haydar ÇAKMAK'a çok teşekkür etmek isterim. Tezin düzenlenmesinde önemli katkıları olan Murat KABAKLI beyefendiyi de mutlaka hatırlamalıyım. Çalışmanın her aşamasında yanımda olan ve çok büyük katkıları olan Sayın Elaine RYAN'a da şükranlarımı sunmak istiyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM SİYASAL ŞİDDET: TERÖR VE TERÖRİZM

I. TERÖRİZM: KAVRAM, TANIM, TARİHÇE	6
A. Terör – Terörizm Kavramı	6
B. Terör ve Terörizmin Tarihi Gelişimi.....	11
1. Tarihi Süreç İçerisinde Terör.....	11
2. Modern Anlamda Terörizmin Gelişimi	15
II. TERÖRİZMİN ÖZELLİKLERİ, UNSURLARI, SINIFLARI.....	20
A. Terörizmin Özellikleri.....	20
1. Terörizmin Literatürdeki Özellikleri.....	21
2. Terörizmin Genel özellikleri	29
B. Terörizmin Unsurları	30
1. İrade unsuru	31
2. İdeoloji unsuru	31
3. Örgüt unsuru	31
4. Şiddet unsuru	32
5. Amaç (Hedef) unsuru	33
C. Terörizmin Sınıflandırılması.....	36
1. Politik, İdeolojik, Bireysel Terörizm	38
a) Politik Görüşe Dayalı Terörizm	
b) İdeolojik Amaca Dayalı Terör/Köktendinci-Etnik Terörizm	
c) Bireysel Terör/Adi Suçla Ortaya Çıkan Terörizm	
2. Amaçlarına, Hedeflerine, Motivasyonuna, Uygulayıcılarına, Uygulama Yerlerine, Uygulama Şekillerine Göre Terörizm.....	39
a) Amaçlarına Göre Terörizm	
b) Hedef-Motivasyonuna Göre Terörizm	

c) Uygulayıcılarına Göre Terörizm	
d) Uygulama Yerine Göre Terörizm	
3. Aşamalarına Göre Terörizm.....	44
a) İhtilal Öncesi Terörizm	
b) Yok Edici Terörizm (Tenkil Hareketi)	
c) Gölgeolay (Epifenomenal) Terörizm	
d) Devlet Terörizmi	
e) İhtilalci Terörizm	
f) Alt İhtilalci Terörizm	

İKİNCİ BÖLÜM ULUSLAR ARASI ADLİ YARDIMLAŞMA TÜRÜ OLARAK SUÇLULARIN İADESİ

I. SUÇLULARIN İADESİ.....	47
A. Kavram ve Tanım	49
B. Tarihsel Gelişme	51
C. Hukuki Nitelik	55
II. SUÇLULARIN İADESİ KURUMUNUN KAYNAKLARI	58
A. Uluslararası Hukuk Kuralları	60
1. İki Taraflı Suçluların İadesi Sözleşmeleri	60
2. Çok Taraflı Suçluların İadesi Sözleşmeleri:	61
3. Suçluların İadesi Hükmünü İçeren Askeri Sözleşmeler:	61
4. Uluslararası Nezaket ve Karşılılık Esası:	62
5. İade Et Ya da Yargıla (Aut Dedere Aut JUdicare):.....	62
B. İç Hukuk Kaynakları	63
1. Anayasalar	63
2. Ceza Yasaları	63
3. Özel Geriverme Yasaları	64
4. Diğer Kaynaklar	65
III. KAYNAKLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER.....	65
IV. SUÇLULARIN İADESİNE DAİR TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU İADE SÖZLEŞMELERİ.....	71

V. SUÇLULARIN İADESİNİN KOŞULLARI	72
A. Anlaşmanın Mevcudiyeti	73
B. Kişiyeye İlişkin Koşullar	74
1. Mültecilerin Statüsü	74
2. Yaş, Sağlık Durumu Ve Diğer Kişisel Gerekçeler	76
3. Vatandaşlık.....	76
C. Suça İlişkin Koşullar	79
1. Siyasî Suçlar	81
2. Askerî Suçlar	83
3. Malî Suçlar.....	84
4. Basın Suçları.....	84
D. Cezaya İlişkin Koşullar	84
E. Yetki Ve Usule İlişkin Koşullar	87
1. Yetki	87
2. Usuli Red Nedenleri	88
a. Kesin Hüküm Gücü (non bis in idem)	
b. Kamu Davasını Düşüren Nedenler	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
SİYASİ SUÇLARLA SİYASİ SUÇLARA BAĞLI
SUÇLARDAN İADE EDİLMEZLİK KURALI

I. GENEL OLARAK SİYASİ SUÇ KAVRAMI	91
II. SİYASİ SUÇUN TANIMI	94
A. İç Hukukta ve Uluslararası Hukukta	94
B. Doktrindeki Görüşler	96
III. SİYASİ SUÇ KAVRAMININ TARİHİ GELİŞİMİ	99
A. Roma Hukukunda.....	99
B. Germen Hukuku, Ortaçağ ve Mutlakiyetçilik Döneminde	100
C. Liberal Gelişmeler, Fransız İhtilali ve Sonrası	101
D. Burjuva Hukuk Sistemine Tepkiler ve Sistemin Geçirdiği Değişimler Sırasında.....	107

IV. SIYASİ SUÇ ÇEŞİTLERİ.....	108
A. Tam Siyasî Suçlar	109
1. Objektif Teori	109
2. Sübjektif Teori.....	111
B. Nisbî Siyasî Suçlar	113
1. Bağlantılı Suçlar	114
2. Karma Suçlar	114
C. Nisbi Siyasi Suçların Niteliğini Belirleyen Görüşler.....	116
1. Objektif Teori (İhlal Edilen Hak Teorisi).....	116
2. Sübjektif Teori.....	117
3. Ayırma Teorisi.....	118
4. Savaş Adetlerine Uygunluk (Politik Olay) Teorisi.....	119
5. Üstünlük Teorisi	121
V. Siyasi Suçlarda Sığınma Hakkı ve Sınır Dışı Etme	126

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SIYASİ SUÇ İSTİSNASININ İSTİSNALARI ve TERÖR OLAYLARININ
SIYASİ SUÇ İSTİSNASI KARŞISINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

I. BELÇİKA KAİDESİ	129
A. İlke Hakkında Düşünceler.....	133
B. Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar	134
II. ULUSLARARASI HUKUK KURALLARINA AYKIRILIK.....	135
A. İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar	136
B. Barışa Karşı İşlenen Suçlar (Saldırı Suçu).....	144
C. Savaş Suçları.....	145
III. UÇAK KAÇIRMA SUÇLARI	150
A. Genel Bilgiler	150
B. Uluslararası Sözleşmeler.....	151
1. 1963 Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Tokyo Sözleşmesi	
2. 1970 Uçakların Kanun Dışı Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında La Haye Sözleşmesi	

3. 1971 Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Montreal Sözleşmesi	
IV. TERÖR SUÇLARI	156
A. 1977 Tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi ..	157
1. Sözleşmenin Amacı	
2. Sözleşmeye Göre Terör Eylemleri	
3. Sözleşmeye Göre Terör Eylemlerinin Siyasi Suç Sayılmaması ve İade	
4. Sözleşmeye Göre Adli Yardımlaşma	
B. 2005 Tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi	172
V. TERÖR EYLEMLERİNİN SİYASİ SUÇ KAVRAMI KARŞISINDA DEĞERLENDİRİLMESİ	179
SONUÇ	186
KAYNAKÇA	191
EKLER	205
EK I: Türkiye'nin Taraf Olduğu İkili Anlaşmalar	
EK II: Türkiye'nin Taraf Olduğu Çok Taraflı İade ve Adli Yardımlaşma Sözleşmeleri	
EK III: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi	
EK IV: Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi	
EK V: Avrupa Konseyi ve Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi	
ÖZET	257
ABSTRACT	259

KISALTMALAR

A.B.D	:Amerika Birleşik Devletleri
A.C	:Adliye Ceridesi
A.D	:Adalet Dergisi
a.g.e	:Adı Geçen Eser
a.g.m	:Adı Geçen Makale
A.J.I.L	:American Journal Of International Law
A.Ü.H.F.D	:Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
A.Ü.S.B.F.D	:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
Bkz	:Bakınız
B.M	:Birleşmiş Milletler
C	:Cilt
çev	:Çeviren
D.Ü.H.F.M	:Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
F	:Fıkra
I.C.L.Q	:International Comperatively Law Quarterly
I.R.A	:Irish Republican Army
İ.B.D	:İstanbul Barosu Dergisi
İ.Ü.H.F.D	:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İ.Ü.H.F.M	:İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
İz.B.D	:İzmir Barosu Dergisi
L.J.I.L	:Leiden Journal Of International Law
MD	:Madde
M.L.R	:Michigan Law Review
M. Ö.	:Milattan Önce
RG	:Resmi Gazete
S	:Sayfa
SİDAS	:Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
S.S.C.B	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
S.Ü.H.F.D	:Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi dergisi
S	:Sayı

T.B.M.M	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
T.C.K	:Türk Ceza Hukuku,
T.L.Q.R	:The Law Quarterly Review
T.Ö.D.A.S	:Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi
YD	:Yargıtay Dergisi

GİRİŞ

Bir terörizm fiili genellikle politik bir fiildir. Terörizm genellikle siviller üzerinde dramatik veya ölümcül zarar vermek veya politik yâda ideolojik (laik /dini) amaçlı bir korku atmosferi yaratmak anlamına gelir. Terörizm fiilleri sade suç fiillerinden daha fazlasıdır. Terörist fiiller politik ve stratejik neticeler elde etmek için kullanılan sistematik bir taktik içerir. Hesaplanmış korku, cebir ve harp (politik) stratejileri içerirler. Son dönemlerde ise terörist aktiviteler tartışmalı bir şekilde belirli devletlerin başka devletlere karşı dış politika enstrümanları haline gelmişlerdir.

Terörizm kavramı tam bir tanımlamayı mümkün kılmamaktadır. Hayli sübjektif ve politik olan doğasından dolayı tam bir evrensel, üzerinde mutabık kalınan terörizm tanımına ulaşılamamaktadır.¹ Terörizmin tanımlanmasıyla ilişkilendirilmiş zorluklar A.B.D Anayasa Mahkemesi Hâkimi Potter Stewart'ın "Nico Jacobellis v. Ohio" adı ile anılan dava ile ilgil yaptığı, müstehcenliğin tanımlanmasındaki ince ayrıntılar üzerindeki düşüncelerini hatırlatmaktadır – onu gördüğümüz zaman biliriz-² fakat genel olarak kabul edilmiş bir tanımı yoktur. Bundan dolayı terörist faaliyetler birçok hükümet tarafından kabul edilen tam meşru bir terim olarak tanımlanmaktan daha kolay bir şekilde belirlenirler.

Suçluların iadesi yâda suçluların geri verilmesi kavamları bir devletin kanunları tarafından suç kabul edilen bir fiilden dolayı suçlanmış yâda cezaya mahkûm olmuş bir kişinin başka bir ülkede tutuklanması ve suçu işlediği devlete yargılanması yâda cezasını çekmesi için geri verilme sürecini ifade etmektedirler. Literatürde hem 'suçluların iadesi' hemde 'suçluların geri verilmesi' kavamları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. Biz tezimizde "suçluların iadesi"ni kullanacağız. Aslında her iki kavramda özünde üstte açıkladığımız aynı anlamı ifade etmektedir.

¹ Levitt Geoffrey, "Is "Terrorism" Worth Defining?", 13 Ohio N.U.L. REV. 97, 1986

² http://en.wikipedia.org/wiki/Jacobellis_v._Ohio

Her ne kadar devletlerin uluslararası hukuk ile genel olarak kişileri iade yükümlülükleri bulunmamaktaysa da, bu pratik yaygın ve neredeyse evrenseldir. Öyle olsa da uluslararası iadenin ciddi noksanlıkları mevcuttur. Dünyadaki birçok bir birinden farklı yasal sistemlerden dolayı uluslararası iade sürecini yürütmek için tek bir kurallar bütünü mevcut değildir. Bu yüzden hangi iade koşullarının geçerli olabileceği geniş bir şekilde farklılaşmaktadır. Birçok devlet kendi topraklarında ki kaçakların sadece kanunu bir hüküm yâda anlaşmadan kaynaklanan yetkiyle geri verilebileceğini kabul etmektedir. Kesin kabul edilmiş koşullar devletlerarasındaki süreci güçleştirse de hemen hemen tüm geri vermeler iki taraflı antlaşma yâ da anlaşmalara dayanarak gerçekleşmektedir.

Suçluların iadesi kurumu uluslararası yasal kuralların uygulanması ve kanun ve düzene saygı gösterilmesine zorlamak için hayati önem taşımaktadır. Bir suçla itham edilen failerin soruşturulacağı, yargılanacağı, mahkûm edileceği yâda uygun olarak cezalandırılacağı ülkelere geri vermek için mevcut bir politik kapasitenin yâda yasal düzenlemenin olmaması bu kişileri geniş olarak cezadan muaf olma imtiyazlısı olarak bırakacaktır. Bunun için iade ne bir diplomatik oyun nede uluslararası suçluları yakalama amaçlı önemsiz, gayri ciddi bir faaliyettir. Aksine bugün uluslararası kaçakları iddia edilen suç fiillerini işledikleri ülkelerde adalet önüne çıkarmak için olmazsa olmaz olan bir işlemdir.

Eğer bir suçlu suç işlediği ülkenin sınırları dışına çıkmayı başarmış ise bu aynı zamanda söz konusu kişiye ihlal ettiği kanunun ulaşamayacağı anlamına da gelir. Normal bir resmi iade sürecinde bir devlet suçlanan kişiyi diğer bir devletin gözetimine verebilir. Bu süreç genellikle antlaşma, mütekabiliyet yâda karşılıklı iyi ilişkilerle olur. Aslında yüzyıllar önce Hugo Gratius “eğer ibir devlet diğer başka bir devletten topraklarında bulunan bir suçlunun kendisine geri verilmesini isterse, söz konusu suçluyu yargılamanın yâda isteyen devlete iade etmenin suçlunun mevcut bulunduğu, suçlunun

istendiği devletin görevi olduğu”nu iddia etmiştir.³ Suçluların iadesi terörist faaliyetlerde bulunan bireylerin yakalanmasını, yargılanmasını, dava edilmesini ve cezalandırılmasını kolaylaştırdığı için iadenin bu hayati rolü uluslararası terörizm aktiviteleri durdurmak için hazırlanan modern yasal belgelerin anahtar hükümlerinde vurgulanmıştır. Bunun yanında eğer gayretli ve samimi olarak tatbik edilir ve uygulanırsa suçluların geri verilmesi terörist fiillerin önlenmesi için geçerli bir caydırıcılık olarak hizmet verebilir.

Bununla birlikte tarihsel tecrübe göstermiştir ki devletlerarasında iadeyi sağlayan bir antlaşma mutabakatı yeterli yâda etkili olamayabilmektedir. Modern uluslararası hukuka göre hükümetleri suçluları iadeye yâda toprağında saklanan sanıkları yargılamaya zorlayan evrensen bir kural mevcut değildir. Aslında bugün uluslararası iade süreci neredeyse tamamen iki taraflı anlaşmalar çerçevesinde ve suçlunun milliyeti, yabancı bir mahkemenin adaletliliği yâda suçun varsayılan politik doğası gibi belirli koşullar çerçevesinde yürümektedir. Dahası uluslararası iade sistemi ne geniş kapsamlı nede tam ve eksiksizdir. Hiçbir ülke diğer tüm ülkelerle geri verme anlaşmalarına sahiptir.

Beklide terörist faaliyetleri de kapsayan suçluların iadesi hususunda en problemlili konu siyasi suç istisnasıdır. Liberal ve demokratik hükümetlerin muhalifleri despot hükümlere teslim etme fikrine karşı ciddi bir olumsuz paradigma geliştirmelerinden beri bir çok modern iade anlaşması özellikle siyasi suçluları geri vermeden muaf tutmaktadır. Bununla birlikte ne siyasi suç neyin meydana getirdiğine dair kabul edilmiş kriterler mevcuttur nede siyasi suçluların iadesini engelleyen/yasaklayan uluslararası bir hukuk kuralı vardır. Sonuç olarak suçluların iade edilip edilmemesi kararı mevcut hükümetlerce belirlenen sübjektif kriterlere dayanmaktadır. Benzer şekilde iki taraflı iade sistemleri uluslararası teröristleri adalet önüne çıkarmak için sadece kısmi çözümler sağlamaktadırlar.

---

³ 2 Hugo Grotius, **DE JURE BELLI ACPACIS LIBRI TRES**, Ed. James B. Scott, çev. W. Kelsey, Oceana Publication, 1964, s.526-27.

Tezimiz özü itibariye teorik nitelikte bir çalışmadır. Tezimizde ana kavramsal özneyi terörizm ve uluslararası adli yardımlaşma türü olarak suçluların idesi/geri verilmesi kurumu oluşturmuştur. Konunun uluslararası hukuki boyutu ülkelerin iç hukuklarındaki düzenlemelerle birlikte ele alınmaya çalışılmıştır. Temelde ise suçluların iadesi kurumunun terörizmle mücadeledeki rolü değerlendirilmeye çalışılarak, iadedeki siyasi suç istisnasının kurumun bu rolünü müspet ya da menfi nasıl etkilediği analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu değerlendirmenin yapılabilmesi için I. Bölümde terörizm konusu gerek kavram, tanım ve tarihçe olarak gerekse özellikleri, unsurları ve tasnifleri hususunda şümulü olarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde karşımıza çıkan temel husus bugüne terörizmle mücadeleyi amaçlayan sözleşmelerde, sözleşme taslaklarının tartışılıp görüşüldüğü ulusal/uluslararası toplantı, sempozyum ve konferanslarda ortak bir terörizm tanımına ulaşılamamasıdır. Bunun yanında terörizmin bir siyasi mücadele şekli, siyaset aracı olarak kullanıldığı yönünde genel bir kabul mevcuttur. Asıl sorun ise devletlerin siyasilik unsurunun tayininde çifte standart uygulamalarından kaynaklanmaktadır. A devletinin terör olarak kabul ettiği bir eylem B devletince terör eylemi olarak değerlendirilmeyebilmektedir. Terör eylemlerinin güdülen siyasi maksada göre meşru/gayri meşru yâda haklı/haksız ayrımına tabi tutulması durumunda terörü ne tanımlamak ne de uluslararası arenada onunla etkin şekilde mücadele etmek mümkün olabilmektedir.

Tezin II. Ve III. Bölümlerinde ise suçluların iadesi kurumu ve iadede siyasi suç istisnası konuları kapsamlı olarak ele analiz edilmeye çalışılmıştır. Suçluların iadesi kurumu (kavram, tanım, tarihi gelişimi), kaynakları, kaynaklar arasındaki ilişkiler detaylıca ele alınırken geri vermenin hangi koşullarda gerçekleştiği konusu derinlemesine analiz edilmiştir.

Son bölümde ise siyasi suç istisnasının terör olayları karşısında uluslararası mevcut kural, kaide ve anlaşma ve sözleşmeler çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmıştır. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için çeşitli mahkeme kararları incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL ŞİDDET: TERÖR VE TERÖRİZM

I. TERÖRİZM: KAVRAM, TANIM, TARİHÇE

A. Terör – Terörizm Kavramı

Terör ve terörizm tanımı toplumdan topluma, hükümetten hükümete ve yer yer yazardan yazara farklı anlamlarda tanımlanmaktadır. Fakat bunun anlamı, terör ve terörizm herkese ve her şarta ya da bölgeye göre değişen birer olgu oldukları demek değildir. Burada belirtmek istediğimiz, sadece terörizm kavramının sınırlarının çizilmesinin zor olması, evrensel ve herkes tarafından kabul edilen bir tanımlamaya henüz ulaşamamış olmasıdır. Ayrıca teröre maruz kalan ya da terörle mücadele eden grupların yahut devletlerin de çalışmalarına meşruiyet kazandırmak için kendilerine göre terör tanımları yaptıkları da bir gerçektir.⁴ Terörle ilgili tanımların sayısı yüksek olsa da bu tanımların içerisinde ortak noktalarda yok değil. İşte bu tanımlar ve kavramlardaki çeşitlilikte, evrensel değerler içerisinde ortak paydaları bulmak kanımızca bu konudaki problemleri en aza indirecektir.

Öğretide terörizmin kavramı ile beraber “tedhiş”, “tedhişçilik” gibi kelimelerde kullanılmaktadır. Çalışmamızda Uluslararası doktrinde uyum sağlamak açısından “terör ve terörizm” kullanılacaktır.

Etimolojik kökeni itibariyle Latince "terrere" sözcüğünden türeyen terör ve terörizm kelimeleri, korkutmak, korku salmak, dehşete düşürmek, yıldırım anlamına gelmektedir.⁵ Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre terörün Türkçedeki karşılığı "korkutma, yıldırma, tedhiş" olarak kabul edilebilir. Kavramın içeriğine bakıldığında birbirinden farklı terör türleri bulunduğu

⁴ Bekir Çınar, **Devlet Güvenliği, İstihbarat Ve Terör**, Ankara, Sam Yayınları, 1997, s. 197

⁵ Paul Wilkinson, **Political Terrorism**, London, Dartmouth Publishing, 1974, s.9.

görülmektedir. Terörizm, siyasal amaçlara ulaşmak için organize ve sistematik olarak terör kullanılmasıdır.

Bir başka açıdan terörizm, şiddet kullanma ya da şiddet tehdidi içeren normal dışı yollarla siyasal davranışları etkilemek üzere dizayn edilmiş sembolik bir fiildir."⁶

Temel Britanica'da ise terörizm, "bireylerin, grupların ya da devletin siyasal bir amaçla başka kişi ve gruplara karşı giriştiği, savaş dışı sistemli şiddet eylemleri olarak tanımlanır. Terör eylemleri, kral ya da devlet başkanı gibi üst düzey yetkilileri, toplumun bazı önde gelen kişilerini ya da yargıç ve güvenlik görevlisi gibi kimseleri öldürmekten, bir havalimanını ya da alışveriş merkezini bombalamaya kadar değişen çeşitli biçimlerde olabilir. Terör insanları korkutup boyun eğmeye zorlayarak bir gücü bir egemenliği zorla kabul ettirmek amacıyla uygulanır. Bundan başka, karşı şiddet hareketlerine yol açarak, amaca uygun bir siyasal ortam yaratmak içinde kullanılır".⁷

Gerek günlük hayatta gerekse doktrinde birbirlerinin yerlerine kullanılan terör ve terörizm kelimeleri arasındaki fark üzerinde de mutlaka durulmalıdır.

Yılmaz Altuğ terör ile terörizm arasındaki farklılığı; "Terör çok kez gayri iradi olarak ortaya çıkabilir. Birçok savaş, terör ve kitle terörünün veya ihtilal amacıyla ayaklanmanın kontrol edilmez olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan terörizm ise, siyasi maksatlarla iradi olarak terör yaratmaktır. Terörü sistematik ve hesaplı kullanmaktır, ne kadar ham olursa olsun bir felsefe, teori veya ideolojiye dayanır"⁸ şeklinde ifade etmektedir.

Doğu Ergil' de bu farklılığın bir başka boyutuna; "yukarıdan terör", "aşağıdan terör" ayrımını yaparak işaret etmektedir. Ergil'e göre totaliter

⁶ Thornton. T. P., "Terror As A Weapon of Political Agitations", Intenal U'ar. (cd. ov) Eckstein. H, London 1964, s. 73.

⁷ Temel Britannica , **Temel Eğitim Ve Kültür Ansiklopedisi**, Ana Yayıncılık Yayınevi, Cilt 17, İstanbul, 1992, s. 159

⁸ Yılmaz Altuğ, **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 18

devletlerce kitleye yönelik olarak uygulanan ve seçilmiş, iradi bir siyasal strateji olan yukarıdan şiddet hareketleri olarak tanımlar. Aşağıdan terör ise, egemen güç odakları dışında başka bir güç odağından kaynaklanan, mevcut otorite sistemini ve özellikle devleti kontrol eden güçleri çökertmeye şiddet hareketleri olarak değerlendirilebilecektir.⁹

Sulhi Dönmezer'e göre "Şiddetin, sosyal, ulusal, ırki, dinsel, fesat çıkarıcı ve diğer maksatlarla ve sosyal sınıflar arasında çatışma ve savaş tahrik etmek üzere planlı ve hukuk dışı olarak kullanılması" terördür.¹⁰

Ümit Özdağ'ın terör tanımı ise stratejik bir bakış açısını yansıtır: "Terör irrasyonel bir hareketler dizisi değil, zayıf olan bir politik örgütlenmenin kendinden daha güçlü politik örgütlenmeye taleplerini dayatmak için, bir mantık silsilesi çerçevesinde geliştirdiği şiddet olaylarının bütünüdür. Bu anlamda terör, politik-militer hareketlerin iktidara geliş için kullandığı metotlar bütünü olarak da adlandırılabilir. Özetle terör, zayıf olan politik hareketin demokratik çözüm yollarını dışlayarak şiddet uygulamasıyla toplumsal korkuyu ve yılgınlı, rakibin politik ve askeri mağlubiyetini hedefleyen stratejidir."¹¹

Mahir Kaynak, terörle ilgili tanımında bu olgunun ikiyüzlü kullanımını ön plana çıkartmaktadır: "Terör, bir olayın gerçek yüzü değil onu saklayan bir örtüdür. Bu örtü kaldırılmadıkça kimin ne yapmak istediği anlaşılabilir. Terör, toplumu ve ülkeyi yönetenleri belli bir yöne sevk etmek için yapılan eylemlerdir ve eylem buna göre kurgulanır."¹²

Yücel Acer, Spinellis'in bir tanımını aktarmaktadır: "Belirli maksatlarla, özellikle de sosyo-politik karakterli ideolojik, filozofik maksatlarla, belirli kişilere veya ayırım yapmaksızın masum vatandaşlara karşı ciddi şiddet

⁹ Doğu Ergil, **Türkiye'de Terör ve Şiddet**, Turhan yayınevi, Ankara, 1980, s. 2/39

¹⁰ Gürol Korkmaz, "**Tanımı Sorunlu Bir Kavram: Terör**" Polis Dergisi, 1998, s14

¹¹ Orhan Usta, **Güneydoğu'da Terör Görünümü ve Devlet Siyaseti**, Siirt Valiliği Yayınları, Ankara, 2003. s 3

¹² Mahir Kaynak, "**Terör Bir Örtüdür**", www.enineboyune.net , 2003

suçları gerçekleştirerek, kişilere veya kişi gruplarına veya geniş toplum kesimine korku salmak" terörizmdir.¹³

Terörizm ülke içinde yer aldığı gibi küresel boyutu da vardır. Genelkurmay eski başkanlarından Orgeneral Hilmi ÖZKÖK 23-24 Mart 2006 tarihlerinde düzenlenen "Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği" sempozyumunda yaptığı açılış konuşmasında terörizmin, propaganda hedefine de yer veren bir tanımını yapmıştır: "Terörizm, hesaplı ve siyasal amaçlı bir şiddet biçimidir. Terörist eylemin yapıldığı yerden bölgeye, bölgeden dünyaya yayılan çirkin bir mesajdır."¹⁴

Terörizmin ilginç bir tanımlaması da Washington Post yazarı Michael Kinsley'in 11 Eylül Saldırıları'nın hemen sonrasında kaleme aldığı bir makalede görülmektedir: "Öncelikli olarak terör; korku, panik, umutsuzluk yaratmayı amaçlayan stratejiler olarak tanımlanabilir mi? Bütün bu düşünceler, düzenli olarak ortaya atıldı; fakat hiçbiri işe yaramadı. Aslında hepsi, iki yönden uygun değil: Tanımın içermesini istediğiniz insanları dışarıda bırakıyor ve 'terörist' etiketini hak etmediğini düşündüğünüz muhtemelen onları mali olarak desteklediğiniz ya da silahlandırdığınız için insanları içeriyor. Öyleyse Terörizm, kontrol edilebilen bastırılabilen; ama iyileştirilemeyen kronik bir hastalıktır."¹⁵

Dönmezer'e göre terör; "Eylemin failleri, hedefleri, teröristlerin eğitimi, teröre sağlanan istihbarı bilgilerin kaynağı, para, silah ve mühimmat temini birden çok ülke ile ilişkilendirilebiliyorsa, bunun uluslararası terör olarak adlandırılması gerektiğini" ifade eder.¹⁶

BM Uluslararası Terörizm Komitesi'ne göre terör: Uluslararası boyutları da bulunan bir uzlaşmazlığın üzerine, bu uzlaşmazlığın arzu edilen

¹³ Yücel Acer, "Terörizm Kavramı Açısından Ermeni Terörü ve Genel Nitelikleri", <http://www.turkishweekly.net/>, 28.10.2004

¹⁴ Hilmi Özkök, "Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği", Cumhuriyet Gazetesi, 24.06.2006

¹⁵ Michael Kinsley, **Terörizmin Tanımı**, Washington Post Gazetesi, 5 Ekim 2001

¹⁶ Sulhi Dönmezer, **Milletlerarası Tedhişçilik**, İstanbul Hucuk Fakültesi Mecmuası Cilt CXLIV, S. (1-4), 1980.

yönde gelişimini sağlamak amacıyla bir üçüncü devletin şuuruları dâhilinde bir yabancıнын kendi uyruğunda bulunmayan bir başkasına uyguladığı şiddet ve baskıdır.

Günümüzde yeni ortaya çıkan bir terörizm çeşidi ise asimetrik terörizmdir. Asimetrik terörizm; genel hedefin, nitelik ve nicelik olarak hedefi seçen terör örgütünden çok daha güçlü olduğu, bu güç farklılığı nedeniyle hedefin ancak yer, zaman, yöntem ve kullanılan silah açısından sürpriz özelliği taşıyan eylemlerle vurulabildiği, aradaki güç farkının; çatışma alanı, örgüt, eleman ve lojistik destek unsurlarının belirsizliğini ve gizliliğini bir avantaj olarak kullanan terör örgütünc savaş hukuku da dâhil tüm hukuk ve etik kurallara aykırı davranışın meşruiyet nedeni olarak deklare edildiği, bir terörizm türüdür.

Literatürde asimetrik savaş; "Daha zayıf bir ordunun daha güçlü bir orduya karşı yürüttüğü rastgele/belirsiz şiddet" şeklinde tanımlanmakta ve asimetrik savaşın özelliğinin de çarpışırken beklenmeyen, alışık olunmayan taktiklerin kullanılması olduğu ifade edilmektedir.

Asimetrik tehdit kavramına gelince, Deniz Tansi, bu kavramın ABD tarafından, "düzenli orduların karşı karşıya gelmediği, karargah ve cephanelik düzeni olmayan, merkezsiz, simetrisi olmayan tehdit" şeklinde tanımlandığını ifade etmektedir.¹⁷

Terör ve terörizm tanımları incelendiğinde; terör ile terörizm kavramları arasındaki en önemli farklılık, devlet terörü yani yukarıdan terör hariç tutulmak kaydıyla, terörün belirli bir irade gerektirmeden de ortaya çıkabilen, spontane, sistemsiz, örgüte gerek duymayan, çoğu kez de anlık veya kısa süreli bir şiddet olgusunu ifade etmesi, terörizmin ise terörün; sistematik, iradi, çoğu kez örgütlü ve uzun süreli kullanımını içeren bir kuralsız savaş ve propaganda tekniği ve bir strateji olmasıdır.

---

¹⁷ Deniz Tansi, "ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Türkiye", Cumhuriyet Strateji, 2005, s. 64.

B. Terör ve Terörizmin Tarihi Gelişimi

1. Tarihi Süreç İçerisinde Terör

Terörün ne zaman, nerede ve hangi terör olayı ile başladığı konusunda fikir birliği yoktur. Bunun nedeni de gerek teröristlerin gerekse ülkelerdeki yönetim kadrolarının hangi olayın terör olduğu konusunda hem fikir olamamalarından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı da terörün başlama tarihi konusunda ve tanımında ikilem yaşanmaktadır. Geçmişte cereyan eden terör hareketlerine uluslararası kamuoyu ilgili kurum ve kuruluşlar daha tarafsız davranmaktadır. Dolayısıyla genel anlamda eski terör olaylarında daha rahat fikir birliği sağlanmaktadır.

Terörün efsanelerle karışık bu çağının MS 66-73 yılları arasında Filistin'de faaliyet gösteren Sicar Mezhebi ile başladığı genel kabul görür¹⁸. Şenel ise, "Genel Hatlarıyla Terörizm" adlı kitabında Jewish Zealots ve taraftarlarının MS 6-135 yılları arasında Roma İmparatorluğu'na karşı terörizm olarak nitelendirilebilecek vur-kaç ve suikast eylemleri gerçekleştirdiklerini, Sicarilerin Zealots'un ardılları olduğunu belirtir.¹⁹

Zealots örgütünü bölge halkının en alt tabakasını oluşturan yoksulların, aşırı dini mezhebin mensuplarından oluşmaktadır. Genellikle de din adamları bu terör örgütünü kontrol etmekteydiler. Zealots sözcüğünün bu dinin adını taşıdığı söylenmektedir.

Aşırı milliyetçi, bağnaz ve Roma İmparatorluğu aleyhtarı din adamlarınca kurulan Sicar mezhebi, hedeflerini oluşturan ılımlı Yahudi Barış Partisi mensuplarını kalabalık içinde "sica" adı verilen küçük bir kılıçla öldürürlerdi. Kamu binalarına, hububat depolarına ve su kanallarına sabotaj yapmak gibi eylemler gerçekleştirirlerdi.²⁰

¹⁸ D.M. Schlagheck, **International Terrorism Lexion**, Lexington Books, London 1998, s.16

¹⁹ Muazzez Şenel-Alaattin Turhan, **Genel Hatlarıyla Terörizm**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1997. s. 22

²⁰ Altuğ, a.g.e., s. 28

Yankı uyandıran suikast eylemlerinden başka Kudüs'ü ele geçirmek için ölmenin kutsal olduğuna inanıyorlar ve ölmeyi eğlenceli bir olay olarak görürlerdi.

Kurucuları Hasan Sabbah'la özdeşleşen, İsmailiye (İsmaili) mezhebinin bir kolu olan Haşhaşinler, teröristten çok sistematik suikastçılardır. Ancak, suikast kampanyalarının uzun süreli olması ve Haşhaşin fedayinlerinin Haçlı Kralı Conrad, Selahattin Eyyubi, Melikşah ve Nizamülmülk gibi çağın önemli devlet adamlarını hedef seçmesi nedeniyle, terörün tarihçileri Haşhaşinleri Sicarilerden sonra ikinci en eski terör grubu kabul ederler. Tarihte bıraktıkları iz, günümüzün İngilizce ve Fransızca'sında Haşhaşin kelimesinden türeyen ve "cani, suikastçı" anlamına gelen "assassin" sözcüğü ile özetlenebilir.

Geçmişin en çok bilinen terör örgütü ve şefi 1090'da Hasan Sabbah tarafından kurulan, eylemlerini haçlı ordularına, mensubu oldukları İsmailiye (Şii-Fatimi) mezhebinin Nizari kolu'na yapılan saldırılara karşı ve mezheplerini yaymak için çok sayıda devlet adamına karşı suikast düzenlemişlerdir. Eylemlerinin en çok bilinenleri Seladdin Eyyubi'ye karşı başarısız bir suikast ve ünlü Selçuklu Veziri Nizamül Mülk'e karşı gerçekleştirilenlerdir. Ayrıca, çok sayıda Abbasi devlet adamlarını öldürdükleri de düşünülmektedir. Militanlarına "Fedayin" adı veren Sabah, eylemlerden önce Militanlarını Haşhaş içirerek onların cesaretlendirmesinden dolayı bu örgüte Haşhaşinler de denmektedir. Selçukluların Deylem Eyaleti'ndeki Kazvin yakınlarında bulunan Alamut Kalesi'ne yerleşen Hasan Sabbah 1124'de ölünceye kadar bu kalede yaşamıştır. Haşhaşinler 1256'da Moğol Hükümdarı Hülagu Han'ın kaleyi ele geçirmesiyle ortadan kaldırılmıştır. Haşhaşinlerin en önemli suikastı Kudüs'ün Haçlı Kralı Conrad'ı öldürmek olmuştur. Haşhaşinlerin Müslüman elitlere yönelik saldırıları özellikle Sünni Müslümanlar tarafından nefretle karşılanmaktaydı. Kendilerini gizlemek için

---

zaman zaman Hıristiyanlar gibi giyinirler ve suikastlarını hep hançerlerle yaparak kutsal bir anlam vermeye çalışırlardı.

Taheri'ye göre İslami radikalizmin gerçek kurucusu olan Hasan Sabbah'ı terörizme yöneltten neden, onun Şii-İsmaili mezhebinin bir eylem dini olduğu kararına varmasıdır. Sabbah, başarılı bir siyasal-dini hareketin; inceleme, propaganda, örgütlenme ve saldırı aşamalarından geçmesini ve bütün dünyayı ele geçirmek için saldırı noktası olarak kullanılmak üzere bir "kurtarılmış bölge" yaratılması gerektiğini öngörmekteydi. Bu bölge Elbruz dağlarındaki Alamut Kalesi olacaktı. Alamut civarında kısa sürede "Köyün Tanrısı" (Deh-Hoda) unvanını alan Sabbah; propaganda malzemesi araştırmaları, üreticisi "Mürşitler" propagandist polemikçi "Dayılar" ve suikatçıları "Fedayinlerden" oluşmaktaydı.²¹

Eski çağlarda Hintli Thug Tarikatı ve "Hür Kardeşlik Örgütü" ile Çin'in "Büyük Bıçaklar", "Beyaz Nilüfer" ve "Kızıl Mızraklar" gibi gizli derneklerinin de eylemlerinde zaman zaman teröre başvurdukları görülmektedir.²²

Kadeş Savaşı sonrası yapılan dünyanın bilinen en eski yazılı ittifak sözleşmesi kaleme alınmıştır. Bu sözleşme ile suçluların iadesi kavramına yer verilmiştir. Eti Kralı III. Hatusil ile II. Ramses arasında MÖ 1294 yılında imzalanan ittifak sözleşmesinde, suçlulukla ortak mücadele konusunda şu hüküm bulunmaktadır: "Eğer siyasi suç nedeniyle Mısır ülkesinden Hatti ülkesine ve Hatti ülkesinden Mısır ülkesine kaçan siyasi suçlular olursa birbirlerine geri verilecektir."²³

1789 Fransız ihtilali'nden sonra ortaya çıkan Robespierre'nin 1793-1794'teki yönetim dönemine "Terör Dönemi" (Regime de la Terreur) denmiştir. Terör uluslararası alanda yeni bir fenomendir.²⁴ Kral ve kraliçenin idamından sonra "ihtilal Mahkemeleri" ve "Kamu Selameti Komitesi" gibi

²¹ Amir Taheri, **Kutsal Terörün İç Yüzü**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1990, s. 45-54

²² Ersin Onulduran, **Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Faktör: Terörizm, Uluslararası Terörizm ve Gençlik**, MEB Basımevi, Ankara 1987, s. 168-169

²³ Faruk Örgün; **Küresel terör**, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2001 s.3

²⁴ Antonia Cassese, **Terrorizm, Politics and Law**, Polity Press, London, 1989, s.1

organlar kuruldu ve "Terör Yönetimi" ortaya çıktı ve baskı yönetimi dayanılmaz bir hale gelince, ülke yönetimini ele geçirmiş bulunan Robespierre ve taraftarlarının idam edilmesiyle sona ermiştir. Dönem boyunca üçyüzbini insan tutuklandı; onyedibini idam edildi ve daha fazlası da hapishanelerde öldü.²⁵ Fransız İhtilalinin ertesine rastlayan bu dönem, Fransa dışında da etkilerini hissettirmiştir. Kısa bir süre içinde tüm Avrupa bir kaos dönemi yaşanmaya başlamıştır.

19. yüzyılın ikinci yarısında Yeni Dünya'da diğer kıtalar kadar olmasa da geçmişte Amerika'da terörden nasibini almıştır. Amerikan İç Savaşı'nda (1861-1865) yenilgiye uğrayan Güneyliler yeniden inşa yanlılarına baskı yapmak için "Ku Klux Klan" adlı bir terör örgütü kurmuşlardır, ancak yönetim duruma hâkim olunca terör örgütü varlığını sürdürememiştir.

Çarlık Rusya'sında da Anarşizmin moda olduğu 19. yüzyılda Anarşistler "Halkın İradesi" (Norodnaya Volya) adlı terörist bir örgüt kurarak Çarlık karşıtı eylemlerde bulunmuşlardır. Bu dönemin en ünlü Anarşist yazarlarından Mihail Bakunin 1869'da yayınladığı "Devrimin Prensipleri" (Principles of Revolution) adlı yapıtında halkı zorbaya karşı şiddet kullanmayı önermiş ve yok etmenin dışında hiçbir eylem tanımadığını belirtmiştir. 1881'de gerçekleştirilen Anarşist Kongresi'nde öldürmenin meşru kabul edilmesi, terörist hareketlerin meşrulaştırılma çabaları olarak değerlendirilmiştir. 1878'de St. Petersburg Valisi General Trepov'un öldürülmesi, 1881'de Çar II. Aleksander'in öldürülmesi, 1898'de Avusturya İmparatoriçesi Elisabeth'in ve 1899'da İtalya Kralı I. Umberto'nun katliamı bu dönemin önemli terör eylemleridir.

Osmanlı İmparatorluğu'da bu dönemde Balkanlarda ayrılıkçı halkları ve Ermeni terörünü tanımıştır. Balkanlarda kurulan IMRO (Inner Macedonian Revolutionary Organization) örgütü en ünlülerindendir.²⁶

²⁵ Rıfat Uçarol, **Siyasal Tarih**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995, s.17

²⁶ Mehmet Emin Çağırın, Hakan Ardor, Mehmet Seyfettin Erol, **Terörizm**, Platin Kitap Yayınevi, Ed. Haydar Çakmak, Ankara, 2007, s,20

Terör tarihinin en önemli sonuç doğuran terör eylemi 28 Haziran 1914'de Sırp istihbarat elemanı Gavrilo Princip'in Avusturya-Macaristan İmparatoru Velihtı Arşidük Ferdinand'ı Saraybosna'da öldürmesiyle Birinci Dünya Savaşı'nı çıkarmasına neden olmasındır.²⁷

2. Modern Anlamda Terörizmin Gelişimi

Modern anlamda ilk terörizmin, Rusya'da 1870'lerden Birinci Dünya Savaşına kadar dönemdeki Halk hareketleriyle, çıktığı söylenmektedir. Rusya'da gücü ellerinde bulunduran Burjuvazinin, batıda var olan temsil, anayasacılık ve kanunda eşitlik gibi müesseseleri Rusya'da da olmasını istedi. Fakat kimi aydın gençler bu programdan pek memnun olmadılar. Dolayısıyla yeni bir felsefe geliştirdiler. Bu felsefe 1877-1881'de ve 1904-1908'de olmak üzere iki terör dalgası oluşturdu.²⁸

1920'li yılların başında Lenin'in önerdiği tek çözüm yüce parti olmuştu. Bu parti otonom bir varlık olarak toplumdaki her türlü bozulmayı teşvik edecek güçlerle donatılacaktı. Eğer teşkilâta katılmakta zorluk çıkarırsa veya boyun eğdirilemezse ya da zaman içinde komünist yönetimin istediği şekle girmezse, toplum ezilmeliydi. Lenin'e göre gelenekler unutulmuş devleti önemi artmalıydı.²⁹

Joseph Stalin, Lenin mirasının asıl anlamını kavrayacak zekaya sahipti. Devlet mekanizmaları tarafından toplumun inanılmaz bir şekilde un ufak edilmesine karşın Stalin'in tek söylediği söz "sosyalizm" idi. Toplumu baştan oluşturma, kırsal ve orta kesimin önemli bir bölümünü yok etme, milyonlarca insanı zorla istedikleri yöne çekme işlemini üstlenmiş ve dolayısıyla devlet gücünü tarihin hiçbir evresinde görülmemiş ölçüde genişletmişti.

²⁷ Ümit Özdağ- Osman M. Öztürk, **Terör İncelemeleri**, ASAM Yayınları, Ankara, 2002, s.5.

²⁸ Besacon Algin, The First European Terrorist, Benjamin Netanyahu (ED), **Terrorism How The West Can Win**, VVeidenfeld and Nicolson, London 1986 s. 44-47

²⁹ Zbigniew Brzezinski, **Büyük Çöküş**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994, s.24

Muhafif Moskova dergisi 'Glasnost', 1987 Ağustosunda yayınladığı bir yazısında KGB'nin 1930-1940 yılları arasında öldürülenlerin dosyalarını süratle ayda beş bin dosya imha ettiği belirtilmektedir. Sosyalizm adına milyonlarca köylü aile berbat koşullarda sürülmüş, yolda ölmeyenler Sibiry'a'nın ücra köşelerine yerleştirilmişlerdir. 1930'lu yılların başlarındaki büyük kıtlıkta milyonlarca Ukraynalı köylünün açlıktan ölmesinden de Stalin sorumludur. Sovyet verilerinden elde edilen bilgilere göre sadece ordu mensupları arasında otuzyedibinden fazla kara ve üçbin deniz subayı 1937-1938 yılları arasında kurşuna dizilmişti ki bu rakamlar harbin ilk iki yılı içinde Nazilerce öldürülen Rus subaylarının sayısını geçiyordu.³⁰

Etnik gruplar jenosis tehlikesi ile karşı karşıya idi. 1939 harbinden hemen önce, o zamanki Sovyet-Polonya sınırının Sovyet tarafında yaşamakta olan Polonyalıların hepsi aniden yok oldular, sadece kadın ve çocukların sonradan Kazakistan'a sürüldüğü öğrenildi. Erkekler ise hiçbir zaman ortaya çıkmadılar. Savaşın son safhalarında sayıları milyonları bulan Kırım Tatarları, Kuzey Kafkas Çerkezleri yaşadıkları yerleri terk ederek Sibiry'a'ya göçe zorlandı. Savaştan sonra Nazi katliamının tesiriyle her istenileni yapar durumda olan Moskova ve Leningrad Yahudileri bile birdenbire hedef haline gelmiş ve ileri gelenlerin çoğu öldürülmüştü. 1940'ta Sibiry'a'ya sürülenlerin arasında binlerce Baltıklı vardı. 22 Eylül 1988'de, sözüm ona düzenli Sovyet kaynaklarına dayanak Vilnius Radyosu sadece Litvanya'dan 108.362 kişinin sürgüne yollanmış olduğunu itiraf etmiştir.³¹

Mussolini, İtalyan Faşizminin önderliğini yaparken kendine bağlı teröristlerin eylemlerini sevinçle karşılamış ve "bu zararlı adamların saf dışı edilmesi toplumsal sağlıktır" demiştir. Kendi terörünü 'ilerici' hasımlarınıninkini ise 'gerici' olarak tasvir etmiştir.³²

---

³⁰ Brzezinski, a.g.e., s.27

³¹ Brzezinski, a.g.e., s.28

³² Toktamış Ateş, **Çin Kültür ihtilali, Çin Gölgesinde Uzakdoğu Asya**, Ed. Deniz Ülke Arıboğan, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.186

1851 senesinde başlayan Taiping ayaklanması on yıl sürdü ve yaklaşık on milyon Çinli hayatını kaybetti.³³ Çin'deki Cumhuriyet rejiminden sonra 1921'den başlayıp 1949 yılında Mau Tse-tung ve arkadaşları ile Chiang Kai-shek arasında bir iç savaş yaşandı.1949 Ekiminde Komünist rejim kurulması ile iç savaş sona erdi.³⁴ Çin'deki terör dönemi yaklaşık yüz yıl sürmüştür.

II. Dünya Savaşı sırasında Hitler iktidarının Yahudilere uyguladığı "jenosit" uygulamaları ve hatta Amerika Birleşik Devletlerinin savaşı bitirmek için Japonya üzerinde kullandığı atom bombaları devlet terörü olarak kabul edilebilir.

Bovvyer J. Bell ise "1595'teki Osmanlı Sultanı Mehmed'in 19 erkek kardeşini öldürmesi" olayının da devlet terörü olarak değerlendirmektedir. Görüldüğü gibi terör ve terörizm kavramları incelendiğinde sınırlarının ne kadar geniş olduğu kolaylıkla anlaşılmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın bitişini takiben terörizm devrimler çağından çıkıp, bir "Soğuk Savaş silahına" ve "bir dış politika enstrümanına" dönüşür. Bu çağ, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) tasfiye edildiği 1990'lı yıllarda terörizmin küresel asimetrik tehdit haline gelişiyle tamamlanır.

Ahmet Davutoğlu "Stratejik Derinlik" adlı kitabında Soğuk Savaş yıllarındaki uluslararası güç ilişkilerini su satırlarla anlatmaktadır: "Devletler uluslararası sistemdeki konumları itibariyle stratejik ve taktik manevra kabiliyetlerine göre dört farklı kategoriye ayrılabilir: Süper devletler, büyük devletler, bölgesel güçler ve küçük devletler. Uluslararası sistem içinde gerek çok yönlü gerekse ikili ilişkilerdeki karşılıklı belirleyicilik bu şema içindeki konumla doğrudan ilgilidir. Bu şema özellikle iki kutuplu uluslararası ilişki modelinin hakim olduğu İkinci Dünya Savaşı sonrasında belirgin bir şekilde

---

³³ Ateş, a.g.e., s.187

³⁴ Fahir Armaoğlu, **Siyasi Tarih**, Türkiye İş Bankası Yayınlan, Ankara, 1988, s.96.

ortaya çıkmıştır. ABD ve SSCB iki süper güç olarak bir yandan taktik esneklik alanlarını karşı tarafın stratejik planlamasını bozma yönünde ayarlarken, diğer yandan hinterlandlarını genişletme çabası içine girmişlerdir.

Brezinski ise Soğuk Savaş'ı değerlendirirken; Bu dönemde Kuzey Amerika ve Avrasya'nın büyük ödül dünya için karşı karşıya geldiklerini, bu karşılaşmada kazananı dünyaya tamamen hakim olacağını, bir kez zafer elde edildikten sonra kazananın yolunda durdurabilecek başka bir gücün kalmayacağını, bu savaşta her iki rakibin de bir anlamda din savaşları çağını hatırlatır şekilde, güdümlü devletlerim ve tebaasını kendi egemenliği altında tutuşunu güçlendirmek için ideolojisini kullandığını belirtir.³⁵

Dünyanın çeşitli bölgelerindeki ortam ise Birinci Dünya Savaşı galiplerinin masa başında oluşturdukları siyasi coğrafya nedeniyle etnik kökenlerle din ve mezhep ayrışmalarına dayalı" terörizm için son derece elverişlidir. Henüz üzerinden İkinci Dünya Savaşı'nın yığınlığını atamamış olan insanlık ise her şeye rağmen umutludur. Michigan State Üniversitesi öğretim üyesi John Jacop Nutter bu umut döneminde Soğuk Savaş'ın doğuşunu şu sözcüklerle anlatır: "Pek çok insana göre II. Dünya Savaşı'nın bitişiyle yeni bir başlangıç için umut doğmuştu, ancak başlayan tek şey ölümcül ve çok ciddi bir rekabetti." ³⁶Nutter'in işaret ettiği, birbirlerini yok etmeye kesinlikle niyetli ideolojilerden kaynaklanan ve dünya geneline; siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel, askeri vb. her alanda görülen meydan okumalarla yansıyan bu rekabet; ancak nükleer dehşet dengesinin yarattığı evrensel korkuyla sınırlanabilmiştir.

Türkiye, Hindistan, Brezilya, Mısır, Arjantin, gibi bölgesel güçler ise bölgesel etki alanlarını, dış politikalarını bir süper gücün konjonktürel politikalarına bağımlı kılmak zorunda kalmışlardır. Bu bölgesel etki alanının süper gücün politikalarına uyumlu olmadığı dönemlerde ise sistem tarafından

³⁵ Zibigniew Brzezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, çev. Yelda Türedi, İnkılap Yayınları, İstanbul 2005 ve Zibigniew Brzezinski, **Tercih**, çev. Cem Küçük, İnkılap Yayınları, İstanbul 2005. s. 21

³⁶ Jacop John, Nutter, **CIA'nın Karanlık Operasyonları**, çev. Ahmet Saraçoğlu, Güncel Yayıncılık, İstanbul 2005. s. 73

cezalandırılma tehdidi ile karşılaşmıştır ki Kıbrıs konusunda uygulanan ambargo, Falkland Savaşı ve Körfez Çıkarması bunun tipik örnekleridir." ³⁷

Devrimci terörizm döneminden "Soğuk Savaş" dönemine Marksist-Leninist veya etnik (ulusalcı) söylemlerle devleti ve toplumu yeniden yapılandırmayı hedef olarak seçen, amaç ve ideolojisine sadakati nedeniyle eylemini üstlenmekten sakınmayan, terörün bir propaganda silahı olarak davayı tanıtmadaki önemini kavramış, kısmen dış destekli, ulusal ve yerel bir terörizm ile dış dünyadan izole olarak kendisini davaya adanmış epey romantik ve kısmen profesyonel bir terörist profili miras kalmıştır.

Avrupa'da, terör ve terör eylemleri kendini yoğun olarak 1960' lardan sonra hissettirdi. Bu nedenle konuyla ilgili tarihi seyri 1960 öncesi ve sonrası olmak üzere bir ayrıma tabi tutmak gerekir. Avrupa'da özellikle İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) terörist organizasyon olarak kabul edilmiş ve İngilizlerin başını oldukça ağrıtmıştır.³⁸ 1970'lerden sonra, terörizme maruz kalan devletlerin başında Birleşik Krallık, İsrail, Lübnan, Türkiye, Uruguay, Arjantin ve El Salvador bulunmaktadır. Bu eylemlerde ün salmış örgütler ise Irish Republican Army (IRA - İngiltere), Basque ETA (BASK - İspanya), Red Army Faction (Kızıl Ordu Hizbi - Almanya), Red Brigade (Kızıl Tugaylar - İtalya), Direct Action (Doğrudan Eylem - Fransa) ve Türkiye'de sol ve sağ örgütler ile özellikle bölücü PKK'dır.³⁹

Benzer bir şekilde Walter Laqueur 1960'lardan sonra meydana gelen terörizmi 3'e ayırmaktadır. İlk olarak; İrlanda, Kanada ve İspanya'daki gibi milliyetçi-ayrılıkçı terörizm; İkinci olarak pek çok kendine has Latin Amerika terörü; Üçüncüsü ise Kuzey Amerika, Avrupa ve Japonya'da, yani daha demokratik ülkelerde ortaya çıkan sol akımlarla gün yüzüne çıkan şehir terörüdür.⁴⁰

³⁷ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul 2004. s. 74-75

³⁸ Çınar, a.g.e. s. 195-196

³⁹ Stevan Anzovin, **Terrorism**, the H.W. YVilson Company, Newyork 1986, s. 18-25

⁴⁰ Walter Laqueur, **"Terrorizm"**, Temple University Press, Boston, 1977, s.6

1980'lerde başlayan süreç ve özellikle 1990'lardan sonra terör ve terörist eylemler uluslararası bir boyut kazandı. Dünyanın globalleşmesi ve medyanın gelişmesiyle birlikte terörist saldırılar daha çok ses getiren, show niteliği taşıyan eylemlere dönüştü. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye karşı yapılan saldırı terörizm tarihindeki en büyük eylem olarak yerini aldı. Seçilen eylem merkezleri, ortaya çıkan hasar ve hepsinden önemlisi Amerika'ya verdiği siyasi ve psikolojik hasar eylemin başarıya ulaştığının bir göstergesidir.

Bundan sonra büyük ölçüde dünyanın tek bir süper güç tarafından yönlendirilen göreceli olarak daha güvenli olduğu tezi anlamını yitirmiştir. Bazı bakış açılarına göre soğuk savaşta güvenlik yoktu ama belirli bir ölçüde istikrar vardı. 1990'larda ise güvenlik vardı ama istikrar yoktu. Bu denklem 11 Eylül 2001'den sonra "güvenlik yok istikrar da yok" halini aldı. Özellikle bu dönemin güvensizlik ortamını yaratan faktörlerin istikrarsız bölgelerden türediği ve daha önce istikrarsız bölgeler ile sınırlı kalan güvensizlik sorununun artık terörizm yoluyla tüm dünyaya yayıldığı olgusu, bu konudaki algılamaları değiştirmek için bir zemin hazırlayacaktır.

II. TERÖRİZMİN ÖZELLİKLERİ, UNSURLARI, SINIFLARI

A. Terörizmin Özellikleri

Terörizmle ilgili anlaşmazlığın temelinde siyasi ve kültürel farklılıklar vardır. Bir ülkenin teröristinin rakip ülkede özgürlük savaşçısı olarak kabul edildiği bir dünyada terörizmin özellikleri konusunda ortak bir uluslararası anlayışa varılabilmesi de mümkün değildir. Çünkü terörizmin özelliklerinin belirlenmesi, bu özelliklere dayanarak bir tanımlama yapılabilmesi sonucunu da doğurmaktadır. Bu konudaki bir başka zorlukta terörizmin özelliklerinin algılama, neden ve amaçlarla yakın ilişkisinin bulunması ve iç içe geçmesidir. Tüm bunlara rağmen literatürde terörizmin özelliklerinin belirlenmesine dair pek çok araştırma bulunmaktadır.

1. Terörizmin Literatürdeki Özellikleri

Altuğ'a göre terörizmin özellikleri aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

- Yeni ve emsali olmayan bir olaydır. Bu nedenle eski terör eylemleri giderek daha az ilgi çeker.
- Terörizm adaletsizliğe bir cevaptır.
- Terörizm her yerde vuku bulmaktadır.
- Terörizmde şiddet olayının psikolojik tahribatı fiziksel tahribatından ölçülemeyecek oranda büyüktür.
- Terörizm, özel olarak önceden bilinmeyen bir "istibdat" şeklidir. Bu istibdat şeklinde kişi "İdiosyncratic Kanunları" esasına göre hareket eden teröristlerin ellerinde imhadan kurtulmak için hiçbir şey yapamaz.
- Hedefi belirsizdir.
- Savaş kuralı ve yasa tanımaz. Terörizme karşı tarafsız da olunamaz. Seçenek, ya onlarla birlikte veya onlara karşı olmaktır.
- Modern teknolojinin işkence, ölüm ve imha repertuarının çok genişlettiği terörizm, vahşi ve barbar yöntemler içerir.
- Kendisini, başarıya ulaşmak için kullanılabilecek yegâne ve en iyi seçenek olarak lanse eder.
- "Göze göz", "dişe diş" anlayışına dayanan bir intikam felsefesi vardır.⁴¹

Akgün'e göre terörizmin özellikleri aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

---

⁴¹ Altuğ, a.g.e., s. 104-105

- Terörizmin ilk özelliği, siyasi amaçlara ulaşılabilmesi için suç olan şiddet eylemlerine başvurulmasıdır. Suç oluşturan eylemlerden anlaşılması gereken, eylemin işlendiği ülkenin yasalarına göre suç sayılmasıdır. Başka ülke yasalarının veya teröristlerin kendilerinin eylemi suç saymamaları, bu özelliği değiştiremez.

- Terörizmin ikinci tanımlayıcı niteliği, hedeflerinde ayırım gözetmemesidir. Siyasi amaçlı terör eylemi, hedef kitleyi teröristlerin savunduğu siyasi pozisyonu kabul edecek duruma getirmek ister. Bu nedenle, geniş kitleleri korku yoluyla ikna edebilmek için hedef ayırımı gözetmez. Bu anlamda siyasi terör tam bir psikolojik harp (PH) silahıdır.

- Terörizmin üçüncü özelliği; hükümetlerin kontrolünü ele geçirmekten çok hükümetin karar ve faaliyetlerini etkilemeyi, politikalarını değiştirmeyi amaçlamasıdır. Bu anlamda terör zayıfın kuvvetliye dayatmasıdır ki, literatürde "asimetrik tehdit" olarak adlandırılır. Bu yüzden kendi davalarına demokratik yöntemlerle destek bulamayacak ve seslerini dünyaya duyuramayacak olan ayrılıkçı akım ve azınlıklar, asimetrik tehdit oluşturarak, büyük devletleri zorlamaktadırlar.

- Terörizmin bir diğer niteliği, mutlaka bir dış unsur tarafından desteklenmesidir. Bu doğrultuda bazı dış güçler ve devletler, çeşitli siyasi amaçlarla ve çıkarları doğrultusunda terör örgütlerinin sponsorluğunu yapmakta, uluslararası alanda da koruyuculuğunu üstlenmektedirler. Özel kişilerin, vakıf ve derneklerin de teröre destek verdiği görülmektedir.

- Terörizmin son niteliği ise belli bir nedene dayanmasıdır.

Çalışmada terörizmin bünyesel zafiyetlerinden kaynaklanan özellikleri de yer almaktadır. Bu özellikler amaç ve sayıda azlık denilen iki önemli zafiyettir. Amaçtaki zayıflık ve sayıca azınlıkta olma teröre başvurma

açısından birbirini desteklemektedir. Bu zafiyetler terörizmin, ancak çok özel koşullarında sonuç alınabilir.⁴²

Hanlı'ya göre terörizmin özellikleri aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

- Kriminolojik ilkelere göre herhangi bir kişi "konusu suç teşkil eden" hukuki bir fiili işlerken, bunu hiç kimsenin görmemesini arzu eder. Terörist bunun tam tersine, mümkün olduğu kadar fazla kişinin haberdar olacağı şekilde fiilini işlemeyi tercih edecektir. Bu fiil semboliktir. Fiilin sembolik olması, terörizmi gerilla ve diğer savaşlardan ayırıcı bir niteliktir.

- Terör hareketleri, günümüzde periyodik olarak ve dalgalar halinde ortaya çıkmakta, zamanla önemini yitirmekte ve bilahare yeniden hız kazanmaktadır. Terörün hız kazandığı bu dönemler ile uluslararası siyasal ilişkiler, siyasal ve ekonomik stratejiler, bölgesel ve ülke düzeyindeki ekonomik, siyasal ve toplumsal sorunlar arasında yakın ilişki gözlenmektedir.

- Terörist grupların, eylem taktikleri ve yürüttükleri gizli faaliyetin bir gereğı olarak, hedef seçimi ve eylem zamanı konusundaki inisiyatiflerini kullanmada sınırsız davranabilmeleri, onları avantajlı kılmaktadır. Sebep-sonuç ilişkisinden uzak bir şekilde gerçekleştirilen terör eylemlerinin, zamanından önce haber alınarak önlenmesi veya faillerinin yakalanmasının güçlüğü, terörün etkisini arttırmaktadır. Ayrıca teröristler, eylemlerinde kendilerini sınırlayan ahlaki veya insani çok fazla engel tanımadıklarından, psikolojik bir üstünlüğe sahip olmaktadırlar.⁴³

Kaynak'a göre terörizmin özellikleri aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

⁴² Birol Akgün, "Küreselleşme Çağında Terör ve Karşı Terör: Amerika'nin İşi Neden Zor", Stratejik Analiz Dergisi, 2001, S.18.

⁴³ Hakan Hanlı, "Global Terörizm: Uluslararası ve Uluslarüstü Boyutu", <http://www.teror.gen.tr/>, 02.02.2003

- Terörizm, bir olayın gerçek yüzü değil onu saklayan bir örtüdür. Bu örtü kaldırılmadıkça kimin ne yapmak istediği anlaşılamaz.
- Terörizm, toplumu ve ülkeyi yönetenleri belli bir yöne sevk etmek için yapılan kurgulanmış bir eylemdir. Yani bulduğunuz her ipucu bulmanız istenendir ve vardığınız her sonuç beklenendir.⁴⁴

Laçiner'e göre terörizmin özellikleri aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

Yeni terörizmin ilk özelliği, eski terörizmin aksine teknoloji ve iletişimle yakın bağlantısıdır. Kolayca üretebilen kimyasal ve biyolojik silahlar öylesine etkili ve öldürücü hale gelmiştir ki, birkaç terörist, milyonlarca askerin yapamayacağı işi yapabilme pozisyonuna kavuşmuşlardır. Oklahoma olayında bir kişi, Eyalet Binasını ve içindekileri yok edebilmiştir.

Yeni terörizmin ikinci özelliği ise; bilginin batıdan çıkarak, diğer medeniyetlerin ve bu arada tehlikeli kişilerin eline geçmiş olmasıdır. Yani Batı, kendi ürettiği bilgiyle vurulur hale gelmiştir. Öte yandan, Usame Bin Ladin gibi bazı yeni teröristler de bizzat Batı veya ABD'ce üretilmişlerdir.

Üçüncü özellik, eskisinden farklı olarak sadece kamuoyunu hedef almaması, mesaj vermenin yanı sıra büyük ölçüde zarar verme isteğini de içinde barındırmasıdır. Bunun sonucunda ortaya çıkan büyük zarar ve doğan tepkinin şiddeti nedeniyle terör örgütleri eylemleri üstlenmemekte, eylemle yetinmektedirler. Bu gelişmenin sonucunda terör kendisini tüm dünyaya yayılmış topyekûn bir savaş olarak göstermekte, siyasi dengeleri önemli ölçüde etkilemektedir.⁴⁵

Jürgen Habermas'a göre terörizmin özellikleri aşağıdaki şekildedir.

Terörizm, özel suçtan farklı olarak kamusal alanla ilişkilidir ve tutku sonucu işlenmiş diğer suçlardan farklı tipte bir analiz gerektirir.

⁴⁴ Mahir Kaynak, "Terör Bir Örtüdür", www.enineboyuna.net, 19.11.2003

⁴⁵ Sedat Laçiner, "Yeni Terörizm Yasası: İngiltere PKK ve DHKP-C'yi Yasaklıyor mu?" <http://www.turkishweekly.net/01.03.2001>

- Eylül saldırılarıyla doruğa çıkan global terörizm ise güçsüz bir başkaldırıdır ve anarşist özellikler taşır. Pragmatik bir amacı vardır ama bu tip saldırılarla düşmanın yenilmesi de mümkün değildir. Bu tip terörün yapabileceği tek etki; halkta ve hükümetlerde şok ve kaygı yaratmak olabilir. Karmaşık toplumlarımızın tahripkarlığa karşı çok duyarlı olması; en düşük bedeli ödeyerek en ağır zararları vermeye elverişli yaygın ve geçerli eylemler için ideal fırsatlar sunar. Global terörizmi iki özelliği uç noktalara götürür: Gerçekçi amaçlardan yoksunluk ve karmaşık sistemlerin kırılganlığından yararlanma kapasitesidir.

- Siyasal terörizm ile global terörizm arasındaki fark özellikle; siyasal terörizmi uygulayanların bir süre sonra ülkelerinin saygın temsilcileri haline dönüşebilme olanağının mevcut olması ve eylemlerinin siyasal bir eylem olarak algılanabilmesidir. Oysaki 11 Eylül olay mı şu ya da bu biçimde siyasal bir eylem gibi gösterebilecek bir ortamın var olması düşünülemez.

Ergil, göre terörizmin özellikleri aşağıdaki şekilde belirtilmektedir.

- Terör, terörizmin hem öncüsü ve hem de mirasçısıdır.
- Terörün bir senaryosu vardır.
- Kendi haklılığını sağlar.
- Üstün güç olma gereksinimi karşılar.
- Baş eğmeyi törensel hale getirir.
- Şiddeti özgürleştirir ve meşrulaştırır.
- Doğanın ve yaşamın bir verisi olarak sunulur.
- Dayanışma ve birlik vaat eder.
- Terörün propagandaya gereksinimi vardır.

- Terörün yemleri; bir ulus, bir düşmandır.
- Terör, sindirmeyi ve korkuyu normal ve yaşam kurtarıcı olarak sunar.
- Terör, kendi dilini yaratır: Bu; "Stereotiplerle" (basmakalıp) sadeleştirilen ideolojik aşılama (endoktrinizasyon) ve yönetme amacına yönelik, "üniforma giydirilmiş" bir dildir. Terörist propaganda her şeyi açıklar ama hiç bir şeyi aydınlatmaz.
- Terör, yozlaşır.
- Terör, hem dehşete düşmüş insanları ve hem de mücrimleri çeker.
- Terör, hem zaman var olabilir ama kaçınılmaz değildir.
- Terörizm mesaj ya da haber olarak kamuoyunu etkiler. Bir zincirleme etki -domino etkisi- yaratır.
- Terör, karşı terörle tırmanır ve yeni katılan bireylerin taktik eylemleriyle genişler.
- Terör; hem savcı, hem yargıç ve hem de infaz edendir. Yaşamla oynanan bir oyun, dramatik bir gösteri ve bir törendir ki tüm dünyanın dikkatim eylemcilerin üzerine çekmek için düzenlenmiştir.
- Terör eylemlerinin medya aracılığıyla öylesine reklamları yapılır ki, adeta bir örnek işlevi görürler. Yine medya aracılığıyla, dünyanın bir başka yöresinde ortaya çıkan açlık, işkence ve baskıcı yönetim uygulamalarının veya terör tekniği kullanılarak başarılan bu devrim sürecinin kitlelere aktarılması, benzer koşullarda yaşayan kitlelerin terörü kullanmaları açısından büyük bir uyarıcıdır. Bu motivasyonla harekete geçen terörist unsurlar da, eylemlerini kamuoyunu en fazla etkileyebilecek tarzda planlarlar.

- Eylem aşamasından itibaren medyanın da katkılarıyla; gerçek-gerçek dışı, suç-masumiyet, haklılık-haksızlık farklılıkları giderek kaybolur ve eylem kendi gerçekliğini yaratmaya başlar.

- Terörist eylemlerinin heyecan, teröristlere düşsel bir kişilik ve süresi belli bir kahramanlık kazandırabilir. Teröristlerin de "halk kahramanı" olamaya ihtiyaçları vardır.

- Terörizm kışkırtıcıdır. Bir terör eyleminin kışkırtıcılığı; istenen, planlanmış ve belki de sonuçları en iyi saptanmış yanıdır. Çünkü, teröristler devleti ele geçirmediği; merkezi yönetimin diğer denetim ve yönlendirme araçlarından yoksundurlar. Bu nedenle de kendilerini saldırdıkları rejimin içerdiği şiddeti dışarı çıkartmak ve sergilemekle görevli addederler. Saldırıların kışkırtıcılığı sonucunda rejim de karşı şiddet gösterirse ve şiddete dayandığını sergilerse; rejimi değiştirmek veya yıkmak için kamuoyundan onay alınabileceği varsayılır.

- Terör eylemi başlangıçta bir sosyal/siyasal değişim planının parçası iken, örgütün kayıplarına misilleme amacıyla düzenlenen yeni eylemlerle giderek, terör eyleminin kendisi bağımsız bir plana dönüşür.

- Terörizm haklılık arar: Terörün haklılığı ya da ahlaklılığı genelde savunmaya yönelik, eğitici/öğretici olmasına veya yüksek bir amaca hizmet etmesine bağlanır.

- Terörizm ile mizah, mantık ve düşünce ters orantılıdır. "Ölümcül derecede ciddi olan" modern terörist, uzlaşmadan nefret eder, olasılık hesabı yapanlara ikiyüzlü gözüyle bakar. Terörü adalete giden en kestirme yol olarak görür. Aslında kendisi terörize olmuştur.

- Terörizm, yeni kurallar ve yeni bir düzen için bir savaştır. Terörizm, kendi başvurduğu şiddeti meşru ve haklı gösterebilmek için mevcut yasallığa saldırır. Çünkü bu günün yasası, teröristi yasa dışı ilan etmektedir. O halde,

terörist saygıdeğer bir ögesi olabileceği, yeni yasaları olan yeni bir düzen yaratmalıdır.⁴⁶

Bazı düşünürlerin terörizmin özellikleri konusundaki görüşleri yukarıda belirtilmiştir. Bunlara şu olguların da eklenebileceği düşünülmektedir:⁴⁷

- Terörizmin mutlaka ihtiyaç duyduğu dış desteğin boyutunu iki parametre belirler: Terörizmin amacının hedef ülkeyle ilgili dış unsurlarının politikalarına uyumu ve dış destek unsurlarının hedef ülkedeki çıkarlarının önem derecesi belirler.

- Terörizm bir dış politika stratejisi ve geniş anlamıyla istihbarat dünyasının bir enstrümanıdır.

- Terörizm; bilinçli, örgütlü ve siyasal amaçlı bir stratejidir. Bilinç unsuru itibariyle kendiliğinden olabilen kitlesel terör ve siyasal şiddet eylemlerinden, siyasal amaç unsuru itibariyle diğer kitlesel şiddet eylemlerinden ve bir ölçüde anarşizmden, örgüt unsuru bakımından da bireysel şiddet eylemleri ve Vandalizm'den ayrılır.

- Siyasal amaçlı bir dava bilinçleri silinerek şartlandırılmış ve bir robota dönüştürülmüş militanlar gerektirir. Bu militanlardan oluşan bir örgüt kurulmadıkça, terörizm gerçekleşemez.

- Terörizm, mutlaka kitlesel desteğe gereksinim duyan bir stratejidir. Terörist örgütü destekleyen kitlenin kalabalıklılığı ve örgütün amacının destek kitlenin beklentilerine uyum derecesi terör tehdidinin ciddiyetini ve yakınlığını belirler. Bu bağlamda ciddi ve yakın bir terörizm tehlikesinin ortaya çıkabilmesi için, terörist örgütlerin, kitlelerin "zamana ve zemine" göre değişen taleplerinin "sözcülüğü" görevini üstlenmeleri gerekir.

---

⁴⁶ Ergil, a.g.e., s. 26-48

⁴⁷ Türkiye Barolar Birliği tarafından oluşturulan proje grubu, **Türkiye ve Terörizm Raporu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara 2006, s.21

2. Terörizmin Genel özellikleri

Terörizmin özellikleri incelendiğinde pek çok değişkenin terörizmi etkilediği görülmüştür. Terör olayı, terörist örgüt ve terörizmin uygulandığı ülke ve uygulama zamanına göre değişmek kaydıyla bu özelliklerinin tümünün veya bir bölümü belirlenebilir. Genel anlamda terörizmin özellikleri aşağıda verilmiştir.⁴⁸

- Örgütlülük: Terörizm, ancak bir terör örgütünün varlığıyla uygulanabilen bir stratejidir.
- Nedensellik: Terörizmin bir nedeni olmalıdır. Terörist eylemler, ülkelere ve zamana göre farklılaşan çok sayıda ve değişken nedenlerden kaynaklanmaktadır.
- Amaç: Sürekli bir şiddet hareketinin terörizm sayılabilmesi için siyasal amaç içermesi gereklidir.
- Propaganda ve Piskolojik etki: Terörizmin kendisi silahlı bir propaganda olmakla birlikte, aynı zamanda güçlü bir piskolojik silahıdır. Bu bağlamda terör eylemlerinin yarattığı psikolojik etki, oluşturduğu şiddete göre çok daha önemlidir.
- Asimetrik tehdit oluşturma: Zayıfın güçlüye karşı mücadelesinde kullandığı en güçlü silahtır. Ancak, asimetriklik özelliği, dış desteği boyutuna göre farklılaşma göstermektedir.
- Dış desteğe bağlılık: Terörist örgütler dış destek olmadan faaliyetlerini idame ettirmemekte, ciddi, sistematik ve süreli bir terörizm oluşturulamamaktadır. Bu özelliği ile terörizm, bir dış politika ve istihbarat stratejisidir.

---

⁴⁸ Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan Proje Grubu, a.g.e., s.22

- Kural tanımama: Terörizm, hukuki, beşeri veya ahlaki hiçbir kural tanımamaktadır.
- Acımasızlık ve Dehşet: Terörizmin kişi veya kitlelere karşı acıma duygusu yoktur. Dehşet oluşturmak temel özelliklerinden birisidir.
- Hedefin rasgele seçilmesi: Her devlet, her kişi ve her şey terörizmin hedefi olabilmektedir.
- Gizlilik: Terörist örgütler ve terör eylemleri, doğası gereği gizlilik unsuruna sıkı sıkıya bağlıdır.
- Yasadışılık: Terörizm, meydana geldiği ülkelerdeki mevzuata göre konusu suç oluşturan eylemlerdir.
- Evrenseldir: Dünyanın her ülkesinde, her zaman ortaya çıkabilir veya çıkarılabilir. Terörizme karşı bağımsızlık olmaz.

B. Terörizmin Unsurları

Terörizm uluslararası metinlerde ve ulusal yasal düzenlemelerde yer alan bir kavramdır. Bir eylemin terör suçu oluşturabilmesi, failinin de bu suça göre cezalandırılabilmesi için terörizmin unsurlarını ihtiva etmesi gerekir. Ayrıca terörizmin unsurları, terör ile arasındaki ince farklılığı ile de ilgilidir; örgütsüz, ideolojisiz, sistematik olmayan ve spontane olarak kitleler tarafından oluşturulan şiddet eylemleri terör yaratabilir, ancak bu, terörün iradi olarak kullanımı anlamında terörizm değildir⁴⁹.

Literatür ve mevzuattaki tanımlar dikkate alınarak, terörizmin unsurları şöyle sayılabilir.

---

⁴⁹ Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan Proje Grubu, a.g.e., s.205

1. İrade Unsuru

Şiddet eyleminin terörden terörizme dönüşebilmesi için iradi olarak yani "bilerek, isteyerek, planlayarak, hedef ve hedefe uygun silah seçerek ve örgütlenerek" gerçekleştirilmesi gerekir. Bu hususlar, terör ile terörizm arasındaki çizgiyi de oluşturur⁵⁰.

2. İdeoloji Unsuru

Şiddet eylemlerinin terörizm olarak isimlendirilebilmesi için bir ideolojiye dayanması gerekir. İdeolojik unsur, terörist örgütün hareket noktasını oluşturur ve onu diğer spontane şiddet eylemlerinden ayırır. Örgüt, ideolojisi doğrultusunda hareket eder, stratejisini buna göre belirler. Terörist örgütlerinin siyasi eğitim adını verdikleri faaliyetlerinin amacı, örgütün dayandığı ideolojiyi örgüt mensuplarına benimsetmek ve onları örgütün hedefleri doğrultusunda bilinçlendirmektir. Bu süreç aynı zamanda örgüt mensuplarının örgüte bağlılıkları da sağlamaktadır. Ancak konjonktürel nedenler sonucu, özellikle etnik/ayrılıkçı terör örgütlerinin ideolojilerinde zaman içinde sapmalar meydana gelebilir. Bunun ilginç örneklerinden birisi PKK terör örgütüdür ve başlangıçta Marksist-Leninist bir çizgide kurulan bu örgüt, 1990'ların başlarından itibaren toplumsal şartlarının zorlamasıyla, etnik bir ideoloji istikametinde sapma göstermiştir⁵¹.

3. Örgüt Unsuru

Anarşizmi, terörizmden ayıran önemli unsurlardan birisidir. Sistemik terörizm eylemlerinden bahsedilebilmesi için, bir ideoloji etrafında birleşmiş ve siyasi bir amaca hizmet eden bir örgütün kurulmuş olması gerekir. Aksi halde, sistemik ve sürekli terör gerçekleştirilemez. "Çakal/Carlos/El Gordo" lakabıyla bilinen İlich Ramirez Sanchez'ce gerçekleştirilen eylemler örnek gösterilebileceği gibi, bireysel ağırlıklı terörist eylemlerin de yapılabilmesi kuşkusuz mümkündür. Ancak bu eylemlerin terörizm olarak değerlendirilmesi

⁵⁰ Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan Proje Grubu, a.g.e., s.206

⁵¹ Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan Proje Grubu, a.g.e., s.206

için bir örgüt hesabına, örgütle bağlantı halinde yapılması ve örgütün destek imkânlarından yararlanılması gerekir⁵².

Terörist bir örgüt; organize bir yapı içerisinde, aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelmiş kişiler topluluğudur.

Terörist örgütlerin destek yapılanmasında iç ve dış destek unsurları mevcuttur. İç Destek Unsuru; terör örgütünün faaliyet gösterdiği ülke kamuoyundan temin edilen destektir. Bu destek maddi olabilir veya medya aracılığıyla sağlanabilir. Bu desteği temin edebilmek amacıyla terörist örgütler hedef aldıkları ve taban kabul ettikleri kitleye yönelik propaganda çalışmaları yaparlar. Dış Destek Unsuru; terörist örgüte bir başka ülke tarafından verilen destektir. Daha ziyade komşu ve düşman ülkelerce verilir. Bu destek, maddi olabileceği gibi, barınma, eğitim, silah temini yoluyla da gerçekleştirilebilir. Risksiz bir yöntem olduğu için, çeşitli ülkeler tarafından hedef ülkenin zayıflatılması amacıyla kullanılır⁵³.

Gürses'in⁵⁴ Ayrılıkçı Terörün Anatomisi adlı kitabında şiddet örgütlerinin organizasyon şemaları bulunmaktadır. Toplumsal ve uluslararası sistemdeki değişimler de bu örgütlerin yapılanmasını etkilemekte, örgüt profesyonelleştikçe, adeta -minyatür- bir devletin işlevlerini yerine getirebilecek şekilde yapılanmasını tamamlamaktadır.

PKK gibi tarım topluluğuna dayanmak zorunda olan örgütlerde "Köy/kır komiteleri" de büyük önem taşımaktadır. ETA ve PKK gibi örgüt liderleri, "eylemlilik" durumunun büyük önem taşıdığını vurgulamaktadırlar⁵⁵.

4. Şiddet Unsuru

Terörizmin en önemli unsurudur. Terör örgütleri şiddeti ideolojilerine göre belirledikleri hedeflere ulaşmada önemli bir araç olarak görür ve terör

⁵² Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan Proje Grubu, a.g.e., s.206

⁵³ Ali Kuyaksil, "Uluslararası Sistem ve Terör", Polis Dergisi, Yıl 2000, s. 22.

⁵⁴ Emin Gürses, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 2003, s. 20-22

⁵⁵ Gürses, a.g.e., s.20-22

eylemlerini, mevcut düzeni değiştirmek için kaçınılmaz bir yöntem olarak benimserler.

Örgütler, gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri ile topluma korku salarak, halkta bıkkınlık ve yılgınlık duygusu oluşturup, devlete olan güvenini sarsmayı ve kaos ortamı yaratmayı hedeflerler.

Ergil de; "Amaçlanmış şiddet, terör sürecinin hem mantıki Hem de kronolojik bakımdan ön koşuludur. Terör, şiddet eylemlerinin varlığı ya da olması olasılığına (tehdit) bağlıdır, bunların bir sonucudur, bunlar yoksa terörde yoktur. Terörizmin içinde bulunan şiddet ve dehşet unsurları başarısının vazgeçilemez şartıdır. şiddet unsuru, iktidarın seçkinlerine ve onları destekleyen sosyal kurumlara ve bu kurumların militan örgütlerine yönelir. Dehşet öğesi ise egemen güçlerden olmadıkları halde destekleriyle sistemi ayakta tutan sosyal kesimlere yönelmektedir." diyerek, terörizmde şiddet unsurunun önemine dikkati çekmektedir⁵⁶. Bunların yanı sıra şiddetin sistematik ve sürekli olması da gereklidir. Bir kez gerçekleştirilen ve sistematik özellik göstermeyen şiddet eylemlerinin terörizm olarak vasıflandırılması zorlamayla elde edilen bir unsur gibi gösterilebilir.

5. Amaç (Hedef) Unsuru

Terörizmin amaçları unsurunda da literatürde bir görüş birliği yoktur. Çok sayıda olgunun terörizmin amacını oluşturduğu ileri sürülmektedir. Bu amaçlar arasında öne çıkanları kısaca özetleyelim.

Toplumı sürekli korku içinde yaşatarak sindirmek, baş eğdirmek, kitleleri etkileyerek örgütün "davasına" doğru yönlendirmek ve "davanın" haklılığına inandırmak terörizmin en önemli amaçlarından birisidir.

Kitle iletişim araçlarının terör eylemlerine bilinçsiz yaklaşmaları ve "reyting güdüsünü" ön plana çıkarmaları halinde de terörizmin yarattığı korku

---

⁵⁶ Ergil, a.g.e., s. 26-48

ve dehşet daha da büyümekte, toplumun yönlendirilmesi ve terörizmin amacına ulaşması daha da kolaylaşmaktadır.

Siyasi iktidarı yıkmak veya zaafa uğratarak belli kararları almaya ya da politikalarını değiştirmeye zorlamak, bir kazanım elde etmek maksadıyla hedef alınan ülke ve toplumda belirli ortamların oluşmasına aracılık etmek, bir başka ülkeyi istikrarsızlaştırmak ve zayıflatmak, hainleri ve düşmanları cezalandırmak, terör eylemlerini finanse etmek, yeni eleman bulmak, örgüt içinde disiplin sağlamak, tutuklu ve mahkûmları serbest bıraktırmak gibi çok sayıda olgunun terörizmin amacı olabileceği ifade edilmektedir.

Tacar'a göre, hükümetin teröre başvurması söz konusu olduğunda da; iktidarı korumak, hedef grupları kontrol altında tutmak, eylemden caydırmak, iktidara itaati ve bağlılığı sağlamak ve iktidara yandaş kitleleri çoğaltmak amacı oluşturmaktadır⁵⁷.

Ergil'e göre ise egemen güçlerin ve iktidar seçkinlerinin uyguladığı terör yani "yukarıdan terör" bir siyaset stratejisi ve yönetim biçimi olarak kullanılmakta, bir senaryo doğrultusunda uygulanmakta, üstün güç olma gereksinimini karşılamakta; toplumun iktidara topyekûn baş eğmesini törensel hale getirme, toplumu basitleştirme, şiddeti özgürleştirip meşrulaştırma, bir ulus ve bir düşman yaratma, dayanışma ve birlik gereksinimi giderme, sindirme ve korkuyu normalleştirme ve var olan ya da hayali tehlikeleri dramatize etme amaçlarıyla kullanılmaktadır⁵⁸.

Araştırmalarda belirtilen olguların tümünün terörizmin amaçları olduğu konusunda kuşku yoktur. Amacın siyasal alanda tarif edilebilmesi, yani siyasal olması da literatürde genel kabul gören bir görüştür.

Genel bakış açısı dışında terörizmin amacının daha farklı boyutlarıyla ele alan yazarlarda bulunmaktadır:

⁵⁷ Pulat Y. Tacar, **Terör ve Demokrasi**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999. s.48

⁵⁸ Ergil, a.g.e., s. 26-38

Özcan'a göre teröristin amacı, kurbanlarının yaşadığı dehşet, korku ve ölüm yolu ile geride kalanlara mesaj vermek, amaçları için sorular sordurmaktır. Şiddet ve korkunun yol açtığı bu travma zihinlerde kalıcı etki yapar. Etkiyi arttıran bir diğer olgu da eylemin medya tarafından sürekli gündeme getirilmesi ve yeniden üretilmesidir.⁵⁹"

Kaynak'a göre Terör olayının mantığı basittir. Bir yerde bir tehlike olduğu imajı yaratılır ve buna karşı oluşacak tavır asıl amaçtır. Eğer siyasi hasımlarınız, mesela, komünist bir kimliğe sahipse, onlar tarafından yapıldığı izlenimi veren bir eylem toplumu komünistlere karşı tavır almaya yönlendirir ama asıl amaç, komünist kimlikli insanımıza karşı tepki oluşturmaktır ve bu gerçekleşir⁶⁰."

Kaynak'a ait olan yorum ise terörizmi "kökten" sorgulamaktadır ve çağdaş asimetrik terörizmin amacının da sorgulanması fırsatını yaratması itibariyle, diğerlerinden biraz daha farklıdır. Terörizm olgusu, gerçekten zayıfın silahı veya güçsüzün güçlüye yönelttiği asimetrik tehdit midir? Ya da emperyalist devletlerin uluslararası arenada oynadıkları hâkimiyet oyununda sahneye koyup figüran olarak kullandıkları terör örgütlerine uygulattıkları kanlı bir taktik midir⁶¹?

Terörizmin amacı konusunda kısa bir özet yapmak gerekirse; Terörizmin amacının ne olduğunun belirlenmesi, mücadele stratejileriyle araçlarının saptanması açısından önem taşımaktadır ve bu belirlemenin terörizmi oluşturan nedenler ışığında yapılması gereklidir. Daha açık bir deyişle, terörizmle mücadele edilirken örgütün amacının gerçekleştirilmesine yönelik önlemlerin uygun araçlar kullanılarak alınması gerekecektir. Ancak, bu son derece zor bir iştir. Amacın yanlış anlaşılması ya da gerçek amaç farklı olduğu halde, terör örgütünce gösterilen/yansıtılan amaca yönelmesi durumunda ise yanlış teşhis ve yanlış tedavi sorunuyla karşılaşılacak, terörizmle mücadele zafiyete uğrayacak ve başarısız olacaktır.

⁵⁹ Nihat Ali Özcan, **Cumhuriyet Strateji**, 2004, S.12

⁶⁰ Mahir Kaynak, "**Terör Bir Örtüdür**", www.enineboyuna.net, 2003

⁶¹ Kaynak, a.g.m.

C. Terörizmin Sınıflandırılması

Terörizmin tanımındaki anlaşmazlıklar terörizmin sınıflandırmasına da yaşanmıştır. Sınıflandırma konusunda, her yazar ayrı ayrı düşüncelerini dile getirmiştir. Bu konuda ortak bir görüşe varamamışlardır.

Çakmak'a göre Terörü sınıflandırmak, tarifi kadar zor değildir. Sınıflandırmalar ancak, zamana ve zemine bağlı olarak farklılıklar gösterir. Ayrıca, teknolojinin gelişmesiyle terörün hem niteliğinde hem de niceliğinde değişimler olmaktadır. Günümüz anlayışında terörün sınıflandırmasını şu şekilde yapmak mümkündür⁶²:

1-Yönetimsel yaklaşım açısından terör

2-Amaçlarına göre terör

3-Yöntemlerine göre terör

4-Yapısal olarak terör

International Relations The Key Concepts'te⁶³ ise terörizmi dört gruba ayırmaktadır:

1-Ulus ötesi organize suçlar;

2-Ülke destekli terörizm (Libya, Afganistan, Irak destekli);

3-Milliyetçi terör;

4-İdeolojik terördür, (sosyalizm ya da kominizm destekli).

Lambert⁶⁴ terörün ikiye ayrılabilceğini görüşünü savunmuştur:

1-Kişisel (grup) terörü

⁶² Çağırın, a.g.e., s.30

⁶³ Martin Griffiths and Terry O'Callaghan, **International Relations The Key Concepts**, Routhledge, USA, 2003, s.307-309

⁶⁴ Joseph J. Lambert, **Terrorism and Hostages: In International Law**, University of Cambridge, London, 1990, s.15

2- Devlet terörü

Antonio Cassese'de terörü beşe ayırıyor:⁶⁵

- 1- İlham kaynağı bir ideoloji
- 2- Ulusal bağımsızlık mücadelesi içindeki gruplar (IRA-ETA gibi)
- 3- Self-Determinasyon prensibi çerçevesinde hareket eden gruplar (Filistin Kurtuluş Örgütü)
- 4- Baskıcı rejimlere karşı mücadele eden gruplar (Özellikle Latin Amerika'da)

5- Devlet destekli terör

M. Sami Denker⁶⁶, ise terörizm sınıflandırmasını şu şekilde belirtmiştir.

- 1- Yukarıdan terör
- 2- Aşağıdan Terör
- 3- Siyasi ve İdeolojik Terör
- 4- Bölücü Terör
- 5- Irksal Terör
- 6- Dinsel Terör
- 7- Entelektüel Terör

Yayla'da terörizmi üçe ayırmıştır⁶⁷.

- 1- Devlet terörü / devlete karşı terör.

---

⁶⁵ Cassese, a.g.e., s.1-3

⁶⁶ Sami Denker, **Uluslararası Terör Türkiye ve PKK**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 5-14

⁶⁷ Atilla Yayla, **Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve**, AÜ.S.B.F. Dergisi, Cilt: XLV, Ankara, 1990, s.359

2- Kırsal terör / şehir terörü.

3- İç terör / Uluslararası terör.

Yukarıda verilen sınıflandırmaların her biri terörizmin belirli yönlerini ortaya çıkaran tasniflerdir. **Terör Sınıflandırmaları konusunu inceledikten sonra bizde aşağıdaki sınıflandırmanın daha uygun olacağını düşünmekteyiz**

1. Politik, İdeolojik, Bireysel Terörizm

d) Politik Görüşe Dayalı Terörizm:

Yerel alanlarda baş gösteren bir terör çeşidi olup İRA, ETA ve FKÖ gibi bağımsızlık mücadelesi veren örgütler bu sınıfa sokulmaktadır. Yerellik, belirleyici bir özellik olmakla birlikte, bu tip terörizmin, başka coğrafi alanlara sıçrayabilme olasılığı da mevcuttur.

e) İdeolojik Amaca Dayalı Terör/Köktendinci-Etnik Terörizm:

Marksist veya teokratik bir rejim kurmayı amaçlayan doktriner terörizm şeklinde tanımlanmaktadır. Örneklerine sık rastlanan Marksist, etnik-bölücü, ırkçı terörist örgütlerin bu sınıfa girdiği düşünülmektedir. Bu terörizm tipinin; doktrine dayalı olması nedeniyle uluslararası alanda yayılmacılık özelliği gösterdiği, birden çok merkezden kaynaklanıp beslendiği ve hedefinde de tek bir ulusun değil, birçok ülkenin olduğu ileri sürülmektedir.

f) Bireysel Terör/Adi Suçla Ortaya Çıkan Terörizm:

Bireysel hedefe ve çıkarıya dayalı olarak, mafya uygulamaları ve kan davaları karşımıza çıkmaktadır.⁶⁸

2. Amaçlarına, Hedeflerine, Motivasyonuna, Uygulayıcılarına, Uygulama Yerlerine, Uygulama Şekillerine Göre Terörizm

a) Amaçlarına Göre Terörizm

Wardlaw bu esaslara göre yaptığı sınıflandırmada terörizmi; şahsi amaç için yapılan hareketler (bireysel terör), askeri amaç için yapılan hareketler (gerilla hareketleri) ve politik amaç doğrultusunda yapılan hareketler (terör) olarak ayırmaktadır.⁶⁹

İngiliz Sosyolog Paul Wilkinson bu esaslara göre iki ayrım yapmaktadır. İlk ayrıma göre terörizm: İhtilalci terörizm; "hırsıyla istenilen belli bir politikanın uygulanması amacıyla hükümetleri zorlama" ve baskıcı terörizm "hükümet politikasına ters görüşte olanları sindirmek ve ayaklananları bastırmak amacıyla uygulanan sistematik terörizm" şeklinde sınıflandırılabilir. Wilkinson'un yaptığı ikinci ayrıma göre de terörizm; doğrudan katiller, yerleşmiş bir otokraziye karşı uygulanan terör, totalitarizme karşı uygulanan terör, liberal demokrasilere karşı uygulanan terör ve enternasyonal ihtilalci terörizm şeklinde ayrılacaktır.⁷⁰

e) Hedef-Motivasyonuna Göre Terörizm

- Anarşistler: Tüm kurumlaşmış siyasi düzenlemeleri ortadan kaldırmak isteyenlerdir. Çarlık Rusyasındakilerle, XX. yüzyıl başındaki Avrupalı teröristler bu gruba girmektedir.

⁶⁸ Ali Külebi, "Teröre Karşı İstikrarlı İşbirliği", Cumhuriyet Strateji, 2006, S. 89.

⁶⁹ Metin Tamkoç, **Uluslararası Terörizmin Rusya ile Bağlantısı**, Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı Sempozyumu, 1984, s.17 -20

⁷⁰ Orhan Usta, **Güneydoğu'da Terör Görünümü ve Devlet Siyaseti**, Siirt Valiliği Yayınları, Ankara 2003. s.6-7

- Eşitlikçiler: Eşitliğe dayalı bir sistemi şiddet yoluyla gerçekleştirmek isteyen Marksist gruplardır. Vietkong, Malaya Komünist Partisi, Japon Kızıl Ordu, Peru'm Sandero Luminoso, bu tip örgütlerdendir.
- Gelenekçiler: Mevcut sistemi değiştirerek, yerine kutsal ve kökleri atalarına kadar uzanan bir dini yönetim kurmak isterler. Nikaragua'lı Kontralar bu tip örgütlerdendir.
- Çoğulcular: Siyasal sistemde devrimci değişim ister ve şiddeti bu amaç doğrultusunda kullanırlar. Angola'daki Unita ve Uganda Milli Direniş Hareketi, bu tip örgütlere örnek gösterilebilir.
- Ayrılıkçılar: Bir parçası oldukları siyasi toplumu tümüyle reddeden, ondan koparak ayrı ve bağımsız bir siyasi toplum kurmak isteyen terör örgütleri bu gruptandır. Eritre Kurtuluş Örgütü, Tamil Kaplanları, İtalyan Tirol ve Sardunya Silahlı Hareketi ve Quebec Kurtuluş Cephesi, bu gruba giren örgütler bu sınıftan sayılabilir.
- Reformcular: İçinde buldukları toplumu reddetmeyen, ancak kendi grupları adına daha fazla siyasi, sosyal, ekonomik haklar isteyen terörist gruplardır. Özerk yönetim, federasyon gibi yönetsel çözümler isteyenler de bu gruba girebilir. Nikaragualı Miskito Kızılderileri bu gruplara örnektir.
- Statükocular: Mevcut düzeni şiddet kullanarak korumak isteyenlerdir. Güney Afrikalı Afrikaner Direniş Örgütü ve İrlandalı Ulster Örgütü gibi örnek verilebilir.⁷¹

---

⁷¹ Türkiye Barolar Birliği Tarafından Oluşturulan Proje Grubu, a.g.e., s. 35-36

f) Uygulayıcılarına Göre Terörizm

Ergil, bu sınıflandırmayı şu sözlerle açıklamaktadır: "Terör, egemen sosyo-politik güç yapısına (iktidara) uyumlu, yani onun ürünü, ya da iktidar karşıtı olmasına göre ikiye ayrılır. Eğer terör uygulaması mevcut otorite sistemiyle çakışma ve eşgüdüm içinde ise, egemen güçlerin ve onların yönetimini meşrulaştıran toplumsal değerlerin ve konsensüsün zayıflamasına ve çözülmesine karşı tepki olarak uygulamaya konulan dehşete dayalı bir yönetim türü olarak ortaya çıkıyorsa; bu türe terör rejimi veya yukarıdan terör denir.

Eğer, terör egemen güçlerin dışındaki bir güç odağından kaynaklanıyorsa, çoğunlukla mevcut otorite sistemini, özellikle devleti kontrol eden güçleri çökertmeye yönelik bu terör tipine de aşağıdan terör adı verilir. Bu tip terörde devlet kurumları ele geçirildikten sonra terör odaklarının elebaşlarınınca yönetilir. Terörün getirdiği bu yeni yöneticiler, ya yerli kalkışmacılar, ya da devrilen rejimin dış düşmanlarıdır. Bazen bunlar işbirliği de yapabilirler."⁷²

Dönmezer'in sınıflandırması da kısmen bu esasa göre yapılmıştır. Ancak, sınıflandırmada uygulama yeri, şekli ve amaç parametreleri de yer almaktadır. Dönmezer, bu esaslara göre terörü; iç tedhişçilik-milletlerarası tedhişçilik, adi hukuk çerçevesinde tedhişçilik-siyasi ve sosyal tedhişçilik, doğrudan doğruya tedhişçilik dolayısıyla tedhişçilik, bireysel tedhişçilik-hükümetler ve devletler tarafından yapılan tedhişçilik olarak dörtlü bir sınıflandırmaya tabi tutmaktadır.⁷³

g) Uygulama Yerine Göre Terörizm

Bir noktada klasik/çağdaş terörizm ayrımının da yansıması olan bu sınıflandırma, çağdaş asimetric terörizm tehdidince dayatılmaktadır. Yerel/bölgesel ve uluslararası terörizm olarak ikiye ayrılmaktadır. Ayrımın

⁷² Ergil, a.g.e., s.2

⁷³ Tamkoç, a.g.e., s.17-20

"püf noktası" ise bu sınıflandırmanın gerçekte; tehdit oluşturduğu amaç ve stratejilerinin çıkarını gözetmesi ve ulusal/bölgesel terörü, her an "terörizm" vasfı değiştirilebilecek, ikinci sınıf eylemler olarak kabul etmesidir. Kısacası, sübjektif ve çıkar esaslı kullanma çok elverişli bir sınıflandırmadır.

Ancak bu ayrımın bir haklı yönü de vardır: Klasik/eski terör örgütleri ideolojileri ve amaçları ne olursa olsun, genellikle doğdukları ülke ve yakın coğrafyasında eylem koymuşlardır. FKÖ'nün Münih Olimpiyat Köyü ve uçak kaçırma eylemleri ile ASALA'nın Türk diplomatlarına yönelik eylemleri, bu genellemenin istisnaları sayılabilir. Bir anlamda da terörizmin uluslararası asimetric bir tehdide dönüşeceği ve çağdaş iletişim/ulaşım teknolojisinin terörizmin emrine girdiği gerçeğinin öncü işaretleridir. Buna karşılık, çağdaş terörizmde Amerika'dan Afrika'ya kadar tüm meskûn kıtalar terör örgütlerinin eylem sahalarını oluşturmaktadır. Bu nedenle de bu tip bir ayrımın yapılması haklı görülebilir. Uluslararası terörizm, ihtilalci terörizmin bir alt-grubu olarak da vasıflandırılmaktadır. Bu görüşe göre; değiştirilecek siyasal sistem uluslararası hukukun temsil ettiği sistemdir. Bu nedenle, uluslararası terörizm; sistem dışında sisteme karşı bir mücadeledir. Eylemin bir yönüyle ulusal sınırları aşması, terörizme uluslararası nitelik kazandırmaktadır.⁷⁴ Bu başlık altında çağdaş terörizmin gündeme getirdiği bazı terör türlerine de kısaca değinmek gerekmektedir.

- Siberterör

Yaşamın her alanındaki önemleri giderek artan ulusal veya özel bilişim sistemlerini çökertmek amacıyla "hacker" adı verilen bilgisayar korsanları tarafından elektronik ortamda gerçekleştirilen saldırılar, genellikle siberterör kavramıyla ifade edilmektedir.

Bu saldırıların amatör bir korsanlık düzeyinden siyasi amaçlı veya kriminal amaçlı bir terörizm saldırısına dönüşmesi, bazı düşünürlere göre giderek yaklaşan bir tehdittir. ABD'de Clinton döneminde siberterör tehdidinde

---

⁷⁴ Hanlı, a.g.m.

karşı bir önlem paketi hazırlanmış (White Paper: Critical Infrastructure Protection) ve yürürlüğe konmuştur.⁷⁵

- Siber terörizm:

Belirli bir politik ve sosyal amaca ulaşabilmek için bilgisayar ve bilgisayar sistemlerinin bireylere ve mallara karşı bir hükümeti veya toplumu yıldırma, baskı altında tutma amacıyla kullanılması şeklinde de tanımlanmaktadır. Bir diğer tanım ise; Terörist faaliyetlerin başta bilgisayar sistemleri olmak üzere iletişim teknolojilerinden faydalanılarak sanal ortam aracılığıyla gerçekleştirilmesi şeklinde yapılmaktadır.⁷⁶

Vurmay, bu terörü "teknolojik terör" olarak adlandırmakta, CIA'nın "RAND Corporation" ile Georgetown Üniversitesi'nin de aralarında bulunduğu bir gruba hazırlattığı "Küresel Trendler 2015" isimli raporda, ABD'nin 15 yıl içinde "en büyük silahı olan teknoloji ile" vurulacağı ifadesinin yer aldığını belirtmektedir. Burjuva teröristler olarak da isimlendirilen yeni nesil teröristler, saldırılarını Internet üzerinden elektronik şifre kullanarak planlamakta, aynı yolla haberleşme ağlarını kurmakta, eylemi de Internet aracılığıyla üstlenmektedirler. Bu çağdaş teknoloji en çok Ortadoğu merkezli terörist örgütlerce kullanılmaktadır.⁷⁷

- Nükleer Terör

Kamuoyunun gündemine daha çok kitle imha silahları (KİS) ve bu KİS'lerin sınırlandırılması sorunu olarak yansıyan bu terör; terörist örgütlerin nükleer silahları veya radyolojik maddelerle takviye edilmiş konvansiyonel bombaları "kirli bomba" kullanarak gerçekleştirebilecekleri bir eylemin oluşturacağı tehdidi ifade etmektedir. SSCB'nin dağılmasıyla nükleer silahlar ve KİSler konusundaki disiplinin zayıflamasının, maceraperest oldukları iddia edilen bazı devletlerin nükleer silah ve KİS yapabilecek teknolojiye

⁷⁵ Mim K. Öke, **Küresel Toplum**, ASAM Yayınları, Ankara, 2001, s.110

⁷⁶ Fatih Yamaç, **Siber Terörizm**, Polis Dergisi, 2001, s.29.

⁷⁷ Miray H.Vurmay, " **Ölümcül Doktrin: Teknolojik Terör**", Cumhuriyet Strateji, 2004, S.14.

ulaşmalarının ve "kirli bomba" imalatının üstün bir teknoloji gerektirmemesinin bu tehdidin yakınlaşmasına neden olduğu ileri sürölmektedir.

- **Biyolojik Terör / Biyoterör**

Biyolojik silahların terörist amaç ve saldırı aracı olarak kullanıldığı eylemlerdir. Günümüzde biyolojik savaş için kullanılabilen 43 mikroorganizmadan bahsedilmektedir.⁷⁸ Adli Tıp Kurumu eski yönetici Sevil Atasoy biyoterör tehdidini şöyle ifade etmektedir: Hastalık yapıcı bakteri, virüs, mantar ve parazitler, ayrıca cardı organizmalar tarafından sentezlenen zehir etkili toksinler; ,insan, hayvan ve bitkileri yok etmek üzere biyolojik silah olarak kullanılıyor. Özellikle biyoteknoloji ve nanoteknolojideki ilerlemelerle, geleceğin açık-kapalı birçok savaşında genomik araştırmalara dayalı yeni kuşak biyolojik silahlar kullanılacağını öngörmek bir komplo teorisi değildir.⁷⁹

3. Aşamalarına Göre Terörizm

Wilkinson, "Terrorism and the Liberal State" adlı kitabında terörizmi aşamalarına göre aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır:

a) İhtilal Öncesi Terörizm:

Henüz amacı olan değişimi ihtilal yoluyla gerçekeştirebilecek kadar güçlü olamayan örgütlerce gerçekeştirilen eylemlerdir. Bunlar daha çok; hükümet ajanlarını cezalandırma, gemi, uçak, insan kaçışma, rakip siyasal gruplarla çatışma ve toplumu korkutma gibi faaliyetlerdir.

b) Yok Edici Terörizm (Tenkil Hareketi):

Genelde ihtilalden soma, terörist örgüt veya rejim tarafından yok edilmek istenen kişilere yöneltilen terörizmdir. Toplu terör eylemi niteliğinde

⁷⁸ Selami Ermiş, "**Biyolojik Terör ve şarbon Hastalığı**", Polis Dergisi, 2001, s.29.

⁷⁹ Sevil Atasoy, "**Biyoterör Gerçeğin ta Kendisidir**", Hürriyet, 29.01.2006

olup; uzman teröristler veya rejimin terör eylemi yapmakla görevlendirdiği organlarca gerçekleştirilir.

c) Gölgeolay (Epifenomenal) Terörizm:

Belirgin amacını saptamak zor, nedenleri karmaşıktır. Genelde, daha geniş bir şiddet olayının yan ürünü gibidir. Bilinçli olarak planlanıp, uygulanmamış, rastlantılara bağlı şekilde ortaya çıkmıştır. Borneo'da Müslüman Göçmenlere yöneltilen terörist ataklar, gölgeolay terörizmin özelliklerini yansıtır.⁸⁰

d) Devlet Terörizmi:

Toplumun yerleşik düzeni açısından tehlikeli addedilen insanların hayatına ve mülkiyet hakkına zor, korkutma ve baskı yoluyla yapılan, otorite ile bir araya getirilmiş şiddettir. Bu tip terörizm ilk kez Fransız İhtilali döneminde JacobinTerce uygulanmıştır. Resmi terör olarak da adlandırılır. Stalin ve çok yakın zamanda Humeyni tarafından da uygulanmıştır. Bu tip terörizm dış ülkelerdeki devlet düşmanlarını ortadan kaldırmak için ihraç edilebileceği gibi, hasım ülkede ayaklanma çıkarmak için de kullanılmaktadır.

e) İhtilalci Terörizm:

Şiddetin halk adına acımasızca kullanılmasıdır. Sivil savaş ve ihtilalin kendisidir. Ülkede korku ve gerilim yaratmak amacıyla çeşitli taktiklerden yararlanır.

f) Alt İhtilalci Terörizm:

Bu türden terörist eylemlerde bulunan gruplar, ideolojik ve siyasi motivasyonlara sahip olmakla birlikte, ihtilal yapma amacı gütmeyenler. Batı ülkelerinde terörist eylemler koyan; FKÖ, Kızıl Tugaylar, RAF bu tip terörizm uygulayan örgütlerdir. "Ajitasyonel" olarak da ifade edilen bu tip terörizmin iki özelliği vardır: Terör uygulamak üzere örgütlenmiş grup gereklidir ve bu grup

---

⁸⁰ Tacar, a.g.e., s.57-59

eylemlerini gerçekleştirebilmek ve mücadelesini uluslararası platforma taşımak için bir koruyucu devletten lojistik destek almalıdır.⁸¹

---

⁸¹ Tacar, a.g.e., s.10-11

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLAR ARASI ADLİ YARDIMLAŞMA TÜRÜ OLARAK

SUÇLULARIN İADESİ

I. SUÇLULARIN İADESİ

Ceza Hukuku açısından devletlerarasında yapılmış bulunan en eski yardımlaşma şekli olan suçluların iadesi/geri verilmesidir. Suçlulukla mücadele bakımından milletleri birbirine bağlayan dayanışmanın en aktif ve somut görünülerinden biridir.

Suçluların iadesi ceza adaletine ve devletlerin çıkarlarına uygun olarak, sanığı yurtdışında bulunan bir suçlu etkin bir şekilde kovuşturmak ve cezalandırmak amacı güden uluslararası bir adli yardımlaşma türüdür⁸². Bir başka deyişle suç işledikten sonra başka bir devlet ülkesine kaçan suçlu kişinin o devlet tarafından o kimseyi kovuşturma ve yargılamaya veya hakkındaki cezayı infaz etmeye yetkili olan devlete, resmi talep üzerine ve gerekli şartların varlığı halinde teslim edilmesidir⁸³.

Suçluların iadesi kavramı aslında yanlış bir ifadedir. Suçlu, suçlu mahkeme kararıyla sabit olan kişidir. Oysa suçluların iadesi müessesesi suçlu mahkeme kararıyla sabit olan kişileri değil, suç işlediği iddia edilen zanlıları da içerir⁸⁴. Biz çalışmamızda, doktrinde kullanılan "suçluların iadesi" kavramını kullanacağız.

Küreselleşen dünyada gelişen ulaştırma araçlarıyla suçluların bir ülkeden başka bir ülkeye geçişleri kolaylıkla sağlanabilmektedir. Böylece bu

---

⁸² Durmuş Tezcan, **Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu**, AÜSBFD, c.38, s.1-4, 159

⁸³ Haluk, Ulugöl, **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Adil Yayınevi, Ankara, 2002, s.5

⁸⁴ Süheyl Donay, **"Suçluların İadesinde Gelişmeler"**, İ.Ü.H.F.M., C. 50, S. I-IV, 1984, s. 239

alandaki en eski işbirliği yolu olan suçluların iadesi kurumu doğmuştur. Yabancı ülkelere kaçan suçluları ve özellikle uluslar arası suçluları yakalamak uluslar arası alanda bir işbirliğini zorunlu hale getirmiştir⁸⁵.

Bu işbirliği suçlular hakkındaki adli bilgilerin karşılıklı olarak verilmesi, suçluların bir ülkede yargılanması sırasında gerekli işlemlerin yabancı ülkede yapılması, yani karşılıklı adli yardımlaşma, suçluların yakalanması bakımından ortaklaşa polis faaliyeti ve suçluların iadesi şeklinde gerçekleşmektedir⁸⁶.

Sanık veya Suçluların devletlerin egemenlikleri dışına çıkmasıyla cezadan kurtulmasını engelleyerek cezaların infazının sağlanması veya üzerlerine atılı olan suçlardan dolayı yargılanmaları için uluslararası hukuki yardım kurumu olan suçluların iadesi kurumu ortaya çıkmıştır⁸⁷.

Suçluların iadesi konusunda devletlerarasındaki çıkar birliği, aralarında anlaşmaya yöneltmiş bunun sonucunda "Devletlerarası Ceza Hukuku" karşılıklı yardım araçlarından biri haline gelmiştir⁸⁸.

İade ile sınır dışı etme arasında hukuki özellikleri bakımından da fark vardır. İade, Devletler Hukuku işlemidir ve bu yüzden de gün geçtikçe yargısal bir özellik kazanmaktadır. Buna karşılık sınır dışı etme, yerel hukuku ilgilendiren bir zabıta önlemi özelliğine sahiptir⁸⁹. Sınır dışı etme, bir devletin tek taraflı kararı ile hüküm ifade ettiği halde, geri verme kurumunda iki devletin uyuşmasına, bunun için de bir isteme ve bu istemin kabulüne gereksinim vardır⁹⁰.

⁸⁵ Sulhi Dönmezer – SAHİR Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Genel Kısım**, C.3, Yeniden Gözden Geçirilmiş Onikinci Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Ekim 1997, s. 391

⁸⁶ Dönmezer, Erman, a.g.e., s.391

⁸⁷ Kayıhan İçel, **Suçluların Geri Verilmesi üzerinde Bir inceleme**, İÜHF.M.,1965, C.30, S.3-4, s.692

⁸⁸ Faruk Erem, Ahmet Danışman, M. Emin Artuk, **Hümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler**, Tümüyle Gözden Geçirilmiş Ondördüncü Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, Haziran 1997, s.209

⁸⁹ Yaşar Ümit Doğanay, **Das Türkische Auslieferungsrecht**, Freiburg, 1956, s.5

⁹⁰ Özgen Eralp, **Suçluların Geri Verilmesi**, Ankara Üniversite Hukuk Fakültesi yayınlarından No: 167, Ajans Türk Matbaası, Ankara,1962, s.32-33

Suçluların iadesiyle sınır dışı etme kurumlarının ortak tek noktaları her ikisinin de sadece yabancılar bakımından uygulanabilir olmasıdır. Genel olarak yabancılar yerel kamu düzenini ve devletin güvenlik ve huzurunu bozdukları takdirde sınır dışı edilebilirler. Bu sebeptir ki, sınır dışı etme, ulusal güvenlik önlemlerindedir. Sınır dışı etmede izlenen amaç; siyasi, ekonomik zabıta amaçlarıdır. Suçluların iadesindeki amaç ise; suçluların cezasız kalmasını önlemektir. Bunun için de bir suçtan sanık veya hükümlü olmak gerekir⁹¹.

Uluslararası hukukun da kabul ettiği bu ayrı durumlardan birisi inceleme konumuz olan suçluların iadesi (extradition) kurumu, diğeri ise sınır dışı etme (expulsion) kurumudur.

A. Kavram ve Tanım

İade/geri verme öğretisi ve hukuk metinlerinde "iadei mücrimin" ya da "suçluların iadesi" gibi adlarla adlandırılmaktadır. Kavramın, yalnızca suçluları karşılamadığını belirtmek üzere "Devletlerarasında Geri Verme" adının kullanılması da önerilmiştir⁹².

Batı dillerinde geriverme kavramı "extradition" sözcüğü ile karşılanmaktadır. Extradition, "ex: dışarı" ve "traditio: teslim etme" sözcüklerinin birleşmesiyle ortaya çıkmıştır.

İade, Batı hukuk sözlüklerinde ülkemizde kullanıldığı biçimde, suç işlediği bilinen ya da sanılan ve başka bir ülkede bulunan kişilerin, suçun işlendiği ülkeye verilmesi olarak tanımlanmaktadır⁹³.

Kaçakların iadesi olarak Türkçe'ye çevirebileceğimiz, gibi "iki devlet arasında, yasalardan kaçan kişilerin birbirlerine teslimi işlemi" biçiminde tanımlar da yapılmaktadır⁹⁴.

⁹¹ İçel, a.g.e., s.695

⁹² İçel, a.g.e., s.204

⁹³ Earl Jowilt, Clifford Walsh, "Extradition", Jowilt's Dictionary Of Law, Ed.. John Blurke Burrister, G.B., London, s.761

"Suçluların iadesi" (extradition) terimi oldukça yenidir. İlk defa 19.2.1791 tarihli Fransız emirnamesinde (decree) yer almıştır. İlk defa bir anlaşmada yer alması ise, 1828'de Fransa'nın yaptığı bir anlaşma ile gerçekleşmiştir. Daha önceleri "restituer" veya "remettre" deyimleri kullanılırdı. İade konusunda ilk ulusal yasa 1833 tarihinde Belçika'da kabul edilmiştir⁹⁵.

Bir görüşe göre, suçluları geri verme, "bir ülkede bulunan veya oraya kaçmış olan ve başka bir ülke mahkemesince bir suçtan (veya suçlardan) dolayı sanık sayılan veya mahkûm kişiyi kovuşturmaya ve yargılamaya ya da hakkındaki cezayı infaza yetkili olan ülkeye, bu ülkenin başvurması üzerine teslimden ibaret siyasal-adli bir işlemdir⁹⁶."

İade, "işlediği suç belirli bir devletin yargı yetkisi içinde olan kişinin ülkesinde bulunduğu devlet tarafından yargı yetkisine sahip olan devlete teslim edilmesi" demektir⁹⁷.

Bir diğer görüşe göre, suçluların iadesi, "suç işledikten sonra, başka bir devlet ülkesine kaçan suçlu kişinin o devlet tarafından, o kimseyi kovuşturma ve yargılamaya veya hakkındaki cezayı infaz etmeye yetkili olan devlete, resmi talep üzerine ve gerekli şartların varlığı halinde teslim edilmesidir⁹⁸."

Başka bir görüşe göre ise, suçluların iadesi, "bir kimsenin bir devlet tarafından diğerine onun kovuşturulması veya kesinleşmiş bir hürriyeti bağlayıcı cezası var ise, bunun yerine getirilmesi için teslimini içeren bir adli yardımlaşma türüdür⁹⁹." Bu itibarla suçlunun, isteyen devlete teslimi ya hakkında verilmiş ve kesinleşmiş cezanın yerine getirilmesi ya da üzerine atılı

⁹⁴ Microsoft Corporation, Encarta Encyclopedia ,1999, s.1

⁹⁵ Timur Demirbaş, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2002, s.161

⁹⁶ M.Wallece, M. Rebecca, **International Law**, London, 1992, s.114

⁹⁷ Charles Fenwick, **International Law**, New York, 1965, s.30

⁹⁸ İçel, a.g.e., s.693

⁹⁹ Durmuş Tezcan, **Uluslararası Ceza Hukuku Ders Notları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,1983, s.15

suçtan dolayı yargılanması için gerçekleşen uluslararası bir adli yardımlaşma yöntemidir.

Suçluların iadesi, işlenen bir suçun sanığı ya da hükümlüsü olan bir kişinin, ülkesinde suç işlenen devletin başvurusu üzerine bulunduğu ülke makamları tarafından talep eden ülkeye verilmesidir¹⁰⁰.

Tanımlardan da görüldüğü üzere, doktrindeki tanımlar, bir iki noktada yazarların kabul ettikleri prensiplerin doğurduğu farklar hariç, hemen hemen aynıdır. Bu noktadan hareketle daha kapsamlı bir tanım yaparsak: Suçluların iadesi; soruşturulması ve takibi bir Devletin yargı yetkisine giren bir suç işleyen şahsın diğer bir ülkeye kaçması ve bu ülkede bulunan kişinin ülkesinde suç işlenen devletin yargı yetkisine dayanarak şahsın bulunduğu ülkeden yargılanmak veya mahkûm edilmiş ise cezanın infazı için istenmesi ve şahsın yakalanarak bu devlete teslim edilmesi işlemidir.

B. Tarihsel Gelişme

Suçluların iadesi, kaynak olarak, hükümdarların kendilerine karşı saldırgan protestocuların teslim edilmesi için uygulanmıştır. Şerif Bassioni'ye göre, ilk suçluların iadesi anlaşması M.Ö 1230 eski Mısır medeniyetine dayanır¹⁰¹.

M. Ö. 1294 yılında meydana gelen Kadeş Savaşı sonrası Hitit kralı III. Hattuşili ile Asur Kralı II. Ramses arasında yapılan ve Dünyanın bilinen en eski yazılı sözleşmesi olan Kadeş Antlaşmasında şu kural yer almaktadır.

"Eğer Siyasi suç nedenleriyle Mısır ülkesinden Hatti (Anadolu'nun o dönemki adı) ülkesine ve Hatti ülkesinden Mısır ülkesine kaçan siyasi

¹⁰⁰ Yılmaz Altuğ, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İstanbul, 1968, s.168

¹⁰¹ Henri Labeyle, **"Terrorism and Extradition ; A French Perspective"** **Terrorism and international Law**. Ed. Rosalyn Higgins and Maurice Flory , Routledge, 1997, London – New York, s.185

suçlular olursa birbirlerine geri verileceklerdir. Bunlar şiddetli cezalandırılmayacaklar ve çocuklarının gözlerinden yaş akıttırılmayacaktır.¹⁰²

Roma devletinde ise suçluların iadesi, devletin en yüksek otoritesi tarafından talep ediliyordu. Bu Roma'ya bağlı devletlere karşı bir üstünlük şeklinde uygulanırken, diğer devletlere karşı ise talebin reddi halinde zımni bir savaş tehdidini de içeriyordu¹⁰³.

Suçluların iadesinin amacı, politik suçları bastırmak olduğundan, doğası gereği politik bir araçtı, suç hukukunun bir aracı değildi. 18. yüzyıla gelindiğinde politik suçlara karşı müsamaha." 19.yy'dan itibaren kişiler artık bu suçlardan iade edilmemeye başladı¹⁰⁴.

Suçluların iadesi kavramı ilk defa 19 Şubat 1791 tarihli bir Fransız Emirnamesinde yer almıştır. Bir antlaşmada yer alması ise, 1828 de Fransa'nın yaptığı bir antlaşmada gerçekleşmiştir. extradition sözcüğü ilk kez bu antlaşmada kullanılmıştır¹⁰⁵. Bu konuda ilk milli kanun ise 1833 de Belçika'da yürürlüğe girmiştir¹⁰⁶.

Osmanlı Devletinin ilk devirlerinde İslam hukuku esasları yürürlükteydi. İslam hukuku suçluların iade kabul etmiştir. İadenin mümkün olabilmesi için bir anlaşmanın varlığı şartı aranmıştır¹⁰⁷.

Kapitülasyonların yerleşmesinden sonra ise, Türk yargı hakkı sınırlandırılmıştır. Aynı uyruktaki yabancılar arasındaki ceza davaları kendi konsolosluklarında görülür, ayrı uyruktaki yabancılar arasındaki davalar ise, suçu işleyenin Konsolosluğunda görülürdü. Bir yabancı ile bir Türk arasındaki davalar ise bir çevirmenin hazır bulunması ile Türk Mahkemesinde görülürdü. Her ne sebeple olursa olsun mahkûm olmuş bir yabancı cezasını kendi

---

¹⁰² Ulugöl, a.g.e., s.8

¹⁰³ Demirbaş, a.g.e., s.112-113

¹⁰⁴ Labeyle, a.g.e., s.185

¹⁰⁵ Demirbaş, a.g.e., s.161

¹⁰⁶ Demirbaş, a.g.e., s.161

¹⁰⁷ Ulugöl, a.g.e., s.12

devleti ceza evinde çekerdi. Bu düzenlemeden dolayı pek çok durumda suçluların iadesi söz konusu olmuyordu¹⁰⁸.

Osmanlı Devleti yaptığı 1718 Pasarofça, 1739 Belgrat, 1774 Küçük Kaynarca ve Rus – Osmanlı Ticaret Antlaşması gibi, bazı ticaret ve barış antlaşmalarında suçluların iadesine dair hükümler yer almıştı¹⁰⁹.

Yeni kıtada ise suçluların geri iadesi, Amerika Birleşik Devletlerinden gelmiştir. Kuruluşuyla birlikte ABD'yi oluşturan devletlerarasında imzalanan 12.02.1793 tarihli federal yasada, devletlerin birbirleriyle iade konusunda yardımlaşmaları öngörülmüş, ancak bu konuda devletlere herhangi bir zorlama ve yaptırım uygulanmayacağı da belgeye eklenmiştir¹¹⁰.

İade Hukuku'nda Belçika'nın geliştirdiği ilkeler önemli yer tutar. Belçika 1833 yılında siyasal suçluların geri verilemeyeceğini yasalaştırmıştı¹¹¹.

1801'de İngiliz hükümeti Hamburg'tan üç İrlandalı ayaklanmacıyı istemiş ve almış, aynı İngiltere 1825'te Petersburg ayaklanmasına katılan bir Rus'un iadesi isteğini reddetmiştir¹¹². İngiltere'de 1870 yılında, siyasal suçlarda gerivermenin olanaksız olduğunu da bildiren bir iade yasası çıkartılmıştır¹¹³.

Bu süreçte pek çok Avrupa devleti gerivermeye ilişkin temel ilkeleri belirleyen özel yasaları yürürlüğe koymuşlardır¹¹⁴. Ayrıca birçok devlet arasında ikili antlaşmalar yapıldığı XIX. yüzyıl sonlarına doğru artık ikili antlaşmaların da iade ile ilgili sorunları çözümlenmekte yetersiz kaldığı

---

¹⁰⁸ Ulugöl, a.g.e., s.13

¹⁰⁹ Ulugöl, a.g.e., s.161

¹¹⁰ Encarta Encyclopedia, s.1

¹¹¹ Altuğ, a.g.e., s.131

¹¹² Esat Adil Müstecaplıoğlu, **Milli ve Beynelmilelel Ceza Hukuk Bakımından Siyasi Suçlar I**, Siyasi İlimler Mecmuası, İstanbul, 1937, No. 81 s.618

¹¹³ Altuğ, a.g.e., s.131

¹¹⁴ Abdullah Pulat Gözübüyük, “**Suçluların Geri Verilmesi Hukukunun Birleştirilmesi Ve Geriverme Umumi Anlaşma Tasarısı**”, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara,1949, s.1258

anlaşılması ve genel bir iade antlaşması yapma zorunluluğu savunulmaya başlanmıştır¹¹⁵.

1880 yılında Uluslararası Hukuk Enstitüsü'nün Oxford toplantısında bu tür bir genel iade antlaşmasının projesi ele alınarak kabul edilmiş; 1889'da Güney Amerika devletleri aralarında sanık ve suçluların değişimini ele alan bir antlaşma imzalanmıştır¹¹⁶. Bu antlaşma 1928 yılında Havana'da yapılan konferansta daha kapsamlı bir biçimde ve Bustamante Yasası (Code Bustamante) adı altında yenilenmiş ve bu antlaşmayı iki yıl içerisinde 11 Amerikan devleti imzalamıştır.

Bu antlaşmanın ardından Uluslararası Adli Polis Komisyonu, geriverme ile ilgili tüm ilke ve kuralların birleştiği ortak noktalardan hareket ederek bir antlaşma taslağı hazırlamıştır¹¹⁷. Adli Polis Komisyonu'nun 1948 yılı Eylül ayında Prag'da yaptığı toplantıda hazırlanan rapor uyarınca genel bir geriverme antlaşma tasarısı karara bağlanmıştır¹¹⁸.

1950 yılı Haziran ayında Lahey Uluslararası Adalet Divanı'nda düzenlenen konferansla genel bir iade antlaşması için son bilgiler değerlendirilmiştir¹¹⁹. Sonuçta hazırlanan tasarı "Suçluların İadesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi" adı altında 13 Aralık 1957'de imzalanarak, 18 Nisan 1960'da yürürlüğe girmiştir¹²⁰.

Bu antlaşmadan sonra iade hukukunun en azından Avrupa devletleri arasında birliğinin, istenen düzeyde olmasa da, sağlandığını görüyoruz.

Amerika Birleşik devletleri de bu türlü geniş kapsamlı bir antlaşmanın hazırlanması konusunda, Amerikan Hukukçular Konseyi'nce saptanan temel ilkeler çerçevesinde Amerikan Yargı Komitesi'nin hazırlayıp sunduğu bir

---

¹¹⁵ Eralp, a.g.e., s.23

¹¹⁶ Gözübüyük, a.g.e., s.1266

¹¹⁷ Gözübüyük, a.g.e., s.1267

¹¹⁸ Gözübüyük, a.g.e., s.1267

¹¹⁹ Gözübüyük, a.g.e., s. 496-497

¹²⁰ Edward Lawson, **Encyclopedia Of Human Rights**, Washington, 1996, s.488

antlaşma tasarısını "Amerikan Ulusları İade Sözleşmesi" adı altında 25 Şubat 1981 tarihinde kabul edilmiştir¹²¹.

Bir Uluslararası Ceza Hukuku dalı olan İade Hukuku, özellikle Suçluların İadesi Avrupa Sözleşmesi'nin yürürlüğe girmesi sürecinde hızla gelişmiş, XX. yüzyılın dünya coğrafyasında var olan bütün siyasal olumsuzluklara karşın günümüz genel hukuk sistemi içerisinde önemli bir yer edinmiştir.

C. Hukuki Nitelik

Suçluları iade kurumunun hukuki esası; ceza vermek hakkı gibi, toplumsal adalettir. Suç işleyenlere karşı cemiyeti korumak için bu hususta devletler arasında bir işbirliği gerekir. Devletlerin karşılıklı menfaatleri, kendilerinin takip ve muhakeme edemedikleri suçluların cezasız kalmamaları için, onları takip ve muhakeme ederek cezalandıracak olan devlete teslim etmelerini gerektirir.¹²²

Suçluların iadesi kurumu; kamu hukukunun üç kolu ile bağlantılı olduğu anlaşılır.¹²³

1. Suçlunun iadesi devletin hâkimiyet hakkına dayanan muamelelerden olması dolayısıyla kamu hukukunu,
2. Devletlerin birbiriyle ilişkileri ve anlaşmalar bakımından Devletler hukukunu,
3. Suç ve suçlu meselesi dolayısıyla da Ceza hukukunu ilgilendirir.

Suçluların iadesi ülkeler arasında yapılan sözleşmelerle yürütülmüştür. Sözleşme hükümleri bazı ülkeler tarafından iç hukuklarına da yansıtılmıştır. Suçluların iadesindeki uygulamalarda; iadenin esasa, usule ve sonuçlarına ilişkin olmak üzere bir takım prensip ve hukuki esasların ortaya çıkmasına

¹²¹ Lawson, a.g.e., s.494

¹²² Taner Tahir, **Ceza Hukuku**, İstanbul, Adalet Dergisi, 1949, s.233

¹²³ Erem, Danışman, Artuk, a.g.e., s.216

imkân vermiştir. Günümüzde devletlerin anlaşmalarında gerek iç kanunlarında sonuçta Avrupa Konseyi çerçevesinde genel sözleşmenin hükümlerinde açıklanan bu esaslar suçluların iadesine ait müşterek hukuku oluşturmaktadır.¹²⁴

Suçluların iadesiyle ilgili esasların zamanla belirlenmesinde temel oluşturmuş çeşitli düşünceler vardır ve bunların başında geri veril iadesi istenilen kişinin haklarını, hürriyetini güvence altında bulundurmak gelmiştir. İki devletin iade yolunda giriştikleri ilişkide kişi hak ve hürriyetlerinin zarar görmemesi için gerekli güvencenin sağlanması zorunluluğu, çeşitli hukuki ilkeleri onaya koymuştur.

İadesi söz konusu olan kişinin haklarını ve hürriyetini koruma düşüncesi bir kere usul bakımından, iade de çeşitli esaslara uyulmasını, yani iadenin gerek isteyen, gerek kendisinden istenen devlet bakımından belirli usullere uyularak yapılmasını zorunlu kılar; diğer yandan bu konunun sağlanması, esasa, yani sanığa isnat edilen suça ilişkin belirli esas ve kuralların konulmasını gerektirmiştir: ancak belirli süreyi aşan hürriyeti bağlayıcı ceza yaptırımlarını gerektiren eylemlerden dolayı iadenin mümkün olabilmesi, disiplin suçlarından dolayı iadenin geçerli olmaması, *non bis in idem* kuralının ihlal edilmemesi, zamanaşımına uğrayan eylemlerden dolayı iadenin işlememesi gibi.¹²⁵

İkinci düşünce devletin vatandaşı korumak ve yasama yetkisini muhafaza etmek zorunluluğundan doğan kuralların kabulüne yol açmıştır: vatandaşın iade edilmemesi, devletin kendi mevzuatına göre yargı yetkisine sahip bulunduğu suçlardan dolayı iadenin işlememesi gibi.¹²⁶

Üçüncü düşünce uluslararası ilişkiler bakımından üstün insancıl değerlerin iade dolayısıyla ihlalini önlemeye yönelik kuralların benimsenmesine neden olmuştur: bir kişinin ırk, din, milliyet veya siyasi

¹²⁴ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 419

¹²⁵ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 419

¹²⁶ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 419

kanaat yönünden cezalandırılmasını gerektiren suçlar dolayısıyla iadenin yürümemesi, siyasi suçlardan dolayı iadenin kabul olunmaması gibi.¹²⁷

Uluslararası suçluluğun çoğalmasında gereken hızla hareket zorunluluğu ile kişi hürriyetinin sağlanması düşüncelerinin bağdaştırılması da bir takım kuralların kabulünü gerektirmiştir: iadesi istenen kişinin tutuklanması gibi.¹²⁸

Suçlunun veya sanığın iadesi yoluna gidilmesinin iki ana nedeni vardır:

İade yolu ile suç işleyen doğal hâkimin huzurunda yargılanmasının sağlanmasıdır. Bu suretle suç nerede işlenmiş olursa olsun, failin cezasız kalmaması da sağlanmış olacağından, iade hukuku adaletin gereklerini yerine getirmeye imkân veren bir araç işlevini görür. Ayrıca iade, devletlerin karşılıklı olarak çıkarlarını da gerçekleştirir. Devletlerin suçları ve suçluları kovuşturmak ve suçu önlemek bakımından bir dayanışma içinde birleşmelerini mümkün kılarak suçla mücadele konusunda kazanımlar sağlanabilir.¹²⁹

İkinci neden ise, "ceza kanunlarının mülkiliği prensibidir". Mülkilik prensibine göre, devlet, ülkesi üzerinde gerçekleştirilen ve suç teşkil eden bütün eylemleri, suç faili yabancı dahi olsa, kendi cezalandırmasına tabi tutar.¹³⁰ Devletlerin egemenliklerinin, sınırları dışında etkili olmaması nedeniyle devlet, bu kişiyi yabancı ülkelerde kovuşturamaz. Diğer yönden, çoğunlukla devletlerin ceza kanunlarının "mülkilik-ülkesellik (ülke ile sınırlı olma) ilkesi"ni kabul etmiş olması, bu kişinin ülkesine kaçtığı devlet

¹²⁷ Dönmezer , Erman, a.g.e., s. 419

¹²⁸ Dönmezer , Erman, a.g.e., s. 419-420.

¹²⁹ Dönmezer , Erman, a.g.e., s.417-418

¹³⁰ Fahir H. Armaoğlu, "Belçika Kaidesi Ve Siyasal Suçluların İadesi Meselesi", Adalet Dergisi, sy 10-11, 1951, s.1591

tarafından da kovuşturulmasına engel olacaktır¹³¹. Zira her devletin hâkimiyeti kendi sınırları içindedir.

Suçluların cezalandırılması prensibi açısından devletler suçla mücadele bakımından işbirliğine girişmek zorundadırlar. Devletlerarasında anlaşmalar var ise suçluların karşılıklı iadelerini zorunlu kılar. "Avrupa Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi"nde¹³² belirtilen şartlar dâhilinde " suçluların geri verilmesinin bir yükümlülük olduğu" belirtilmiştir. Eğer ülkeler arasında herhangi bir anlaşma yoksa suçluların iadesinde bir zorunluluk olamaz.

II. SUÇLULARIN İADESİ KURUMUNUN KAYNAKLARI

Suçluların iadesi kurumunun kaynaklarını iki kategoride inceleyebiliriz. Uluslar arası Hukuk ve İç Hukuk kurallarıdır. Suçluların iadesinde ikili anlaşmalar yapmak zorunluluktur diyen yazarlar olduğu gibi ikili anlaşmaya yapmadan da suçluların geri verilmesi sağlanabilir.

İade İçin Bir Antlaşmanın Varlığını Zorunlu Sayan Görüş

Bu görüşe göre, iadenin Uluslararası Hukuk'ta önemli bir yere sahip olması, uluslararası ilişkilerin de genellikle antlaşmalarla düzenlenmesi dikkate alınarak, iadenin bir antlaşma olmaksızın gerçekleşemeyeceği fikridir.¹³³

İade için bir antlaşmanın varlığına bakılır. Devletler bu antlaşmanın yüklediği yükümlülöklere uymak zorundadır¹³⁴. Eğer antlaşma var olmadan iade işlemlerinin gerçekleştirilebileceği kabul edilirse, yargı organlarınca karar vermek için gerekli kuralların bir bölümü eksik kalacaktır. Bunun sonucu olarak geri verilecek kişi, kendisine tanınan bazı güvencelerden

¹³¹ Eralp, a.g.e., s.1-5

¹³² **Suçluların Geri Verilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi**, <http://www.coe.fr/eng/legaltxt/98.htm>

¹³³ Ergin Nomer - Özer Eskiuyurt, **Avrupa Sözleşmeleri**, İstanbul, 1975, s.405

¹³⁴ Müstecaplıoğlu, a.g.e., s.613

yaralanamayacaktır.¹³⁵ Bu nedenlerle, iade işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için devletlerarasında bir antlaşmanın varlığı zorunludur.¹³⁶

İade İçin Bir Antlaşmanın Varlığını Zorunlu Saymayan Görüş

Buna göre, ülkeler arasında herhangi bir ikili ya da çok taraflı antlaşma olmaksızın da, Uluslararası Hukuk'un yerleşmiş gelenekleri, karşılıklık ilkesi ve hukukun genel ilkeleri çerçevesinde geriverme işlemlerinin gerçekleşebileceğini kabul eder".¹³⁷ Bu görüşü savunanlara göre, iadenin gerçekleşebilmesi doğal hukukun getirdiği bir zorunluluk olarak görülmelidir.¹³⁸

Bu konuda değişik bir bakış açısı da Taner'den gelmiştir. Taner'e göre, bir kişinin yazılı bir antlaşma olmaksızın bir devlet tarafından diğerine iade edilmesi durumunda, iki devlet arasında bir antlaşma var demektir.¹³⁹

Geçmişte, iadenin gerçekleşmesinde antlaşmanın varlığı çoğunlukla zorunlu sayılmaktaydı¹⁴⁰, ancak günümüzde baskın görüş, özellikle karşılıklılık durumunda iadenin gerçekleşebileceği yönündedir".¹⁴¹

Suçluların iadesi karşılıklı anlaşmalarla olabileceği gibi anlaşma olmadan da karşılıklı yardımlaşma şeklinde de olabilir. Sonuçta suçlu ya da sanığın bir şekilde mahkeme karşısına çıkarılmasını sağlamaktır. Günümüzde suçluların iadesi için ikili anlaşmalardan daha çok uluslar arası anlaşmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde ulaşım araçların gelişmişliği sayesinde suçlular bir ülkeden başka bir ülkeye rahatlıkla geçebiliyorlar. Her ülke ile ayrı anlaşma yapmanın güçlüğü düşünüldüğünde uluslararası anlaşmaların önemi daha da artacaktır.

¹³⁵ Eralp, a.g.e., s.9

¹³⁶ Manzini Vincenzo, **Tarattado di Diritto Penale Italiano**, V.I, Torino, 1908 s. 304.

¹³⁷ 4. Baskı, Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, Veli Özer Özbek, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**, İzmir, 1998, s.64

¹³⁸ Ayhan Önder, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C.I, İstanbul, 1991, s.253

¹³⁹ Taner, a.g.e., s.235

¹⁴⁰ Eralp, a.g.e., s. 10

¹⁴¹ Önder, a.g.e., s.252

A. Uluslararası Hukuk Kuralları

Uluslararası anlaşmalar iki taraf arasında yapılabildiği gibi çok taraflıda yapılabilmektedir. Uluslararası sözleşmeler ve örf adet kurallarıdır. Bu sözleşmeleri ve uluslararası hukuk normlarını şu şekilde sınıflamayı uygun bulduk:

- İki Taraflı Suçluların İadesi Sözleşmeleri
- Çok Taraflı Suçluların İadesi Sözleşmeleri
- Suçluların İadesinin De Yer Aldığı Askeri Sözleşmeler
- Uluslararası Nezaket Ve Karşılılık Esası
- İade Et Ya Da Yargıla (Aut Dedere Aut Judicare)

1. İki Taraflı Suçluların İadesi Sözleşmeleri

Birçok ülkede suçluların iadesinde iki taraflı bir sözleşme oluşturmaktadır. Bu sözleşmelerde iade sebebi olan suçlar, iade usulü ve istisnai haller gibi değişik durumlara değinilmektedir.¹⁴²

Devletlerarasında imzalanan anlaşmalarda suçluların iadesiyle ilgili genel şartları belirlemek güçtür. Bu farklılıklara ülkeler arasında anlayış farklılıkları da eklendiğinde bazı sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sakıncaları gidermek için evrensel veya bölgesel düzeyde suçluların iadesi sözleşmelerinin yapılmasının uygulamada birliği sağlamak açısından faydalı olacağı düşünülmektedir¹⁴³.

¹⁴² Mehmet Kömürcü, Yusuf Çalışkan, "Suçluların İadesinin Uluslararası Hukukta Düzenlenişi ve Sıyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadeledeki Rolü", Ankara Barosu Dergisi, C.56, 1999, s. 77

¹⁴³ Kömürcü, Çalışkan, a.g.e., s. 77

2. Çok Taraflı Suçluların İadesi Sözleşmeleri:

Suçluların iadesi adi suçlarda olabildiği gibi terör suçlarında da olabilir. Terörün kıtalar arasında yayıldığı göz önüne alındığında ikili sözleşmeler yerine çok taraflı sözleşmeler terörü önlemede önemli rol alır.

Çok sayıda devletin katılımıyla kabul edilen sözleşmeler ancak bölgesel seviyede gerçekleşmektedir. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi, Benalux Devletleri, İngiliz Milliyetler Topluluğu, arasında yapılmış olan suçluların iadesi sözleşmelerini örnek olarak verebiliriz.¹⁴⁴ Bu tür çok uluslu sözleşmeler ya ulusal hukukun üstünde yer alarak tüm katılan devletler için uygulanması mecburi kurallar haline almakta ya da ulusal hukuka yardımcı kaynak olarak tamamlayıcı rol oynamaktadır. Çok taraflı sözleşmelerin amacı devletlerarasında hukuk birliğini sağlamaktır. Çok uluslu suçluların iadesi sözleşmelerinin amacı iki taraflı sözleşmelerden kaynaklanan çeşitliliği ve belirsizliği kaldırarak bu alanda hukuki birliği ve uygulama kolaylığı sağlamaktır.

3. Suçluların İadesi Hükümünü İçeren Askeri Sözleşmeler:

Başka ülkelerde askeri üsleri bulunan devletler bu üslerde görevli personelin buldukları ülkelerde işledikleri suçlardan dolayı yargılanmaları konusunda ev sahibi ülke ile sözleşmeler yapabilmektedirler.

Türkiye ile ABD arasında NATO sözleşmesinin uygulanması gereğince 19 Haziran 1951 tarihinde imzalanan ve Amerikan askeri güçlerinin Türkiye'deki statüsünü düzenleyen sözleşme bu tür sözleşmelere bir örnektir. Sözleşme gereği her iki devlet kanunlarınca suç sayılan bir fiil askeri personelin görevi esnasında işlenmişse veya suç sayılan fiil diğer bir Amerikalı personele veya Amerika'nın malvarlığına yönelmişse öncelikli

¹⁴⁴ Kömürcü, Çalışkan, a.g.e., s. 77-78

yargılama hakkı Amerikan makamlarına bırakılmış diğer tüm hallerde yargılama yetkisi ev sahibi ülkeye bırakılmıştır¹⁴⁵.

4. Uluslararası Nezaket ve Karşılılık Esası:

İki ülke arasında suçluların iadesi için bir sözleşme yoksa ülkeler aralarında ki dostluk ve işbirliğinin gereği olarak milletlerarası hukukun yazılı olmayan kurallarından karşılılık prensibi ve uluslararası nezaket esasına dayanarak suçluları iadesi gerçekleştirilebilmektedir.

Sanık veya hükümlüyü ülkesinde bulunduran devlet, iade istemini kabul edip etmemekte serbesttir, eğer istemi kabul ederse, bunu bir hukuki yükümlülüğün sonucu olarak değil, sadece uluslararası bir nezaket muamelesi (comitas gentium) olarak yapmış sayılacaktır¹⁴⁶. Nitekim ülkemiz ile Tunus arasında suçluların iadesine ilişkin henüz bir sözleşme yürürlüğe girmeden önce, Cevher Özden (halk arasında adı Banker kastelli) adlı şahıs devletler hukukundaki gelenekler ve karşılıklılık ilkesi gözetilerek 1982 yılında Türkiye'ye iade edilmiştir.¹⁴⁷

5. İade Et Ya da Yargıla (Aut Dedere Aut JUDicare):

Aut Dedere Aut Judicare (İade et ya da yargıla) prensibi; bir suçla itham edilen kişi başka bir ülkede yargılandığında o kişiyi suçluların iadesi sözleşmesine göre talepte bulunulan devlette yeterli koşulların sağlanmadığı gerekçesiyle vermek istemezse, şahsı mutlaka kendi yargılamalıdır.¹⁴⁸ Bassiouni gibi bazı hukukçular bu ilkenin uluslararası her suçta uygulanabileceği hükmüne varmışlardır.¹⁴⁹

Birleşmiş Milletler sözleşmelerinden olan "Terörist Bombalamalarının Önlenmesine Dair Sözleşme"nin 8'nci maddesi kendisinden iade talep edilen

¹⁴⁵ Kömürcü, Çalışkan, a.g.e., s.79

¹⁴⁶ Eralp, a.g.e., s. 10, 37

¹⁴⁷ Vural SAVAŞ, Sadık Molamahmutoğlu, **Türk Ceza Kanununun Yorumu**, C.I, 3. Baskı, Ankara, 1999, s.56

¹⁴⁸ Kömürcü, Çalışkan, a.g.e., s.80

¹⁴⁹ Cherif Bassiouni, **The Political Offence Exception In Extradition Law and Practice International Terrorism and Political Crimes**, Illinois, 1975, s.405

tarafın, ya iade talebine sebep olan kişiyi iade etmesini veya kendisinin bu şahsi yargılamasını hükmetmektedir.

B. İç Hukuk Kaynakları

Her ülkenin iç hukukunda iade ile ilgili kurallar bulunmaktadır. Devletler iç hukuklarında iadeyi yasa, ceza yasası veya anayasal çerçevede değerlendirerek, anayasalarında bu konuya ilişkin hükümler koymuşlardır¹⁵⁰. Burada iç hukuk kaynaklarını birer birer irdeleyeceğiz.

1. Anayasalar

Anayasalar, bir ülkede yaşayan vatandaş ve yabancıların, o ülkede sahip olduğu haklar ve bağlı bulunacakları kuralları, bu kuralları işletecek kurallar bulunmaktadır. Türkiye'nin 1982 Anayasasında geri verme ile ilgili hükümler bulunmaktadır.

Bazı ülkelerin, geriverme ile doğrudan ya da dolaylı olarak bağlantılı bulunan ve bu konularda devletin temel görüşünü yansıtan bazı ilkeleri anayasalarında kural altına aldıkları göze çarpmaktadır. Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yugoslavya Anayasalarında sığınma hakkı ile ilgili; Ekvator, Brezilya, Panama, İtalya Anayasaları'nda vatandaş ve siyasal suçlunun geri verilemeyeceği ile ilgili; Küba, Haiti, Guatemala Anayasaları'nda hem sığınma hakkı ve hem de geriverme ile ilgili kurallar bulunmaktadır.¹⁵¹

2. Ceza Yasaları

Birçok devlet iadeyi ceza yasalarında gösterilen kurallarla düzenlemişlerdir.¹⁵² Ceza yasalarında iade ile ilgili kurallar değişik uluslar yönünden oldukça farklılıklar gösterir. Türk Ceza Yasası içerisinde iade ayrı bir özel yasa çıkarılmaksızın, ceza yasasına kural konmak biçiminde

---

¹⁵⁰ Eralp, a.g.e., s. 11

¹⁵¹ Eralp, a.g.e., s. 13

¹⁵² Eralp, a.g.e., s. 11

düzenlenmiştir.¹⁵³ Bu biçimde bir düzenlemede ki amaç, konunun antlaşmalarla daha ayrıntılı bir biçimde düzenlenmesine olanak tanıma düşüncesidir.

3. Özel Geriverme Yasaları

Suçlu veya sanıkların karşı ülkeye iadesi veya diğer ülkelerde yaşayan vatandaşların iadesi için ayrı bir İade Yasası ile düzenleme yolunu seçmişlerdir¹⁵⁴. Bu türden ilk yasa 1833 tarihli Belçika Geriverme Yasası'dır¹⁵⁵. Bunu ABD (1848), İngiltere (1870), Hollanda (1875), Arjantin (1885), Japonya (1887), İsviçre (1892), Peru (1906), Norveç (1907), Brezilya (1911), İsveç (1913), Finlandiya (1922), Fransa (1927) ve Almanya (1929) geriverme yasaları izlemiştir¹⁵⁶.

İade ile ilgili özel bir yasanın bulunmasının, hem devletlerarasında, hukuk boşluğundan dolayı doğabilecek çekişmelerin önlenmesi, hem de iade edilecek kişinin hukuksal güvencesinin sağlanabilmesi açısından zorunlu olduğu öne sürülmüştür. Buna göre böyle bir özel yasa, uluslararası ilişkilerde, özellikle antlaşmaların yapılmasında düzen ve birlikteliği sağlarken, diğer yandan uygulamada usul birliğinin oluşturulmasına yardımcı olur¹⁵⁷.

Özel bir iade yasası ile yönetim bazı uygun olmayan iade taleplerini geri çevirme olanağına kavuşabilir. Ayrıca, antlaşmaların uygulanmasından doğan bir takım karışıklıklar da bu tür bir yasayla önenebilir¹⁵⁸.

Sayılan bütün bu gerekçelere karşın bazı hukukçular, özel bir iade yasasının gereksiz olduğu görüşünü savunmaktadırlar. Donay'a göre,

---

¹⁵³ Donay, a.g.e., s. 240

¹⁵⁴ Tahir, a.g.e., s.234

¹⁵⁵ Eralp, a.g.e., s. 12

¹⁵⁶ Gözübüyük, a.g.e., s.1258

¹⁵⁷ Tahir, a.g.e.,s.234

¹⁵⁸ Eralp, a.g.e., s. 12

uluslararası antlaşmaların varlığı, iadenin özel bir yasayla düzenlenmesini gereksiz kılmıştır¹⁵⁹.

Donay'ın görüşlerine katılıyoruz. Uluslararası ilişkilerde en çok endişe edilen durumlardan birisi, bir ülkenin kendisini diğer devletlerden soyutlayıcı, uluslararası kural birliği amacını zedeleyen bir hukuk sistemini uygulamaya sokma girişimidir. Bir kere, her devlet kendi çıkarlarına uygun bir iade yasası çıkarttığı anda uluslararası denge bozulacaktır. Bu yüzden iade ile ilgili bölge ülkeleri arasında antlaşmaların oluşması karmaşıklığı da önleyecektir.

4. Diğer Kaynaklar

İade Hukuku ile ilgili olarak, öğreti ve yargı kararları da önemli kaynaklar arasında sayılabilir. İade konusunda birçok hukukçu önemli görüşleriyle bu hukuk dalının gelişmesine katkı sağlamışlardır. Öğreti bu niteliğiyle diğer kaynakların oluşması için de bir temel taşı görevini yürütmüştür.

Öte yandan iadenin yargı ile doğrudan bağlantılı olması, iade işlemlerinde yargı sürecinin varlığının pek çok ülke tarafından kabul edilmesi, bu hukuk dalı ile ilgili konulara ışık tutacak zenginlikte yargı kararlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır.

III. KAYNAKLAR ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Suçluların iadesi hukukunun kaynaklarını iki açıdan ele alınır. İç hukuk kuralları ve uluslararası sözleşmelerdir. Uluslararası sözleşmeler iç hukuk kurallarını bağlar. İç hukuk kuralları uluslararası sözleşmelere aykırı ise uluslararası sözleşmeler esas alınır.

Anlaşmanın taraflarından birinde suçluların iadesine ilişkin iç hukuk kurallarında bulunan bir yasayı anlaşmanın yapılmasından sonra değiştirilmiş ve iadenin şartları bakımından değişiklik getirmiş ise, bunlar anlaşmanın

---

¹⁵⁹ Donay, a.g.e., s. 240

tarafları arasındaki ilişkilerde etkili olamaz. Devletlerin uluslararası yükümlülükleri, yasalarda yapacakları değişikliklerle sözleşmeleri yürürlükten kaldırmalarına olanak vermez ve uluslararası sözleşmeler iç yasalardan önce uygulanır.¹⁶⁰

Geri vermeye ilişkin sözleşmede, daha sonra yapılan değişiklikler iç hukuk kurallarına aykırılık getirmişse, sadece taraflar arasında sözleşme hükümleri geçerli olacaktır. Çünkü sözleşmedeki değişiklikler, bu sözleşmeyi kabul eden devleti bağlayacağı için ve özellikle Türkiye için kanun değerinde olduğundan, iç hukuku da değiştirmiş sayılacaktır.¹⁶¹

Türk Hukuk sistemini incelediğimizde "Anayasanın 90'ncı maddesinin 1'nci fıkrasında " ...Anlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir yasayla uygun bulmasına bağlıdır" denilmiştir. Yine aynı maddenin 4'üncü fıkrasında "Türk yasalarında değişiklik getiren her türlü antlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır" kaydı vardır. 1982 Anayasasının 38'nci maddesinin son fıkrasında "Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez" denilmiştir. Ayrıca TBMM TCK'nin 18'inci maddesine aykırı olarak suç sebebiyle bir Türkün yabancı ülkeye iadesini mümkün kılan bir antlaşma hükmünü onaylayamaz; zira Anayasanın 38/son fıkrası buna engeldir. Ancak TBMM böyle bir antlaşmayı onaylayacak olursa 90'ncı maddenin son fıkrasında "usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar yasa hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz" denildiğinden bu metinler yürürlükte kalmaya devam edebilecektir.¹⁶² Bunun yanında "Yargıtay iki devlet arasında suçluların iadesi sözleşmesi mevcut iken TCK hükümlerine itibar olunamaz" diyerek son noktayı koymuştur¹⁶³.

¹⁶⁰ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 421

¹⁶¹ Kayıhan İçel, Süheyl Donay, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku**, İstanbul, 1994, s.209

¹⁶² Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 421

¹⁶³ Savaş, Mollamahmutoğlu, a.g.e., s.298

Anlaşma yürürlüğe girdikten sonra, yasanın değiştirilmesi ve anlaşmanın uygulama alanına etkili yeni kurallar getirmesi veya anlaşmanın uygulanma alanını değiştirmesi halinin de gözden geçirilmesi gerekir. Gerçekten anlaşma kovuşturulması şikâyete bağlı olan suçları, belirli miktardan aşağı hürriyeti bağlayıcı cezaları suçluların iadesi yükümü dışında tutmuş ve daha sonra yasalarda yapılan değişikliklerle, anlaşmanın yapılması sırasında şikâyete bağlı olmayan bazı suçlar, şikâyete tabi tutulmuş veya yine bazı suçların cezaları indirilmişse ne olacaktır¹⁶⁴

Taraflar, belirli ve özel suçların iadesini anlaşma içerisine koymuşlarsa, yasalarda yapılan değişiklikler anlaşmaların tek tarafı olarak değiştirilmesine sebebiyet vermeyeceğinden, taraflar arasındaki ilişkilerde uygulanmaz. Böyle olmayıp da taraflar belirli suçları değil, fakat etkili vasıfları sahip suçları göz önünde tutmuşlarsa, bu nitelikteki değişiklikler geçerli olurlar¹⁶⁵.

Yeni Türk Ceza kanunu 2004 tarihinde kabul edilmiştir. Bu kanunla suçluların cezalandırılması ve geri verme şekilleri yeniden düzenlenmiştir.

Türkiye namına yurt dışında görev üstlenmiş kişiler veya Türkiye’de suç işlemiş kişiler TCK 9 ve 10 nolu maddelerine göre Türkiye’de yeniden yargılanırlar.

Yeni TCK’nın Madde 9’uncu maddesinde “Türkiye’de işlediği suçtan dolayı yabancı ülkede hakkında hüküm verilmiş olan kimse, Türkiye’de yeniden yargılanır” hükmü getirilmiştir.

TCK’nın 10’uncu maddesinde “Yabancı ülkede Türkiye namına memuriyet veya görev üstlenmiş olup da bundan dolayı bir suç işleyen kimse, bu fiile ilişkin olarak yabancı ülkede hakkında mahkûmiyet hükmü verilmiş bulunsa bile, Türkiye’de yeniden yargılanır” hükmü getirilmiştir.

---

¹⁶⁴ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 421

¹⁶⁵ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 421

TCK'nın 11 Maddesinin birinci fıkrasında “Bir Türk vatandaşı, 13'üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı bir yıldan az olmayan hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması ve Türkiye'de kovuşturulabilirliğin bulunması koşulu ile Türk kanunlarına göre cezalandırılır” hükmü getirilmiştir. Bu maddenin ikinci fıkrasında ise “suç, aşağı sınırı bir yıldan az hapis cezasını gerektirdiğinde yargılama yapılması zarar görenin veya yabancı hükümetin şikâyetine bağlıdır. Bu durumda şikâyet, vatandaşın Türkiye'ye girdiği tarihten itibaren altı ay içinde yapılmalıdır” hükmü getirilmiştir.

TCK'nın 12 Maddesinin birinci fıkrasında “Bir yabancı, 13'üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı en az bir yıl hapis cezasını gerektiren bir suçu yabancı ülkede Türkiye'nin zararına işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, Türk kanunlarına göre cezalandırılır. Yargılama yapılması Adalet Bakanının istemine bağlıdır” denmektedir.

İkinci fıkrasında ise “Yukarıdaki fıkra da belirtilen suçun bir Türk vatandaşının veya Türk kanunlarına göre kurulmuş özel hukuk tüzel kişisinin zararına işlenmesi ve failin Türkiye'de bulunması hâlinde, bu suçtan dolayı yabancı ülkede hüküm verilmemiş olması koşulu ile suçtan zarar görenin şikâyeti üzerine fail, Türk kanunlarına göre cezalandırılır” denmektedir. Bu maddenin üçüncü fıkrasında ise “Mağdur yabancı ise, aşağıdaki koşulların varlığı hâlinde fail, Adalet Bakanının istemi ile yargılanır:

a) Suçun, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektirmesi.

b) Suçluların geri verilmesi anlaşmasının bulunmaması veya geri verilme isteminin suçun işlendiği ülkenin veya failin uyruğunda bulunduğu devletin hükümeti tarafından kabul edilmemiş olması” hükümlerini getirilmiştir.

İlgili maddenin 4'üncü fıkrasında ise “Birinci fıkra kapsamına giren suçtan dolayı yabancı mahkemece mahkûm edilen veya herhangi bir nedenle davası veya cezası düşen veya beraat eden yahut suçu kovuşturulabilir olmaktan çıkan yabancı hakkında Adalet Bakanının istemi üzerine Türkiye'de yeniden yargılama yapılır” denmektedir.

Yeni Türk Ceza Kanunu hangi koşullarda suçluların geri verilebileceğini düzenlemiştir. **TCK'nın 18'inci maddesinin birinci fıkrasında suçluların geri verilebilmesiyle ilgili düzenleme yapılmıştır.** Suçluların geri verilmesi bir takım koşullara bağlanmıştır. Bu koşullardan konuyla direkt ilgili olan siyasi suçlar yoluyla işlenen suçlardan dolayı iadenin gerçekleşemeyeceğidir.

Türk Ceza Kanunu 18. Madde¹⁶⁶

(1) Yabancı bir ülkede işlenen veya işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle hakkında ceza kovuşturması başlatılan veya mahkûmiyet kararı verilmiş olan bir yabancı, talep üzerine, kovuşturmanın yapılabilmesi veya hükmedilen cezanın infazı amacıyla geri verilebilir. Ancak, geri verme talebine esas teşkil eden fiil;

a) Türk kanunlarına göre suç değilse,

b) Düşünce suçu veya siyasî ya da askerî suç niteliğinde ise,

c) Türkiye Devletinin güvenliğine karşı, Türkiye Devletinin veya bir Türk vatandaşının ya da Türk kanunlarına göre kurulmuş bir tüzel kişinin zararına işlenmişse,

d) Türkiye'nin yargılama yetkisine giren bir suç ise,

e) Zamanaşımına veya affa uğramış ise, geri verme talebi kabul edilmez.

¹⁶⁶ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>

(2) Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere, vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez.

(3) Kişinin, talep eden devlete geri verilmesi hâlinde ırkı, dini, vatandaşlığı, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşleri nedeniyle kovuşturulacağına veya cezalandırılacağına ya da işkence ve kötü muameleye maruz kalacağına dair kuvvetli şüphe sebepleri varsa, talep kabul edilmez.

(4) Kişinin bulunduğu yer ağır ceza mahkemesi, geri verme talebi hakkında bu madde ve Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verir. Bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir.

(5) Mahkeme geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verirse, bu kararın yerine getirilip getirilmemesi Bakanlar Kurulunun takdirine bağlıdır.

(6) Geri verilmesi istenen kişi hakkında koruma tedbirlerine başvurulmasına, Türkiye'nin taraf olduğu ilgili uluslararası sözleşme hükümlerine göre karar verilebilir.

(7) Geri verme talebinin kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi hâlinde, ayrıca Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümlerine göre tutuklama kararı verilebilir veya diğer koruma tedbirlerine başvurulabilir.

(8) Geri verme hâlinde, kişi ancak geri verme kararına dayanak teşkil eden suçlardan dolayı yargılanabilir veya mahkûm olduğu ceza infaz edilebilir.

Öte yandan Milletlerarası Ceza Hukukunun kabul ettiği temel ilkelere olan "siyasi suç istisnası" Türkiye'nin 2006 yılında imzaladığı Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Varşova-2005 açısından devre dışında bırakılmıştır (Sözleşme m. 20) siyasi suçları terör suçu olduğunu kabul etmiştir. Fakat bu sözleşme henüz onaylanmış değildir. Söz konusu bu sözleşme eğer Türkiye tarafından onaylanır ve yürürlüğe

girerse. Türk iç hukuku açısından yeni bir düzenlemenin yapılması ihtiyacı doğacaktır.

IV. SUÇLULARIN İADESİNE DAİR TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU İADE SÖZLEŞMELERİ

Türk İade Hukukunun bugünkü kaynaklarını 1982 Anayasasının 38'inci maddesinin son fıkrası, çeşitli tarihlerde değişik devletlerle yapılmış bulunan suçluların geri verilmesi sözleşmeleri, 7376 sayılı yasa ile onaylanan Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi [(SİDAS (1957))], bu anlaşmaya dair imzalanan 2003 yılı Protokolü ve TCK'nın yukarıda anlatılan ilgili maddeleri oluşturmaktadır.

Türkiye iki taraflı¹⁶⁷ ve çok taraflı sözleşmelere imza koymuştur¹⁶⁸. Türkiye çok taraflı anlaşma olarak 13 Aralık 1957'de, Avrupa Konseyi'ne üye devletin temsilcileri ile birlikte "Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi"ni Paris'te imzalamıştır. Sözleşmeye taraf olan devletler Avusturya, Danimarka, Hollanda, İrlanda, İsveç, İsviçre, İtalya, Kıbrıs, Norveç, Türkiye ve Yunanistan'dır. Sözleşmeye katılan devletler ise, Finlandiya, İsrail, Liechtenstein, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Federal Almanya, Macaristan, İzlanda, Lüksemburg, Polonya, Portekiz, Slovakya, İspanya ve İngiltere'dir.

Bu konvansiyonun nihai gayesi Avrupa devletleri arasında politik birliğe ulaşmak için gerekli olan hukuki birliği sağlamak ve tüm üye devletlerin uymak zorunda olduğu tek bir suçluların iadesi hukuku oluşturmaya çalışmaktır.

Bu sözleşmenin 28. Maddesi, sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten önce taraf devletlerarasında yapılmış olan geri verme sözleşmelerinin akıbetinin ne olacağını belirler. Bu maddenin 1. Fıkrası: "iş bu sözleşme, uygulandığı ülkeler bakımından, iki akit taraf arasındaki iki taraflı muahede

¹⁶⁷ Ek III: Türkiye'nin Taraf Olduğu Çok Taraflı İade ve Adli Yardımlaşma Sözleşmesi

¹⁶⁸ Ek I: Suçluların Geri Verilmesinde Türkiye'nin Onayladığı İki Taraflı Sözleşmeler

sözleşme veya sözleşmelerin suçluların iadesine dair hükümlerini ilga eder” şeklindedir. Böylece bu sözleşme üye devletlerin daha önceden kendi aralarında imzaladıkları iki taraflı sözleşmeleri geçersiz kılmıştır. Ayrıca bu maddenin 2. Fıkrası sözleşme hükümlerinin açıklanması ve uygulamasını kolaylaştırılması açısından taraflar arasında iki veya çok taraflı sözleşmeler yapılmasının önünde herhangi bir engel olmadığını ifade etmektedir.

Bu sözleşmenin 2. Maddesine hangi suç ve cezaların iade kapsamında olduğunu açıklamaktadır. Buna göre iade talebine konu eylemin her iki devlet mevzuatına göre suç olmasıdır. Diğer bir husus ise iadeye konu suçun müeyyidesinin ve cezasının belirli bir ağırlıkta olmasıdır. Buna göre suçun üst sınırının en az 1 yıl hürriyeti bağlayıcı bir cezayı gerektirir olması şarttır.¹⁶⁹

Türkiye ayrıca 16 Mayıs 2005'te Varşova'da akdolunan Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesini imzalamıştır. Fakat henüz onaylamamıştır. Bu sözleşmeyi bugüne kadar toplam 43 ülke imzalamış, bunların 20 tanesi de onaylamıştır.¹⁷⁰ Sözleşme 1 Haziran 2007'de yürürlüğe girmiştir.

V. SUÇLULARIN İADESİNİN KOŞULLARI

Suçluların iadesi: işlemin konusu kişiye, kendisine atılı fiillere ya da çarptırılacağı veya daha önce çarptırıldığı cezaya, nihayet kimi yetki ve usul kuralarına riayet edilmesine dair olumlu ya da olumsuz bir takım koşullara tâbi tutulur.¹⁷¹

¹⁶⁹ Cenk Alp Durak, “Suçluların İadesine Dair Avrupa sözleşmesi”, Ankara Barosu Dergisi, C.56, Ankara, 1999, s.50

¹⁷⁰ <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=196&CM=8&DF=5/24/2009&CL=ENG>

¹⁷¹ Ergin Ergül, **Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003, s.43

A. Anlaşmanın Mevcudiyeti

Sanık veya hükümlünün iadesi için ilk şart talep eden ve edilen devletlerarasında iadeye imkân veren bir anlaşmanın bulunmasıdır. Gerçekten, Devletlerarasında iade işlemleri ikili ya da çok taraflı sözleşmelerle yürütülmektedir. İade konusunda çıkarılan iç yasalar Sözleşmeleri tamamlayıcı olarak kabul edilmektedir. Bazı ülkeler iç mevzuatlarında ancak talep eden Devletle arada iadeye imkân veren ikili, ya da çok taraflı bir sözleşme olması halinde iadenin mümkün olacağını öngörmektedirler. Ancak bu Sözleşmeyi münhasıran iade ya da adli yardımlaşmaya ilişkin bir sözleşme olarak anlamamak gerekir. Örneğin uyuşturucu maddeler alanında 1988 Viyana Sözleşmesi Taraf 180'e yakın Devlet arasında düzenlediği suçlarla ilgili olarak iade için de temel teşkil etmektedir. İkili bir Sözleşmenin mevcut olmaması halinde sanık veya hükümlüyü ülkesinde bulunduran Devlet, iade istemini kabul edip etmemekte serbesttir. Bu durumda devletler bir yükümlülük olarak değil de, karşılılık ilkesi ile milletlerarası teamül hukuk kurallarını gözeterek iade işleminde bulunabilmektedirler¹⁷².

Nitekim SİDAS¹⁷³ yürürlüğe girmeden önce Ülkemiz ile Fransa arasında iade anlaşması bulunmadığı halde, Türkiye Chauvel B. adlı Fransız vatandaşının iadesine karar vermiş ve iade kararının iptali istemi Danıştay Dava Daireleri Genel kurulunun 06.1 1.1953 gün ve 1953/153 sayılı kararı ile reddedilmiştir. Diğer yandan Türkiye ile Tunus arasında ikili Sözleşme yürürlüğe girmeden önce Banker Kastelli adıyla tanınan Cevher Özden uluslararası teamülü hukuk kuralları çerçevesinde Türkiye'ye iade edilmiştir.

Ancak, Singapur'dan bir iade talebimiz "iki ülke arasında suçluların iadesine dair bir sözleşmenin bulunmadığı" gerekçesiyle reddedilmiştir.

¹⁷² Ergül, a.g.e., s.44

¹⁷³ EK III: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi

SİDAS'ın 1. maddesi Taraf Devletlere Sözleşmedeki koşullar çerçevesinde adli mercilerce aranan şahısları karşılıklı olarak iade mecburiyeti getirmektedir.

B. Kişiyeye İlişkin Koşullar

Bu konuda ilk olarak aranan kişi talepte bulunulan Devletin ülkesinde bulunmalıdır. Uygulamada, iadesi istenilen şahısların iade istenilen ülkede buldukları bilindiği halde, adreslerinin tespit olunamadığı şekilde gerçekliği şüpheli açıklamada bulunulduğu görülmektedir.

Örneğin Almanya'dan iadesi talep edilen bir vatandaşımız hakkında Almanya'da verilmiş cezasını çekmek üzere tutuklandığı halde, Almanya makamları adı geçen şahsın Almanya'da olmadığı ve ne zaman Almanya'ya giriş yapacağını belli olmadığı gerekçesiyle iade talebimizi reddetmişlerdir.

İade konusunda bir suçta aslî fail veya şerik olarak katılmış kişiler arasında fark yoktur; keza küçük suçluların da iade edilmelerine bir engel yoktur. Ancak bazı kişilerin durumu özellik arz etmektedir. Bunlar mülteciler, vatandaşlar, hasta ve yaşlılar gibi kişilerdir.

1. Mültecilerin Statüsü

SİDAS'da suçlunun iadesi yönünden ülkede isteyerek veya istemeyerek bulunması arasında bir ayırım yapılmış değildir. TCK'nın 9. maddesinde de böyle bir ayırım gözetilmediğinden, istenen suçlunun mülteci olarak Türkiye'de bulunması halinde de iadesi imkân dâhilindedir.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nin 33/1. maddesine göre "Hiçbir Taraf Devlet, ırkı, dini, uyrukluğu, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak mültecileri sınır dışı etmeyecek (expulsion) ya da ülkesine girmesini yasaklamayacak (refoulement)tır. Ancak idarî tedbir niteliği taşıyan sınır dışı etme ve ülkeye girişi yasaklama kavramlarını iadeyi de içine alacak tarzda yorumlamamak gerekir. Hukukî

açından ikisi farklı kavramlardır. Fransız Danıştay'ının görüşü de bu doğrultudadır¹⁷⁴.

Cenevre Sözleşmesinin 1 F/b maddesi uluslararası korumadan yararlanamayacak şahısları düzenlemiştir. Bu hükmün asıl amacı önemli ve ağırlığı olan suçları işlemiş olan kişilere mülteci statüsü tanınması tehlikesinden toplumu korumaktır.

Prensip olarak, adam öldürme, ırza geçme, çocuklara tecavüz, yaralama, kundakçılık, uyuşturucu madde kaçakçılığı ve silahlı soygun gibi kişilere karşı işlenen ve önemli şiddet eylemlerini içeren suçlar "ağır adf suçlar" olarak değerlendirilmekte ve söz konusu sözleşme kapsamında mülteci sıfatının verilmesini engelleyen suçlar arasında algılanmaktadır¹⁷⁵. Ancak yine de Bazı Avrupa Devletleri (Uygulamada özellikle İngiltere, İsviçre, Hollanda, Almanya, Fransa, Danimarka, Bulgaristan vb.) suçlulara mülteci statüsü tanımakta, bu sebeple de Türkiye'nin iade taleplerini reddetmektedir. AB ülkeleri, ayrıca üye ülkelerden herhangi birinin tanıdığı mülteci statüsünü gerekçe göstererek iade taleplerimizi reddedebilmektedirler. İade taleplerimizin en çok red nedeni bu konuda yoğunlaşmaktadır. Oysa, Sözleşmenin bu amacı da göz önüne alınarak, taraf devletler mülteci statüsü tanınmasında daha hassas davranmalı, ülkelerini suçluların barınağı haline getirmemelidirler.

Diğer yandan, 28 Eylül 2001 tarih ve 1373 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararında bütün devletlerden, «Mülteci statüsü vermeden önce, sığınma talebinde bulunanların terörist eylemleri örgütlediği ya da bunları işlemediğine ve bunlara katılmadığına kesin olarak kanaat getirilmesi amacıyla, insan haklarına ilişkin uluslararası normlar da dâhil olmak üzere, ulusal mevzuatlarındaki geçerli düzenlemeler ve uluslararası hukuka uygun olarak gereken önlemlerin alınması ile uluslararası hukuka uygun olarak, terörist eylemlerin faillerinin veya örgütleyicilerinin veya bu nevi eylemleri

¹⁷⁴ Andre Huet, Koering Joulin, **Droit Penal İnternatiol**, Puf, Paris, 2001, s.344

¹⁷⁵ Tevfik Odman, **İltica, Suçluların Geri Verilmesi ve Terör Suçluları**, Askeri Yargıtay'ın 85. Kuruluş Yıl Dönümü Sempozyumu, Ankara, 1999, s.472

kolaylaştıranların mülteci statüsünü kendi çıkarlarına uygun olarak saptırmamalarını ve terörist olarak varsayılanların iade taleplerinin reddinin siyasî mülahazaları doğrulayacak şekilde reddedilmemesine dikkat edilmesi» talep olunmaktadır.

2. Yaş, Sağlık Durumu Ve Diğer Kişisel Gerekçeler

Bu konularda da SİDAS'da bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Fransa, Danimarka, İsveç, Finlandiya, İsveç, Belçika ve İzlanda gibi bazı ülkeler, geri verme, özellikle yaşı nedeniyle istenen şahıs için fevkalade ağır sonuçlara yol açabilecek ise iadenin reddedilebileceğine dair SİDAS'ın I.maddesine çekince koymuşlardır. Bu çekince hem küçük hem de yetişkin kişileri korumaya imkân vermektedir. Karşılıklılık ilkesi gereği Türkiye aynı çekinceleri söz konusu ülkelere karşı uygulayabilir.

Alman Eyalet Yüksek Mahkemesi 23.3.1984 tarihli bir kararında talep edilen kişinin fiili işlediği zaman 14 yaşından küçük olduğu gerekçesi ile iade talebini kabul etmemiştir. Mahkemeye göre. Alman Ceza Kanunu'nun 19. paragrafına göre cezai sorumluluk 14 yaşından itibaren başlamaktadır, İadesi istenen kişinin ise suçu işlediği zaman 14 yaşında olduğu şüphelidir¹⁷⁶.

İngiliz makamları Şili eski diktatörü Pinochet'in İspanya'ya iadesini reddederken "Pinochet'in mevcut sağlık durumu nedeniyle herhangi bir ülkede adil olarak yargılanamayacağı gerekçesine dayanmışlardır¹⁷⁷.

3. Vatandaşlık

Vatandaşlık konusu SİDAS'ın göre, Her taraf vatandaşının iadesini red hakkına sahip olacaktır. Ayrıca kendisinden iade talep edilen taraf vatandaşını iade etmediği takdirde, talep edilen tarafın isteği üzerine gerekirse adli kovuşturma yapılması için yetkili makamlarına iletacaktır¹⁷⁸.

¹⁷⁶ Faruk Turhan, **Federal Almanya İade Hukuku**, 7. Hukuk İhtisas Semineri, İstanbul, 2001, s. 16

¹⁷⁷ Huet, Joulin, a.g.e., s.346

¹⁷⁸ Ergül, a.g.e., s.46

Vatandaşın iade edilemeyeceği kuralı ilk defa 1736 yılında Hollanda ile Fransa arasında yapılan bir anlaşmada yer almıştır.

Ancak vatandaşın iade edilmemesi tüm ülkelerce kabul edilen genel bir prensip değildir. Anglo-Sakson ülkeler karşılılık ilkesini uygulamayı kabul eden ülkelere vatandaşlarını iade etmeyi kabul etmektedirler. Ceza Kanununun 13. maddesinde vatandaşın iade edilmezliği kuralını getiren İtalya, uluslararası bir Sözleşmenin açık bir şekilde aksini öngörmesi halini genel kuralın istisnası olarak kabul etmektedir.

Hollanda, sadece kovuşturma amacıyla ve talep eden devletin hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmesi halinde cezanın infazı için Hollanda'ya iadesinin taahhüt edilmesi halinde vatandaşını iade etmeyi kabul etmektedir.

Uygulamada da, çifte vatandaşlığa sahip (Hollanda ve Türk vatandaşlığı) sanıklara yönelik iade taleplerimizde Hollanda tarafı SİDAS'ın 6. maddesine Hollanda tarafından yapılan beyan uyarınca, adı geçen cezasının Hollanda'da infazı konusunda güvence verilemesini talep etmekte, "Türk Vatandaşları Hakkında Yabancı Ülke Mahkemelerinden ve Yabancılar Hakkında Türk Mahkemelerinden Verilen Ceza ve Mahkûmiyetlerin İnfazına dair 3002 sayılı Kanunumuz, Türk Mahkemeleri tarafından sadece yabancılar hakkında verilen hürriyeti bağlayıcı ceza ve emniyet tedbirlerinin hükümlünün uyruğu olduğu ülkede yerine getirilmesine imkân tanımakta olup, çifte vatandaş olmakla birlikte, mevzuatımız açısından Türk vatandaşlığı dikkate alınması zorunlu olan adı geçen Türkiye'de çarptırılacağı cezanın Hollanda'da infazına dair güvence verilebilmesi olanaklı bulunmadığı" şeklindeki cevabımız üzerine iade talebimiz Hollanda makamlarınca reddolunmaktadır¹⁷⁹.

Avusturya ceza yargılaması amacıyla ve adlî yardım çerçevesinde vatandaşını başka bir devlete vermeyi kabul etmektedir. İsviçre Milletlerarası Adlî Yardım Kanunu da, kendi yazılı rızalarının bulunması halinde İsviçre

¹⁷⁹ Ergül, a.g.e., s.46

vatandaşlarının yabancı bir ülkeye verilmesini kabul etmektedir. Ancak bu rıza, teslim kararına kadar geri alınabilmektedir.

İngiltere'nin vatandaşının iadesini kabul etmesinin nedeni olarak, İngiliz mevzuatının ölüm hariç yurtdışında suç işleyen vatandaşlarının, İngiltere'de yargılanmasına imkân vermemesi gösterilmektedir.

Sözleşmenin (6/l b) maddesi Sözleşen tarafların her birinin "vatandaş" teriminin tarifini kendilerinin yapabileceğini öngörmektedir. Alman anayasası vatandaşın iade edilemeyeceğini öngörmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 38. maddesine göre de, "Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez". İade edilecek kişi mutlaka yabancı olmalıdır.

Kişinin çifte vatandaş olması durumunda Türk vatandaşlığı dikkate alınarak iadesi kabul edilmez. Zira iade isteminde bulunulan Devlet, iadesi istenilen kişinin kendi vatandaşı olup olmadığını kendi hukukuna göre belirler. Ayrıca bir başka Devletin vatandaşı olup olmaması verilecek karar açısından önemli değildir. Türkiye'de bulunan vatansız kişiler ise vatandaş olmadıklarından iade edilebileceklerdir. TCK sisteminde Türk vatandaşı olması sebebiyle iade edilmeyen suçlu "faile göre şahsilik prensibi" gereği Türkiye'de kovuşturulup cezalandırılacaktır. (T.C.K.m.4,5). Uygulama'da da yabancı Ülkelerin Türk vatandaşlarına yönelik iade taleplerine ilişkin olarak, Anayasanın 38'inci, SİDAS'ın 6'ncı ve TCK'nın 18'inci maddesi uyarınca bunun mümkün olmadığı, ancak yabancı ülkedeki kovuşturma dosyasının iletilmesi ve adı geçenin Türkiye'de yakalanması halinde, TCK'nın 11'inci maddesi uyarınca Türk vatandaşı suçlunun Türkiye'de kovuşturulmasının olanaklı olduğu bildirilmektedir¹⁸⁰.

SİDAS'ın 6/2. maddesi iade isteminde bulunan devlete suçla ilgili dosya, bilgi ve eşyaları istemde bulunulan devlete verme yükümlülüğü

---

¹⁸⁰ Ergül, a.g.e., s.47

getirmektedir. Yargılama sonucunda iade isteminde bulunulan devlete bilgi verilecektir.

Vatandaşlığın değerlendirilmesi anı bazen bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. SİDAS'da kural olarak iade kararının verileceği andaki vatandaşlık durumudur. Bununla beraber, vatandaşlık iadeye karar verildikten ancak henüz teslim gerçekleşmeden kazanılmışsa, talepte bulunulan Devlet isterse iadeden vazgeçebilir.

Bazı durumlarda sanıkların ya da hükümlülerin iadesine yönelik taleplerin, iadesi istenilen şahısların iade istemine konu suçun işlenmesinden sonra, kendisinden iade talep edilen ülke vatandaşlığına geçtikleri ya da bu ülkede kendilerine yeni bir hayat kurdukları, iade istenilen ülkenin mutad meskeni haline geldikleri ve oranın toplumuna uyum sağladıkları gibi gerekçelerle reddedildiği görülebilmektedir.

Suçluların iadesine dair sözleşmelerde yer almayan böyle bir gerekçenin her suçlu zamanla kaçtığı ülkeye uyum sağlayabileceği cihetle, suçluların iadesini, olağanüstü şekilde zorlaştıracığı açıktır.

Örneğin Kan gütme ve adam öldürmeye azmettirme suçundan sanık bir vatandaşımız hakkındaki iade talebimiz, Macar vatandaşı ile evli ve Macaristan'da mukim oluşu gerekçesiyle reddedilmiştir.¹⁸¹

C. Suça İlişkin Koşullar

Çifte suçluluk ya da her iki devlet kanununa göre de suç olması şartı suçluların iadesinin temel bir kuralı olan bu koşula göre, iadeye konu fiiller ilgili her iki devletin yasaları tarafından da suç sayılmalıdır. Gerçekten, SİDAS'ın 2'inci maddesine göre, "Talep eden ve talep edilen Devletin kanunları tarafından cezalandırılan fiiller iadeye imkân verecektir."

---

¹⁸¹ Ergül, a.g.e., s.48

Bu itibarla, iade için talepten yazılı fiilin talep eden devlet ülkesinde cezalandırılabilir nitelik taşıması gerekir. Ayrıca fiilin kendisinden iade talebinde bulunulan devlet kanunlarına göre de suç teşkil etmesi gerekir. Bu ilkeye, "çifte suçluluk prensibi", "aynı norm ilkesi" ya da "karşılıklı cezayı gerektirme kuralı" denir.

Bir devletin kendi hukukuna göre suç olmayan bir eylemin takibine iştirak etmemesi doğaldır. Hiçbir ülke kendi hukuk düzeninin haklı bulmadığı yabancı bir devletin cezalandırma isteğine, yardımcı olmak durumunda değildir¹⁸².

Burada karşılaşılabilecek ilk güçlük, fiiller iki hukukta farklı şekilde vasıflandırıldığı (nitelendirildiği) zaman ne yapılacaktır?

Fiillerin iki mevzuatta da suç sayılmış olması gerekli ve yeterlidir. Sonuç itibariyle, talep eden Devletin nitelemenin doğruluğunu belirlemek için talep edilen devletin hukukuna nüfuz etmesi gerekmez. Fiillerin talep edilen devletin mevzuatında bir nitelemeye sahip olması yeterlidir.

Suçun teşebbüs ve iştirak gibi şekilleri hakkında ne karar verilecektir? SİDAS sadece cezalandırılan fiillerden bahsetmektedir. Ancak prensip olarak teşebbüs ve iştirakin cezalandırıldığı takdirde iadeye engel olmadığı kabul edilmektedir. Ancak sadece hazırlık hareketlerini yapma ya da fiilin icrasına başladıktan sonra faal nedamet gösterme cezalandırılabilir teşebbüsün istisnasını oluşturur. İştirak ve teşebbüsün aslı fiilden daha az cezayla cezalandırıldığı mevzuatlarda, çarptırılacak ya da çekilecek cezanın asgarî ağırlık eşliğine denk düşüp düşmediğine bakmak gerekir.

Örneğin Ülkemizin Almanya'dan, 15 yaşından küçük mağdurenin ırzına geçen mahkûm bir hükümlünün iadesi talebi, Alman Yüksek Mahkemesi tarafından isnat edilen fiilin Alman hukukunda suç oluşturmadığı gerekçesiyle reddolunmuştur.

---

¹⁸² Eralp, a.g.e., s.38

PKK terör örgütüne üye olmak suçundan aranan bir suçlunun iadesi, Danimarka yetkili makamlarınca iadeye esas fiilin Danimarka yasalarına göre suç oluşturmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir¹⁸³.

3713 sayılı Kanun'un 8'inci maddesine muhalefet suçundan gıyabî tutuklu olarak aranan bir sanığın iadesi işlediği bildirilen suçların, Fransız ceza sitemine göre suç teşkil etmediğini bildirilerek Fransız makamlarınca kabul edilmemiştir.

İadeye konu fiilin her iki devlet mevzuatında suç sayılmasının yanı sıra, her iki devlet kanununa göre de kovuşturma şartlarının bulunması gerekir. Bu bakımdan her iki devlet kanunundan birine göre kovuşturmayı yasaklayan bir durum varsa iade talebi kabul edilemez.

Her iki Devlet Kanununa göre de suç olma şartı, eylemlerin işlendiği anda gerçekleşmiş olmalıdır. Nitekim Fransa'da İstirat Mahkemesi 16. Dairesi 24 Kasım 1999 tarihli kararında; 1980-1982 yıllarında uyuşturucu kaçakçılığından elde edilen kara payı aklama suçundan "Olivier X..." hakkındaki İtalyan Makamlarının iade talebini, Fransa Mevzuatına söz konusu suçun 31 Aralık 1987 tarihli kanunla girmiş olması nedeniyle, kamu düzenine ilişkin ceza kanunlarının geriye yürümezliği kuralı uyarınca sanığa atılı fiillerin işlendiği tarihte çifte suçluluk koşulunun gerçekleşmediğini belirterek reddetmiştir.¹⁸⁴

1. Siyasî Suçlar

SİDAS'ın 3/1. maddesine göre, "iade talebine konu olan suç talep edilen taraf tarafından siyasî veya böyle bir suç ile bağlantılı bir fiil olarak görülürse, suçlu iade edilmeyecektir"

Görüldüğü gibi, SİDAS'da "siyasî suç tanımlanmamış siyasî suçları ve siyasî suçlarla irtibatlı olan adlî suçları işleyenlerin iade edilmeyeceği prensibi

¹⁸³ Ergül, a.g.e., s.49

¹⁸⁴ Ergül, a.g.e., s.49

kabul edilmiştir. Böylece siyasî suçlarla irtibatı olan, siyasî amaçlarla işlenen adlî suçların da siyasî suç sayılacağı hükmü benimsenmiştir.

Türk hukuku bakımından gerek T.C.K' nın 18'inci maddesinde gerekse Türkiye'nin yaptığı Sözleşmeler de genellikle "siyasî veya ona murtabit cürümler" deyimini kullanılmaktadır.

Suçun siyasî niteliğinin takdiri talep edilen tarafın egemenlik hakkına tabidir.

İadede prensip ya iade etmek ya da ülkede cezalandırmaktır. Ancak suçu siyasî olarak nitelendirilmiş olması nedeniyle iade edilmeyen kişinin, ülkede yargılanarak cezalandırılmasına imkân yoktur.

Devletlerarasında terörizmin önlenmesi için son yüzyılda birçok uluslararası sözleşme yapılmış ve uluslararası örgütlerce kararlar alınmıştır. Bununla beraber, anlaşma ve kararların girişlerinde yer alan, devletlerarasında sıkı işbirliği sağlanması, terör eylemlerine karışanların kovuşturma ve cezadan kurtulmamaları için etkin önlemlerin alınması temennileri, terörizm-siyasî suç kavramlarında ortak tanımlamaya ulaşılamaması ve devletlerin mevzuat farklılığı nedeniyle henüz gerçekleşmemiştir.

Tartışma, siyasî suç kavramına bakıştaki farklılıktan ve siyasî suçluların iade edilmeyeceğine dair prensibin ışığında, neyin siyasî suç sayılıp neyin sayılmayacağı sorunundan kaynaklanmaktadır. Zira terör suçları büyük çoğunlukla siyasî amaçlarla işlenmektedir.

Hukuk öğretisinde tam siyasî suç - nisbî siyasî suç ayrımı bulunmaktadır. Tam siyasî suç, devletin ya da yabancı devletlerin varlık ve güvenliklerine, devlet başkanına ve vatandaşların siyasî haklarına karşı işlenen fiillerdir. Yani korunan değer, devletin siyasî ve sosyal yapısıdır. Nisbî siyasî suç ise, objektif bakımdan şahısların ve devletin hususî bir hakkını ihlâlâ yönelik olmakla beraber, sübjektif bakımdan faillerinin amacı siyasî olan fiiller ile siyasî bir suçun hazırlanması ve icrası amacıyla işlenen fiillerdir.

SİDAS'da, siyasî suç tanımlanmamış, siyasî suçları ve siyasî suçlarla irtibatı olan adî suçları işleyenlerin iade edilmeyeceği prensibi kabul edilmiştir. Böylece siyasî suçlarla irtibatı olan, siyasî amaçlarla işlenen adî suçların da siyasî suç sayılacağı hükmü benimsenmiştir¹⁸⁵.

2. Askerî Suçlar

SİDAS'ın 4. maddesine göre; "Adî suç teşkil etmeyen askerî suçlar iade Sözleşmenin uygulama alanı dışındadır." "Adî suç teşkil etmeyen" tabirinden Genel Ceza Hukukunda suç sayılmayan fiiller anlaşılır.

Görüldüğü gibi, SİDAS sırf askeri suçlarda iadeyi anlaşma haricinde bırakmakla taraf devletleri bu gibi suçların faillerini iadeye zorlamamaktadır. Buna karşın sözleşmede askerî suç benzerleri konusunda bir hüküm yoktur¹⁸⁶.

Ceza Kanunumuzun 18'inci maddesine göre, askerî bir suçtan dolayı iade cereyan etmez.

Milli savunmayı sağlamak ve korumak, askerlik hizmetinin aksamadan yerine getirilmesini temin etmek maksadıyla yani askeri bir menfaati korumak gayesiyle kabul edilmiş olan kanunlarda yer almış bütün suçlar askerî suçlardır.

Askerî suçlar ikiye ayrılırlar: Sırf askerî suçlar ve askerî suç benzerleri (murtabit askerî suçlar). Birinci grup, asker kişi tarafından askeri bir hizmet veya görevin ihlâli suretiyle işlenip genel ceza kanununda öngörülmeven askerî suçlardır. İkinci grup ise, asker olmayan kimseler tarafından da işlenmesi mümkün olan, askerî bir menfaati korumak gayesini güden, bütün veya bazı unsurlarıyla genel ceza kanununda yer alan ve askerî ceza kanununda da sarahaten veya yapılan atıf dolayısıyla ithal edilen suçlardır.

---

¹⁸⁵ Ergül, a.g.e., s.52

¹⁸⁶ Ergül, a.g.e., s.58

İade etmeme sadece firar gibi salt askerî suçlara ilişkindir. Asker kişi tarafından işlenen adî suçlar - örneğin görev sırasında işlenen hırsızlık suçu iadeye engel değildir.

3. Malî Suçlar

SİDAS'ın 5'inci maddesine göre, "vergi, resim, kambiyo ve Gümrük konularında bu Sözleşme tarafından öngörülen şartlarda iade sadece her suç ya da suç kategorisi için Taraf Devletlerarasında kararlaştırılmış olmasıdır. Ancak Sözleşmeye ek 2'inci Protokol'ün 2'inci maddesi, Sözleşmenin 5'inci maddesini değiştirerek malî suçları da iade kapsamına dâhil etmiştir. Bu nedenle Söz konusu Protokole taraf olan Devletlerden mali suçlar içinde iade talebinde bulunulabilir.

TCK'nın 18'inci maddesinde malî suçlardan iadeye ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

4. Basın Suçları

Basınla ilgili suçların iadesi uluslararası sözleşmelerde yer almamaktadır. Ne SİDAS'da ne de TCK'nun 18. maddesinde basın suçlarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak bazı ülkeler siyasî suçlar kategorisine dâhil ettikleri basın suçlarında iadeyi kabul etmemektedirler.

D. Cezaya İlişkin Koşullar

Geri verilmesi istenilen kişinin işlediği fiilin, her iki devlet kanununa göre suç olması yeterli olmayıp, ayrıca her iki tarafın kanunlarına göre, en az bir yıl süre ile özgürlüğü bağlayıcı bir cezayı veya en az bir yıl süreyle bir güvenlik önlemini veya daha ağır bir ceza veya önlemi gerektirmelidir.

ABD ile Türkiye arasındaki Sözleşme'de sayma sistemi benimsenmiş olmakla birlikte, bunların gerektirdiği cezanın asgarî sınırının bir yıldan fazla hürriyeti bağlayıcı ceza olması şartı da aranmıştır.

Ülkelerin ceza mevzuatlarında, özgürlüğü bağlayıcı cezalar "sabit ceza şeklinde değil, aşağı ve yukarı iki sınır arasında gösterilmiş olduğundan 1 yıllık ölçüde hangi sınır dikkate alınacaktır? SİDAS'ın İngilizce ve Fransızca kaynak metinlerine göre, bu suçların her iki ülke kanunlarına göre özgürlüğü bağlayıcı cezalarının azamî hadlerinin en azından 1 yıl olmasını ifade etmektedir.¹⁸⁷

SİDAS'da "özgürlüğü bağlayıcı ceza"nın tanımı yapılmamıştır. Bu itibarla tarafların kanunlarındaki tanımlar esas tutulacaktır¹⁸⁸.

Fransa bu maddeye yaptığı çekince beyanı ile kovuşturma amaçlı iade için en az ceza miktarını 2 yıla çıkarmıştır. Dolayısıyla uygulamada Türkiye'nin de aynı çekinceyi Fransa'ya karşı ileri sürmesi olanağı mevcuttur. Uygulamada bazı cezalar iade prosedürüne engel olabilmektedir.

Tecilli mahkûmiyet halinde SİDAS'ın sessiz kalmasına rağmen tecil geri alınmadıkça tecilli mahkûmiyet nedeniyle iadenin mümkün olmayacağı kabul edilmelidir. Ancak, bazı ülkelerde öngörülen kısmi tecil halinde, tecile tâbi olmayan cezanın iade eşiğine denk düşmesi halinde iade mümkün olmalıdır¹⁸⁹.

Uyuşturucu suçundan mahkûm bir Türk vatandaşının iadesini Stuttgart Eyalet Yüksek Mahkemesi daha önce hiç ceza almamış olan sanık, uyuşturucu satışı yaptığı tespit edilmiş kolluk kuvvetleriyle yaptığı iş birliği nedeniyle hafifletici sebeplerden faydalanarak, sanığa ağır (3 yıl 4 ay) ceza verilmesini makul görmemektedir, gerekçesiyle reddetmiştir.

1. Ölüm Cezası

SİDAS'ın II. maddesine göre; "İadenin talep edildiği fiil talep eden devletin kanunu tarafından ölüm cezası ile cezalandırılmasına karşın talep edilen tarafın mevzuatında bu ceza yer almıyorsa ya da genel olarak infaz

¹⁸⁷ Erem, Danışman, Artuk, a.g.e., s.212

¹⁸⁸ Faruk Erem, **Türk Ceza Kanunu Şerhi, Genel Hükümler**, Ankara, 1993, s.102

¹⁸⁹ Huet, Joulin, a.g.e., s.359

edilmiyorsa, ancak talep edilen tarafa talep eden tarafın ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair yeterli teminat vermesi halinde iade yapılabilir."

Görüldüğü gibi talep eden ülkede ölüm cezası olabilir ve sırf bu nedenle reddedilmez. Talep edilen ülke bu cezanın infaz edilmeyeceğine ilişkin talep eden Devletten bir teminat isteyebilir. Teminat verilmemesi halinde, iade talebinin ret veya kabulü açısından talep edilen devlet kendi iç hukukuna göre bir karar verecektir. Verilen teminatın yeterli bir teminat olup olmadığının takdiri, talep edilen devlete bırakılmıştır. Ancak uygulamada bu hüküm yanında hem iade talep edilen devletin uygulamalarına, teminat konusundaki tutumuna hem de II. madde açısından çekince koyup koymadığına bakılmalıdır.

Fransız Danıştay'ı Türkiye'nin iadeye ilişkin 27 Şubat 1987 tarihli Fidan kararında, "Talep eden devletin ölüm cezasının uygulanmasını engellemek için durumu sadece inceleme taahhüdü yetersizdir" demiştir. Ülkelerin ölüm cezasına maruz olmadığına ilişkin diplomatik bir nota vermesi mahkemeleri bağlamaz¹⁹⁰.

09.08.2002 tarihli 4771 sayılı "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun" ile savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olmak üzere, 01.03.1926 tarih ve 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu", 31.08.1956 tarih ve 1918 sayılı "Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunu" ile 31.08.1956 tarih ve 6831 sayılı "Orman Kanunu"nda yer alan idam cezalarının müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür. Böylelikle, Türkiye taraf olduğu Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar içerisinde, yasalarında idam cezası bulunmayan ülkeler arasında yerini almıştır.

Taraf ülkeler iade taleplerimizde ölüm cezasının bir red sebebi olarak öne sürülemeyeceği aşikârdır.

---

¹⁹⁰ Ergül, a.g.e., s.62

2. Müebbet Ağır Hapis Cezası

Portekiz SİDAS'a koyduğu çekince'de, müebbet bir ceza ya da emniyet tedbiri gerektiren fiiller için de, iadeyi reddedeceğini bildirmiştir. Bu iade engeli Portekiz Anayasasının 33. maddesinden kaynaklanmaktadır. 1997 Anayasa reformu ile kabul edilen anılan maddenin 5. fıkrası uyarınca, çarptırılan ceza müebbet ya da süresi belirsiz bir hapis cezası olduğu takdirde, iade ancak talep eden devletin bu cezanın infaz edilmeyeceği garantisini vermesi halinde mümkündür. Aslında Sözleşme bu konuda ölüm cezasında olduğu gibi bir çekinceye imkân vermemektedir. Almanya, Avusturya, İsviçre ve Belçika ise, Portekiz'in bu çekincesinin sözleşmenin konusu ile bağdaşmadığına dair beyanda bulunmuşlardır.

Fransa'da 3 genç bayanı öldürerek Portekiz'e kaçan ve burada yakalanması nedeniyle Fransa tarafından iadesi talep edilen Sid Ahmet Rezala olayında gündeme gelmiş ve her ikisi Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği üyesi söz konusu ülkelerde kamuoyunu ve gündemi uzun süre meşgul etmiştir. Fransa'nın talep edilen garantiyi vermesi üzerine adı geçen iadesi gerçekleşmiştir.

E. Yetki Ve Usule İlişkin Koşullar

1. Yetki

Ceza kanunlarının mülkiliği ilkesi sonucu, ülkesinde suç işlenen Devlet yargı hakkına sahiptir. Bu sebeple ülkesinde suç işlenen Devlet suçluyu başka bir Devlete teslim etmez. SİDAS da bu ilkeyi benimsemiştir. Zira 7/1. maddesine göre; "kendisinden iade istenen taraf, mevzuatına göre kısmen veya tamamen kendi ülkesinde veya ülkesi sayılan bir yerde işlenmiş olan bir suçtan dolayı talep edilen şahsı iade etmekten kaçınabilecektir."

Fiiilin ülkesinde işlenip işlenmediğini takdir yetkisi talep edilen tarafa aittir. Bu konuda başlıca zorluklar gemi ya da uçaklarda işlenen suçlarda ortaya çıkmaktadır. Eğer talep edilen Devletin mevzuatınca suç kendi

ülkesinde işlenmiş sayılıyorsa fail geri verilmez. Her Devletin mevzuatında suçun ne zaman ülkesinde işlendiğine işlenmiş sayılacağına ilişkin hüküm yoktur. Bu durumda o Devletin uygulamasına bakmak gerekir. Hukukumuzda TCK'nun 8. maddesi "Türkiye'de suç işleyenin Türk kanunlarına göre cezalandırılacağını hükme bağlamıştır. Fiilin kısmen veya tamamen Türkiye'de işlenmesi veya neticenin Türkiye'de gerçekleşmesi hâlinde suç, Türkiye'de işlenmiş sayılır.¹⁹¹.

İade talebine konu suç, iade talep eden tarafın ülkesi dışında işlenmiş ise, ancak kendisinden iade edilen taraf mevzuatının, ülkesi dışında işlenen aynı tür bir suçun kovuşturmasına izin vermesi veya talep konusunu oluşturan suç için iadeye izin vermemesi halinde iade reddolunabilir.

2. Usulü Red Nedenleri

a. Kesin Hüküm Gücü (non bis in idem)

Talep edilen taraf, iadeye konu bir veya bir kaç fiil hakkında kendisi kovuşturma yapıyorsa, iade talebini reddedebilir. Burada mücerret olarak kovuşturma hakkının yetmeyip, somut olarak kovuşturmaya geçmiş olmak gerektiği düşüncesindeyiz. Bu kural da Türkiye'nin yaptığı tüm anlaşmalarda yer almaktadır. (SİDAS m.8)

İade talep edilen fiile ilişkin iade talep edilen ülke makamlarınca nihai olarak karar verilmiş olması halinde ise, iade mümkün değildir (SİDAS, m.9). "Nihai karar" ifadesi kesin hüküm anlamındadır.

SİDAS'da ihtiyarî bir red nedeni olarak öngörülen non bis in idem (aynı fiil nedeni ile ikinci defa yargılanmama) ilkesi Ek 1. Protokol ile mecburî bir red nedeni haline getirilmektedir.

Strasbourg'da gerçekleştirdikleri eylemlerden dolayı "terör örgütü üyesi olmak" suçlarından dolayı haklarında yürütülen hazırlık soruşturması

¹⁹¹ <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>

nedeniyle çıkartılan gıyabî tevkif müzekkeresi gereği Fransa'dan iadesi talep edilen bazı şahıslar hakkında Fransa adli makamları Fransa'da yargılama yapıldığından dolayı "non bis idem" kuralı gerekçe göstererek göre iade talebini reddetmişlerdir.

b. Kamu Davasını Düşüren Nedenler

1. Dava ve Ceza Zamanaşımı

Zamanaşımı halinde suçlunun iadesine izin verilmemektedir. Talep eden ya da talep edilen ülke mevzuatına göre, dava ya da ceza için zamanaşımı gerçekleşmişse iade de bulunulamaz (SİDAS, m.10). Bu kural Türkiye'nin yapmış olduğu diğer ikili Sözleşmelerde de yer almaktadır.

İade talep eden ya da edilen Devletten birinin mevzuatına göre zamanaşımı dolmuş ise talep reddedilecektir.

İade istemi yapıldıktan sonra zamanaşımının dolmuş bulunması halinde de durum aynıdır. Bununla beraber, bazı ülkelerin kanunlarında iade isteminin dava zamanaşımını keseceği kabul edilmektedir. İadeye konu kişinin adli makamlar önündeki sorgusu veya iade amacıyla tutuklanması zamanaşımını kesmiş sayılmalıdır¹⁹².

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin (75)/12 sayılı tavsiye kararında, kendisinden iade istenen Devletin, zamanaşımı süresini hesaplarken, iade isteyen Devlette vuku bulan zamanaşımını kesen ve durduran nedenleri dikkate alması gerektiği önerilmektedir.

2. Af

Bu konuda SİDAS'da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Talep eden Devlet, kovuşturma yetkisinin bulunmadığı bir fiil nedeniyle iade

---

¹⁹² Erem, a.g.e., s.115

talebinde bulunamayacağı için böyle bir hükme gerekte yoktur. Talep edilen Devlet yönünden boşluk, 1978 tarihli Ek protokol ile doldurulmuştur.

Kendisinden iade istenen Devlet, kendi ceza kanununa göre söz konusu suç kovuşturmayaya yetkili bulunduğu takdirde suç, ilan edilen affın kapsamında ise, iade talebi kabul olunmaz denmektedir. (Ek 2. Protokol m.4)

Gerçekten af nedeniyle kovuşturma imkânı kalmayınca, iadesi istenilen kişi hakkında herhangi bir zorlayıcı işlemde bulunulabilmesi de mümkün olmaz.

3. Takipsizlik Ya Da Muhakemenin Men'i Kararları

SİDAS'ın 9. maddesinin son cümlesi uyarınca ise, iade talebine konu fiil hakkında talep edilen taraf makamları takipsizlik veya men-i muhakeme kararı vermişse, iade talebi reddedilebilecektir.

4. Savunma Haklarına Saygı

Yargılama usulünün asgari savunma haklarını karşılamamış olması halinde, talep edilen Devletin iade talebini reddedeceği belirtilmektedir (SİDAS Ek 2. Protokol).

Kimi ülkeler bu konuda çekinceler koymuşlardır. Fransa iade mecburiyeti getiren 1. maddeye koyduğu çekince ile "istenilen kişinin talep edilen devlette savunma haklarını korunmasını ve temel usuli garantileri sağlamayan bir mahkeme tarafından ya da ilgili için özel olarak oluşturulmuş bir mahkeme tarafından yargılanacak olması ya da iadenin böyle bir mahkeme tarafından verilmiş bir ceza ya da emniyet tedbirinin infazı için talep edilmiş olması halinde iadenin kabul edilmeyeceğini" belirtmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ SUÇLARLA SİYASİ SUÇLARA BAĞLI

SUÇLARDAN İADE EDİLMEZLİK KURALI

I. GENEL OLARAK SİYASİ SUÇ KAVRAMI

Siyasi suç, devlet oluşumunu sağlayan örgütlü toplulukların oluşmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu toplulukların dış ve iç güvenliğine karşı işlenen suçlar, en ağır ve şiddetli şekilde cezalandırılmıştır. Demek oluyor ki, siyasi suç fikri hukuk terimleri arasında yer aldığı tarihten çok daha eski olup devletle yaşıttır.

Siyasi suç, kavram olarak, ilk defa 1829'da Hollanda'lı Klutt'un De deditione profugorum adlı eserinde kullanılmış, hukukçular tarafından bu terim kabul görmüştür. 1830 tarihindeki Fransız Anayasa metinlerinde bu terimin kullanıldığı görülmektedir¹⁹³.

Siyasi suç kavramının tanımlanmasında yaşanan güçlükler mahkemelerin yorumlarıyla ya da uluslararası anlaşmalarda nelerin siyasi suç sayılmayacağına ilişkin bir "değilleme" yöntemiyle aşılmaya çalışılmıştır. Ancak bu konuda henüz bir başarıya ulaşıldığını söylemek güçtür. Ancak

Suçun "siyasi" olup olmadığının saptanması, hem genel olarak suç ve suçlu konusu ile ilgisi olması bakımından ceza hukukunu; anlaşmalarda ve uluslararası uygulamada siyasi suç işlemiş olanların veya sanık olanların geri verilmemesinin genel bir kural olması bakımından devletler hukukunu; devletle ve devletin egemenliği ile ilgili olması yönüyle de kamu hukukunu

---

¹⁹³ Dönmezer, "Milletlerarası Tedhişçilik", s.485

ilgilendirir.¹⁹⁴ Konu doğal olarak devletler özel hukuku ile de yakından ilgilidir.¹⁹⁵

Günümüz modern hukukunda; siyasi suçtan sanık veya mahkûm olan bir şahsın, suç işlediği ülkeye geri verilmemesine ilişkin istisna, suçluların geri verilmesine ilişkin olarak yapılan bütün anlaşmalarda ve devletlerin yasalarında yer alan standart bir ilke olmuştur.

Suçluların geri verilmesi kurumu, sanığın eyleminin siyasi olup olmadığının saptanması sorunuyla tamamen kaynaşmış, iç içe geçmiş bir hukuki görünüm oluşturur¹⁹⁶.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanan el kitabında Sözleşmenin (1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme) 1 inci maddesinin (F) fıkrasının (b) bendi ile ilgili açıklamada "bir eylemin siyasi ya da siyasi olmayan suç oluşturup oluşturmadığının belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken nokta, söz konusu eylemin nitelik ve amacının bilinmesi yani gerçek siyasi saikle mi, yoksa sadece kişisel nedenlerle yâda kazanç sağlama amacıyla mı işlendiğinin saptanmasıdır. Aynı zamanda, işlenen suç ile varlığı iddia olunan siyasi amaç arasında yakın ve doğrudan bir nedensellik bağı bulunmalıdır. Eylemin siyasi suç sayılabilmesi için, siyasi niteliğinin adi niteliklerine göre daha ağır basması gerekir. Eylemlerin niteliği yönünden her halde iddia olunan amaç ile tutarlı olması, örneğin bir eylemin siyasi amaçlı olması için, bu eylemin siyasi unsurlarının diğer unsurlarla orantılı ağırlıkta olması istenir. İşlenen suç vahşet ölçüsüne varmışsa, siyasi niteliğinin kabulü son derece güçleşir " denilmektedir¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Ümit Hassan, "Siyasi Suç Kavramı", SBFD, No.I, 1971, s.198

¹⁹⁵ Hassan, a.g.e., s.198

¹⁹⁶ Hassan, a.g.e., s.198

¹⁹⁷ **Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller Hakkında El Kitabı** (Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Cenevre, 1998, s.38

Siyasi suçlar ihlal edilen hakkın özelliği, sanığı harekete getiren saik ve sanığın izlediği amaç bakımlarından genel suçlardan ayrılır¹⁹⁸.

Siyasi suçlar, yalnız devletin siyasi düzenini, hükümet şeklini, siyasi örgütünü ve faaliyetini, vatandaşların siyasi haklarını bozan eylemlerdir¹⁹⁹.

Devlet aleyhine suçlar hakkında uygulanan sert yaptırımların hafifletilmesi amacıyla, bunların siyasi suç oluşturdukları görüşü ileri sürülmüştür. Bu durumda, devletin varlığı aleyhindeki cürümlerle, siyasi suç kavramı aynı anlama gelmiştir. Nitekim bazı eski İtalyan yazarlar, bu suçları, siyasi suç, başlığı altında incelemişlerdir²⁰⁰. Devletin varlığı aleyhine cürümler, iki ayrı görüş açısından, siyasi suç olarak vasıflandırılmıştır:

Birinci görüş açısından, devlet aleyhine cürümlerin belirli hukuki içeriğe sahip bulunmayışı ve siyasi değişimlere göre değişik özellik kazanması, bunların siyasi vasfının sonucudur. Bu bakımdan, devlet aleyhine cürümleri hukuki kriterlerle açıklayabilmek olanağı yoktur²⁰¹.

İkinci görüş açısından ise, bu suçların, devletin politik çıkarları ve vatandaşların politik hakları ile ilgili oluşu, bunların siyasi suç olarak kabul edilmesine sebebiyet vermiştir. Bu sebeple, objektif bakımdan, bütün devletin varlığı ile ilgili suçlar siyasi mahiyette görülmüştür. Liberal hukukçular, bu görüş açısından, siyasi suçların hafif cezalarla cezalandırılmasını kabul ederler. Özellikle, bu suçları işleyenlerin, duygularla hareket etmesi, bunlara karşı hoşgörülü davranılması için gerekçesi kabul edilmiştir. Buna karşılık, özellikle devletin egemenliğine büyük önem verenler, siyasi özellikteki devlet aleyhine cürümlere daha sert hareket edilmesi gerektiğini savunmuşlardır²⁰². Küresel terörün artmasıyla siyasi suçlar özel bir önem kazanmış ve bu önemini sürdürmektedir.

¹⁹⁸ Abdullah Pulat Gözübüyük, “Milletlerarası ve Milli Hukuk Bakımından Siyasi Suçlar”, Adalet Dergisi, 1954, sy.4, s.391

¹⁹⁹ Gözübüyük, a.g.e., s.391

²⁰⁰ Çetin Özek, **Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri**, İÜHFİM, Cilt.32, S.2-4, s.621

²⁰¹ Özek, a.g.e., s.621

²⁰² Özek, a.g.e., s.621

II. SİYASİ SUÇUN TANIMI

Ceza hukuku tarihi ve siyasi suç açısından incelendiğinde, bu suç biçiminin eski çağlarda da var olduğu fakat toplumlardaki siyasal, toplumsal, iktisadi olayların ve çeşitli düşünce akımlarının etkisi ile kapsamının değiştiği görülmektedir²⁰³. Siyasi suçun ortak bir tanımının bulunması için yapılan çalışmalarda sonuç alınmasının önündeki güçlük ise buradan kaynaklanmaktadır. Zira yapılacak her tanımda, tanımlama çabasındaki kişinin veya yargı organının bulunduğu ülkedeki mevcut siyasi yapının demokratik veya totaliter olmasının ve tanımın yapıldığı zamana göre farklılıkların ortaya çıkması doğaldır.

A. İç Hukukta ve Uluslararası Hukukta

Devletlerin çoğunluğu yasalarında bir tanım vermekten kaçınmışlardır. Siyasi suç sadece totaliter devletlerin mevzuatında tanımlanmıştır²⁰⁴.

Siyasi suçları belirleme ve tanımlamaları bakımından devletleri dört gruba ayırmak mümkündür²⁰⁵.

Birinci grupta siyasi suç hakkında herhangi bir şekilde tanım vermemiş olanlar bulunmaktadır. Türkiye’de siyasi suçlara bir tanım getirilmemiştir.

Şensoy'a göre, kanunun siyasi suç tanımlamaması daha yerindedir. Siyasi suçlar, işleyenlerin amaçları, eylemlerin özellikleri bakımından çeşitlilik gösterir. Aynı türden suçlar dahi noktası noktasına birbirine benzemezler. Her olayda, objektif ve sübjektif bakımlardan olduğu gibi, bozulan haklar özelliği bakımından da bazı özellikler bulunabilir; Bu bakımdan, kanunun siyasi suç tanımlamaması ve hâkimleri önceden bağlamaması daha uygundur²⁰⁶.

²⁰³ Köksal Bayraktar, **Siyasal Suç**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul-1982, s.1.

²⁰⁴ Eralp, a.g.e., s.68

²⁰⁵ Tahir Taner; “**Tedhişçilik ve 16 İkinci teşriin 1937 Cenevre Mukavelenameleri**”, İ.H.F.M., 1939, s.114

²⁰⁶ Naci Şensoy, **Siyasi Suçlar**, İHFM, 1951, c.17, s.57

İkinci grup devletlerde siyasi suç tanımlanmamışlar, fakat bu özellikteki suçları saymışlardır. Fransa'nın 1930 eski ceza yasasını örnek verebiliriz.

Üçüncü gruptaki devletler siyasi suç ne saymışlar, ne de tanımlamışlar fakat dolaylı olarak anlatmışlardır. Fransa siyasi - adi suç ayrımı yapmış ve bu iki grup suçlar için aynı özellikte cezaları kabul etmiştir. Bunun sonucu olarak Fransız yasasına göre siyasi suçlara mahsus cezalar gerektiren eylemler siyasi suç sayılmıştır.

Dördüncü grup devletler de siyasi suç tanımlamışlardır. 1930 İtalyan Ceza yasası ile 1929 tarihli Alman Suçluları Geri Verme Yasasını örnek olarak verebiliriz²⁰⁷.

Görüldüğü üzere pek çok devlet siyasi suç tanımlanmamış ve işi yargı kararlarına bırakmıştır.

1935 yılında Kopenhag'da Ceza Hukukunun Birleştirilmesi konusunda yapılan Konferansta siyasi suç kavramı şu şekilde izah edilmiştir: "Devletin örgütüne veya faaliyetinin ifasına, bunlardan vatandaşlar için doğan haklara karşı işlenen suçlar siyasidir"²⁰⁸.

Suçluların geri verilmesi hakkındaki 25 Aralık 1929 tarihli Alman Kanununun 2'nci maddesinde "devletin varlığına ve emniyetine, devlet başkanına, hükümet üyesine, yasama heyetine, seçime veya bu sıfatı oy vermeye ilişkin siyasi haklara, yabancı devletlerle olan iyi ilişkilere karşı işlenen suçlar siyasidir" denilmiştir²⁰⁹.

1930 tarihli İtalyan Ceza Kanununun 8'nci maddesinde, "devletin siyasi bir menfaatini veya vatandaşın siyasi bir hakkını ihlal eden suç

---

²⁰⁷ Eralp, a.g.e., s.68

²⁰⁸ Gözübüyük, a.g.e., s.391

²⁰⁹ Gözübüyük, a.g.e., s.394

siyasidir. Ayrıca tamamen veya kısmen siyasi saiklerle işlenmiş olan umumi suç ta siyasi sayılır" denilmiştir²¹⁰.

B. Doktrindeki Görüşler

Doktrinde de siyasi suçun tanımında oybirliği aramak bir hayaldir. Her yazar kendi anlayış ve görüşüne göre siyasi suçun tanımı yapmıştır²¹¹.

Siyasî suçluların iade edilemeyeceğine dair, 1833 tarihli Belçika Kanunu'nu hazırlayanlardan biri olan Provo Kluit'e göre siyasî suç; "İlk olarak hükümet şeklini hedef alan suçtur²¹²."

Rossi: "Sosyal kitlenin şahsiyetine, bir devletin mevcudiyet veya mevcudiyet şekline karşı çıkan suçlar²¹³."

Chauveau ve Helie; "Bir milletin içtimai şeklini hedef alan suçlar²¹⁴"

Morin; "Millete ve idare eden iktidara karşı suçlar²¹⁵"

Hans, Thonissen ve Tissot'ya göre; "Siyasî düzeni yıkmak isteyen suçlar²¹⁶."

Rauter; "Muayyen bir memleketin siyasî müesseselerine karşı suçlar²¹⁷"

Schirach; "'Kurulu bulunan iktidarın organlarına karşı suçlar²¹⁸."

Bleuntschli; "Muayyen bir devletin siyasî sistemi ile esas teşkilatına karşı suçlar²¹⁹."

---

²¹⁰ Şensoy, a.g.e., s.57

²¹¹ Eralp, a.g.e., s.69

²¹² Armaoğlu, a.g.e., s.1593

²¹³ Eralp, a.g.e., s.69

²¹⁴ Armaoğlu, a.g.e., s.1593

²¹⁵ Hassan, a.g.e., s.211

²¹⁶ Armaoğlu, a.g.e., s.1593

²¹⁷ Hassan, a.g.e., s.212

²¹⁸ Hassan, a.g.e., s.212

²¹⁹ Armaoğlu, a.g.e., s. 1593

Von Listz; "Topluluğun ve fertlerin siyasî haklarını hedef tutan suçlar²²⁰."

Bour Quin ise, "Sırf siyasî suçlar, devletin hususi menfaatlerine değil, sadece ve yalnız, siyasî menfaatlerine yönelen edilen suçlardır.²²¹" diyor.

Maorice Travers, siyasî suçlar hakkında şu esasları tespit etmektedir;

1- Suçun siyasî olması için fiilin hükümete muhalif şahıslardan neşet edip etmemesinin önemi yoktur,

2- Fiilin az veya çok meşru olmasının önemi yoktur,

3- Suçun nerede işlendiğinin önemi yoktur²²²."

Alberiç Rolin'de, "siyasî düzeni hedef alan suçların siyasî suç" olduğunu söylemektedir²²³.

Dönmezer-Erman ise; "devletin anayasa ile belli olan siyasî düzenine yönelen suçlar siyasî sayılmak gerekir."demektedir²²⁴.

Kantar'a göre; "Hemen her hukukçu siyasi suçu kendi görüşüne göre tanımlamıştır. Fakat bu tanımlamaların hepsi hatalıdır. Bu tanımlar, hacimleri bir, fakat şekilleri birbirinden ayrı çeşitli vazolara benzer. Bununla beraber siyasi suçlar ile siyasi olmayan suçlar arasında konuları bakımından fark açıktır. Siyasi suçlar, devletin siyasi düzenine karşı işlenen suçlardır²²⁵. Bunun dışında kalanlar ise adi suçlardır." **Kantar'ın yapmış olduğu açıklamalara bizde katılıyoruz.**

²²⁰ Armaoğlu, a.g.e., 1593

²²¹ Armaoğlu, a.g.e., 1594

²²² Armaoğlu, a.g.e., s. 1594

²²³ Armaoğlu, a.g.e., s. 1594

²²⁴ Dönmezer, Erman, a.g.e., s,608

²²⁵ Baha Kantar, "Siyasal Suçlar", Ankara, 1936, s.1488

Meray'a göre "Siyasi suç, devletin dâhili ve harici siyasi düzenine karşı işlenen suçlardır" ²²⁶ şeklinde ifade edilmiştir.

Gözübüyük; "Siyasi suçlar; münhasıran Devletin siyasi nizamını, Hükümet şeklini, siyasi kuvvetler teşkilatını ve faaliyetini, vatandaşların siyasi haklarını ihlal eden fiillerdir" ²²⁷ şeklinde ifade edilmiştir.

Armaoğlu ise: "Topluluğun ve fertlerin siyasi haklarını hedef tutan suçlardır" ²²⁸ şeklinde tanımlamaktadır.

Bayraktar; siyasal suçu şu şekilde ifade etmiştir. "Bir devletin ana yapısını, kuruluşunu, varlığını, siyasal menfaatlerini ihlal eden ve bireylerin siyasal hak ve özgürlüklerinin kullanılmasında ortaya çıkan ya da bunlara ayrılık teşkil eden fiillerdir." ²²⁹

Wijngaert; "Siyasal suçlar, bulunduğu mahalli yerin siyasi düzenine karşı olup, uluslararası kamu düzenini ihlal etmeyen suçlar" olarak kabul eder. Uluslararası kamu düzenini ihlal etmeyen suçlar ifadesinde, işlenen siyasi suçun ülkenin demokratik yapısına karşı işlenen suçlar olduğunu vurgular ²³⁰.

Garcia-Mora ise mahkemelerin bir suçu siyasi olarak nitelendirirken en geniş anlamda "siyasi suçun devlete karşı işlenmiş suç" olduğu tanımlamasından hareket etmeleri gerektiğini belirtmektedirler ²³¹.

Görüldüğü üzere yukarıdaki tanımlar arasında farklılıklar olmasına rağmen, hepsi kendi fikrine göre tanımlamış ve siyasi suçun bir yönüne işaret etmiştir. Yukarıdaki bilgiler ışığında bir siyasi suç tanımı yapmaya çalışırsak: "Devletin anayasasında ve diğer kanunlarında oluşturduğu siyasal ve sosyal

²²⁶ Meray Seha, "Devletler Hukukuna Giriş", Ankara, 1959, s. 570

²²⁷ Gözübüyük, a.g.e., s.391

²²⁸ Armaoğlu, a.g.e., s. 1594

²²⁹ Bayraktar, a.g.e., s.156

²³⁰ Christine V.Wijngaert, "The Political Offence Exception to Extradition", Kluwer, London, 1980, s.2-3

²³¹ M. R. Garcia, "Crimes Against Humanity and The Principle of Nonextradition of Political Offenders", Michigan Law Review, C. 62, April 1964, s. 942

yapısına, egemenliğine, devletin anayasasında bireylere tanımış olduğu haklara karşı girilen ve uluslararası kamu düzenini ihlal etmeyen her türlü eylem siyasi suçtur." diyebiliriz.

III. SİYASİ SUÇ KAVRAMININ TARİHİ GELİŞİMİ

İlkel aşiret ve toplumlarda cezalandırılan suçlar, düşman ile anlaşma, savaştan kaçma gibi siyasal suçlardır. Bu tür suç işleyenler ölümlerle cezalandırılır ve hatta birçok kereler bu ceza yerine suçluyu kabile ve aşiretten tart (uzaklaştırma) cezası uygulanırdı. Tart cezası, o zamanki uygulanma şekli göz önünde tutulduğunda ölüm cezasından daha ağır sayılabilirdi²³².

Tarih boyunca, siyasi suçların adi suçlara oranla ağır olarak cezalandırılmasının sebebi bu tür eylemlerin çok daha tehlikeli olarak değerlendirilmesinden ileri gelmiştir. Hükümdarlar arasında kurumlarını ve şahıslarını korumak kaygısı ile meydana gelen bir dayanışma gereği olarak birbirlerinin ülkelerine kaçmış olan siyasal suçluları cezalandıracak devlete teslim edilirdi. Suçluları iade siyasi suçlular hakkında gerçekleştirildi.²³³

A. Roma Hukukunda

Adi ve siyasi suçlar konusunda yapılmakta olan ayırım tarihi olarak, Roma Hukukuna dayanmaktadır. Aslında Roma dışındaki ülkelerde de, Hint, Mısır, İbrani ve Yunan hukuklarında devlet aleyhine suçlara rastlamak mümkündür. Ancak, Roma ceza hukuku yönünden devlet aleyhine suçlar, ilk kez belirli bir özellik kazanmıştır.²³⁴ Roma krallık devrinde, perduellio şeklinde adlandırılan devlet aleyhine suçlar, devlete karşı işlenen her türlü eylemi kapsamaktaydı. Devlete karşı suç işleyen kişi ile devlete dışarıdan düşmanlık yapan kişi arasında fark gözetilmemekteydi.²³⁵ Crimen Majestatis karşılığı

²³² Kantar, a.g.e., s.1486

²³³ Kantar, a.g.e., s.1486

²³⁴ Recai Galip Okandan, **Umumi Hukuk Tarihi**, İstanbul-1951,s.466.

²³⁵ Çetin Özek, **Siyasi İktidar Düzeni ve Fonsiyonları Aleyhine Çürümlerin Genel Prensipleri**, İÜHFİM,Cilt 32, İstanbul-1967, s.12-13

olarak cezalar içeren Roma Kanunu ismini Lex julia majestatis'den almıştır. Bu kanun, Sezar(M.Ö.46) ve Ogüst (M.Ö.8) tarafından yayınlanmıştır. Crimen Majestatis deyince bundan, Roma devletinin halkına (Populus) veya onun güvenliğine karşı işlenen bütün eylemler anlaşılırdı.

B. Germen Hukuku, Ortaçağ ve Mutlakıyetçilik Döneminde

Germen ve diğer barbar kavimler (Vizigotlar, Ostrogotlar, Franklar, vb.) Roma topraklarını işgal ettiklerinde, kendi hukuklarını da beraber getirmiş oldular. Roma'lılarla barbarların taraf oldukları davaların artması sonucunda Roma ve barbar hukukunun karışımı yeni bir hukuk doğmaya başladı. Hukuk kavim hukuku olmaktan çıkıp, bölgesel hukuk şekline dönüştü. Kanunların mülkiliği kuralı ve halka bağlı hukuk anlayışı yerleşti²³⁶.

Ortaçağ başlarında hukukun şahsiliği anlayışı yaşamakta devam etti. Halkın yönetime herhangi bir şekilde katılması söz konusu değildi. Kral hukukla bağlıydı, uyruklarına geleneksel olarak bağışlanmış bulunan hakları esirgeyemezdi. Hukukun bağlayıcılığı kanun önünde eşitlik demek değildi. Statü, eşitsizliği mubah kılıyordu.²³⁷

Kralın kudreti kendisinde toplamaya başlamasıyla, devletin şahsiyeti aleyhine cürümlerin niteliği de değişmeye, sadakatin ihlali konusunda obje kral olmaya başlamıştır. Krala karşı suç devlete karşı suç sayılmıştır. Dolayısıyla devlet aleyhine cürümlerin alanı genişlemiştir.²³⁸

Avrupa'nın bu ortak hukuku karşısında tek istisnayı İngiliz Hukuku vermiş ve Habeas Corpus Act ile bağlı iktidarlar, kişilerin hürriyetlerini kısıtlamak olanağını bulamamışlardır. Vatan aleyhine suçlar, vatana ihanet kavramı

²³⁶ Hassan, a.g.e., s.200

²³⁷ Hassan, a.g.e., s.200

²³⁸ Kantar, a.g.e.,s.1486

İle bağlanmış ve devletin korunması fikri benimsenmiştir.²³⁹

Monarşi yönetiminin egemen olduğu dönemlerde, Siyasi suçlar, kralların şahsına işlenmiş sayılarak bu tür eylemlerin sanıkları en ağır cezalara uğrattılıyor, cezaların şahsiliği ilkesine aykırı olarak malları müsadere olunuyor, yakın akrabaları sürgüne gönderiliyordu²⁴⁰, Avrupa'da var olan dayanışma sonucu, bugünkü sistemin tamamen aksine olarak, siyasi suçlardan dolayı geri vermenin gerçekleşmesi Milletlerarası uygulamada yer almış bulunuyordu.

C. Liberal Gelişmeler, Fransız İhtilali ve Sonrası

Hürriyet, Fransız Devrimi ile devletin bir esas ilkesi halini alınca, bunun ceza hukuku alanında da etkileri görüldü. Bu devrin kamu hukukunda devletin tüzel kişiliği onu işleten organlardan tamamen ayırır ve kurulu rejim ile karıştırılmaması gerekir; devletin siyasi kurumlarını ihlal eden eylemler devletin varlığını etkilemez.

19'uncu yüzyılın başından itibaren birçok devlette siyasi suçlar için konulan cezalar yavaş yavaş hafiflemiş, siyasi suçlar konusunda, Uluslararası anlaşmalarda iltica hakkı kabul edilmiş, diğer taraftan bu tür eylemler karşısında, geri vermenin gerçekleşmeyeceği kuralı mevzuata girmiştir.²⁴¹ Gerçekten, Fransız Devrimi milletle onun siyasi düzeninin ayrı ayrı unsurlardan oluştuğunu ortaya koymuş, sonuç olarak bu bakımdan değişik Avrupa ülkeleri arasındaki dayanışma ortadan kalkmıştır.²⁴²

Diğer taraftan fikirlerde meydana gelen değişmeler, siyasi suçlular hakkında eski düşünceleri yok etmiştir. Önceleri siyasi suçlu, genel bir halk düşmanı sayıldığı halde, sonraları uyduğu amaçlar dikkate alınarak, millet hayatında ve memleketin siyasi kurumlarında işlediği eylem ile bu amaca erişmek isteyen kimse olarak kabul edilmiştir. Siyasi suçlulara daha yumuşak

²³⁹ Hassan, a.g.e., s.201

²⁴⁰ Gözübüyük, a.g.e., s.392

²⁴¹ Gözübüyük, a.g.e., s.392

²⁴² Şensoy, a.g.e., s.54

yaptırımların uygulanmasını ve bunlar için ayrıcalıklı bir rejimin kabulünü gerektiren liberal sistem, neo klasik okulun liberal görüşlerinden esinlenmiştir.²⁴³

Maddi şartlardaki gelişmelerin sonucu, devlet kavramının ele alınmasında meydana gelen değişiklik, devlet aleyhine işlenen suçların daha bilimsel ve suçun objesine göre sistemleştirilmesine de yön vermiştir. Artık isyan ve benzeri suçlar dahi hükümdarların şahsına karşı eylemler olarak kabul edilmemekte ve siyasi yapının bütününe ve egemenliğin sistemleşmesine karşı olduğu ifade edilmektedir.

Siyasi iktidar, asli bir iktidar olmadığı ve egemenlik düzenini kuran ve egemenliğe sahip bulunan milletin otoritesi karşısında "tali ve bağımlı" bir kudret olduğundan, her zaman için millet tarafından değiştirilebilecektir. Hükümdarın tiranlaşması, zulme girişmesi millete direnme hakkını verecektir. Bu açıdan burjuva düşünürleri genellikle zulme karşı direnme hakkı üzerinde durmuşlardır. Buna karşılık bazı ortaçağ düşünürlerin savundukları tiranı öldürme hakkına ise karşı çıkmışlardır.²⁴⁴

Fransız Devriminden sonra gelişen hukuk ve devlet görüşünün ifadesi 1789 "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" ile somutlaşmıştır. 1791 Anayasası da bu dünya görüşünün normlaştırıldığı bir diğer metin ve ilk Anayasa olmuştur. "Kişinin Doğal Haklarının Korunması" , "Hâkimiyetin Millete Ait Olması", "Zulme Karşı Direnme Hakkı" gibi ilkeler Fransa dışındaki kanunları da önemli ölçüde etkilemiştir.²⁴⁵ Bununla beraber Fransız İhtilali siyasi suçlar karşısında çok şiddetli davranmıştır. 19'uncu yüzyılın başında yürürlükte olan kanunlar siyasi suçları yine en ağır eylemlerden saymışlar ve şiddetli cezalarla karşılamışlardır. 19'uncu yüzyılın ilk yarısından itibaren siyasi liberalizmin etkisi altında siyasi suçlar hakkındaki görüş tamamıyla yeni bir şekil almıştır. Bu yeni anlayışı şöylece özetleyebiliriz:

---

²⁴³ Şensoy, a.g.e., s.54

²⁴⁴ Hassan, a.g.e., s.203

²⁴⁵ Hassan, a.g.e., s.203

Siyasi suç, "fiilin işlenmesine yol açan şartlara, saldırıda bulunduğu iktidarın meşru olup olmamasına göre değerlendirilmesi gereken ve anti-sosyal karakteri nispi olan bir eylemdir. Siyasi suçun sanığı, genellikle asıl bir takım saiklerin etkisi altında harekete geçer. Onu harekete geçiren hisler kötülük, adilikten çok endişeler, içten çürümeden çok genel bir cesaret veya fanatizmdir. Böylece siyasi suç sanığı hoşgörülü bir işleme tabi tutulmalı ve hakkında uygulanacak cezalar hafif olmalı, haysiyet kırıcı olunmamalıdır. Bu suçlular jüri mahkemelere gönderilmelidir; zira bu suçlara karşı, ancak kamuoyunu doğrudan doğruya temsil edenlerdir ki, tarafsız ve anlayışlı olabilirler."²⁴⁶

Klasik görüşün temsilcilerinden GUIZOT'nun siyasi suçlar konusundaki görüşleri Fransa'da olduğu kadar bütün Avrupa'da çok etkili olmuştur. GUIZOT ölüm cezası hakkındaki görüşlerini açıklarken şöyle diyor: Siyasi suçlardaki ahlaka aykırılık ne genel suçlar kadar açık ve ne de değişmez niteliktedir. Bu suçlar hakkında verilen hükümler zamana, olaylara ve iktidarın hak ve değerlerine göre değişir ve her an başka tarzda değerlendirilebilir. Hiç kimse adam öldürme, hırsızlık gibi adi suçların değerlerini tartışmadığı halde, siyasi suçlar toplumun küçük veya büyük bir kısmı tarafından daima onaylanır. Böyle olunca siyasi suçlarda bulunan ahlaka aykırılık çok kere şüpheli olduğundan, özellikle bu alanda kanuni adalet, doğal adaletten ayrılmak tehlikesini gösterir.²⁴⁷

Pozitivist okul, klasik okulun fikirleri ile kurulan bu görüş tarzını yıllarca sonra yeniden ele almış ve siyasi suçlar ve suçlular konusundaki hoşgörülü davranışı vurgulayan görüşlere yeni deliller getirmiştir. Pozitivist okulun çeşitli temsilcileri arasında bu konuda uygunluk vardır. Örneğin, LOMBROSO'ya göre, siyasi suç, siyasi-sosyal hayatın gelecekteki gelişmesini çabuklaştırmak amacını güden ilerici bir suçluluk şeklidir; bu sebeple siyasi suç, yenilik düşmanlarının duygularını sarsar. Siyasi-sosyal olayların normal ritmini hızlandırmak amacını güden siyasi suçlar, kurulu siyasi düzeni ve böylece

²⁴⁶ Dönmezer, Erman, a.g.e., s,487

²⁴⁷ Dönmezer, Erman, a.g.e., s, 487

bütün topluma, genel olarak egemen olan tutucu duyguları zedelemiş olur. Siyasi suçlu genellikle ihtirası olan bir suçludur. Siyasi suçlularda ruhun asaleti beden güzelliğinden üstündür. Onlar hislerin dehasını oluştururlar ve bu sebep dolayısıyla ki, özellikle bu alanda adi suçlularla siyasi suçlular aynı tutmak vahşice hareket etmek olur.²⁴⁸

Siyasi suçlulara verilecek cezalar mensup buldukları suçlu kategorilerine göre değişmelidir. Siyasi suçluluğu önlemek bakımından en iyi çare milletlerin fikri gelişmesi ve haklı istekleriyle uyumlu olarak sosyal ve siyasi hürriyetlere en geniş yeri vermektir. Cezalar herhalde geçici ve geri alınabilir cinsten olmalıdır. Vatandaşlıktan çıkarma ve sürgün en iyi cezalardır.

Bu pozitivist görüşler, LASCHI tarafından da Roma suç antropolojisi kongresinde ileri sürülmüş ve şiddetli itirazları davet etmiştir. Gerçekten SİGHELE'ye göre, adalet kanununun ihlali siyasi suçun esasını oluşturmaz ve siyasi suçlular arasında çeşitli kategoriler vardır. Bunlar arasında en namuslularından en alçaklarına kadar değişik kimselere rastlanır.²⁴⁹

GARAFALO'ya göre, siyasi suç, yapay bir suçluluğu oluşturur ve merhamet ve dürüstlük duygularını zedelemeyebilir. Siyasi suçların sanıklarında kurulu devlet şekline uyumsuzluk vardır. Siyasi suçlardaki yapay karakter doğal da olabilir ve dürüstlük ve merhamet duygularını zedeleyebilir. Vatandaşını düşmanına satmak eylemi en ağır bir doğal suçtur.²⁵⁰

FERRI'de, sorunu sosyolojik açıdan incelemekte ve siyasi suçluluğu, geliştirmeci suçluluğun bir şekli saymaktadır.²⁵¹

LUCAS'da, ölüm cezasının kaldırılmasını savunurken topluluğun siyasi biçimini değiştirmeye yönelik bir eylemin suç sayılmayacağını kabul etmektedir. Lucas'ın bu konuda kabul ettiği istisnai durum Anayasanın

²⁴⁸ Dönmezer, Erman, a.g.e., s,488

²⁴⁹ Dönmezer, Erman, a.g.e., s, 488-489

²⁵⁰ Dönmezer, Erman, a.g.e., s, 489

²⁵¹ Dönmezer, Erman, a.g.e., s, 489

değiştirilmesi için hukuki yollar kabul etmiş bulunmasıdır. Bu durumda düzene karşı bir kalkışma suç olabilir. Buna karşılık siyasi iktidar sisteminin ve düzenin değişmesinin hukuksal yolu bulunmadığı durumlarda, kişinin düzene ve hükümdara karşı çıkışı, "insan doğasının ve onun mükemmelliğinin vazgeçilmez bir hakkıdır". Bu durumda hükümdarca gerçekleştirilmiş bir despotizm söz konusudur ve bunu yıkmak bir haktır.²⁵²

Siyasi suçlular hakkındaki hoşgörü tutumu 19'uncu Yüzyılda Fransız mevzuatının öncülüğü ile siyasi suç sanıkları hakkında adi suç sanıklarına oranla farklı ve lehte olan esas ve hükümler kabul etmiştir. Bu esas ve hükümleri şöyle özetleyebiliriz:

Siyasi suçlar için adi suçlara göre farklı cezaların uygulanmasının kabul edilmesi, Siyasi suçlar karşılığı olan cezaların onur kırıcı nitelikte olmaması, Hürriyeti bağlayıcı cezaların siyasi suçlular hakkında daha elverişli bir rejimin esaslarına uyulmak suretiyle uygulanması, ölüm cezasının siyasi suçlar karşılığında uygulanmaması, Siyasi suçluya sığınma hakkı tanınması ve iadeye tabi olmaması, Siyasi suç karşılığı genel müsadere cezasının konulamaması.²⁵³ Bu hoşgörü davranışı siyasi suçlu hakkında 19'uncu yüzyılda kabul edilmiş olan görüşten kökenini almakta idi. Gerçekten siyasi suçlu bu yüzyılda milletlerin hakkı, hürriyeti için, demokrasi ve adalet için, ulusların zulümden kurtulup kendi iradelerine sahip olabilmelerini sağlamak için mücadele etmekteydi. Siyasi suçlu bu amaçla kendini feda eden bir kahraman, ülkesini daha iyi bir rejime kavuşturmak için savaşıyor üstün bir insan idi. Bunun için kanunları ihlal eden hareketleri işlese, şiddete başvurursa dahi yine de namuslu bir kişi olarak kalmakta devam eder sayılırdı.

Siyasi suçlu mutlakiyet rejimlerine karşı liberal bir devleti savunan ve bu maksatla savaşıyor bir devrimci olarak anlaşıldığı sürece bu görüş itirazı ve aksi uygulamaları davet etmemiştir. Fakat liberal devletin içten ve dıştan anarşist, nihilist ve ihtilalci faşizm ve komünizm tarafından yıkılmasına

²⁵² Hassan, a.g.e., s.205

²⁵³ Dönmezer, Erman, a.g.e., s.489

teşebbüs edildiği görülünce, bu hoşgörülü davranışın sanıldığı gibi evrensel bir hukuk ilkesi olamayacağı ve bu görüşün siyasi suçlu hakkındaki romantik bir anlayıştan kuvvet aldığı anlaşıldı. Gerçekten hoşgörülü bir siyasi suç görüşüyle mutlakıyetten yana olan ve siyasi bir ülkü olarak bunun peşinde bulunan doktrinlere karşı, kurulu devlet düzenini savunmanın mümkün olmadığı anlaşılıyordu.

Devletler olaylar karşısında eylemin gerçekte siyasi nitelik gösteren birçok suçun cezaları şiddetlendirilmiş, basit hareket halini suç haline koyan kanunlar yapılmış, cebir ve şiddet yolu ile olmasa bile kurulu düzeni hukuka uygun olmayan bir biçimde değiştirmeye yönelik eylemler netice meydana getirmeseler de cezalandırılır hale sokulmuştur. Bu arada olağanüstü haller ve zorunluluklar dolayısıyla ortaya çıkabilecek istisnai durumlara ilişkin eylemleri suç haline koyan mevzuatın normal haller bakımından da uygulanan hükümler haline getirilmesi konusundaki uygulamaya da rastlanılmıştır. Böylece, batı demokrasileri ile komünist devletlerin, devletin şahsiyetinin korunması ve muhafazası için geliştirdikleri mevzuat hususunda tuttıkları yolda bir benzerlik görülmüştü.²⁵⁴

Diğer yandan siyasi suçlar karşılığı hoşgörülü bir davranışın evrensel bir kural, siyasi suçun niteliğini ayırt etmeye yarayan bir özellik olduğu görüşünün etkisi altında bazı eylemleri siyasi suçlar kategorisi dışına çıkarmak, suç saymamak yahut suçluların iadesi kurumu bakımlarından bunların iadeye konu oluşturmalarını açıkça kabul etmek yolu tutulmuştur.²⁵⁵

Siyasi suçlara ilişkin durum ve bu konudaki düşünceler temelleşmiş ve yerleşmiş sayılırken I. Dünya Savaşı sonrasında, bazı memleketlerde aksi yönde, yani siyasi suçlara hoşgörülü ve yumuşak bir rejimin uygulanması yolundaki usule tamamen aykırı ve eski dönemlerin işlem şekline dönüldüğünü gösterir şekilde, şiddetli bir sistem uygulanmasına başlanmıştır. Daha çok kurulmuş olan rejimlerin tutunmasını ve savunmasını amaçlayan

²⁵⁴ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 490-491

²⁵⁵ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 491

bu sistem, hem siyasi suçların alanını genişletmiş, hem de bunları -başta geniş ölçüde uygulanan ölüm cezası olmak üzere-adi suçlara özel olanlardan çok daha ağır cezalarla karşılamıştır.²⁵⁶ Liberal sistemi ilk önce kabul ederek başkalarına örnek oluşturmuş bir memleket olan Fransa'da bile etkisini göstermiş ve devlet 1918 tarihinde dış güvenliğini bozan suç sanıklarının bütün mallarına el konulması cezasını getirmiştir.

20'inci yüzyıl boyunca da, siyasi suç sanıkları kamuoyunda bir çeşit hoşgörü ile karşılandıkları gibi, ikinci Dünya Savaşının öncesine kadar da, Avrupa'da özellikle Fransız mevzuatının durumu, genel hatları içinde, bu saptamayı kuvvetlendirecek bir manzara oluşturuyordu.

D. Burjuva Hukuk Sistemine Tepkiler ve Sistemin Geçirdiği Değişimler Sırasında

Burjuvazinin siyasi egemenliği ve bu egemenliğin ortaya çıkmasını belirleyen kapitalist ekonomi, kendi karşısını da oluşturmuştur. Burjuvazinin ekonomik alandaki özel teşebbüs aşamasında ve hem de sonrasında gerçekleşen tekelci aşamadaki siyasi örgütlenme bu gereklerin doğrultusunda oluşmuştur²⁵⁷.

Kapitalist gelişme süreci içinde ilk kendiliğinden gelen tepkiyi, işçi sınıfı, İngiltere'de makine kinciliği şeklinde göstermiştir. 19'uncu yüzyılın ortalarından itibaren işçi sınıfı belirli yer ve ölçülerde ortak bir ideoloji etrafında toplanmaya başlamış, 1871 komün hareketine uzanan gelişme içerisinde burjuvaziye karşı örgütlenmeler çoğalmıştır²⁵⁸.

Devletin varlık ve fonksiyonu ile ilgili olarak yeni düzenlemelere gidilmesi sonucu fiilen ve gerçekte siyasi mahiyet arz eden birçok suçların cezaları şiddetlendirilmiş, tehlike halini cezalandıran yani basit hazırlık hareketlerini suç durumuna koyan kanunlar çıkarılmış, cebir ve şiddet yolu ile

---

²⁵⁶ Şensoy, a.g.e., s.54

²⁵⁷ Hassan, a.g.e., s.205

²⁵⁸ Hassan, a.g.e., s.205

olmasa bile kurulu düzeni gayri meşru olarak değiştirmeye ve bozmaya yönelik eylemler sonuç meydana getirmeseler dahi cezalandırılır hale getirilmiştir. Bu arada olağanüstü haller ve zorunluluklar dolayısıyla suç haline getirilmiş, eylemler normal durumlarda dahi uygulanır hükümler haline getirilmiştir²⁵⁹.

Sosyal suçların en klasik örneği anarşizm sayılarak anarşizm fiilleri ve propagandası 19'uncu yüzyılın sonlarına doğru Fransa ve İtalya'da çıkartılan kanunlarla cezalandırılmıştır. Bu kanunlar genellikle siyasi suçlara karşı bir sertleşmenin eski hoşgörüden bir vazgeçmenin ifadesidir. Yine bu dönemde devlet başkanlarına karşı işlenen suçların siyasi suç sayılmaması Belçika'da çıkarılan kanunla kabul edilmiştir.

IV. SIYASI SUÇ ÇEŞİTLERİ

Suç çeşitlerini anlayabilmek için siyasî suç ile adî suç arasındaki ayrımın yapılması gerekir. Siyasî suçlar devletin dış menfaatleri; yani milli bağımsızlığı, mülkün bütünlüğü, devletin diğer devletlerle olan münasebetlerine yönelen ya da içerde olup; devletin hükümet şekline, siyasî teşkilatına ve kişilerin siyasî haklarına yönelen suçlardır. Adî suçlarda ihlal edilen haklar mahiyeti, failin takip ettiği amaç ve suç işlemesine saik olan amiller bakımından ayırt edilirler²⁶⁰.

Gerçek siyasi suçlunun adî suçlular gibi marazi bir tip olmadığı umumiyetle kabul edilmektedir. Adî suçlularda çoğunlukla görülen sırf kişisel bir his veya menfaat için suç işleme hali bunlarda görülmez.

Siyasî ve adî suçlar arasındaki farklar belirtildikten sonra tam siyasi suç – nisbi siyasi suç, karma nisbi siyasi suç – murtabit siyasi suç ayırımına

²⁵⁹ Eralp, a.g.e., s.68

²⁶⁰ Joephe Magnol, Georges Vidal, **Ceza Hukuku** çev. Şinasi Z. Devrin , Adalet Bakanlığı Yayınları, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara -1949, s.82

da bir göz atmak yerinde olacaktır. Çünkü Türk hukukunda da genellikle bu ayırım yapılmaktadır²⁶¹.

A. Tam Siyasî Suçlar

Ceza hukukçularına göre, dışta ve içte siyasi bir güç ve egemenlik olarak kabul edilen devletin bu sıfatla sahip olduğu asli haklarını bozan eylemler, tam siyasi suçları oluşturur²⁶⁰. Siyasi suç İkinci Dünya Savaşının sonlarına kadar uzanan bir dönemde sorun teorik olarak çözümlenmeye çalışılmış ve son yıllarda olaylara bağlı olarak bir yaklaşım içine girilmiştir.

Tam siyasî suçlar konusunda tam birliktelik sağlanmamasına rağmen, tam siyasî suç tanımı diğerlerinden az farklarla da olsa ayrılmaktadır. Tam siyasî suçları anlayabilmek için objektif ve sübjektif teorileri incelemek gerekir.

1. Objektif Teori

Objektif teori, eylemin ihlal ettiği hukuki menfaatin özelliğine göre, suçun siyasal sayılıp sayılmamasına karar vermektedir. Objektif teoriler grubuna giren görüşlerin esası -yaklaşımlarda farklılıklar gösterse bile- faillerindeki saik ve maksat ne olursa olsun, devletin haklarını doğrudan doğruya ihlal eden suçlar siyasî suç olarak nitelendirilir. Ancak burada siyasî suçları devlete ait haklara karşı işlenmiş olan suçlardan ayırmak gerekir; "siyasî suçlar devlete ait hukuku ihlal eder, fakat devletin hukukunu ihlal eden her suç siyasî sayılmaz: "Devletin mülkiyetindeki arazilere yönelik olarak, devletin mülkiyet haklarının ihlâlinde de durum böyledir"²⁶².

Objektif teorilere göre bir suçun siyasî olup olmadığını belirlemek için, "ihlal olunan hakkın mahiyetine bakmak" gereklidir. Siyasî bir varlık ve kuvvet olmak itibarıyla devletin siyasal (iç ve dış siyasi) düzenine karşı işlenen suç siyasîdir.

²⁶¹ Şensoy, a.g.e., s.58-59

²⁶² Devlet malına karşı işlenmiş bir suç vardır; ancak devletin siyasi kimliği bundan bir zarar görmez.

Gözübüyük; “Devletin dış siyasî nizamını ihlal eden suçlar, devletin varlığına, hâkimiyetine, toprağının bütünlüğüne, başka devletlerle olan münasebetlerine karşı işlenen suçlar olarak tanımlamaktadır.

Devletin iç siyasî nizamını ihlâl eden suçlar, hükümet şeklini değiştirmeye, esas teşkilatını bozmağa, fertlerin siyasî haklarına tecavüze, seçimlere fesat ve hile karıştırmaya matuf fiiller ve yayınlardır. Bunlar dışında kalan bütün suçlar, failin saik ve gayesi ne olursa olsun umumidir²⁶³. Bassiouni siyasi suçlar için şiddet içermiyorlarsa şartını getirmektedir.²⁶⁴ Bassioni'ye göre siyasi suç adı bir suç ile bir araya gelirse siyasi suç özelliğini kaybeder. Tam siyasi suç bir inanç veya ideoloji tarafından motive edilir, kişisel bir zarara yol açmaz. Richard Eckermann davası bunun önemli bir kanıtıdır. Davayı özetleyecek olursak:"1928 yılında Almanya, cinayet suçlusu Richard Eckermann'ın Guatemala'dan iadesini istedi. Eckermann, 1923 yılında, Almanya'daki eski Alman subaylarca oluşturulan ve Kara Ordu olarak bilinen, amacı Almanya'yı komşularının saldırısı karşısında korumak ve ülkedeki Kominizin ve Bolşevizm'i bastırmak olan gizli bir organizasyonun üyesi olmakla suçlandı. Fritz Beyer Kara Orduyu birleştirmeyi denediğinde diğer üyeler onun bir casus olduğunu hükmedip, Eckermann emrindeki kişilerce öldürüldü. Eckermann önce Meksika'ya oradan da Guatemala'ya kaçtı. Guatemala Anayasası; siyasi suçluları ve siyasi suça bağlı suçları iade etmeyi yasaklamıştı. 1929 yılında Guatemala Anayasa Mahkemesi Eckermann'ın iadesini kabul etti. Mahkemenin gerekçesi:" ...Eckermann'ın, ülkesinin savunmasında işbirliği yapmak maksadıyla bir vatansever topluluk oluşturmuş olduğu gerçeği, örgüt üyelerinin işlemiş oldukları siyasi suçların karakteriyle bir tutulamaz. Bir suçun siyasî suç olarak nitelendirilebilmesi için şu iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekli olup bunlar; "Fiilin suç teşkil etmesi ve devletin siyasî ya da sosyal organizasyonuna karşı harekete geçmek dolayısıyla adaleti ihlal etmesi gerekir." Bir diğer şart ise, "Bu fiilin

²⁶³ Gözübüyük, a.g.e., s.395

²⁶⁴ Cherif Bassiouni, “The International Teoroism and Political Crimes”, İllinois, 1975, s.405

cezalandırılması hususunda toplumun yararı, bizatihi sosyal yahut siyasi organizasyonu ilgilendiren bir fayda olmalıdır." şeklinde belirtilmektedir²⁶⁵.

2. Sübjektif Teori

Suçun tayininde bazı hukukçular failin saikini, yani faildeki saikin siyasi olmasını aradıkları halde, diğer bazı hukukçular önemli olan failin amacının olduğunu söylemişlerdir.

Siyasi suçta sanığın saikine göre belirleyen görüşe göre, siyasi saikin etkisiyle işlenen bütün fiiller siyasi niteliklidir. Bir suçun siyasi nitelik taşıyabilmesi için bunun "siyasi saikle" işlenmesi gerekmektedir. Böylece tamamen psikişik bir unsura, sanığı suça yönelten sebep ve saike önem verilmektedir. Bazı yazarlarda ise, saik kavramı yerine eğilim kavramına yer verildiği ve siyasi suçun bu eğilimden kaynaklandığı görülmektedir.²⁶⁶ Şu halde teori siyasal suçun alanını genişletmektedir. Çünkü siyasi saikle işlenen örneğin adam öldürme gibi aslında adi olan suçlarında siyasal suç sayılması gerekir. Buna karşılık, ihlal ettikleri hukuki menfaat bakımından siyasal suç oluşturan eylemler siyasal saikle işlenmemişler ise, siyasi suç sayılmazlar. Beauchet bu görüş için bir sınırlama getirmektedir. Bir eylemin siyasi olması için siyasi saikle işlenmesi gerekli olmamakla birlikte, aynı zamanda bu eylemin siyasi bir etkinliğe sahip olması gerekmektedir. Örneğin, bir düşman askerinin işgal edilen ülkede, vatansever bir kişinin etkisiyle öldürülmesi adi suçtur; fakat aynı askerin, direniş için girişilecek bir eylemde ilk düşman olarak öldürülmesi siyasi suçtur.²⁶⁷ Sanığın saikinin ne olduğu çeşitli yazarlarca değişik biçimlerde belirtilmiştir. Kimi yazarlar bu saiki vatanseverlik, kimileri de ortak yarar duygusu olarak açıklamışlardır. Devlet ve çeşitli kurumlarını ihlal etmeye yönelme, ileri sürülen diğer bir saiki oluşturmaktadır.

²⁶⁵ Ayhan Önder, "Ceza Hukuku Dersleri", Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 135

²⁶⁶ Bayraktar, a.g.e., s. 91-92

²⁶⁷ Bayraktar, a.g.e., s.92

Siyasi suçtu sanığın amacına göre belirlenebileceği görüşünü belirten hukukçulara göre ise; failin ulaşmak istediği araç siyasi ise, işlenen suçlar adi olsa dahi, siyasi olarak kabul edilecektir.²⁶⁸ Mantovani'ye göre, siyasi bir amacı hemen öngörerek yerine getirilen adi suçlar, sübjektif olarak doğrudan doğruya siyasi suçlardır. Siyasi amaç, bazı yazarlara göre ülkede kurulmuş siyasi ve toplumsal düzenin ortadan kaldırılması, bazı yazarlara göre de, devlete ve kurumlara karşı tecavüzde bulunulmasıdır. Hükümetin değiştirilmesi ve devrilmesi ya da desteklenmesi de bazı yazarlara göre amaç olarak belirtilmektedir. Nihayet Anayasanın ihlal edilmesi de mümkün olan amaçlardan biri olarak sayılmaktadır.

Siyasi suçun belirlenmesinde failin saikini veya amacını üstün tutan sübjektif görüş çeşitli açılardan eleştirilmiştir: Suçlu birden fazla saik veya amaçla hareket etmiş olabilir. Bundan Başka failin saikinin veya amacının belirlenmesi yönünde elde kesin ölçüler bulunmaktadır. Fiali değerlendirmek mevkiinde bulunan yargıç, failin saikini, iradesindeki derinliklerinde bulabilmek için hareketin dışındaki bazı unsurlara başvuracaktır ki, bu durum uygulayıcıyı belirsizliğe, şüpheli yönlerle sürükleyecektir²⁶⁹.

Adi bir suçta, saik nedeniyle siyasi nitelik tanınması, siyasi suç kavramını çok genişletme sorununu da yaratacaktır. Özgen'in belirttiği gibi; "siyasi ayrıcalıklardan yararlanacak kimsenin bunlara gerçekten layık olması gerekir, ancak layık olanların bu haklardan yararlanması için ise, siyasi suç kavramının bu kadar geniş tutulmaması gerekir."²⁷⁰

Sübjektif görüş esas alındığında failin gerçek amacının, düşüncesinin açık seçik ortaya konulabilmesi mümkün değildir. Anlaşmalarda hüküm bulunmadıkça siyasi suçun belirlenmesinde objektif teori benimsenmelidir.

---

²⁶⁸ Önder, a.g.e., s. 135

²⁶⁹ Bayraktar, a.g.e., s.95

²⁷⁰ Eralp, a.g.e., s.68

Siyasi amaçlarla o kadar gayri ahlaki suçlar işlenebilir ki, suçlunun geri verilmemesi toplumun hukuk ve adalet duygularını zedeler²⁷¹.

Tam siyasî suçlara suçluların iadesi açısından baktığımızda, iade etmemenin mutlak olduğunu görürüz. Tam siyasî suçlarda suçluların iade edilmeyeceği hususunda adeta bir fikir birliği mevcuttur. Zaten bu durumu hem TCK 18. maddesi ve hemde SİDAS'nin 3. maddesi düzenlemiş bulunmaktadır. Asıl sorun nisbi siyasî suçların belirlenmesinde ve iadeye tabi olup olmamasında ortaya çıkmaktadır.

B. Nisbî Siyasî Suçlar

Nisbi siyasî suçlar, temel özellikleri itibarıyla adî olup, ancak siyasî suç ile ilgisinden dolayı siyasî suç olarak nitelendirilen suçlardır²⁷². Siyasî suç ile adi suçun birlikte aynı eylemde bulunmaları ya da siyasî suça ulaşmak için adi bir suçun işlenmesini içine alan suç türleridir. Bu suçlar esas olarak kişilere zarar veren nitelikleri yanında aynı anda siyasî bir varlık olan devletin düzenine de zarar verirler.

Nisbi siyasî suçlar, Fransız yazarlarının ayırımına bağlı kalınarak Türk hukukunda da iki kısma ayrılarak incelenmektedir²⁷³. Bunlar; muhtelit (Delict Complax Politiques; karma nitelikli siyasî suçlar) ve murtabit (siyasî suça bağlı) suçlardır. Karma nitelikli siyasî suçlarda failin eylemi hem siyasî nitelik ve hem de adî suç niteliklerini birlikte göstermektedir. Yani maddî bakımdan bir tek fiil ile siyasal düzen ve kişisel menfaatin aynı anda ihlâl edilmesi söz konusu olmaktadır. Karma nitelikli siyasî suçlarda fail adî bir suç işlemektedir. Fakat bununla siyasî bir amacın gerçekleşmesini hedeflemiş bulunmaktadır. Siyasî bir amaçla bir parti mensubunun öldürülmesinde²⁷⁴, hükümeti devirmek için bir silah deposunun veya fabrikasının yağmalanması, yine aynı amaçla şahısların özel mülkiyetine zarar verilmesinde de durum böyledir.

²⁷¹ Önder, a.g.e., s. 135

²⁷² Eralp, a.g.e., s.74

²⁷³ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 532

²⁷⁴ Dönmezer, Erman, a.g.e., s. 532

Nisbi siyasi suçlar ikiye ayrılmaktadır: Bağlantılı (murtabit) suçlar, Karma (muhtelit) suçlar, doktrinde karma siyasi suç ile bağlantılı siyasi suçun kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığı görülmektedir.

1. Bağlantılı Suçlar

Bağlı siyasî suçlarda bir kısmı siyasî bir kısmı adî suç niteliğinde birden çok fiil mevcuttur ve bu fiiller bir irtibat bağı ile birbirlerine bağlanmaktadır. Yani bağlı siyasî suçlarda, işlenmek istenen amaçlanan veya gerçekleştirilen siyasî suça bağlantılı bir ya da birden fazla adî suç bulunmaktadır. Bir örgütün bir şahsın mağazasını soyması, yağmalaması gibi.²⁷⁵

Siyasî suçlara bağlı adî suçlar, "aynı zaman ve aynı yerde birbirlerini izleyerek ortaya çıkabilecekleri gibi, farklı zaman ve farklı yerlerde de işlenebilirler. Bu suçların faileri de aynı veya farklı olabilirler. Adî suçun bu niteliği kazanması için siyasal suçun işlenmesi zorunlu değildir; bu suçun kastedilmesi yeterlidir.²⁷⁶" Bu nedenle bağlı suç ile siyasî suç arasında bir ilişki olması gerekecektir; bir sebep - sonuç bağlantısının bulunması lazım gelir. Olaya bakan mahkeme hiç şüphesiz bu takdir hakkını kullanırken de suç failinin siyasî bir saikle hareket edip etmediğini belirleyecektir.

2. Karma Suçlar

Karma nitelikli suçlar ve bağlı suçların siyasî nitelik almaları durumunda, siyasî suç kategorisine gireceği suretle, anılan suç faileri iade edilmeyeceklerdir.

Karma siyasi suç; Mutlak bir siyasi suçun hem de adi bir suçun unsurlarını içeren birleşik suç anlaşılır. Yani bir hareketle hem adi bir suç hem de siyasi bir suç işlenmiş olur.²⁷⁷

²⁷⁵ Gözübüyük, a.g.e., s.396

²⁷⁶ Bayraktar, a.g.e.,s.111

²⁷⁷ Peter Felchin, **Das Politische Delikt**, Diss, Zürich, 1979, s.117-118

Karma siyasi suç u açıklayan üç görüş vardır, birinci düşünceye göre, İşlenen bir eylemle kanunda siyasi suç olarak düzenlenmiş bir madde ile adi suç olarak belirlenmiş başka bir maddenin aynı zamanda ihlal edilmesi karma siyasi suç u oluşturur²⁷⁸. Örneğin; Fransız Ceza Kanunu'nun 95. maddesinde cezalandırılan "devletin varlığını sarsmak için kamusal ya da özel mülkiyet altındaki eşyaların paylaşılması, zapt edilmesi" suçunun aynı kanunun 435. maddesinde yer alan "binaların, meskenlerin, su kanallarının, gemilerin her türlü araçların, mağazaların tahribi" suçunu da meydana getirmesidir.²⁷⁹

İkinci düşünceye göre, karma siyasi suç, işlenen adi eylemin hem bireysel menfaati hem de devletin siyasal düzenini ihlal etmesidir. Devlet başkanlarına karşı işlenen suçlar, siyasi bir parti mensubunun öldürülmesi gibi suçlar örnek olarak gösterilmektedir.²⁸⁰

Son düşünceye göre ise, karma siyasi suç adi suçun sanığın siyasi saik ya da amacının birleşmesini, başka bir deyişle adi suçun siyasi saik ya da amaçla işlenmesini ifade etmektedir. Devlet başkanının, kralın siyasi amaçları için (rejimi değiştirmek gibi) öldürülmesini örnek olarak verebiliriz²⁸¹.

Ceza hukuku alanında bu iki ayrı durumu, karma nitelikli siyasî suç ile bağılı siyasî suç belirlemelerinin, kesin çizgilerle birbirinden ayıramadığı bir gerçektir. Türk hukukunda, TCK'nın 9/2.maddesinde, "Siyasî veya ona murtabit cürümler" kavramı kullanılmıştır. Karma nitelikli siyasî suçlardan ise hiç söz edilmemektedir. Yine aynı şekilde Türkiye'nin taraf olduğu ikili iade antlaşmalarında ve SİDAS, 3/1. maddesinde de sadece "murtabit" kavramı kullanılmaktadır.²⁸²

---

²⁷⁸ Bayraktar, a.g.e., s.111

²⁷⁹ Bayraktar, a.g.e., s.111

²⁸⁰ Bayraktar, a.g.e., s.113

²⁸¹ Bayraktar, a.g.e., s.113

²⁸² Bayraktar, a.g.e., s.111

C. Nisbi Siyasi Suçların Niteliğini Belirleyen Görüşler

Adi bir suçun siyasi bir suç olarak kabul edilebileceği görülüyor, yalnız adi suçun hangi kriterler esas alınarak siyasi suç olarak değerlendirilip bu suça tanınan imtiyazlardan yararlanacağı konusunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu konuda çeşitli teoriler ileri sürülmüştür. Aslında bu teorilere mahkemelerin vermiş olduğu kararlar yön vermektedir.

1. Objektif Teori (İhlal Edilen Hak Teorisi)

Objektif teori tam siyasi suçu açıklarken ortaya koyduğumuz teori gibi failin amacı veya fiilin sebebinden çok işlenen fiil ve ihlal edilen hak üzerinde durmaktadır. Bu teori kaynağını Fransız mahkeme kararlarından ve 10 Mart 1927 tarihli Fransız Suçluların Geri Verilmesi Kanunu'ndan almaktadır. Bu teoriyi açıklayan en önemli dava Giovanni Gatti davasıdır.

Giovanni Gatti, San Marino Cumhuriyeti tarafından komünist bir örgüt üyesini öldürmeye teşebbüs suçu sebebiyle Fransa'dan istenmiştir. Gatti, suçunun siyasi nitelikli olduğunu ileri sürerek San Marino'ya geri verilmemesini talep etmiştir. Mahkeme, Gatti'nin talebini reddetmiş ve şu görüşleri belirtmiştir: "...Siyasi suçla adi suç arasındaki fark ilkinin sadece devletin siyasi yapısına yönelik olmasına rağmen ikincisinin devlete ait haklardan farklı hakları ihlal etmesine yatmaktadır. Siyasi suçlar, Devletin siyasi yapısına ve egemenliğine yöneltilmiş suçlardır ve kuvvetler ayrılığı prensibini tehdit ederler... bu suç siyasi karakterini suçlunun saik (güdüleyicisinden) ve amacından değil ihlal ettiği hakların doğasından alır. "

İkinci örnek dava da Colman davasıdır. Mahkeme burada Belçika'nın iade talebinde bulunduğu ve düşmanla işbirliği, devlet aleyhine teşekkül oluşturmak ve suikast suçlarından suçlu bulunduğu şahsın iadesine karar verdi. Gerekçeli kararında mahkeme şu görüşlere yer verdi: "Savaş zamanında, düşman tarafından istila edilen bir ülkede düşmanla işbirliği bir suçun siyasi suç hüviyeti kazanmasını sağlayan, devletin siyasi organizasyonuna bir

saldırı halinin dışında tutulmalıdır ²⁸³" Bu kararlarda siyasi suça bağlı suçlarda ihlal edilen hukuki menfaatin önem taşıdığı, mağdurun sahip olduğu siyasi etkinliğin önemli olmadığı açıklanmıştır.²⁸⁴ Bu ilkelere dayanan pek çok kararda, sanığın saiki yada amacına, fiilin yarattığı ilkelere bakılmaksızın adam öldürme, devlet memuruna tecavüz, kasten müessir fiil ve cebir, taksirle müessir fiil ve ateşli silahlar mevzuatına aykırılık, nas-ı izarar, askerleri itaatsizliğe tahrik gibi eylemler adi suç olarak kabul edilmiş, nisbi siyasi suç sayılmamıştır.

Objektif teori bazı yönlerden eleştiriye uğramıştır. Gilbert; Gatti Karan'ın ve Fransız uygulamasının, sadece devleti ve onun siyasi yapısını hedef alan ve kişilere zarar verildiği halleri siyasi suç dışında bırakan yapısını dar bir yorum olarak değerlendirilmiştir.²⁸⁵ Bayraktar'a göre teori, bağlı siyasi suçta siyasilik niteliğini reddetmekte ve karma siyasi suçta da sadece adi bir suçun siyasi saikle işlenmesi durumunu, gene ret ile açıklamaktadır. Buna karşılık aynı fiil ile hem siyasi suç ve hem de adi suç işlenmesinde ya da adi suçun siyasi hayatta kuvvetli etkiler yaratmasında varılacak sonucu belirtmemektedir. Bu yönden görüş eksiklik taşımaktadır.²⁸⁶

2. Sübjektif Teori

Sübjektif Teori nisbi siyasi suçları sanığın saiki yada amacı yönünden değerlendirmektedir. Sanığın siyasi saik ile adi suç işlemesi veya siyasi bir amaca ulaşmak için adi nitelikte bir suçu gerçekleştirmesi durumunda, fiilin ihlal ettiği menfaate, suç tipine bakılmaksızın, siyasi suçun ve sonuçlarının tanınması gerekmektedir. Çünkü böyle bir saik ile hareket eden suçlu ile diğer suçlular arasında farklılık bulunmamaktadır²⁸⁷.

²⁸³ Bassiouni, a.g.e., s. 422-423

²⁸⁴ Bayraktar, a.g.e., s. 116

²⁸⁵ Geoff Gilbert, "Terrorism and The Political Offence Exemption Reappraised", T.I.C.L.Q, C. 34, 1985, s. 700

²⁸⁶ Bayraktar, a.g.e., s. 117

²⁸⁷ Eralp, a.g.e., s.72

Kopenhag "Ceza Hukuku Birleştirme 6. Milletlerarası Kongresi"nde "failin menfur yahut egoist bir maksatla işlediği suçların siyasi sayılamayacağını" açıklamış ve bu niteliği taşıyan nispi siyasi suçların geri verme kapsamı dışında tutmuştur.²⁸⁸

Saniğin saikine ya da amacına değer veren bu görüş, karma siyasi suçun alanını gerçekten çok genişletmektedir. Fakat aynı görüş, fikri içtima şeklinde beliren karma siyasi suçta (kanunun özel kastı da aramadığı halde) sanıkta bu amacın ya da saikin bulunmaması durumunda ne sonuca varılacağını belirtmemektedir. Görüş tutarlı olmak için bu durumu siyasi suç olarak kabul etmemek durumunda olacaktır ki, bu sonuç kavramın sınırlarını çok daraltacaktır.

3. Ayırma Teorisi

Bu ilkeye göre adi suç ile siyasi suç unsurlarının ayırımı yapılmaktadır. Suçluların işledikleri olay ve eylemlerde adi suç ile siyasi suç ayırımı yapmak oldukça zordur. Ama bazı suçların ayırımı da rahatlıkla yapılabilir. Örneğin, devlet düzenine karşı bir isyan edenlerin yaptıkları filler siyasi suç olarak değerlendirilmesine karar verilebilirken adam öldüren şahsında adi suç ayırımı yapılabilir. Bu teori sonraları eleştiriye uğramıştır.²⁸⁹ Bazı suçlarda işlenen suçların adi suç mu yoksa siyasi suç mu olduğu tam tespit edilemeyebilir. Bu ilkede işlenen suçlara bakış açısı çok önemlidir. Örneğin, devlet başkanına suikast eyleminde, yaşam hakkına olan müdahale dolayısıyla adi unsurun üstün olduğu düşünülebilir. Buna karşılık aynı eylemin devlet başkanının şahsından ziyade, temsil ettiği ülkenin hak ve menfaatlerini ihlal ettiği nazara alınarak olayda siyasi unsurun üstün olduğu sonucuna da varılabilir²⁹⁰.

²⁸⁸ Dönmezer, Erman, a.g.e., s.436

²⁸⁹ Bayraktar, a.g.e., s.118

²⁹⁰ Bassiouni, a.g.e., s. 412

4. Savaş Adetlerine Uygunluk (Politik Olay) Teorisi

Politik Olay Teorisi İlk defa 1875 tarihli Lahey Devletler Hukukunu Yenileştirme ve Düzenleme toplantısında ortaya atılmış²⁹¹, 1880 tarihli Oxford Devletler Hukuku toplantısında tartışılmıştır.²⁹² Bu toplantıda: "bir isyan ya da iç savaşta işlenen adi suçların savaş geleneklerime affedilebilir olmaları, değerlendirilmelerinde göz önünde tutulacaktır." denilmiştir. Bu görüş 1892 Cenevre Devletler Hukuku Toplantısında tekrarlanmış, alınan kararların 3 üncü maddesinde: "Bir isyan ya da iç savaş sırasında mücadelede bulunan taraflardan birinin ya da diğerinin, mücadele sırasında ya da mücadele uğruna işlediği eylemler, ancak savaş kanunlarınca yasaklanmış tahrip edici hareketlerden ve menfur, barbarca hareketlerden olduğu zaman, iç savaş bittikten sonra, iadeye sebep olabilirler "²⁹³ denilmiştir.

Bu teoride fiilin saik veya amacına bakılmaksızın, sadece suçun işlenmiş olduğu ortamın yani bir savaş, isyan ya da siyasi kargaşa ortamı olması sebebiyle işlenen suç siyasi kabul edilmekte ve geri verme kapsamı dışında tutulmaktadır²⁹⁴.

Politik olay teorisi ilk kez 1891 yılında Castioni Davasında ortaya çıkmıştır. Davaya konu olan olayda, İsviçre Kantonu Eyalet Konsey üyesini öldüren grup içinde bulunan Castioni'yi İsviçre İngiltere'den geri istemiştir. İngiliz mahkemesi şahsın fiilini siyasi olarak nitelendirmiş ve şu gerekçe ile geri verme talebini reddetmiştir: "kaçak suçlular, eğer işledikleri suç tesadüfi oluşmuş ve siyasi karışıklıkların bir parçasını oluşturmuşsa, geri iade edilmeyeceklerdir."

---

²⁹¹ Armaoğlu, a.g.e., s. 1711

²⁹² Dönmezer, Erman, a.g.e., s, 445

²⁹³ Bayraktar, a.g.e., s. 127

²⁹⁴ Bassiouni, a.g.e., s. 412-413

Bu dava bir ortak suçun nispi siyasi suç olarak değerlendirilmesi için iki aşamalı bir standart ortaya çıkarmıştır. Buna göre;

1- Suçun işlenmiş olduğu ortam bir ayaklanma ya da kargaşa ortamı olmalı

2- İşlenen suç bu ortamda tesadüfî gerçekleşmeli veya bu ortamın sonucu olan bir fiil olmalıdır.

Gilbert'a göre, siyasi kargaşa ortamından anlaşılması gereken şey; hükümeti veya onların uygulamalarını değiştirmeye yönelik hareketlerdir. Burada failin ideolojik veya siyasi amaçları dikkate alınmamakta, üstünlük, işlenen suça verilmektedir.

Fransa'da 16.11.1976 tarihli bir kararda siyasi olaylara doğrudan doğruya karışmamış, örgütlü siyasi mücadele içine girmemiş ve fakat sadece bu mücadeleye atılmış bir gizli örgüte yardım etmiş, destek olmuş bir kişinin bu eylemi siyasi suç niteliğinde görülmemiştir.

Belçika Yargıtay'ı 22.07.1960 tarihinde verdiği kararda; milli bağımsızlık cephesine mensup üç Cezayirinin jandarmalara saldırı düzenlemekten Fransa'da mahkûm olduktan sonra Belçika'ya kaçmaları münasebetiyle, iç savaşa giren eylemlerin siyasal nitelikte olduklarını belirterek, iade etmeme içtihadında bulunmuştur. A.B.D.'de benzeri tatbikata rastlanmaktadır. 1962 yılında Venezüella'daki ihtilal sonrasında ABD'ye sığınan devrik başkan Jimenez, önce adam öldürme ve buna teşebbüsten iade edilmemiş, ancak mali suiistimal iddiasına dayanan ikinci talep kabul edilmiştir. Amerikan İstinaf Mahkemesi'nin 12.12.1962'de verdiği kararda, iadenin konusunu oluşturan bu ikinci eylemin, bir ihtilalin ya da diğer bir şiddete dayalı siyasal olayın parçası olmadığı belirtilmiştir.

Türk doktrininde "savaş adetlerine uygunluk teorisi" tarafımızdan da "politik olay teorisi" olarak adlandırılan bu görüş çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Bu görüşün çok dar bir alanı öngördüğü, nispi siyasi suçların

sadece isyan ve iç savaşla ilgili olmadığı, bu görüşün bu dar alandaki teşebbüs durumlarını bile dikkate almadığı belirtilmektedir. Teorinin savaş halinde işlenen suçlara ilişkin olması durumunda mesela bir ihtilale hazırlık hareketlerinin, siyasi nitelik olarak geri verme imkânı kalmayacağı gibi; bir isyan veya iç savaş sırasında işlenmemiş bulunan fiillerin de siyasi nitelik alabilmesi imkânının ortadan kalktığı dile getirilmiştir. Ayrıca savaşta hangi hareketlerin hukuka uygun, hangilerinin de aykırı olduğu hususunda mutlak kabul görmüş, tüm devletlerce benimsenen kurallar bulunmamaktadır. Dolayısıyla harp adetlerine uygunluk kriteri belirsiz bir durum göstermekte ve keyfi uygulamalara yol açma tehlikesi taşımaktadır.

5. Üstünlük Teorisi

Üstünlük Teorisi; Suçları unsurlarıyla birlikte adi ve siyasi olarak birbirinden ayırdıktan sonra, hangisi suçta daha üstün durumda ise, yani daha ağır basıyorsa, suçta da buna göre siyasi veya adi niteliği verilmesini savunur.

Üstünlük Teorisi, İngiliz Mahkemeleri tarafından geliştirilmiştir.²⁹⁵ Bu teori nispi siyasi suçun siyasiliği konusunda ortaya atılan teorilerden en gelişmiş ve doktrinde en çok kabul görenidir²⁹⁶.

Bu teori ihlal edilen hakların yapısına bakmaz, ancak failin ideolojik inançları, eylem ve suçların arasındaki orantılığı ile diğer teorilerin başarısız kaldığı eşit sonuçlara varma yönündeki siyasi amaç arasında bir ilişki kurmaya çalışır.²⁹⁷

İşlenen suç ile toplumun siyasi menfaatleri zarara uğruyorsa bu durumda nispi siyasi suç ön plana çıkar. Örneğin Özdemir Sabancıyı komünist idealleri uğruna öldüren Fehriye Erdal'ın durumu incelendiğinde olayda hem siyasi hem de adi suç bulunmaktadır. Burada şahsın yaşam

---

²⁹⁵ Bassiouni, a.g.e., s.423

²⁹⁶ Gilbert, a.g.e., s.701

²⁹⁷ Bassiouni, a.g.e., s.424

hakkı elinden alındığından adi suç siyasi haktan üstündür. İsyân sırasında silahçı dükkânını yağmalayan kişilerin durumu incelendiğinde isyan ile ihlal edilen menfaat, kişisel zarardan daha üstündür.

Türkiye'nin taraf olduğu çeşitli geri verme sözleşmelerinde de, kuralın benimsendiği görülmektedir. Örneğin, 19 Haziran 1928 tarihli Türkiye ile İtalya arasındaki Geri Verme Sözleşmesi'nin 4'üncü maddesinin 3'üncü bendinde siyasi suçlarla bunlara bağlı suçlardan dolayı iadenin mümkün olmadığı belirtilmiş ve ardından "...Siyasi cürme müteferri adi cürmün esas cürmü teşkil edecek derecede vahim olduğu hal bundan müstesnadır" denilerek üstünlük teorisine atıfta bulunulmuştur²⁹⁸.

İsviçre yargı organları bu teoriye orantılılık ölçütünü getirmiştir. Bu prensibe göre, suçlunun veya ait olduğu grubun amaçları ile orantılı olmayan bir fiil siyasi suç sayılmayacaktır.²⁹⁹ Bu prensibi açıklayan örnek dava Wassilieff davasıdır. Wassilieff Rusya'da bir polis memurunu öldürdükten sonra İsviçre'ye kaçmıştır. Rusya'nın ilgili şahsı istemesi üzerine 1908 yılında İsviçre Federal Mahkemesi, bir suçun siyasi sayılabilmesi için 3 genel prensibin aranacağını belirtmiştir. Mahkemeye göre bu ilkeler:³⁰⁰

1- Adi suç, bir tam siyasi suçu gerçekleştirme amacına hizmet etmek ve gerçekleştirilen tam siyasi suçtan elde edilen amacın devamı için işlenmelidir.

2- Devletin siyasi ya da sosyal yapısında değişiklik yapmak için suç işleyen grup tarafından izlenen amaç ile işlenen suç arasında direkt bir bağlantının olması

3- Suçtaki Siyasi Unsurun Adi Suç Unsuruna Baskın Çıkması.

Doktrinde önemli kabul edilen diğer bir dava ise Ockert Davası 'dır. 1933 yılında Prusya Adalet Bakanlığı adam öldürme suçu ile suçlanan

²⁹⁸ Dönmezer, Erman, a.g.e., s.444

²⁹⁹ Gilbert, a.g.e., s.701

³⁰⁰ Bassiouni, a.g.e., s.424

Ockert'i İsviçre'den iadesini talep etti. Alman Sosyal-Demokrat Partisi'nin yarı militer bir organizasyonu olan Reichbannef'ın üyesi olan Ockert, Nasyonel-Sosyalist Partf'nin belli bazı üyeleriyle birlikte Frankfurt'ta bir sokak kavgasına karıştı ve Bleser adındaki şahsın ölümüne sebep oldu. Bunun üzerine Ockert, işlediği suçun Almanya ile İsviçre arasındaki 1874 tarihli anlaşmanın 4. maddesi uyarınca siyasi suç olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.³⁰¹ İsviçre Federal Mahkemesi Ockerf in talebini kabul etti. Mahkeme kararını, daha önce bir İtalyan köyündeki Faşist Parti üyeleri ile yerel halktan kişiler arasında çıkan kavgayı iç savaşta gerçekleşen bir durum olarak nitelendirdiği kararına atıf yapmıştır. Davada, bu tür gruplar arasındaki fikir ayrılıklarının yerel ya da kişisel düşmanlıklardan doğan sıradan tartışmalar olmadığı neredeyse sivil savaş boyutunda gerçekleşen geniş çaplı bir çarpışmanın parçası olduğu gerçeğinden yola çıkarak karar vermiştir. Ayrıca olaydan sonra Alman gazetelerinde çıkan manşetlerde "Marksist Cinayet Taktikleri" gibi başlıklar altında değerlendirilmesini bir siyasi kargaşa olarak niteleyip sanığı geri vermemiştir.

Türkiye açısından siyasi olaylar incelendiğinde Fehriye Erdal olayı göze çarpar. Fehriye Erdal, 9 Ocak 1996 tarihinde, Sabancı Holding merkezine temizlik işçisi olarak alınmış. Altı ay sonrada Sabancı Holding Otomotiv Grubu Başkanı Özdemir Sabancıya suikast gerçekleştirmiştir. Tüm yurttta ve yurtdışında da Interpol aracılığı ile aranan Erdal'ın izine 26 Eylül 1999 yılında Belçika'da ulaşıldı. Belçika polisi Erdal'ı Neşe Yıldırım adına düzenlenmiş sahte bir pasaportla yakaladı.

Belçika makamları Fehriye Erdal'ın kimliğini öğrendikten sonra, olayı kapatmanın yollarını aramaya başladılar. Belçika adaleti, öncelikle Türkiye'de idam cezasını gerekçe göstermek suretiyle Erdal'ın Türkiye'ye iadesini reddetti. Bunun üzerine gerek mağdurların avukatları tarafından, Türkiye'ye iadesinin reddi üzerine Belçika'da yargılanması talep edilen Erdal'ın, Belçika anti-terör yasasına göre suçlu bulunamayacağı kararına varıldı. Kasım

---

³⁰¹ Bassiouni, a.g.e., s.424-425

2005'te verilen bu kararın gerekçesi ise, olayda kullanılan silahın tam otomatik olmamasıdır. Ancak Avrupa Birliği'nin de terör örgütü kabul ettiği DHKP/C'nin üyesi Fehriye Erdal, Belçika'da işlediği suçlardan dolayı kesinleşmiş olan bir yıllık hapis cezasını müteakip, ev gözetiminde tutulmaya başlanmıştır. Terörle mücadele konusunda birçok eleştirinin muhatabı olmak ve hatta 11 Eylül saldırıları sonrasındaki gelişmeler dahi Belçika'yı Fehriye Erdal konusunda ikna edemedi.

1999 yılından 2006'ya kadar geçen süre Belçika'nın kendisiyle yüzleşmesine yol açtı. Belçika sonunda 2 Mart 2006 günü Fehriye Erdal'ı yasadışı örgüte üye olmak, sahte pasaport kullanmak ve silah bulundurmaktan 4 yıl hapis cezasına çarptırdı. Brugges Ceza Mahkemesi'nin kararı Erdal'a tebliğ edilemeden Erdal'ın göz hapsindeki evden kaçmış olduğu anlaşıldı³⁰².

Devletlerin siyasî suç - terör suçu kavramları üzerinde mutabakat sağlamak yerine, değılleme yoluna başvurmaları, TÖDAS³⁰³ gibi etkisiz bir sözleşmenin oluşmasına yol açmıştır. Zira sözleşmeye bakıldığında devletlerin imza aşamasında I. maddede belirtilen suçlardan dolayı dahi iade etmeme yönünde çekince koyabilmeleri kabul edilmiştir. Ayrıca iade etmeyen devletin yargılama yetkisini kullanmadığı hallerde, pasif kalan devleti zorlayacak bir yöntem de yoktur. Silahın cinsine göre siyasî suç saymanın oluşturduğu sonuç ise Erdal olayıdır. Türkiye'nin en iyi korunan binalarından birine bir teröristin otomatik tüfekle girme ihtimalinin normal bir tabanca ile girmeden daha zor olacağı ortadadır. Terörizmin sinsi yönünü dikkate aldığımızda anlaşmanın ilk maddesindeki silah kriterinin sakatlığı anlaşılır.

Bunların ötesinde vatandaşların siyasî nedenle öldürülmesi tartışmaya açılmalıdır. Göz önüne alınması gereken kriter işlenen bir suçta hangi değere öncelik verilmesi gerektiğidir. Siyasî amaçla işlenen fiil, toplum nezdinde

³⁰² İhsan Bal, **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri**, Usak Yayınları, Ankara, 2006, s.132

³⁰³ Ek IV: Tedhişçiliğın Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

kabule mazhar bir fiil ise ve ihlal edilen diğer değerle karşılaştırıldığında daha üstün kabul edilebiliyorsa siyasî suç sayılmalıdır. İhlal edilen değerler arasında tercih yapılmalıdır. Ancak insanlık tarihinin en büyük kazanımlarından biri olan 'insan yaşamının kutsallığının ve korunmasının' kabulü karşısında hangi amaçla olursa olsun işlenen eylemlerin, insan yaşamına ağır zarar verdiği hatta ortadan kaldırdığı durumlarda siyasî suç olarak korunmasının kabul edilemeyeceği de ortadadır.

TÖDAS uygulamada, terörizmle mücadeleye ilişkin beklentilere cevap verememektedir. Nitekim Belçika'nın Fehriye Erdal'ı iade etmemesi anılan Sözleşmedeki eksikliklerin bir sonucudur. Gerçekten, Belçika örneğinde görüleceği gibi bu hüküm bazı devletlerin mevzuatlarına takılmakta ve etkisini yitirmektedir. TÖDAS'ı Sabancı olayına uyarladığımızda konumuzla sınırlı olarak Belçika Devletinin 1-e ve 2. maddeyi Fehriye Erdal'ı iade etmeme gerekçesi olarak gösterdiğini görüyoruz: "Eğer 1-e maddesi ile özellikle otomatik silahlar olmak üzere, özel araçların kullanımını içeren suçlar öngörülmekte ise sözleşmenin müellifleri bu nevi silahların kullanımının terörizmin en ciddi karakteristik hallerini kapsadığını kabul ederek, yani sözleşmenin amacını öngörerek ortaya koymuşlardır."

Erdal'a atılı suçlar TÖDAS'ın 2. maddesine uymaktadır ve aynı zamanda otomatik silah kullanımı mevcut değildir. Silahın yapısı nedeniyle iade edilmemenin eleştirisini sonraya bırakıp, suikast eylemini siyasî suç olarak nitelendirip iade etmeyen Belçika'nın Erdal'ı yargılayıp yargılayamayacağı tartışmasına girersek verilecek cevap buna Belçika Ceza Kanunu'nun engel olduğudur³⁰⁴.

"TÖDAS'ın 6. maddesi temelinde, Belçika, taraf bir devlet tarafından iade talebi sunulduğu ve sanığın iade edilmediği zaman, Belçika mahkemelerinin sözleşmenin 1. maddesinde belirtilen suçlara ilişkin yetkili olduklarını öngörmüştür. Ama TÖDAS'ın 2. maddesindeki suçlarla ilgili olarak Belçika, Mahkemelerinin yetkisini veya Belçika Ceza Kanunu'nun uygulanmasını

³⁰⁴ Ergül, a.g.e., s.55

düzenlememiştir. Erdal'a atılı suçlar TÖDAS'ın 2. maddesindeki suçlar kategorisine girer. Belçika hukukuna göre Türk vatandaşlarınca, Türk vatandaşlarına karşı Türkiye'de işlenmiş suçlarla ilgili Belçika'da kamu davasını açmaya izin veren etki kriteri mevcut değildir. 1996 tarihinde işlenmiş suçlar hakkında kovuşturma konusunda yetkili olmadığı ortaya çıkar.

Üstünlük teorisi de her teori gibi eleştirilmiş ve işlenen fiilde adi unsurun mu yoksa siyasi unsurun mu üstün olduğu konusunda bir kriter getiremediği belirtilmiştir. Bu bakımdan aynı suçta bazen biri, bazen diğeri üstün tutularak birbirine zıt sonuçlara ulaşmak mümkündür. Örneğin, devlet başkanına suikast eyleminde, yaşam hakkına olan müdahale dolayısıyla adi unsurun üstün olduğu düşünülebilir. Buna karşılık aynı eylemin devlet başkanının şahsından ziyade, temsil ettiği ülkenin hak ve menfaatlerini ihlal ettiği nazara alınarak olayda siyasi unsurun üstün olduğu neticesine de ulaşılabilir³⁰⁵.

Kanaatimizce, eleştirilerde haklılık payı olmakla birlikte siyasi saiklerle adi suçun işlenmesi halinde bu adi suçun siyasi suç sayılıp sayılmayacağı hususunun tespitinde somut olayın ele alınmasını öngören üstünlük teorisi esas alınmalıdır. Burada üstünlük teorisine dayanarak "insan hayatının" hiçbir siyasi nedenden daha aşağı olmadığı görüşünden hareket ediyoruz. Zira bu düşüncenin günümüzde uluslararası terörizmle mücadelede engel oluşturan "siyasi suç istisnası" nıda daraltacağı kanısındayız.

V. Siyasi Suçlarda Sığınma Hakkı ve Sınır Dışı Etme

Uluslararası hukukta, özellikle II. Dünya Savaşından soma önemli değişiklikler oldu. İnsan merkezi bir rol almaya başladı. Uluslararası hukukun sadece devletleri gözeten değil aynı zamanda insanların haklarını da koruyan bir hukuk sistemi olduğu görüşü ağırlık kazandı. II. Dünya Savaşında Devletler mülteci akını sorunu ile karşı karşıya kaldılar. Bu insanlar, dinleri, ırkları, milliyetleri ve siyasi düşünceleri nedeniyle kaçtıkları ülkeler tarafından

³⁰⁵ Dönmezer, Erman, a.g.e., s.444

cezalandırılmak ve yargılanmak istemeyen insanlardı. Böylelikle uluslararası hukukta siyasi (insani) sığınma hakkı daha önemli hale gelmiş oldu³⁰⁶.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin³⁰⁷ I/A 2. maddesinde siyasi düşüncelerinden dolayı takip edenlerin Sözleşmeden faydalanacakları yani bu kişilere mülteci sıfatı tanınacağı belirtilmiş ve aynı maddenin F bölümünde sözleşme hükümlerinin tatbik edilemeyeceği kimseler belirtilmiştir: "Barışa ve İnsanlığa karşı bir suç veya bir savaş suçu veya ağır bir adi suç³⁰⁸ işleyenler veya Birleşmiş Milletlerin ilke ve amaçlarına aykırı harekette bulunanlar" bu Sözleşmeden yararlanamayacaklardır. Sözleşme hükümlerinden faydalanamayacak kişiler arasında siyasi suçlular yer almamaktadır. Sadece ağır adi bir suç işlediği konusunda ciddi belirtiler bulunan kişiler hakkında bu bent uyarınca sözleşme hükümleri uygulanamayacaktır. Bu nedenle siyasi suç-adi suç ayrımı terörizmle mücadelede önemli olduğu kadar mülteci hukuku açısından da önem taşımaktadır. Bu Sözleşme ve milletlerarası uygulamalar gereğince siyasi suçlu, sığındığı ülkede iadeye dair işlemlerden önce sığınma hakkı ile güvence altına girebilecektir.³⁰⁹ Tabii ki burda da siyasi suçlu ile mülteci arasındaki farkı da belirtmekte fayda bulunmaktadır. Siyasi suçlu, kaçtığı ülkede o ülkenin kanunlarına göre bir suç işlemiş olan kişidir; fakat mülteci ise herhangi bir suç işlememiş sadece ırkından, milliyetinden veya siyasi düşüncelerinden dolayı kaçtığı ülkede eziyet edileceğine, yargılanacağına inanan kimsedir. Yani kaçtığı ülkenin kanunlarına göre bir suç işlememiştir.

Suçluların geri verilmesi ve sınır dışı etme (expulsion) kurumlarının ortak tek noktaları her ikisinin de sadece yabancılar bakımından uygulanabilir olmasıdır. Genel olarak yabancılar yerel kamu düzenini ve devletin güvenlik ve huzurunu bozdukları takdirde sınır dışı edilebilirler. Bu sebeptendir ki, sınır

³⁰⁶ Wijngaert. a.g.e., s.64

³⁰⁷ M. Tefvik Odman, "Mülteci Hukuku", ASBF, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 15, Ankara, 1995,s.221-254 (28.07.1951 tarihinde imzalanmış ve Türkiye tarafından 29.08.1961 tarihinde onaylanmıştır.)

³⁰⁸ Odman, a.g.e., s.134

³⁰⁹ Odman, a.g.e., s.134

dışı etme, ulusal güvenlik önlemlerindedir. Sınır dışı etmede izlenen amaç; siyasi, ekonomik zabıta amaçlarıdır. Suçluların geri verilmesindeki amaç ise; suçluların cezasız kalmasını önlemektir. Bunun için de bir suçtan sanık veya hükümlü olmak gerekir. Sınır dışı etme, bir devletin tek taraflı kararı ile hüküm ifade ettiği halde, geri verme kurumunda iki devletin uyuşmasına, bunun içinde bir isteme ve bu istemin kabulüne gereksinim vardır³¹⁰.

Bazı ülkeler geri verme kurumunun eksiklerini doldurmak için sınır dışı etme kurumuna başvurumaktadırlar. Örneğin İtalya'ya kaçan bir yabancının geri verilmesi, talep eden devlet ile İtalya arasında bir anlaşma yoksa Kamu Güvenliği Yasasına göre yabancıyı sınır dışı etme yönüne gitmektedir. Böylece sınır dışı etme (expulsion) ve buna yakın bir kavram olan yabancıyı sınır kapısından geri çevirme (refoulement) bazen örtülü bir geri verme şekline dönüşebilir.

---

³¹⁰ Eralp, a.g.e., s.32-33

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SIYASİ SUÇ İSTİSNASININ İSTİSNALARI ve TERÖR OLAYLARININ SİASİ SUÇ İSTİSNASI KARŞISINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

I. BELÇİKA KAİDESİ

Siyasi suçluların geri verilmemesi konusundaki ilkenin kabulünden sonra yaşanan gelişmeler sebebiyle, devletler başta bu uygulamayı mutlak kabul edip daha sonra sınırlama yoluna gitmişlerdir. Aşağıda bu ilkeye gerek uygulama açısından gerekse uluslararası anlaşmalar dolayısıyla getirilen sınırlamalar incelenecektir.

Ülkedeki siyasi yapıdan rahatsız olan grupların veya kişilerin hedefi çoğu zaman o devletin en tepesinde bulunan kişi olmuştur. Bu sebeple dünya tarihinde devlet başkanlarına birçok suikast düzenlenmiştir. Bu şekilde işlenen suikastların hangi siyasi saik ya da amaçla işlenirse işlensin siyasi suç sayılmayacağını ve geri verilme işlemine tabi tutulacağını düzenlemektedir.

Belçika Kaidesi Özek'e göre:³¹¹ "Devlet Başkanına karşı işlenen fiil, devlet başkanlığı şeklindeki anayasal organa girişilen fiil nedeniyle devletin varlığını ve düzenini de ihlal etmektedir. Kanun yapıcı da devlet başkanına karşı fiili devletin şahsiyetine karşı suçlar arasında düzenlemiş olmakla, ihlal edilen mevzulardan genel olanına, yani devlet kuvvetlerinin, düzeninin ihlaline üstünlük tanımış bulunmaktadır.

Devlet başkanı, belirli usullere göre seçilen ve bu açıdan ülkenin birliğini ve halkın iradesini temsil ettiği kabul edilen kişidir. Anayasanın kendisine verdiği bir takım görevleri vardır ve bu görevler, devlet başkanının

---

³¹¹ Çetin Özek, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul-1970 s.124

temsil ettiği değerlerle ilgilidir. Bu açıdan, devlet başkanına karşı fiiller, devlet başkanının temsil ettiği değer ve fonksiyonları ihlal etmiş olacaktır.”

Siyasi suçluların geri verilmeyeceğine dair 1 Ekim 1833 tarihli kanunun 6.maddesine şu hükmü koymuştur: “Bu muahedelere sarahaten şart koşulacak ki, iade mevzuu olmayan hiçbir siyasi suçtan veya buna benzer murtabit suçlardan dolayı hiçbir yabancı ne takip edilecek ve ne de cezalandırılacaktır.”

1854 yılında Fransa'da Celestin ve Jules Jacquin isimli iki Fransız, 3. Napolyon'u, Lille'den Dunkerque'e götüren treni havaya uçurmaya teşebbüs ederler. İmparator suikasttan sağ olarak kurtulur. Celestin ve Jacquin ise Belçika'ya kaçar. Fransa hükümeti failerin geri verilmesi talebi kamuoyunda sert tepkiyle karşılanır³¹² ve Belçika hükümeti de bu tepkiyi dikkate alarak Fransa'nın talebini reddeder.

Belçika yargısının önüne gelen sorunda Liege Mahkemesi 1833 tarihli kanunu göz önüne alarak failerin geri verilmesine karar verirken istişari mütalaası alınan Brüksel Mahkemesi ise geri verilmeme yönünde görüşünü belirtir. Sorunu ele alan Belçika Temyiz Mahkemesi 12 Mart 1855 tarihinde verdiği kararında şu sonuca varmıştır:

"1 Ekim 1833 tarihli kanunun a.maddesinde siyasi suçtan kastettiği şey, ancak şu hadiseler olabilir; Muayyen bir milletin hükümet şekliyle, nizamını münhasıran ihlal etmek isteyen, suçluluğun takdiri bakımından tamamıyla siyasi hadiselerle murtabit hadiselerdir. Hiçbir halde bu hüküm, failin maksadı ne olursa olsun, ve suç hangi memlekette işlenirse işlensin, her memlekette ve her zaman Ceza Kanununun cezalandırdığı hadiselerle tatbik edilemez.

Hal böyle olunca, bu çeşit zararlara karşı mücadelede bütün devletleri birleştiren tenasüt prensibi tam neticesini vermelidir. Hepimiz için zararlı olan

---

³¹² Özek, a.g.e., s.127,181

bu çeşit suçların tatbikinde karşılıklı yardımda bulunmak devletler hukukundan doğan bir vecibedir".

İşlenen suçun siyasi mi adi bir suç mu tesbitinin bir daha yapılmasına ihtiyaç duyuldu. Belçika Hükümeti, 22 Mart 1856'da çıkarılan bir kanunla, devlet reisi ve ailesi efradına karşı teşebbüs veya icra edilen muhtelif şekillerdeki öldürme fullerini adi suç saymıştır. Kanunun hükmü şudur: "Yabancı bir devlet reisinin şahsına veya ailesi efradına karşı yapılan suikast, bir cinayet, katl veya bir zehirleme fiili ise ne siyasi suç ve ne de böyle bir suça murtabit suç olarak telakki edilmeyecektir".

Bu suretle ilk defa Belçika'da kabul edilen kaide, 1834 Fransa-Belçika anlaşmasına ilave olarak 1856'da imzalanan anlaşmada da yer aldıktan sonra devletlerarası uygulamada yayılmış ve A.B.D., İngiltere ile İsviçre hariç bütün devletler tarafından kabul olunmuştur.

İngiltere, bu sınırlayıcı kuralın, iç hukukuna uymadığını belirterek yaptığı anlaşmalara bu konuda hüküm koymamış, İsviçre de bunun anayasal sistemine aykırılığını ileri sürerek aynı sonuca ulaşmıştır. AB.D.'de aynı eğilime uymuş, yaptığı anlaşmalara bu kaideyi dahil etmemiş ve fakat Abraham Lincoln ve Garfield'e yapılan suikastlerden sonraki anlaşmalarda bu kuralı uygulamaya başlamıştır.³¹³ Daha sonra milletlerarası konferanslara konu olan kaide, 1937'de Terörizmin Önlenmesi için imzalanan sözleşmenin 2.maddesinde daha da genişletilerek hükme bağlanmıştır.³¹⁴

Suçluların Geri Verilmesine Dair Avrupa Anlaşmasında da Belçika Kaidesi yer almaktadır. Anlaşmanın 3.maddesi şu düzenlemeyi yapmaktadır:

³¹³ Bayraktar, a.g.e., s.141

³¹⁴ Anlaşmanın 2.maddesi: "a) Devlet reisleri, devlet reis imtiyazına haiz kimseler b) Bu kimselerin eşleri, c)İfa ettikleri memuriyet veya vazifeler dolayısıyla amme memuriyet ve vazifeleriyle mükellef olanların aleyhine bunların hayatına, vücut bütünlüğüne, sıhhat veya hürriyetlerine karşı işlenen kasti fiiller tedhişçilik cürümlerinden addedilmiş ve siyasi sayılıp sayılmadıkları mevzubahis edilmeyen bu fiilleri işleyenlerin alakalı devlete iade edilecekleri, iade olunmadıkları takdirde, onları elinde bulunduran devletin kendi mahkemelerince cezalandırılacakları yahut kurulacak devletlerarası ceza divanına verilecekleri"

"İşbu sözleşmenin tatbikatı bakımından, bir devlet reisinin veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasi suç sayılmayacaktır".

Türkiye'nin çeşitli devletlerle yaptığı anlaşmalarda da Belçika Kaidesine rastlanmaktadır. Türkiye ile ABD arasında yapılan anlaşmada da Suçluların Geri Verilmesine Dair Avrupa Anlaşmasının 3'üncü maddesine yer verilmiştir.

Belçika ile 09.02.1938'de yaptığı anlaşmada Belçika Kaidesi şu şekilde ifade edilmiştir. "Devlet Reisinin şahsına ve ailesi efradından birinin şahsına karşı yapılan suikast, eğer bu suikast, kasten katil veya taammüden katil veya zehirleme suretiyle katil fiillerinden birini teşkil ederse ne siyasi bir suç ve ne de böyle bir suçta murtaabıt sayılmayacaktır".

Bazı anlaşmalar bu kaideyi sadece devlet başkanı veya hükümet başkanı ile sınırlı tutulmaktadır.³¹⁵ Bir grup anlaşmada³¹⁶ ise "Bir devlet başkanına veya ailesi fertlerinden birine karşı işlenmiş bir suç siyasi suç sayılmayacaktır" hükmü yer almaktadır. Burada işlenen suçun, kaidenin temelinde bulunan öldürme fiilinden daha geniş bir suç alanını kapsadığı düşünülebilmektedir. Bu nedenle devlet başkanlarına ve aile üyelerinden birine karşı işlenecek bir hakaret suçu veya hürriyeti tahdit yahut tehdit suçları siyasi suç sayılmayacaktır.³¹⁷

İran ile 14.03.1937 yılında yapılan anlaşmada ikili bir ayrıma³¹⁸ gidilmiştir. Anlaşmanın 3.maddesinde: "1-Devlet reisinin veya ailesi azasının şahıslarına karşı irtikab olunan herhangi bir cürüm yahut buna iştirak veya teşebbüs; 2-Hükümet reisine karşı irtikab edilen katil veya buna iştirak veya

³¹⁵ Almanya ile 30.03.1931'de yapılan anlaşmanın 4.maddesinde bu kapsam "Devlet Reisi veya Hükümet Reisi aleyhine müteveccih suikast[er]" ile sınırlı tutulmuştur, aynı şekilde Çekoslovakya ile 22.08.1930'da yapılan anlaşmanın 4.maddesi.

³¹⁶ Pakistan ile 30.08.1983 'de yapılan anlaşmanın 3.maddesi, KK.T.C. üe 25.12.1987'de yapılan anlaşmanın 36.maddesi, Ürdün ile 17.04.1975'de yapılan anlaşmanın 3.maddesi, Suriye ile 19.11.1982 yılında yapılan anlaşmanın 3.maddesi, AB.D. ile 08.10.1980'de yapılan anlaşmanın 3.maddesi.

³¹⁷ Fas Krallığı ile yapılan anlaşmanın 27.maddesi, Tunus ile 24.09.1982 yılında yapılan anlaşmanın 27.maddesi, Mısır ile 19.04.1990'da yapılan anlaşmanın 23.maddesi, AB.D. ile 06.08.1923 de Lozan'da yapılan anlaşmanın 3.maddesi

³¹⁸ Aynı şekilde bir ayırım Irak ile 1932 ve 1947'de yapılan anlaşmanın 4.maddesinde de görülmektedir.

teşebbüs siyasi suç sayılmayacaktır" hükmüyle devlet başkanı hükümet başkanı aynı koruma hükümlerine tabi tutulmuştur.

Türkiye'nin Romanya, Libya, Polonya, Cezayir, Bulgaristan ve Yugoslavya ile yaptığı anlaşmalarda ise Belçika Kaidesine rastlanılmamaktadır.

A. İlke Hakkında Düşünceler

Belçika Kaidesi devletlerarası ilişkilerde uygulanmaya başladığı andan itibaren çeşitli eleştirilere uğramıştır. Bunun yanında kaidenin taraftarı olan görüşler de ortaya çıkmıştır.

Zlatic, söz konusu kaidenin günümüzün eşitlikçi modern hukukuna aykırı olduğunu ve insan hayatının değeri konusunda aristokratik bir imtiyaz ortaya koyduğunu söylemektedir. Ayrıca devlet başkanına karşı girişilen her eylemin siyasi boyutunun bulunmayabileceği ihtimalini de ortaya koymaktadır. Daha da ileri giderek Adolf Hitler'e karşı zamanında gerçekleştirilecek bir suikastin sonucunda binlerce insanın canının kurtulabileceğini de ifade etmektedir.

Yazar bu kaidenin temelinde 16. ve 17.yüzyılda büyük teologların ve siyasetçilerin savunduğu despot yönetimleri korumadan başka bir anlamın olmadığını iddia etmektedir.²⁴⁸

Devlet Başkanına karşı suikast ve tecavüzleri adi suç saymanın, failin siyasi saik ya da amacın tamamen ihmal etme anlamını taşıdığı; devlet başkanının ülkenin siyasi hayatında özel bir yeri olduğu ve buna saldırının siyasi suç dışında kabul edilemeyeceği, bu gibi tecavüzlerde devlet başkanının siyasi hayatının önem taşıdığı ileri sürülmüştür.

Lehteki görüşler ise devlet başkanına karşı suikasti, siyasi suç kabul etmenin onu bu tür suçların rejimine tabi tutmanın yurttaşlardan daha korumasız bir durumda bırakacağı noktasından hareket etmektedir.

Ayrıca kişinin yaşama hakkı her hakkın önünde yer almaktadır. Dolayısıyla böyle bir fiilde yaşama hakkı siyasi menfaatlerden daha üstün bulunmaktadır şeklinde görüşler de ileri sürülmüştür.

Devlete ait hakların ve menfaatlerin üstün tutulması ve devlet başkanına karşı işlenen suçun devlette doğuracağı zarar esas alındığında suçun siyasi yapısı ortaya çıkmaktadır. Ancak, Siyasi suçlarda insan hayatına verdiğimiz değerle, siyasi suç istisnasının daraltılması konusundaki düşüncemizi birleştirdiğimizde, Belçika Kaidesinin lehinde görüş belirtmeyi uygun buluyoruz.

B. Uygulamada Karşılaşılabilecek Sorunlar

Belçika Kaidesi'nin uygulanması bakımından bazı sorunlar ortaya çıkabilecektir. Bunlardan biri devlet başkanlığına vekâlet eden kişiye karşı bir suç işlendiğinde bu kaidenin uygulanabilirliğidir. Örneğin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 106.maddesine göre, Cumhurbaşkanı hastalık, yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması halinde T.B.M.M. Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanıya ait yetkileri kullanır. Cumhurbaşkanı bir yurt dışı gezisindeyken ona vekâlet eden T.B.M.M. Başkanına bir suikast düzenlendiğinde ve failer başka bir ülkeye kaçtığında Belçika Kaidesi uygulanabilecek midir?

Bu soruya verilecek cevap korunmak istenen menfaate ilişkindir. Zira Belçika Kaidesi devlet başkanının şahsından doğan bir koruma değil, onun makamına ilişkin bir korumadır. Burada devlet başkam veya vekili devletin egemenliğini temsil ettikleri için bir korumaya tabi utulmaktadırlar.³¹⁹

İkinci bir sorun da aile bireylerinden ne anlaşılacağıdır. Aile bireyleri arasına eşin ve çocukların girmesi Aile Hukuku esaslarına uygun bulunacaktır. Devlet ya da hükümet başkanlarının diğer akrabalarına karşı

---

³¹⁹ Bayraktar, a.g.e.,s. 143

işlenen suçlar esasen siyasi nitelik taşımadığından bu husus sorun teşkil etmemektedir.³²⁰

Uygulamaya baktığımızda ise Belçika Kaidesinin her zaman geçerliliğini koruduğunu görmemekteyiz.

Yugoslav Kralı Alexander'ın Fransa'da öldürülmesine iştirak eden faillerden birinin İtalya'ya kaçması üzerine Fransa'nın talebini reddeden Torino İstinaf Mahkemesi, 23.11.1934 tarihli kararında İtalya-Fransa Geri Verme Anlaşması'ndaki siyasi suç istisnasına ve İtalyan Ceza Kanununun 8.maddesine dayanarak suikast fiilinin siyasi nitelikte bir suç olduğuna karar vermiştir.

Kaidenin etkisini azaltan bir durum da Suçluların Geri Verilmesine Dair Avrupa Anlaşması'nda kaideyi düzenleyen 3.maddenin 3.fıkrasına konulan çekincelerdir³²¹. Buna göre çekince koyan devletler suçun oluş biçimine³²² ve failin şartlarına bakarak devlet başkanına veya ailesinden birine karşı girişilecek eylemleri siyasi suç olarak kabul edebilecektir.

II. ULUSLARARASI HUKUK KURALLARINA AYKIRILIK

Son yüzyılda dünya üzerinde gerçekleşen iki büyük savaş ve o kadar da geniş kapsamlı olmamakla beraber sonuçlar itibariyle trajediye dönüşen çatışmalar, bunlara sebep olanların ve savaş yahut da çatışma esnasında yerleşik bazı uluslararası hukuk kurallarının ihlali hallerinin nasıl cezalandırılacağı sorununu gündeme getirdi.

İnsanlığa karşı işlenen suçlar, barışa karşı suçlar, savaş suçları ve jenosit devletler hukuku suçu olarak kabul edilmektedir.

Bu bölümde uluslararası hukuk tarafından yasaklanan ve birbirine yakın kavramlar gibi görünen insanlığa karşı işlenen suçlar, barışa karşı suç

³²⁰Bayraktar, a.g.e.,143: Cenevre Tedhişçiliğin Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkındaki Sözleşmenin 2/b maddesinde, aile azası olarak sadece eşler öngörülmüştür.

³²¹ Bu devletler. Danimarka, Fransa. Finlandiya, İzlanda, Litvanya, Moldova, Norveç, İsveç, İsviçre.

³²² Finlandiya, suç, açık bir çatışmada işlenmişse siyasi suç olarak kabul edileceğini belirtmiştir.

ve savaş suçu kavramlarını açıklamaya çalışacağız. Nüremberg Mahkemesi, Tokyo Mahkemesi, Ruanda Mahkemesi, Yugoslav Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Statülerinden ve Jenosit'in (Soykırım) Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi ile çeşitli uluslararası anlaşmalardan faydalanacağız.

A. İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar

İnsanlığa karşı işlenen suç kavramının ilk kez Nüremberg Uluslararası Askeri Mahkemesi Statüsünde kullanıldığı ileri sürülse de söz konusu kavrama 1907 tarihli La Haya Anlaşmalarındaki Kara Savaşı Kurallarını³²³ düzenleyen bölümünde rastlamaktayız.

Anlaşmanın ön sözünün 2. paragrafında anlaşmacı devletlerin savaş zamanında dahi insanlığın menfaatlerine ve medeniyetin gelişim çizgisine uygun şekilde hizmet etmeye hazır oldukları belirtilmektedir. Aynı metnin 8. paragrafında ise savaşan tarafın veya diğer devletlerin ülkelerinde bulunanların insanlığın hukukundan ve kamu vicdanından doğan kanunen koruma altında olduğu ifade edilmektedir.

1.Dünya Savaşı sonrasında Ocak 1919'da Barış Konferansı Hazırlık Komitesi 15 üyeli bir komisyon oluşturarak 1.Dünya Savaşı sırasında Almanya ve müttefiklerinin karada, denizde ve havada işledikleri hukuka ve savaş hukuku kurallarına aykırı eylemlerinin tespitiyle görevlendirildi. Komisyon 29 Mart 1919 tarihli raporunda Almanya ve müttefiklerini, savaş esnasında gayri meşru yöntemler kullanarak yürürlükteki kanunlara, savaş hukuku kurallarına ve insanlığın temel kanunlarına aykırı hareket etmekle suçlamıştır.

Sonuç olarak da düşman ülkelerde hukuka, savaş hukuku kurallarına veya insanlığın kanunlarına aykırı hareket eden kişilerin yargılanması istenmiştir.

³²³ Anlaşmanın İngilizce metni için bkz. <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/lawofwar/hague04.htm>

Modern çağın en kanlı savaşlarından olan 2.Dünya Savaşı devam ederken özellikle Almanya'nın savaş hukuku kurallarına aykırı uygulamaları büyük tepki çekmekteydi.

13 Ocak 1943'te ise dokuz Avrupalı güç St.James Sarayı Bildirgesini yayınladılar. Bu bildirmede Almanya'nın saldırgan politikasının bir sonucu olarak işgal ettiği yerlerdeki sivil halka karşı giriştiği eylemlerin savaş hukuku ve siyasi suç gibi kavramlarla bağdaşmadığı bu sebeple adi birer suçlu olarak yargılanacakları ilk kez beyan edilmiştir³²⁴.

1 Kasım 1943'te Roosevelt, Churchill ve Stalin yayınladıkları Moskova Bildirgesi'nde "Almanya'da kurulabilecek yeni bir hükümetle yapılacak bir ateşkes anlaşmasında ölümlerden, yargısız infazlardan ve soykırımdan sorumlu olan veya bunlara katılan Alman görevlilerin ve Nazi Partisi üyelerinin işledikleri suçlardan dolayı işgal altında bulunup da oralarda yeni kurulacak devletlerce kendi kanunlarına göre yargılanmak üzere gönderilmesi istenecektir" ifadeleri yer almıştır. Coğrafi bakımdan işlenen suçların geniş kapsamlı ve belirlenmesinin zor olması halinde ise suçluların oluşturulacak bir mahkeme tarafından yargılanacağı da ayrıca belirtilmiştir.³²⁵

Nihayet 8 Ağustos 1945 tarihinde Nuremberg³²⁶ Uluslararası Askeri Mahkemesi Londra Anlaşmasına taraf olan AB.D., Fransa, İngiltere ve S.S.C.B. tarafından kuruldu.

Genel olarak insanlığa karşı suçlar; barışa karşı suç ya da savaş suçuyla ilgili olarak sivil halka karşı işlenen öldürme, yok etme, köleleştirme, sürgün etme ve benzeri insanlık dışı fiillerle siyasi, ırki veya dini gerekçelerle zulüm yapmak demektir.³²⁷ Bu davranışlara maruz kalanlar düşman devletlerin vatandaşlarıysa bu fiiller kelimenin dar anlamıyla 'savaş suçu' sayılmaktadır. Eğer bu fiiller bir devlet tarafından kendi vatandaşına karşı

³²⁴ Robert K. Woetzel, **The Nuremberg Trials in International Law with a Postlude On The Eichmann Case**, K.P.C., London, 1962, s.3

³²⁵ Woetzel, a.g.e., s.5

³²⁶ Nazım Poroy, **Nuremberg Davası**, Ankara, 1948, s.25

³²⁷ Faruk Erem, Selahatin F. Keyman, "Uçak Kaçırma Suçları", A.Ü.H.F.D., C.XXVII., s.1-2

işlenmişse -savaşla ilgili olma şartıyla- uluslar arası hukuka göre cezalandırılabilen bir insanlık suçudur. İnsanlığa karşı işlenen suçları yargılayan bütün mahkemeler Nüremberg Mahkemesi'nin yorumlarına dayanmıştır.

İnsanlığa karşı işlenen suçları incelemeye pratik fayda sağlayacağına inandığımız için Nuremberg Mahkemesi Statüsü ile beraber Yugoslavya ve Ruanda Mahkemeleri Statülerini ve yeni kurulmakta olan Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünü karşılaştırmayı uygun buluyoruz.

Nuremberg Mahkemesi Statüsü 6. Maddesi kurulan mahkemenin görev alanına giren üç suçtan bahsetmektedir

- a) Barışa Karşı İşlenen Suçlar
- b) Savaş Suçları
- c) İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar

Nuremberg Mahkemesi Statüsü 6. maddesinin³²⁸ 3'üncü fıkrası İnsanlığa karşı işlenen suçları : "Mahkemenin görevine giren suçların işlenmesi veya bu suçlara murtabit olarak savaştan önce veya savaş sırasında sivil halka karşı işlenmiş adam öldürmeler, toplu yok etmeler (kök kazımlar), esir gibi kullanma (köleleştirme), sürgünler ve diğer insanlık dışı eylemler veya siyasi, ırkçı, dini sebeplerle yapılan zulümlerdir ve bu fiiller veya zulümlerin işlendikleri ülke hukukuna aykırı olup olmamalarının bir önemi yoktur" olarak ifade etmektedir. Yukarıdaki tanımlamadan hareketle Nuremberg yargılamalarında insanlığa karşı işlenen suçların unsurları şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

1- Suçun işlendiği zamanın önemi yoktur. Suç savaştan önce veya savaştan sonra da işlenmiş olabilir.

---

³²⁸ Woetzel, a.g.e., s.275

2- İnsanlığa karşı işlenen suçlar mahkemenin görev alanına giren bir savaş suçu veya barışa karşı suçla ilgili (bağlantılı) olmalıdır.

3- Suçun mağduru sivil halktır.

4- Suçun maddi unsurları ise adam öldürmeler, toplu yoketmeler, esirleştirme, sürgün etme ve diğer insanlık dışı eylemlerdir.

Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi Statüsü'nün 5.maddesinde ise insanlığa karşı işlenen suçların tanımlanması şu şekildedir: Uluslararası mahkeme, uluslararası veya yerel karakterli silahlı çatışmalarda sivil halka karşı aşağıda işlenen suçlardan sorumlu olan kişileri yargılamaya yetkilidir.

- a) Adam öldürme
- b) Toplu yok etme
- c) Esirleştirme
- d) Sürgün
- e) Hapsetme
- f) İşkence
- g) Irza geçme
- i) Diğer insanlık dışı eylemler

Yugoslavya Mahkemesi Nuremberg'in aksine savaştan önce savaş suçu veya barışa karşı bir suç işlemek amacıyla ya da bağlantılı olarak işlenen suçlara bakmak mahkemenin yargı alanı dışında olduğunu belirtir. Yugoslavya Mahkemesi Statüsü ile insanlığa karşı işlenen suçlar kategorisine ırza geçme, hapsetme ve işkence suçlarını da eklemiştir.

Ruanda Uluslararası Mahkemesi Statüsü'nün 3.maddesinde ise insanlığa karşı suçlar aynen Yugoslavya Mahkemesi Statüsü'ndeki gibi

sayılmıştır. Ancak tek ve önemli farklılık bu suçların ulusal, siyasi, etnik, ırkçı ve dini sebeplerle herhangi bir sivil halk topluluğuna karşı yaygın ve sistematik saldırılar şeklinde olmasıdır.

17 Temmuz 1998 tarihinde Roma'da kabul edilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 7.maddesi insanlığa karşı işlenen suçun işlendiği zaman konusunda savaş zamanı-barış zamanı ayrımı yapmadan şöyle bir tanımlamaya gitmiştir: "Bir sivil halka karşı genel veya sistematik bir biçimde girişilen saldırılara bağlı ve bu saldırıların bilincinde olarak işlenen aşağıdaki fiiller insanlık suçudur:

- a) Adam öldürme
- b) Toplu yok etme
- c) Esirleştirme
- d) Halkın sürülmesi veya zorla nakli
- e) Uluslararası hukukun temel ilkelerine aykırı olarak hapsedme veya fiziki özgürlükten başka şekillerde ağır bir biçimde yoksun bırakmak
- f) İşkence
- g) Irza geçme, cinsel köleleştirme, fuhşa zorlama, Hamileliğe zorlama, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkta diğer cinsel zorlamalar
- h) Siyasi, ırkçı, ulusal, etnik, kültürel, dinsel ya da cinsel sebeplerle ya da uluslararası hukukta kabul edilemez olarak benimsenen evrensel başka ölçütlere bağlı olarak herhangi bir gruba veya belirlenebilir bir topluluğa zulmetme
- i) Kişilerin zorla kaybettirilmesi
- J) Ayrımcılık suçu

k) Fiziki bütünlüğe ya da fizik ya da ruh sağlığına ağır kayıplara ya da büyük acılara bilinçli olarak sebep olacak diğer insanlık dışı eylemler

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 7.maddesinin 2.fıkrasında kavramlara açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bunları suç türlerine göre belirtmek yararlı olacaktır.

a) Sivil halka yönelik saldırı şeklindeki insanlığa karşı işlenen suçların bir devletin veya bir organizasyonun siyasi amacını takip eden veya bunu daha da geliştirmek amacıyla yapmalıdır.

b) Toplu yok etme; sivil halkın yaşam koşullarını kasıtlı olarak zorlaştırmayı ve her halde sivil halkın bir bölümünün yaşam koşullarını ortadan kaldırmaya yönelik olarak yiyecek ve ilaç girişinin önlenmesini de kapsar.

c) Esirleştirme; gücün kişiler üzerinde mülkiyet hakkı şeklinde kullanılmasını ve özellikle kadın ve çocukların ticaretini de içerir.

d) Halkın sürülmesi ve zorla nakli; kişilerin uluslararası hukukun gereklerine aykırı olarak yasal olarak buldukları yerden sürülmesi veya herhangi başka zorlayıcı eylemleri kullanarak oradan uzaklaştırılmasıdır.

e) İşkence'den anlaşılması gereken yasal olarak verilen cezaların kişide yarattığı acının dışında, gözaltında ya da sanığın kontrolü altında bulunan kişilerin kasten fiziki ve manevi acılara, ıstıraplara sevk edilmesidir.

f) Zorla hamile bırakılmak bir kadının nüfusun etnik yapısını etkilemek veya uluslararası hukukun ağır ihlali amacıyla hamile bırakılmasıdır.

g) Eziyet, bir grubun veya topluluğun kimliği yüzünden temel haklarından uluslararası hukuka aykırı bir şekilde mahrum edilmesidir.

h) Ayrımcılık suçundan anlaşılması gereken, insanlığa karşı suç olarak sayılan eylemlere benzer ağırlıkta olup örgütlenmiş sistematik bir

baskı rejiminin sonucu olan eylemlerle, bir ırk grubunun diğer ırk grubu veya grupları üzerinde bu rejimin sürdürülmesi amacıyla yapılan eylemlerdir.

i) Kişilerin zorla kaybettirilmesi kişinin hukukun korumasından uzun bir süre uzak tutulması kastıyla devletin veya siyasi organizasyonun emriyle, desteğiyle veya göz yummasıyla yakalanması, alıkonması veya kaçırılması ve devamında bu özgürlüğün kısıtlanmasının reddedilmesi veya bu kişilerin nerede olduğuna ya da akıbetlerine dair bir bilgi verilmemesidir.

Adam öldürme kavramının ise tek bir kişinin öldürülmesi, münferit ölümler şeklinde değil, sistematik bir plan çerçevesinde daha geniş kapsamlı ölümler şeklinde anlaşılması gerektiğini düşünüyoruz³²⁹.

İnsanlığa karşı işlenen suçlar kavramı ile çoğu zaman aynı anlamda kullanılan soykırım kavramı da devletler hukuku suçu sayılmıştır. Ancak biz çalışmamızda soykırım suçu ile insanlığa karşı işlenen suçları aynı anlamda kullanmamayı tercih ediyoruz. Soykırım suçu insanlığa karşı işlenen bir suçtur fakat insanlığa karşı işlenen her suç soykırım değildir. Bunu insanlığa karşı suçların genel oluşundan da çıkartabiliriz zira Soykırım Anlaşmasına bakıldığında daha dar kapsamda bir siyasi, dini, ırki gruptan bahsedilmektedir.

Soykırımın bir devletler hukuku suçu olarak kabulünde 2.Dünya Savaşı'nda Almanların işgal altında tuttıkları ülkelerde giriştikleri eylemler ve Yahudilerle Çingeneleri toplama kamplarına gönderip birçoğunu ortadan kaldırmalarının dünya kamuoyunda yarattığı tepkinin büyüklüğü rol oynamıştır.

Soykırımla ilgili bir tasarı hazırlamakla görevlendirilen Ekonomik ve Sosyal Konsey hazırladığı metni Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na sunmuş ve Soykırım Anlaşması 9 Aralık 1949 tarihinde oy birliğiyle kabul edilmiştir.

³²⁹ Öztekin Tosun, "İnsanlık Aleyhine Suçlar", İstanbul, 1954 s.418.

Anlaşmada soykırım tanımına geçmeden önce buna temel teşkil eden Genocide tabirini açıklamak gerekmektedir. Genos Yunanca'dan gelmekte kavim manasını ifade etmektedir, cid ise latince caedere yani öldürmek fiilinden alınmıştır. Bu suretle genocide teriminin etimolojik anlamı kavim öldürmektir denebilir. Ancak anlaşmaya ve uluslararası mahkemelerin statülerine baktığımızda bunun sadece öldürme fiillerini kapsamadığını göreceğiz.

Soykırım Anlaşmasının 1.maddesinde "anlaşmacı devletlerin soykırımı ister barış zamanında ister savaş zamanında gerçekleşsin bir devletler hukuku suçu olduğunu" kabul ettikleri belirtilmiştir. Anlaşmanın 2.maddesinde ise soykırımın tanımı verilmektedir. " İş bu sözleşmede, jenosit, milli, etnik, ırki veya dini bir grubu kısmen veya tamamen imha etmek maksadıyla aşağıdakilerden herhangi birinin irtikap olunması demektir.

a) Grup azalarının katli;

b) Grup azalarının bedeni ve akli melekelerinin ciddi surette haleldar edilmesi

c) Grubun, bedeni varlığının kısmen veya tamamen imhasına müncer olacak hayat şartlarına kasten tabi tutulması;

d) Grup içinde doğumları sekteye uğratabilecek tedbirler alınması;

e) Bir grup çocuklarının diğer bir gruba zorla nakledilmesi"

Anlaşmanın 7.maddesi ise asıl konu başlığımız olan suçluların geri verilmesi konusunu düzenlemektedir. Buna göre: "Jenosit veya 3. maddede mezkûr fiiller³³⁰ iadei mücrimin bakımından siyasi suç addedilmeyecektir. Sözleşen taraflar bu gibi hallerde, mücrimleri, kendi mevzuatlarına ve yürürlükte bulunan anlaşmaya göre iade etmeyi taahhüt ederler. 3.maddede, işlenen fiillerin objektif veya sübjektif yönden herhangi bir ayırım yapılmadan,

³³⁰ 3.madde: "Aşağıdaki fiiller cezalandırılacaktır. a) Jenosit b) Jenositi irtikap için anlaşma c) Jenositi irtikap için doğrudan doğruya ve aleni surette tahrik d) Jenosite teşebbüs e) Jenosit suçundan ortaklık"

hangi siyasi amaçla yapılmış olursa olsun, siyasi suç kabul edilmeyeceği kabul ederler.

B. Barışa Karşı İşlenen Suçlar (Saldırı Suçu)

Savaş, "devletler hukuku kaidelerine uygun olarak, devletlerarasında cereyan eden silahlı bir mücadeledir" şeklinde tanımlanmaktadır³³¹.

Birleşmiş Milletler Anlaşması ile ilke olarak kuvvet kullanılmasının yasaklanması sonucu günümüzde başta B.M. Anlaşması olmak üzere, uygulanan uluslararası hukuka aykırı kuvvet kullanılması bir saldırı olarak nitelenmektedir. Nitekim 14.12.1974 tarihinde B.M. Genel Kurulu'nun 3314 sayılı karar ile kabul ettiği Saldırının Tanımı Belgesinin 1.maddesinde bir devletçe başka bir devletin egemenliğine, ülke bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı ya da B.M. Anlaşmasına aykırı herhangi bir biçimde silahlı kuvvet kullanılması saldırı olarak değerlendirilmektedir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 5.maddesinde mahkemenin saldırı suçunu³³² anılan Statü'nün 121-123. maddeleri uyarınca belirlemesinden ve mahkemenin yetki kurallarının saptanmasından sonra, saldırı suçuna ilişkin olarak da yetkisini kullanacağı öngörülmektedir. Anılan 121-123.maddeler Statüde yapılacak değişiklik ve gözden geçirme kurallarını koymakta olup saldırı suçunun özü ile ilgili olarak Statüde bir değişikliğin Statü'nün yürürlüğe girmesinden 7 yıl sonra ele alınmasını öngörmektedir. Özetle saldırı suçu ilke olarak mahkemenin yetkisinde kabul edilmekle birlikte, suçun öğeleri, kapsamı ve mahkemenin yetkisini kullanma koşulları henüz belirlenememiş bulunmaktadır.³³³

Nüremberg Statüsünde saldırı suçu 6.maddede tanımlanmıştır. Buna göre: "Bir saldırı savaşının ya da anlaşmalara veya güvencelere aykırı bir savaşın planlanması, hazırlanması, başlatılması ya da sürdürülmesi ya da

³³¹ Meray, a.g.e., s.427.

³³² Statüde geçen tabir "the crime of aggression "

³³³ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri**, 4. Kitap, Ankara 2000, s.327-328.

bunlara ilişkin ortak bir planda veya komploda yer almak barışa karşı suçtur".³³⁴

Saldırı suçundan söz edebilmek için iki ögenin bir arada bulunması gerekmektedir. Bunların birincisi suçun maddi unsurunu oluşturan suç fiili ve öteki de suçun manevi unsurunu oluşturan suç işleme bilinci ve sonuçlarını isteme bilincidir. Nitekim Nüremberg Mahkemesi, silahlanma programı yürüttüğü gerekçesiyle barışa karşı suç işlemekle suçlanan Schacht'ın suçsuzluğuna karar verirken; bir silahlanma programının kendi başına barışa karşı suç oluşturmayacağını, bu niteliği kazanabilmesi için silahlanma programının saldırı savaşı yürütmek üzere gerçekleştirilmiş olmasının gerektiğini bildirmek suretiyle, anılan kişinin fiilin zımnen suç işleme bilinci ögesinden yoksun olduğunu düşündüğünü ortaya koymaktadır³³⁵. Ayrıca mahkeme saldırı komplosu konusunda iki ölçüt belirlemiştir. Bunlardan birincisi bu niyetin açıkça ortada bulunması diğeri ise söz konusu saldırıyla karar ve uygulama aşaması arasındaki zamanın çok fazla olmamasıdır. Mahkeme bu nedenle 1920 tarihli Nazi Partisi programıyla Hitler'in görüşlerinin yer aldığı kitabı bu suçu işlemek amacıyla bir plan olarak kabul etmemiştir.

C. Savaş Suçları

Savaş suçunun uygulanan uluslararası hukukta kabulü 06.07.1906 tarihli "Kara Savaşında Yaralılara ve Hastalara İlişkin Cenevre Anlaşması"na kadar varmakla birlikte 08.08.1945 tarihli "Londra Anlaşması"na kadar bu tür suçların cezalandırılması ulusal mahkemelere bırakılmıştır. Ancak Londra Anlaşması ve eki "Nuremberg Uluslararası Askeri Mahkemesi Statüsü"yle savaş suçlarının uluslararası düzeyde yargılanarak cezalandırılması kabul edilmektedir.³³⁶

³³⁴ Woetzel, a.g.e., s.123-154

³³⁵ Pazarıcı, a.g.e., s.329.

³³⁶ Pazarıcı, a.g.e., s.332

Nuremberg Mahkemesi Statüsünün 6.maddesinde savaş suçları şu şekilde tanımlanmıştır. "Kasten öldürme, kötü muamele ya da, sivil halkın veya işgal altındaki sivil halkın sürgünü, kölelik veya başka amaçlarla çalıştırma, savaş tutsaklarına veya denizdeki kişilere kötü muamele, rehinelere öldürülmesi, kamu ya da özel mülkiyetin yağmalanması, gereksiz yere şehirlerin, kasaba ve köylerin yok edilmesi veya askeri gereklilik olmadan bunların yakılıp yıkılması ile sınırlı olmamak üzere savaş yasalarına veya yapılabilecek kurallarına aykırı fiiller".

Yugoslav Mahkemesi Statüsünde ise savaş suçları ikiye ayrılarak mahkemenin yargı yetkisine dâhil edilmiştir. Bunlardan ilki 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonunun 2. maddesidir. Buna göre:

- a) Kasten adam öldürme,
- b) İşkence veya insanlık dışı muamele, biyolojik deneylerde kullanma,
- c) Kasten insanlara veya sağlığa zarar verecek hareketler,
- d) Askeri gereklilik dışında hukuka aykırı ve gereksiz yere geniş bir şekilde mülkiyet hakkına zarar verilmesi ve yağmalanması
- e) Bir sivil veya savaş esirini düşman kuvvetlerinde hizmete zorlamak
- g) Savaş esirini veya bir sivil kasten usulüne uygun bir şekilde adil yargılanma hakkından kasten mahrum etmek
- h) Sivillerin rehine olarak alınması

Aynı Statünün 3.maddesinde ise savaş hukuku kurallarına ve savaş adetlerine aykırı olan fiillerin cezalandırılacağı belirtilmiştir. Bunlar

a) Kimyasal silahların veya gereksiz yere acı vermek amacıyla diğer silahların kullanılması

b) Şehirlerin, kasabaların, köylerin nedensiz yere yok edilmesi veya askeri gerekliliklerin haklı göstermediği şekilde harap edilmesi

c) Savunmasız kasabaların, köylerin, meskûn mahallerin ve binalara saldırılması, bombalanması veya bunların herhangi bir yöntemle gerçekleştirilmesi

d) Dini, hayır amaçlı veya eğitim kurumlarının ele geçirilmesi veya zarar verilmesi, bilimsel, sanatsal ve tarihi yapılara zarar verilmesi

e) Kamunun veya özel kişilerin mallarının yağmalanması"

Son olarak, 1998 Roma Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün 8/2, b. Maddesi silahlı çatışmalar sırasında yasaklanan ve faillerinin cezalandırılması gereken fiiller olarak bazı fiilleri savaş suçları olarak bildirmektedir:

a) Çatışmalara katılmayan sivil halka ve sivillere karşı açıkça saldırma

b) Askeri hedef oluşturmayan sivil mallara karşı açıkça saldırı

c) İnsancıl yardım veya barışın korunması amaçlı personele, tesislerine, birim ve taşıtlara karşı açıkça saldırma

d) Beklenmeyen askeri avantajlara oranla aşırı, sürekli ve ağır zararlara neden olacak biçimde sivil halka karşı yaşam kaybı ve yaralama etkisi olabilecek saldırılar

e) Savunmasız veya askeri hedef oluşturmayan kentlerin, köylerin, yerleşim yerleri ve binaların bombalanması veya bunlara saldırılması

- f) Teslim olan bir savaşçının öldürölmesi veya yaralanması
- g) Uluslararası hukukta güven suiistimali amacıyla kullanılması yasaklanan işaretlerin ve bayrakların, dūřman bayrağı, üniforması ve bayrağın ve görüşmeci bayrağının kullanılması suretiyle ölüm ve yaralanmalara sebep olma
- h) İşgal altındaki hal/an ülke içi veya dışı sürgünü ya da işgal edilen ülkeye kendi ülkesinden sivil halkın nakli
- i) Askeri amaç dışı kültür, bilim, tarih vb. varlıklara saldırma
- j) Kişilerin bilimsel veya tıbbi denek olarak kullanılması
- k) Dūřman ordusuna veya uyuđuına mensup kiřilerin kahpece öldürölmesi veya yaralanması
- l) Hiçbir canlı bırakılmaması emri
- m) Askeri gereklilik dışında dūřman mallarını yok etme veya bunları zapt etme
- n) Dūřman uyruklu kişilerin haklarını tanımadığını bildirme
- o) Dūřman uyruklarını kendi ülkelerine karřı savařmaya zorlama
- ö) Yağmalama
- p) Zehir ve zehirli silahların kullanılması
- r) Öldürücü ve zehirli gazların kullanılması
- s) Vücutta parçalanan mermilerin kullanılması
- ř) Gereksiz acılar veren silahların ve mermilerin kullanılması
- t) Kişilerin onuruna saldırılması, ırza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamilelik, zorla kısırlaştırma

ü) Askeri hedeflere saldırılmasını önlemek amacıyla sivil veya koruma altındaki bir kişinin kullanılması

v) Sağlık personeline, binalarına ve araçlarına saldırılması

y) Sivillerin kasten aç bırakılması

z) 15 yaşından küçüklerin askere alınması

Yukarıda geniş bir şekilde açıklamaya çalıştığımız uluslararası hukuka aykırı fiillerin siyasi suç olup olmadığının incelenmesi önem kazanmaktadır.

20.yüzyılda meydana gelmiş iki büyük dünya savaşının özelliklerini dikkate alanlar bizzat savaşı siyasi bir suç saymaktadır. Çünkü yüzyılımızın savaşları bir devletin mutlak dünya iktidarının kurulması için ilan edilmekte ve objektif ve sübjektif kıstaslarla siyasi suç özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla bu görüş açısından savaşa bağlı hareketler de siyasi suç olacaktır. Ayrıca, sübjektif yönden siyasi suçu belirleyen görüşe göre de, soykırımın siyasi suç sayılacağı ileri sürülmüştür. Gerçekten soykırımda, fail siyasi bir program çerçevesinde veya siyasi bir ideoloji için hareket etmektedir. Bu siyasi amaç ve program fiilin siyasi olmasını sağlayacaktır³³⁷. Ancak baskın görüş, incelenen suçların siyasi suç sayılmaması yönündedir. Bu konudaki görüşümüzü yine üstünlük teorisine dayandırmayı tercih ediyoruz. Bir savaş esnasında adam öldürme, yaralama, yağma, ırza geçme veya hürriyetlerin kısıtlanması objektif veya sübjektif yönden hangi kutsal siyasi amaçlarla işlenirse işlensin adi suç sayılacaktır. Anılan fiillere geçmiş deneyimlerden ve günümüz deneyimlerinden edindiğimiz bilgiler çerçevesinde bakınca zalimane, korkunç ve gereksiz bir şekilde işlendiğini görmekteyiz.

Güdülen amaç bir ülkenin ele geçirilmesi veya hükümet şeklinin bir iç savaş neticesinde devrilmesi olabilir. Ancak bunun için kullanılan vasıtalarda ifrada kaçılması suçun siyasiliğini kaldırabilecek niteliktedir.

³³⁷ Bayraktar, a.g.e., s.154-155.

Öte yandan esas aldığımız siyasi suç tanımından da hareket ettiğimizde aynı sonuca ulaşmaktayız. Bir devletin yapısını, kuruluşunu ve vatandaşının siyasi menfaatlerini ihlal eden fiillere bu tür suçlarda kanaatimizce rastlanmamaktadır Zira savaş suçlarını örnek aldığımızda çatışan iki devletten saldırgan olan diğeri üzerinde bir egemenlik tesis etmek peşindedir. Özetle, elde edilmeye çalışılan menfaat, taraftarı olduğumuz siyasi suç tanımındaki kadar masum değildir. Diğer yandan soykırım suçunu siyasi suç tanımında bir yere oturtmak mümkün olmamaktadır. Soykırım suçunda bireylerin siyasi menfaatlerinin ihlalden daha ötede yaşam hakları vahşiyane bir şekilde ihlal edilmektedir.

Bu gibi suçların faillerinin dünya üzerinde siyasi suç istisnasından faydalanıp rahatça hareket edebilmeleri barış içinde iyi ilişkilerde yaşamayı prensip edinen dünya kamu düzeni açısından bir tehlike oluşturmaktadır. İnsan haklarını temel alan günümüz modern hukukunun giderek siyasi suçlunun geri verilmemesi şeklindeki istisnayı daraltmasının altındaki sebeplerinden biridir.

III. UÇAK KAÇIRMA SUÇLARI

A. Genel Bilgiler

Uçak kaçırma ifadeleri ülke kanunlarında ve uluslararası sözleşmelerde değişik deyimler kullanılmıştır. hijacking-aerial piracy-piraterie aérienne kavramlarının Türkçe karşılığının "hava haydutluğu" dur. Bir başka deyişle "uçak kaçırma" denilebilir.³³⁸

Uçak kaçırma olayları özellikle 1960 ve 1970'li³³⁹ yıllarda dünya gündemine gelmiştir. Bu sebeple aynı yıllarda Tokyo, La Haye ve Montreal Sözleşmeleri yapılmış ve Uçak kaçırma suçları geri verilebilir suçlar arasında yer almıştır.

³³⁸ Hasan Köni, **Türk Ceza Kanunu Şerhi, Genel Hükümler**, C.1, Ankara 1993, s.93

³³⁹ 1968'e kadar A.B.D. ve diğer ülkelere ait 66 uçak kaçırılırken, 10 Ocak 1969'dan 1972'ye kadar yine A.B.D. ve diğer ülkelere ait 277 uçak kaçırılmıştır.

Uçak kaçırma suçları aslında adi nitelikteki suçlardandır. Yani özü itibariyle bu suç türü siyasi değildir. Ancak çoğunlukla siyasi bir amaç veya saikle yapıldığı göz önüne alındığında bu tür fiillerden dolayı sanığın veya suçlunun siyasi suç istisnasından yararlanarak geri verilip verilmeyeceği sorunu ortaya çıkmıştır.

Devletlerarası hukukta uçak kaçırmanın siyasi suç istisnasından yararlanamayacağı yönünde bir kural veya uygulama oluşmamıştır. Ancak biz ikili bazı anlaşmalara ve 27 Ocak 1977 tarihinde imzalanan 'Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesinin³⁴⁰ hükümlerine dayanarak ve özellikle sözleşmeye taraf ülkeler açısından uçak kaçırma suçlarının faillerinin siyasi suç istisnasından yararlanamayacağı şeklindeki hükümden hareketle söz konusu fiilleri siyasi suçtan dolayı geri verilmezliğin istisnası sayıyoruz.

B. Uluslararası Sözleşmeler

1. 1963 Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Tokyo Sözleşmesi

Uçak kaçırma ve uçaklara karşı girişilen saldırı ve sabotaj eylemleri 1963 tarihli Tokyo Sözleşmesinde bir suç olarak öngörülmemiştir. Ancak uçak kaçırma ve uçaklara karşı saldırı eylemleriyle birlikte soygun, adam kaçırma, ateşli silah taşıma, ölüme yol açma gibi suçlar da işlenmektedir. Ulusal yasalarında, uçak kaçırma suçunu öngörmeyen devletler, hava haydudu denilen kişileri öteki anlaşmacı devletlere veya anlaşma yaptıkları devletlere geri verebilirler.³⁴¹

Tokyo Sözleşmesi'nin konumuzla ilgili maddelerine baktığımızda 13/2.maddesinde şu hükümlerle karşılaşırız: "Herhangi bir Akit devlet, şartların gereği olarak gördüğü takdirde, teslim aldığı veya 11.maddenin

³⁴⁰ Sözleşmenin İngilizce metni için bkz. <http://www.cocfr/cng/lc1;altxt/90e.htm>

³⁴¹ Köni, a.g.e., s.93

1.paragrafında öngörülen bir fiili³⁴² işlediğinden şüphelenilen bir şahsı gözaltına alır veya muhafazası için gerekli diğer tedbirleri alır. Gözaltına alma ve diğer tedbirler, o devletin kanunları uyarınca olur, fakat sadece ceza yargılaması veya iade işlemlerinin başlatılmasını mümkün kılmak için gerekli makul bir süre boyunca devam edebilir". 13.madde suçluların geri verilmesi konusunda anlaşmacı devletlere herhangi bir yükümlük getirmemektedir. Ancak 16.maddede suç işleyenlerin geri verilmesi usulü açıklanmıştır:

"1-Bir akit devlette tescil edilmiş bir uçakta işlenen suçlar, suçluların iadesi bakımından sadece işlendikleri yerde değil, aynı zamanda uçağı tescil eden devletin ülkesinde de işlenmiş gibi muameleye tabi tutulurlar.

2-Önceki paragrafın hükümleri saklı kalmak şartıyla, bu sözleşmenin hiçbir hükmü suçlunun iadesi yükümlülüğünü doğurduğu şeklinde telakki edilemez".

16.maddede uçakta suç işleyen kişiler hakkında suçun işlendiği yer makamlarınca herhangi bir işlem yapılmazsa veya vazgeçilirse suçlu uçağın tescil edildiği devlete geri verilebilecektir ancak yukarıda belirttiğimiz gibi bu bir yükümlülük değildir.

2. 1970 Uçakların Kanun Dışı Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında La Haye Sözleşmesi³⁴³

Artan uçak kaçırma olayları karşısında Tokyo sözleşmesi yetersiz kalmış ve birleşmiş milletler genel kurulu 1970 tarihinde aldığı 2645 sayılı kararıyla, uçaklara yolculara personele ve hava ulaşımına karşı girişilen tehdit, güç kullanma ve diğer şiddet eylemlerini kınamıştır.³⁴⁴ Bu kararda

³⁴² 11.madde: "Kanunsuz şekilde, şiddet veya şiddete başvurma tehdidiyle, uçaktaki bir şahıs, uçuş halindeki bir uçağın faaliyetini engellediği, kontrolünü ele geçirdiği veya kontrolü alana aldığı veya böyle bir fiili tamamlamak üzere olduğu takdirde...".

³⁴³ Türkiye bu sözleşmeyi 30.11.1972 gün ve 1634 sayılı kanunla onaylamış, metni 31.03.1973 gün ve 14493 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

³⁴⁴ Hasan Köni, "Uçaklara Karşı Girişilen Eylemlerin Uluslar Arası Hukukta Doğurduğu Sorunlar", AÜSBFD, Ankara, 1997, s.93

genel kurul devletleri uçakların hukuk dışı yollarla ele geçirilmesini önlemek ve bu fiilleri cezalandırmak hususunda milletlerarası bir sözleşme oluşturmak amacıyla konferansta olumlu sonuçlara ulaşmak için her türlü çabayı göstermeye davet etmiştir.

Sözleşme başlangıç bölümü ve 14 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin birinci maddesinde uçak kaçırma; “uçmakta olan bir uçağın kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile yada diğer herhangi bir zorlama ile hukuk dışı olarak ele geçirilmesi ya da kontrol edilmesi” olarak tanımlanmıştır. İkinci maddesinde ise devletlerin bu gibi fiilleri ağır şekilde cezalandırmaları yükümlülüğü getirilmiştir.

Terörün uluslar arası alanda önlenmesi ve teröristin cezasız kalmaması için uluslar arası ceza hukukunun önde gelen kurallarından aut dedere-aut punire ilkesinden yararlanma ihtiyacı hissedilmiştir. Terörizmin olgusu açısından kuralın uygulanması, öncelikle terörist eylemlerin ağır basan siyasi niteliği nedeniyle farklı siyasal rejimlere tabi devletlerarasında oluşabilecek sorunları önleyecektir. Bir devlet terörist eylemi siyasi suç olarak değerlendirirse bile faali serbest bırakmayacak, onu yargılamak ve cezalandırmakla sorumlu olacaktır. Bizce; ÖZGEN’in belirttiği aut dedere-aut punire ilkesi bugün aut dedere- aut judicare olarak anlaşılmalıdır.³⁴⁵

Sözleşmenin sekizinci maddesine göre uçak kaçırma suçu geri verilebilir bir suç olarak belirlenmiştir. Ayrıca aynı madde La Haye sözleşmesine taraf olan devletlerin suçlunun iadesi durumunu, kendi aralarında yapacakları sözleşme ile öngörebileceklerini düzenlemiştir. Altıncı maddesi ise suçluların kovuşturulması konusunu düzenlemekte, taraf devletlerin toprakları üzerinde bulunan suçlu ya da sanıkları derhal tutuklamalarını öngörmektedir. Bu sözleşme Tokyo sözleşmesinden farklı olarak, doğrudan doğruya uçak kaçırma eylemini konu almakta, bu eylemin cezasız kalmamasını sağlamaya yönelik hükümler getirmektedir.

---

³⁴⁵ Eralp, a.g.e., s. 243-255

Sözleşmenin sekizinci maddesinin ikinci fıkrası önemli bir fıkradır: “iadeyi bir anlaşmanın mevcudiyeti şartına bağlayan akit devlet, aralarında iadei mücrimin muahedeleri olmayan ve diğer akit devletlerin iade talebiyle karşılaştığında, eğer isterse bu sözleşmeyi suçla ilgili olarak iadenin kanunu mesnedi sayabilir. İade kendisinden iade talebinden bulunulan devletin kanunlarında öngörülen diğer şartlara uygun olarak yapılır.” İkinci fıkra uçak kaçırma suçu işleyenlerin geri verilmesi ve mahkeme önünde yargılanıp cezalandırılmasını sağlaması açısından faydalı olmuştur. Örneğin suçlunun geri verilmesi açısından anlaşma şartı arayan bir devletten, o devletle anlaması olmayan diğer devletin uçak kaçırma şahsı geri istemesi halinde şahsı yakalayan devlet La Haya sözleşmesinin bu hükmüne dayanarak suçluyu geri verebilecektir.³⁴⁶ La Haya sözleşmesinin aut dedere-aut judicare ilkesini geliştirdiği ve pek çok sözleşmeye ideal bir model olarak benimsettiği görüşüdeyiz.

3. 1971 Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Montreal Sözleşmesi

Montreal Sözleşmesi, suçluların geri verilmesi konusunda La Haya Sözleşmesinden farklı herhangi bir hüküm getirmemiştir. Bu nedenle yukarıdaki hükümlere atıf yapmakla yetiniyoruz.

Yukarıda adı geçen sözleşmeler yapıldıktan sonra devletlerarasında yapılan suçluların geri verilmesine ilişkin anlaşmalarda uçak kaçırma ile ilişkin hükümlere rastlanmaya başlanmıştır.

1970 yılında İspanya ile A.B.D. arasında yapılan suçluların geri verilmesine dair anlaşmada³⁴⁷ rastladığımız bir hükmü önemli gördüğümüz için burada nakletmeyi uygun buluyoruz. Anlaşmanın 5.maddesinin A fıkrasının 4.bendinde siyasi suçluların geri verilmeyeceğine dair istisnaya yer

³⁴⁶ Sami Shubber, "Aircraft Hijacking Under The Hague Convention 1970- A New Regime", I.C.L.Q., 1973, v.22, s.718.

³⁴⁷ Anlaşma Türkiye tarafından 27 Ekim 1980 tarihinde onaylanıp 26 Mart 1981 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bkz. R.G., sy. 17291.

verilirken bu istisnaya C fıkrasında uçak kaçırma suçları ile ilgili bir sınırlama getirilmiştir.

Ticari uçaklarda yolcu taşınması esnasında veya charter seferleri esnasında uçağı kaçırmak veya kontrolünü ele geçirmek amacıyla tehdit veya zorla bir suç işlendiğinde suçun neticesinin vahametine göre işlenen suçta adi suç vasfının ağır bastığı kabul edilecektir. Suçun yolcuların veya mürettebatın hayatını veya güvenliğini tehlikeye düşürmesi halinde suçun neticesinin takdirinde özel bir önem verilecektir".

İspanya - A.B.D. anlaşmada uçak kaçırma suçunda veya uçakta işlenen suçların yolcuların ve mürettebatın hayatlarını tehlikeye düşürmesi durumunda suçun içerdiği vahamet derecesini mahkeme takdir edecek ve bunun sonucunda adi suç vasfının ağır bastığı sonucuna ulaşırsa suçun siyasi olmadığına karar verilecektir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, uçak kaçırma suçunun siyasi suçluların geri verilmemesinin istisnası olarak kabul etmeye sevk eden sebep "Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi"dir.

27.01.1977 tarihinde imzaya açılan anlaşma artan terörizm suçlarının sebep olduğu endişenin bir görünümüdür. Terörist eylemleri gerçekleştirenlerin siyasi suç istisnasından yararlanıp kovuşturma ve cezadan kurtulmamaları için, suçluların geri verilmesi kurumunun özellikle etkin bir çare olarak görüldüğü belirtilen bu anlaşmada, uçak kaçırma fiillerinin siyasi suç, siyasi suça murtabıt suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç niteliği taşımadığı anlaşmanın 1.maddesinde belirtilmiştir:

"Afad devletlerarasında suçluların iadesi maksadıyla, aşağıda belirtilen suçların hiçbiri siyasi suç, siyasi suça murtabıt suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç niteliğinde telakki edilmeyecektir.

a) 16 Aralık 1970 tarihinde La Haye'de imzalanan uçakların kanundışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine ilişkin sözleşmesinin kapsamına giren suçlar;

b) 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan sivil havacılığın güvenliğine karşı kanun dışı eylemlerin önlenmesine ilişkin sözleşmenin kapsamına giren suçlar;..."

Yukarıda yer verdiğimiz hüküm ile siyasi suçların kapsamının daraltılması konusunda Avrupa ölçeğinde bir adım daha atılmıştır. Böylelikle siyasi nedenler göz ardı edilerek uçak kaçırma suçları terörist fiiller arasında sayılmıştır.

IV. TERÖR SUÇLARI

Terör suçlarında siyasi suç istisnası hukuki bir olgudan çok siyasi bir olgudur. Temel problem, terörizm eylemlerinde siyasi sığınma hakkının kısıtlanıp kısıtlanmayacağı konusunda uluslararası bir anlaşma olmamasıdır; hatta terörizmin önlenmesi konusunda bile devletlerarasında tam anlamda bir anlaşma bulunmamaktadır. Uygulamada bir taraftan teröristlerin işledikleri suçları suç saymayan devletler, diğer tarafta ise siyasi Saiklerine bakmaksızın terör suçlarını cezalandıran ülkeler bulunmaktadır.³⁴⁸ Adli yardımlaşmanın uygulamada etkinliğini sağlayabilmek için belli kavramlar konusunda anlam birliği sağlamak ve ayrıca üye ülkelerin terör suçlarına ilişkin düzenlemelerini yeknesaklaştırmak veya en azından uyumunu sağlamak gerekir. Mesela Türk, İtalyan ve Alman Hukukunda bir kişinin suç örgütüne dâhil olduğunu açıklaması dahi bir suçtur. Buna karşılık, aynı eylem Fransız mevzuatında herhangi bir suç sayılmamaktadır. Bu yüzden terör suçları konusunda ülkeler arasında yardımlaşma güçleşmektedir. Zira kendisinden yardım talebinde bulunulan ülke talep konusu suçun kendi ülke mevzuatında cezalandırılabilir bir eylem olma şartı aranmaktadır.³⁴⁹ Özellikle

³⁴⁸ Wijngaert. a.g.e., s.148

³⁴⁹ Durmuş Tezcan, "Uluslararası Terör Suçlarında Uluslararası Yardımlaşma", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1988, Cilt 1, s.26.

terör suçlarının siyasi suç istisnasından yararlanıp serbestçe dolaşmalarının önüne geçilmek istenmiş ve bunun için bazı çalışmalar yapılmıştır.

Birleşmiş Milletler terörle mücadele edilmesi amacı ile Sözleşmeler hazırlamıştır³⁵⁰. Birleşmiş Milletlerin 1373 Numaralı Kararı da, terörle mücadeleyi konu edinmiştir. 11 Eylül 2001 tarihinden sonra, Birleşmiş Milletler 12 Eylül 2001 tarihli 1368 numaralı kararını teyit eder nitelikte yeni bir karar vermiştir. Bu karar ile bütün Devletlerden; terör gruplarının sahip bulunduğu kitle imha silahlarının doğurduğu tehdidin ortadan kaldırılması, terör eylemlerini ortadan kaldırmak amacıyla işbirliğine gitmeleri ve terörün finansmanının önlenmesi konusundaki uluslararası Sözleşmenin onaylanması talep edilmiştir.

Avrupa Konseyi bünyesinde 1977 tarihinde hazırlanmış olan ve Türkiye'nin de taraf olduğu "Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi", 15 Mayıs 2003 tarihli Ek Protokol ile değiştirilmiş ve geliştirilmiştir. 2005 yılında ise, Varşova'da 'Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi' imzalanmıştır. Bu sözleşme ile yeni suç siyaseti ilkelerini yansıtmaktadır.

A. 1977 Tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi (TÖDAS)

27 Ocak 1977 tarihinde Avrupa Konseyi'ne üye olan 19 ülkeden 17'si³⁵¹ tarafından Strasburg'da imzalanan Sözleşme'nin geçmişi, Avrupa Konseyi İstişari Kurulu'nun 1973 tarih ve 703 sayılı tavsiye kararına ve Bakanlar Komitesi'nin 24 Ocak 1974 tarih ve 74(3) sayılı kararına dayanmaktadır.³⁵² Bu kararda komite, üye devletlerin, terör eylemleri nedeni

³⁵⁰ Tezcan, a.g.e., s.19-27.

³⁵¹ Belçika, Kıbrıs Rum Kesimi, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Federal Almanya, İzlanda; Avusturya, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre, Büyük Britanya Krallığı ve Türkiye. Sadece Malta ve İrlanda sözleşmeyi imzalamamıştır.

³⁵² Zafer Hamide, **Ceza Hukukunda Terörizm**, İstanbul, 1999, s.258.

ile mahkûm olan veya bu eylem ile itham edilen kişilerin iadesinin talep edilmesi halinde bazı ilkeleri uygulamasını istedi.³⁵³

22 Mayıs 1975 tarihinde Fransa'nın Obernai kentinde toplanan Avrupa Konseyine üye olan Devletlerin Adalet Bakanları, bu konuda enerjik bir biçimde davranılmasının zorunlu bulunduğuna işaret ettiler. Bu faaliyetlerden sonra, Suç Problemlerine İlişkin Avrupa Komitesi (CEPC) 24. toplantısında ve Mayıs 1975'de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne hükümetler arası bir bilim komitesi meydana getirmek suretiyle, şiddet suçlarının yeni görünüm biçimlerinin ortaya koyduğu sorunların tetkik ettirilmesini talep etti. Bu teklif 1975 Haziranında Bakanlar Komitesi tarafından kabul edildi. CEPC Mayıs 1976'da çalışma sonuçlarını Bakanlar Komitesi'nin tasdikine sundu. Kasım 1976 tarihinde Bakanlar Komitesi Sözleşme projesini olumlu bulduğunu açıkladı ve sözleşmeyi üye devletlerin imzasına açtı. Sözleşme 27.01.1977 tarihinde Avrupa Konseyine üye 19 devletten 17'si tarafından imzalanmıştır. Sözleşme 3 devlet tarafından daha onaylanınca³⁵⁴ yürürlüğe girmiştir.³⁵⁵

1. Sözleşmenin Amacı:

Sözleşmenin esas amacı, Avrupa konseyine üye devletlerarasındaki akdedilen 13 Aralık 1957 tarihli Avrupa İade Sözleşmesini, 20 Nisan 1959 tarihli Cezai Alanda adli Yardımlaşma sözleşmesini ve imzacı devletlerarasında akdedilen iadeye ilişkin iki taraflı anlaşma hükümlerini tamamlamak ve bu suretle terör eylemi faillerinin siyasi suçlu sayılması nedeniyle bunların iadesinde çıkabilecek engelleri bertaraf etmektir.³⁵⁶ Bu

³⁵³ Süheyl Donay, "Tedhişçiliğin Cezalandırılması Hakkında Avrupa Sözleşmesi" İ.Ü.H.F.M., C. XLIII., sy. I-IV, Ord. Charles Crozat'a Armağan Özel sayı; İstanbul, 1979, s. 417-418

³⁵⁴ Anlaşma 01.01.2003 tarihine kadar 43 devlet tarafından imzalanmış bunlardan Andorra, Ermenistan, Azerbeycan ve Makedonya dışında 39 devlet tarafından onaylanmıştır. Anlaşma Türkiye tarafından 27.01.1977 tarihinde imzalanmış 19.05.1981 tarihinde onaylanıp 20.08.1981 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Metin için bkz. R.G. 26.03.1981, sy. 17291. **Sözleşmenin tarafları için bkz. <http://conventions.coe.int/treaty/EN/cadreprincipal.htm>**

³⁵⁵ Hamide, a.g.e., s.259.

³⁵⁶ Hamide, a.g.e., s.259. Sözleşmenin 3. ve 4. maddelerinde bu amaç açıkça ortaya konulmuştur. 3. maddede sözleşmeye taraf olan devletler arasında halen yürürlükte olan suçluların iadesine dair iki taraflı ve çok taraflı sözleşmelerin bu sözleşme ile bağdaşmadıkları ölçüde değiştirilmiş olduğu hükme bağlanmıştır. Sözleşmenin 4. maddesi ile de 1. ve 2. maddelerde öngörülen suçlar, Avrupa Terörizm

suretle, uluslararası nitelik taşıyan terör suçlarının bastırılması ve iadesi sağlanmıştır. İade konusu terörizm suçlarında etkin bir mücadele aracıdır.³⁵⁷ Bu nedenle sözleşme iadeye ilişkin kurallara ağırlık vermiş³⁵⁸ ve sanığın bulunduğu devlete yargılama yetkisi tanınması gibi terörizmle etkili mücadeleyi amaçlayan diğer tedbirleri ikinci sıraya itmiştir.³⁵⁹

Halen yürürlükte bulunan uluslararası anlaşmalarda terör suçlarından hüküm giyen veya bu suçu işlemekle itham edilen kişilerin iadesi konusunda boşluk bulunmaktadır. TÖDAS, bu boşluğu doldurmak amacını taşımaktadır.³⁶⁰ Ancak bu sözleşmenin bir iade sözleşmesi olmadığını belirtmekte faydalı olacaktır.

2. Sözleşmeye Göre Terör Eylemleri:

TÖDAS, kendinden önceki sözleşmeler gibi "siyasi suç" ve "terör suçu" konusunda herhangi bir tanımlamaya gitmemiştir. Anlaşmanın 1. maddesinde suçluların geri verilmesi bakımından siyasi suç, siyasi suçla murtabit suç veya siyasi saiklerle işlenen terör eylemleri sayma yöntemi ile tek tek belirlenmiştir. Sözleşmenin 1. maddesine göre bu fiiller:

a. Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesine Dair La Haye Sözleşmesi kapsamına giren suçlar³⁶¹

b. Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Montreal Sözleşmesi kapsamına giren suçlar³⁶²

Sözleşmesine taraf olan devletler arasında imzalanmış olan iade anlaşma ve sözleşmelerine otomatik olarak eklenmiştir.

³⁵⁷ Donay, a.g.e., s. 420

³⁵⁸ Hamide, a.g.e., s.260

³⁵⁹ Hamide, a.g.e., s.260

³⁶⁰ Donay, a.g.e., s. 420

³⁶¹ Adı geçen sözleşmenin ilk maddesinde; "Kanun dışı olarak zorla veya herhangi bir korkutma yolu ile uçuş halindeki bir uçağa el koymanın veya uçağın kontrolünü ele geçirmenin veya böyle bir harekele teşebbüs etmenin veya; Böyle bir hareketi yapan veya buna teşebbüs eden bir şahısla suç ortağı olmanın suç olduğu" belirtilmiştir.

³⁶² Adı geçen sözleşmenin ikinci maddesindeki suçlar şunlardır: Uçuş halindeki bir uçakta bulunan bir şahsa karşı uçağın emniyetini tehlikeye düşürmesi muhtemel bir şekilde harekette bulunma, servisteki bir uçağı tahrip veya böyle bir uçağı uçamayacak hale getirecek şekilde veya uçuş halinde emniyetini

c. Diplomatik ajanlar dâhil olmak üzere uluslararası bir himayeye tabi olan şahısların hayat, fiziki bütünlüğü veya hürriyetine bir saldırıyı kapsayan vahim suçlar;³⁶³

d. Adam kaçıırma, rehin alma veya kanunsuz hürriyeti tahdit eden suçlar;

e. Şahısların hayatı için tehlike teşkil ettiği ölçüde bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silah veya bombalı mektup veya koli kullanmak suretiyle işlenen suçlar ve yukarıda sayılan suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya böyle bir suçu işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın eylemine suç ortağı olarak katılmaya ilişkin suçların hiçbirisinin siyasi suç, siyasi suça murtabit suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç niteliğinde sayılamayacağı ve bunların terör eylemleri" olduğu belirtilmiştir.

Birinci madde ile TÖDAS iade konusundaki sözleşmeleri ve iki taraflı anlaşmaları değiştirmiş olmaktadır. Bununla beraber sözleşme devlet için iade zorunluluğu getirmemektedir. Başka bir deyişle iade koşullarının tayininde yine iade sözleşmeleri geçerli olacaktır.³⁶⁴

Birinci maddede belirtilen fiillerin terör eylemi olarak kabul edilmesinin dışında terörün doğrudan veya dolaylı olarak insanı hedef alması hesaba katılarak 2. maddesinde bazı fiiller eklenmiştir. Bu fiiller:

a. Üye devletler arasında iadenin amaçları bakımından, bir akid devlet bir şahsın hayatı, fiziki bütünlüğü veya hürriyeti aleyhine işlenip, birinci maddenin kapsamına giren herhangi bir suçtan başka şiddet eylemini içeren

---

sabotaj, hava seyrüsefer kolaylıklarını tahrip, yanlış bilgiler vererek uçuş halindeki uçağın emniyetini tehlikeye sokmak. Aynı maddenin 2. paragrafında da, bu maddenin 1 . paragrafında belirtilen suçlardan herhangi birini işlemeye teşebbüs etmenin veya bu suçlardan birini işleyen veya işlemeye teşebbüs eden şahsın suç ortağı olmanın suç olduğu belirtilmiştir.

³⁶³ BM Diplomatik Temsilcilikler de Dahil Olmak Üzere, Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme.(New York Sözleşmesi) 21.1.1988 gün ve 2324 sayılı Kanunla onaylanmış, metni 1.5.1981 gün ve 17327 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Sözleşme'nin kapsamına giren suçlar bakımından 8'inci maddesi suçluların iadesini, 9'uncu maddesi ise, cezai konularda adli yardımlaşma hususlarını düzenlemektedir.

vahim bir suç, siyasi suça murtabit suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç saymamaya karar verebilir.

b. Birinci maddede zikredilenlerin dışında şahıslar için toplu tehlike teşkil ettiği takdirde mülkiyet aleyhine bir fiil içeren vahim bir suça da aynı kaide uygulanacaktır.

Bu hükümlerle 2. maddede belirtilen suçlardan dolayı kendi hukukunda iade yasağı olan devletler için bu fiilin terör karakterini dikkate alarak iade mümkün kılınmak istenmiştir.³⁶⁵ Fakat 2. madde ile iade talebi üzerine üç şekilde davranış mümkündür.³⁶⁶

a) Kendisinden iade talep edilen devlet suçu "siyasi" olarak kabul etmeyebilir ve ilgili kişiyi iade edebilir.

b) Devlet Suçu, ikinci madde anlamında "siyasi" olarak kabul etmeyebilir, siyasi olma nedeninin dışında başka bir nedenle iade talebini reddedebilir.

c) Devlet Suçu "siyasi" olarak nitelendirebilir ve iadeyi reddedebilir.

3. Sözleşmeye Göre Terör Eylemlerinin Siyasi Suç Sayılmaması ve İade:

TÖDAS'ın birinci ve ikinci maddelerinde kapsamaları çok geniş suçlar belirtilmekte ve bu suçların "iade maksadıyla siyasi suç, siyasi suça murtabit suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç niteliğinde sayılmayacakları" belirtilmektedir. Dolayısıyla Sözleşmede yer alan terör eylemleri birer adi suç mudur? Yoksa bu fiillerin siyasal nitelikleri devam etmesine rağmen, sadece iade yönünden bir istisna mı getirilmiştir?

Akit Devletler, Sözleşmenin 1. maddesinde belirtilen fiilleri siyasi suç, siyasi suçla bağlantılı suç veya siyasi saikle işlenen suç olarak

³⁶⁵ Donay, a.g.e., s. 422

³⁶⁶ Donay, a.g.e., s. 424

nitelendirmemek mecburiyetindedirler.³⁶⁷ Sözleşmede Avrupa İade Sözleşmesinde kullanılan "siyasi suç", "siyasi suça murtabit suç" ifadeleri aynen alınmış ve "siyasi saikle işlenen suç" ibaresi eklenmiştir. Böylece terör eylemlerinin yeni şekilleri de Sözleşme kapsamına dâhil edilmiştir.³⁶⁸ Siyasi suç kavramı sübjektif teori esas alınarak en geniş şekliyle Sözleşmeye esas alınmıştır. Sözleşmenin 1. maddesinde sayılan bu fiillere ilişkin olarak yapılan tespit hem iade hukuku açısından hem de adli yardımlaşma hukuku açısından geçerlidir.⁵⁹

İade hukuku açısından başka bir engel yoksa kendisinden iade talep edilen devlet 1. maddede sayılan suçlardan dolayı sanığı iade etmek mecburiyetindedir. Oysa 2. maddeye göre, sözleşmeye taraf devletler, insan hayatı ya da kişi özgürlüğü aleyhine işlenmiş olup da 1. maddenin dışında kalan ve şiddet unsurunu içeren diğer vahim suçlar ve şahıslara karşı toplu bir tehlike teşkil etmek şartıyla mala karşı işlenen suçlar veya bu tür suçlara teşebbüs veya iştirak hallerini içerik ve amaç bakımından siyasi olmalarına rağmen iade açısından siyasi suç, siyasi suça bağlı suç veya siyasi saikle işlenen suç saymaya karar verebilirler.

İkinci madde kapsamına giren suçları siyasi suç, siyasi suça bağlı suç veya siyasi saikle işlenen suç sayıp saymama ve buna bağlı olarak iade edip etmeme konusunda taraf devletlere takdir hakkı tanınmıştır. Kendisinden iade talep edilen bu tür suçları siyasi suç, siyasi suçla bağlantılı suç veya siyasi saikle işlenmiş suç olarak kabul edebilir. 1. maddede sayılan suçlarda olduğu gibi siyasi suç olarak kabul etmeme zorunluluğu yoktur. Kendisinden iade talep edilen devlet, 2. maddede belirtilen suçları siyasi suç, siyasi suça murtabit suç veya siyasi saikli suç olarak nitelerse, Suçluların Geri Verilmesine Dair Avrupa Anlaşması gereğince sanığı iade etmeyebilecektir.

Sözleşmenin 5'inci maddesinde ise, Akit Devletin, bu sözleşmede öngörülen suçlar için yapılan iade talebinin bir kişiyi ırk, din, milliyet, siyasi

---

³⁶⁷ Hamide, a.g.e., s.262

³⁶⁸ Hamide, a.g.e., s.262

kanaatleri dolayısıyla kovuşturma veya cezalandırma amacıyla yapıldığına veya bu şahsın durumunun bu sebeplerden biriyle ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat getirdiği takdirde bu sözleşmenin hiçbir hükmünün suçluların iadesi konusunda yükümlülük yüklemeyecek şekilde yorumlanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla böyle bir durumda sözleşen devletin iade yükümlülüğü bulunmayacaktır. Yani iadeyi reddeden devlet iadeyi isteyen devleti demokratik bulmadığı anlamına gelmektedir.³⁶⁹ Bu konuya en iyi örnek Kotronis davasıdır:

Kotronis bir Yunan vatandaşı olup Albaylar Cuntasının düşmanıdır. Kotronis 1969'da Britanya'ya kaçmış ve müteakiben Yunanistan Kotronis'i birçok adi suçtan dolayı iadesini istemiştir. Britanya Yüksek mahkemesi davayı ele almış, Kotronis'in siyasi düzeni değiştirmek için Albaylar Cuntası'na karşı işlediği suçların "siyasi suç" sayılması isteğini reddetmiş ve Yunanistan'ın demokratik bir ülke olarak kabul edilmesini söylemiştir.³⁷⁰ Danimarka, Norveç, İsveç ve Hollanda Yunanistan'a karşı Avrupa Konseyi'nde muhalif eylemde bulunmuşlardır. Sonunda Yunanistan Avrupa Konseyi'nden çekilmiştir. Sözleşme ile yarı otomatik hale getirilen suçluların iadesi kurumu ile insan hakları konusunda birbirlerine güvenleri olan Avrupa ülkeleri, 5. madde ile birbirlerine karşı kullanabilecekleri siyasi bir koz elde etmişlerdir. Eğer bu dava Britanya değilde Hollanda, Danimarka, Norveç veya İsveç'de görülseydi muhtemelen Kotronis iade edilmeyecekti. Kanaatimizce 5. madde 1. maddede sayılan suçların siyasi suç sayılamayacağına dair hükmün etkinliğini ortadan kaldırmaktadır. Devletlere kötü niyetle kullanmaya açık insiyatif ve takdir hakkı tanımaktadır.

Kanaatimizce sözleşmenin etkinliğini azaltan diğer bir madde de 13. maddedir. Bu maddeye göre Akit Devlet, 1. maddede belirtilen herhangi bir suça ilişkin iade talebini suçun; kişilerin hayatı, fiziki bütünlüğü veya özgürlükleri için toplu bir tehlike yaratması veya suçun, işlendiği saikle ilgisi bulunmayan kişileri etkilemesi veya; suçun işlenmesinde zalimane veya

³⁶⁹ Wijngaert. a.g.e., s.153

³⁷⁰ Wijngaert. a.g.e., s.153

hırçın yöntemlerin kullanılmış olması durumları hariç olmak üzere, reddetme hakkını saklı tuttuğuna dair çekince koyabilir.³⁷¹ Bu çekince ile terör eylemlerinin siyasi karakterini tanımama şeklinde ifade edebileceğimiz prensibe önemli sınırlama getirilmiştir.³⁷² Bu çekince, terörle mücadelede milletlerarası işbirliğini iç hukukun insiyatifine bırakmaktadır. Çekince koyan devlet, kendi hukuk düzenine göre iadenin mümkün olup olmadığına karar verecektir. Böylece iade yükümlülüğü kolaylıkla dolanabilir veya siyasi amaca uygun düşüncelere tabi kılınabilir.

Sözleşmenin diğer önemli bir maddesi **aut dedere aut judicare** ilkesinin bir görünümü olan 6. maddedir. 6. maddede 1. madde öngörülen suçlara ilişkin davalara bakmak amacı ile yetkilerini kullanmak zorunluluğu getirmektedir. .Bu yetki aşağıdaki şu hallerde kullanılabilir:

- Devlet Suç işlediğinden şüphe edilen kişiyi kendisinden iadesi talep edilen Devletin topraklarında bulunması gerekir.
- İade talebini reddeden devletin kendi hukukuna göre söz konusu suçu yargılamakta milli yetkiye³⁷³ sahip olması gerekmektedir.

Yargılama mecburiyeti, Sözleşmenin 1. maddesinde sayılan fiiller için öngörülmüşken, 2. madde kapsamına giren eylemler için böyle bir mecburiyet söz konusu değildir. Bu durumda taraf devletler 2. maddede belirtilen fiili kovuşturmakta kendi takdir haklarını kullanıp karar vereceklerdir.³⁷⁴

DHKP/C militanı Fehriye ERDAL davasını kısaca irdeleyerek Türkiye ve diğer ülkeler arasındaki farklı bakış açısını ve terör sürecini anlatmakta yarar vardır. Zira Fehriye ERDAL örneği birçok sorunun da yanıtını içinde

³⁷¹ Bkz. <http://conventions.coe.int/treaty/DeclareList.asp?NT=090&CM=l&DF>, konulan çekinceler ve açıklamalar

³⁷² Hamide, a.g.e., s.264

³⁷³ Timuçin Köprülü, “**Siyasi Suçun Tanımı**”, Radikal Gazetesi, 24 Kasım 2000, s. 9.

³⁷⁴ Hamide, a.g.e., s.267

barındırmaktadır. Fehriye ERDAL, 9 Ocak 1996 günü Türkiye'nin en büyük ekonomik kuruluşlarından olan Sabancı Holding Otomotiv Grubu Başkanı Özdemir Sabancı, Toyota Genel Müdürü Haluk Görgün ve sekreter Nilgün Hasefe'yi öldüren üç kişiden biridir. Sabancı suikastına katıldığı sabit olan Mustafa Duyar, Suriye'den 22 Aralık 1996 günü Türkiye'ye getirilmiş ve hapis cezasına çarptırılmıştır. Cinayeti 1970'li yıllardan beri Türkiye'de ve Türkiye dışında faaliyet gösteren DHKP/C adlı örgüt üstlenmiştir. Cinayeti gerçekleştirenlerden Mustafa Duyar'ın yakalanmasını takiben, genişletilen kovuşturmanın sonucunda elde edilen yeni bulgular da değerlendirmeye alındığında, Sabancı Holding binasının 25. katında Özdemir Sabancı'nın da aralarında bulunduğu üç kişinin öldürülmesinin susturucu tabanca kullanılmak suretiyle İsmail Akkol ve Fehriye ERDAL'ın da katılımıyla gerçekleştirildiği kuşkuya yer vermeyecek şekilde ortaya konulmuştur. DHKP/C Marksist bir terör örgütü olarak sivil hedefler üzerinden devleti zafiyete uğratmak ve halkı baskı alanda tutmak amacına yönelik eylemlerde bulunmuştur. DHKP/C tarafından gerçekleştirilen eylemlerin niteliği göz önünde bulundurulduğunda, gerek Türk ulusal mevzuatı, gerekse uluslararası konvansiyonlar bakımından terör tanımına uygunluk sorunu yaşanmamaktadır. Bu örgüt Avrupa Birliği'nin yayımladığı tüm listelerde terör örgütü olarak yer almaktadır. Dolayısıyla, gerek Fehriye ERDAL'ın üyesi bulunduğu örgütün terör örgütü olduğu ve gerekse de 9 Ocak 1996 yılında diğer iki örgüt militarıyla gerçekleştirdiği eylemin terör eylemi olduğu konusunda herhangi bir kuşkuya yer yoktur.

Fehriye ERDAL, 9 Ocak 1996 günü, Sabancı suikastından yaklaşık 6 ay önce, Sabancı Holding merkezine temizlik işçisi olarak alınmıştır. Şirketin en korunaklı bölümü olan 25. kata ulaşabilme güvenine 6 ay gibi kısa bir sürede ulaşan ERDAL, olay günü cinayeti gerçekleştiren teröristleri bu kata çıkarmayı başaran, bina içersindeki görevli olarak aranmaya başlanmıştır. ERDAL'ın bu konuda suçlanmasına getirilen deliller kamera görüntüleri, eylemcilerden Mustafa Duyar'ın ifadeleri, kriminal bulgular ve çeşitli fotoğraf kareleridir. Tüm yurtda ve yurtdışında da Interpol aracılığı ile aranan

ERDAL'ın izine 26 Eylül 1999 yılında Belçika'da ulaşıldı. Belçika polisi ERDAL'ı Neşe Yıldırım adına düzenlenmiş sahte bir pasaportla yakaladı. ERDAL'ın yakalanması Türkiye'de heyecan oluşturdu. Sabancı suikastının ortaklarından birine daha ulaşılmıştır. Ancak, dünya kamuoyu, adalet arayışının, masumların aleyhine gelişebileceğini o günlerde tahmin edememişti.

Belçika makamları Fehriye ERDAL'ın kimliğini öğrendikten sonra, olayı kapatmanın yollarını aramaya başladılar. Belçika adaleti, öncelikle Türkiye'de idam cezasını gerekçe göstermek suretiyle ERDAL'ın Türkiye'ye iadesini reddetti. Bunun üzerine gerek Türkiye'nin gerekse de mağdurların avukatı tarafından, Türkiye'ye iadesinin reddi üzerine Belçika'da yargılanması talep edilen ERDAL'ın, Belçika anti-terör yasasına göre suçlu bulunamayacağı kararına varıldı.

TÖDAS³⁷⁵ uygulamada, terörizmle mücadeleye ilişkin beklentilere cevap verememektedir. Nitekim Belçika'nın Fehriye ERDAL'ı iade etmemesi anılan Sözleşmedeki eksikliklerin bir sonucudur. Gerçekten, Belçika örneğinde görüleceği gibi bu hüküm bazı devletlerin mevzuatlarına takılmakta ve etkisini yitirmektedir. TÖDAS'ı Sabancı olayına uyarladığımızda konumuzla sınırlı olarak Belçika Devletinin 1-e ve 2. maddeyi Fehriye ERDAL'ı iade etmeme gerekçesi olarak gösterdiğini görüyoruz: "Eğer 1-e maddesi ile özellikle otomatik silahlar olmak üzere, özel araçların kullanımını içeren suçlar öngörülmekte ise de sözleşmenin müellifleri bu nevi silahların kullanımının terörizmin en ciddi karakteristik hallerini kapsadığını kabul ederek, yani sözleşmenin amacını öngörerek ortaya koymuşlardır."

ERDAL'a atılı suçlar TÖDAS'ın 2. maddesine uymaktadır ve aynı zamanda otomatik silah kullanımı mevcut değildir. Silahın yapısı nedeniyle iade edilmemenin eleştirisini sonraya bırakıp, suikast eylemini siyasî suç olarak nitelendirip iade etmeyen Belçika'nın ERDAL'ı yargılayıp

³⁷⁵ Ek2: Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

yargılayamayacağı tartışmasına girersek verilecek cevap buna Belçika Ceza Kanunu'nun engel olduğudur³⁷⁶.

"TÖDAS'ın 6. maddesi temelinde, Belçika, taraf bir devlet tarafından iade talebi sunulduğu ve sanığın iade edilmediği zaman, Belçika mahkemelerinin sözleşmenin 1. maddesinde belirtilen suçlara ilişkin yetkili olduklarını öngörmüştür. Ama TÖDAS'ın 2. maddesindeki suçlarla ilgili olarak Belçika, Mahkemelerinin yetkisini veya Belçika Ceza Kanunu'nun uygulanmasını düzenlememiştir. ERDAL'a atılı suçlar TÖDAS'ın 2. maddesindeki suçlar kategorisine girer. Belçika hukukuna göre Türk vatandaşlarınca, Türk vatandaşlarına karşı Türkiye'de işlenmiş suçlarla ilgili Belçika'da kamu davasını açmaya izin veren yetki kriteri mevcut değildir. 1996 tarihinde işlenmiş suçlar hakkında kovuşturma konusunda yetkili olmadığı ortaya çıkar.

1999 yılından 2006'ya kadar geçen süre Belçika'nın kendisiyle yüzleşmesine yol açtı. Topraklarında misafir ettiği terör örgütü üyesini ve Sabancı suikastının baş zanlısını, uzun yıllar inandırıcı olmayan gerekçelerle sırtında taşıyan Belçika sonunda 2 Mart 2006 günü gerçeğe yüzleşmek zorunda kaldı ve Fehriye ERDAL'ı yasadışı örgüte üye olmak, sahte pasaport kullanmak ve silah bulundurmaktan hapis cezasına çarptırdı. Brugges Ceza Mahkemesi'nin kararı ERDAL'a tebliğ edilemeden ERDAL'ın göz hapsindeki evden kaçmış olduğu anlaşıldı.

1 Nisan 2004'te Türkiye ile ortak, Avrupa'nın 5 ülkesinde eş zamanlı ve eşgüdümlü olarak DHKP/C terör örgütüne karşı yürütülen operasyonlara katılan Belçika güvenlik görevlileri, Fehriye ERDAL'ı örgütün hücre evinde yakalamış, ancak yakalanan kişinin Fehriye ERDAL olduğu anlaşıldığında ismi tutanaklardan çıkarılmıştır. Dolayısıyla, Churchill'in meşhur zafer işaretini yaparak belleklere kazınan Fehriye ERDAL, tüm dünyaya mesajlarını ileten, marka olmuş bir terörist kahraman olarak ortaya çıkmıştır. 1999 yılından beri devam eden Fehriye ERDAL davası, masum insanların öldürülmesinin çok normal olduğunun Avrupa'nın merkezinden dünyaya

---

³⁷⁶ Ergül, a.g.e., s.55

gösterildiği, sürekli tekrarlanan bir tiyatro oyunu haline gelmiştir. Bu süreç de sadece Belçika ve Türkiye arasındaki bir süreç değildir. Bu süreç, teröre karşı ir cephenin oluşturulması çabasının karşısındaki engellenmelerin test edildiği bir süreçtir. Dolayısıyla, Fehriye ERDAL davasını yerelle sınırlamak veya iki devlet arasına sıkıştırmak, gerçeğin önemli bir kısmını görememek anlamına gelmektedir. Fehriye ERDAL davasının önemi; sadece işlediği cinayetlerden değil, aynı zamanda eylemlerinin içerdiği sembollerden kaynaklanmaktadır. Fehriye ERDAL davasıyla, adeta iyi terörist-kötü terörist, benim teröristim senin teröristin gibi bakış açıları da test edilmiştir. Terörle mücadele cephesinin yasal, etik ve siyasal değerleri de bu davada önemli bir sınav vermiştir. Bu açıdandır ki, ERDAL davası sadece Sabancı suikastı sanığının yargılanması, Türkiye'ye iadesi konusuyla sınırlı değildir. Belçika yetkililerinin, sorunun uluslararası, çok geniş kapsamlı bir sorun olduğunu kavra(ma)mıştır. Belçika, terörizm savunucuları bakımından bir kahraman oluşturmuştur. Bu kahraman sadece Türkiye'deki DHKP/C'nin değil, tüm dünya teröristlerinin kahramanları arasında yerini daha şimdiden alan bir terör idolüdür.

Belçika'nın Türkiye hakkında ki (insan hakları, özgürlükler ve devlet yönetimi konularında) önyargıları, Belçikalı yetkililerin, Türkiye'nin taleplerini Türk yetkililerin verdikleri bilgiler açısından değil de örgütlerle bağlantılı kişilerin sağladıkları bilgiler ışığında değerlendirmeleri, Belçika hükümetinin Türkiye ile adalet ve içişleri alanında işbirliğini çok alt seviyede tutması Belçika'nın DHKP/C terör örgütüne direk hedef olmaktan çekinmesi, Belçika'nın genel olarak terörle mücadele konusunda inisiyatif almaması, terörün Belçika açısından hissedilir bir tehdit oluşturmaması, Belçika'nın terörle mücadele deneyiminin çok az olması, Belçika'nın Fehriye ERDAL davasını zamanla unutturabileceğini düşünmesinden kaynaklanmıştır.

Sonuç olarak terör ve terörizm yerel bir çatışma değildir. Terör karşısında sergilenmesi gereken duruş evrenseldir. Hiçbir ülke terörü insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramların arkasına sığınarak

meşrulaştırmamalıdır. Terörizm, devletlerin aralarındaki anlaşmazlıklardan yararlanmak suretiyle bugünkü küresel tehdit boyutuna ulaşmıştır.

Terörün ve teröristin karşısında yer almak derin bir bilgi birikimine ve ciddiyete bağlıdır. Terörün ve teröristin karşısında sağlam bir duruş sergilemenin ana koşulu yerel bir bencillikle değil, dünya toplumunun sorumlu bir üyesi olma bilinciyle hareket etmektir, insanoğlunun bugüne kadarki edimlerinin karşısında zafer işareti yapabilen bir terörist Avrupa'nın merkezinde çeşitli bahanelere sığınarak barındırılıbiliyorsa, terörle mücadelede alınması gerekli yolun henüz başındayız demektir.

Bu mücadelede, terör örgütlerinin ve teröristlerin bizzat kendilerine ve eylemlerine yönelmek yerine, bunlardan farklı çıkarımlar elde etmek peşinde koşulmasının insanlığın geleceği bakımından ne kadar büyük bir tehdit olduğunu anlamada gecikme söz konusudur. Hangi ülkede olursa olsun bir teröristin yargılanması veya geldiği ülkeye iade edilmesi, kısacası teröristlerin adalet önüne çıkarılması uygar dünyanın en öncelikli konularından olmalıdır.

Fehriye ERDAL örneği terörle mücadelenin algılanışı bakımından önemli dersler vermektedir. Bir terör davasında eylemi yapanlar yargılanmalıdır. Terörün ve terörizmin evrensel değerleri vardır. Bu değerler, hiçbir din, hukuk, ahlak, etik ve yasanın tanınmaması, masumların bilinçli bir şekilde sonuca ulaşmak için hedef seçilmesidir. Bu açıdan terörist, eylemini korku verecek şekilde, bölerek ve masum öldürmek suretiyle yapar. Teröristinin temel ilkesi varılmak istenen sonucun kullanılan araçları meşru kılacağına olan inancıdır. Terör karşısında olduğunu iddia edenlerin de kendi değerlerini iyi tanımlamaları ve bu değerlerine saygı duyarak ve sahip çıkarak karşı mücadeleyi yapmaları gerekmektedir.

Ülkelerin terörle mücadele politikalarında farklılıklar olması doğaldır. Tüm ülkelerin ve toplumların terör olgusuna ve terörizme aynı pencereden bakamamalarının da anlaşılabilir nedenleri olabilir. Ancak, bu farklılıklar, teröristlerin savunulması, mazur gösterilmesi, yüceltilmesi aşamasında

olmamalıdır. Terör üzerinden politika üretme basitliği, son bulmak durumundadır. Fehriye ERDAL davasında olduğu gibi, bir kişinin hiç bir tereddüde yer vermeyecek şekilde, eylemlerinden ve üyesi olduğu örgütten hareketle terörist olduğunun anlaşılmasına rağmen, Belçika tarafından uzun süre bu suçlardan yargılanmasının ihmal edilmesi veya savsaklanması, terörle mücadelede en hafif ifadeyle ortak mücadele platformunun zafiyete uğratılması demektir.³⁷⁷

Terörün Önlenmesiyle ilgili 2005 (Varşova) yılı Avrupa Konseyi Sözleşmesinde hem terörün tanımının yapılması, suçların neler olabileceğinin belirtilmesi ayrıca terör suçlularının siyasi suç istisnasından faydalanamayacağı gibi hükümler yer almıştır. Bu sözleşme ile terörist hangi ülkede suç işlemiş ise o ülke kanunlarına göre yargılanabileceği hükmüne varılmıştır. Türkiye bu sözleşmeyi 2007 yılında imzalamıştır. Bu sözleşme onaylandığı takdirde teröristleri herhangi bir sınırlama imkânı olmadan yargılama imkânı ortaya çıkacaktır. Fehriye ERDAL sözleşmeye imza koyan ülkelerin birinde yakalandığı zaman Türkiye’de yargılanabileceği gibi bulunduğu ülkede de yargılanma şartları oluşacaktır. Yargılamama bahanesi olan siyasi suç bahanesi ortadan kalkacaktır.

4. Sözleşmeye Göre Adli Yardımlaşma

Sözleşmenin 8. maddesi bir ve ikinci maddelerde yazılı suçlar için adli yardımlaşmayı öngörmektedir.

Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesinde, yabancı ülkedeki bir tanığın istinabe yoluyla dinlenmesi, zapt, arama, tutuklama, adli kararların tebliği, bilgi aktarma gibi işlemlerin nasıl yapılacağı düzenlenmektedir. Ancak, Sözleşmenin 2/a maddesi akit devletlere, talebin ilişkin olduğu suçların, kendisinden yardım istenen tarafça, siyasi suç veya siyasi suçla bağlantılı suç veya mali suç saymaları halinde adli yardımlaşma talebini reddetme imkânı tanımaktadır. TÖDAS'ın 8. maddesinin 1. fıkrası ile

---

³⁷⁷ Bal, a.g.e., s. 123-137

akit devletler 1. ve 2. maddelerde sayılan suçlarla ilgili olarak karşılıklı en geniş adli yardımı sağlamakla yükümlü tutulmaktadır. Yardım talepleri, söz konusu suçun siyasi bir suç veya siyasi suça murtabit suç veya siyasi nedenlerle işlenmiş bir suçla ilgili olduğundan bahisle sadece bu sebeple reddedilmeyecektir. Böylece TÖDAS, Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesinin 2/a maddesinden doğan adli yardımı reddetme imkânını sınırlandırmıştır.³⁷⁸

TÖDAS'ın 8. maddesinin 2. fıkrası Sözleşmenin 5. maddesini adli yardım açısından tekrarlamaktadır. Kendisinden adli yardım talep edilen Akit Devlet, adli yardım talebinin, sanığın ırk, din, milliyet veya siyasi kanaatleri dolayısıyla kovuşturmak veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın durumunun bu sebeplerden biri ile ağırlaşılabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat getirdiği takdirde adli yardımdan kaçınabilir. 5. madde nedeniyle iadenin mümkün olmadığı hallerde adli yardım da mümkün olamamaktadır. Böylece, Ceza İşlerinde Adli Yardım Avrupa Sözleşmesinde yer almayan yeni bir adli yardımı red sebebi yaratılmıştır. Sözleşme, akit devletlerarasında uygulanan ceza işlerinde karşılıklı adli yardım konusundaki bütün anlaşma hükümlerini bu anlaşma hükümleri ile bağdaşmadığı ölçüde değiştirmiştir (md. 8/3).

TÖDAS, sadece Avrupa Devletleri ile sınırlı bölgesel bir anlaşmadır. SİDAS gibi Avrupa Konseyi ülkeler dışındaki ülkelere de açık değildir.³⁷⁹ Bir kara Avrupası'nda Avrupa Devletleri arasında terörizmin önlenmesi bakımından yardımlaşma yapılması, elbette ki kolaydır. Bununla beraber terör eylemlerindeki siyasi amaç unsuru o derece kuvvetlidir ki, teröristlerin iadesi bakımından uygulamalarda Almanya ve Fransa'da bile bazı grupların uygunsuz mukavemetlerine rastlanılmaktadır. Aynı medeniyet ve kültür

---

³⁷⁸ Donay, a.g.e., s.427

³⁷⁹ Wijngaert, a.g.e., s.152

düzeyi içinde bulunmayan ülkeler arasında bu tür sözleşmelerin başarı ile uygulanabilmesi güç gözükmektedir.³⁸⁰

B. 2005 Tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Varşova- 16 Mayıs 2005)

Terör eylemlerinin yoğunlaşması üzerine, Avrupa Toplulukları komisyonu 2001/0217 (CNS) numaralı bir “Çerçeve Karar Taslağı” hazırlamıştır. Çerçeve Karar Taslağı, Üye Devletlerin kanunlarında yapmaları gereken değişiklikleri saymıştır.

Amerika ve Avrupa ülkelerinde 11 Eylül 2001 New York terör saldırısından sonra, güvenlik mevzuatını güçlendirmek ihtiyacı doğmuştur. Terör şüphelilerini yakalamak, tutuklamak, bazı banka hesaplarını dondurmak gibi tedbirler alınmıştır.

Amerika “Patriot Act” adlı Kanunu, İngiltere de, geniş ölçüde otoriter nitelikte bulunan ve artık alışılmış insan haklarıyla bağdaştırılması zor olan “Prevention of Terrorism Act 2005” adlı Kanunu çıkarmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, ceza muhakemesi açısından terör şüphelisi olan sanıkların yargılanması ile diğer sanıklar arasında, usul hükümleri itibariyle herhangi bir fark görmemektedir.

Terörün finansmanının önlenmesi amacı ile Birleşmiş Milletler bir Sözleşme hazırlamıştır. Türkiye’nin de onaylayıp kanun olarak kabul ettiği bu Sözleşme hükümlerinin iç hukuka yansıtılması gerekmektedir. Ancak, terörün finansmanının önlenmesi amacı ile öngörülen yasal önlemler, temel haklar açısından tereddütle karşılanmaktadır.

Bireysel veya örgütsel bir şekilde işlenebilen terör suçlarında, saldırıda bulunan unsurların belli bir mali kaynağa ihtiyaçları vardır. Yapılan

³⁸⁰ Dönmezer, “Milletlerarası Tedhişçilik”, s.69

araştırmalar terör saldırılarının gerçekleştirilebilmesi için yapılması gereken harcamaların çok büyük olmadığını göstermiştir.

Bununla birlikte, para hareketlerinin izlenmesi yolu ile hem terörün ilerde gerçekleştireceği saldırılar önceden algılanabilmekte, hem de saldırı gerçekleştikten sonra faillerin ele geçirilmesi kolaylaşmaktadır.

Terörün finansmanının önlenmesi amacıyla mali kuruluşlardaki para hareketlerinin izlenebilmesi ise kişisel verilere Devletin acil hallerde müdahale edilebilmesini, bunları analiz edebilmesini sağlayıcı yasal alt yapıya ihtiyaç vardır.

16 Mayıs 2005 tarihinde Varşova’da imzalanan ve yeterli sayıda Devlet tarafından imzalanarak 2007 yılında yürürlüğe giren bu Sözleşmeye, Türkiye’de 2006 yılında imza atmıştır. Fakat onaylamış değildir.

Avrupa Konseyine taraf olan devletler, “terörün önlenmesi” için, etkin tedbirler alınması üzerinde anlaşmışlar ve özellikle terör suçlarının işlenmesini önlemek üzere, bu suçların işlenmesini özendirecek fiillerin yasaklanması (provocation) ile terör fiili işleyecek olan kişileri “devşirme” ve bunlara eğitim verme suçlarının (recruitment and training for terrorism) oluşturulmasıyla ilgili bir Sözleşme hazırlamışlardır.

Sözleşmenin temel amaçlarından biri de, terör eyleminin “haklı” gösterilmesini önlemektir. Bu nedenle, politik, felsefi, ideolojik, etnik, dini veya herhangi başka bir gerekçe göstererek, işlenmiş olan bir terör suçunun “haklı nedenlere dayandığının” ifade edilmesi, yasaklanmaktadır. Böyle, “onaylayıcı bir yaklaşımın”, terör suçu gibi ağır bir suçun, kovuşturulması ve cezalandırılması açısından manevi bir engel oluşturabileceği düşünülmüştür.

İfade zgrlğ açısından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, “cebir ve şiddete ağırı” şeklindeki fikir açıklamalarını sınırlayan yaklaşımı karşısında, 2005 yılında imzalanan Terörizmin nlenmesi Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesinde (Varşova) yer alan ve “kendisinde cebir ve şiddet

ifadesi bulunmayan”, fakat “işlenmiş bulunan bir terör suçunun haklı nedenlere dayandığını açıklayan ifadeleri” suç haline getirme yükümü, Avrupa Konseyinin ve Avrupa Birliğinin, “*terörün önlenmesi alanında*” yeni bir bakış açışı oluşturduğunu göstermektedir.

2005 Sözleşmesi, “terörü önleyerek, terörle mücadelenin güçlendirilmesi” ana fikrini işlerken, “hukuk devleti ilkesi”, “demokratik değerler”, “insan hakları ve temel özgürlükler” ve “savaş hukuku” da denilen, “uluslararası insancıl hukuk” (international humanitarian law) ilkelerinden fedakârlık edilmemesi gerektiğini de, vurgulamaktadır.

Bu Sözleşmenin amacının, “ifade özgürlüğünü” ve “toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını” kısıtlamak olmadığı da, ayrıca belirtilmiştir.

Terörün Önlenmesi Hakkındaki Varşova Sözleşmesi, bu sözleşme açısından uygulanmak üzere, terörün tanımını da yapmıştır: Buna göre, “amacı halkı ağır bir şekilde korkutarak veya bir hükümet veya uluslararası bir kuruluşu haksız bir şekilde zorlayarak bazı davranışları yapmaya veya yapmamaya mecbur etmek veya bir ülke veya bir uluslararası örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapısının işleyişini ağır bir şekilde bozmak veya ortadan kaldırmak olan fiiller, terör suçudur”. “Terör suçu”, sözleşmeye ek olarak verilmiş olan listede³⁸¹ sayılan uluslararası sözleşmelerde belirtilen fiiller olarak anlaşılmaktadır (Sözleşme m. 1).

Bu Sözleşme bir Avrupa Konseyi Sözleşmesi olmasına rağmen, diğer devletlerin ve Avrupa Birliğinin katılımına açıktır (Sözleşme m. 1/2).

Terörün Önlenmesi Sözleşmesinin ulaşmak istediği nihai amaç, terör eylemlerinin engellediği insan haklarının tam anlamıyla kullanılmasının

³⁸¹ Ek listede sözü geçen Sözleşmeler 1970 tarihli uçak kaçırma sözleşmesi, 1971 tarihli sivil havacılığa karşı Montreal Sözleşmesi, 1973 tarihli diplomatlara karşı işlenen suçların önlenmesi hakkındaki Sözleşme, 1979 tarihli rehine alma önlenmesi hakkındaki Sözleşme, 1980 tarihli nükleer maddelerin korunması hakkındaki Sözleşme 1979 tarihli sivil hava alanlarının korunması hakkındaki Sözleşme, 1989 tarihli deniz yolculuklarının güvenliği hakkında Sözleşme, 1988 tarihli sabit platformların korunması hakkındaki Roma Sözleşmesi, 1997 tarihli terrorist bombaların önlenmesi hakkında Sözleşme ve 1999 tarihli terörün finansmanının önlenmesi hakkındaki Sözleşmedir.

sağlanmasıdır. Terörün “insan hayatını tehdit ettiği” düşünülerek, Sözleşmenin nihai amacının özellikle yaşama hakkının korunması olduğu açıkça belirtilmiştir (Sözleşme m. 2).

Sözleşmenin en önemli maddelerinden biri, “bir terör suçu işlenmesi için yapılan aleni çağırılardan” suç haline getirilmesini öngören beşinci maddesidir. “Public provocation to commit a terrorist offence” suçu, şu unsurlardan oluşmaktadır:

a) Halka yönelik bir aleni mesaj yayınlamak veya halkın öğrenebileceği şekilde alenileştirerek açıklamada bulunan bir kişi,

b) Yaptığı açıklama ile doğrudan doğruya veya dolaylı olarak bir veya birden fazla terör suçunun işlenmesi tehlikesinin doğmasına sebebiyet verirse (somut tehlike suçu),

c) Failin kastı da bir terör suçu işlenmesi için tahrikte bulunmak (incitement) ise, bu suç oluşmaktadır (Sözleşme m. 5/1). Sözleşmenin “provokasyon suçu” yaratma mecburiyeti koyan bu hükmünde, üzerinde durulması gereken bazı önemli kavramlar vardır³⁸².

Sözleşmeye taraf olan Devletler terör suçu işlemeye alenen provokasyon yapılmasını kasıtlı bir suç olarak düzenlemek ve hukuka uygunluk sebeplerini de öngörmek mecburiyetindedir (unlawfully and intentionally) (Sözleşme m. 5/2).

Sözleşmenin 6'ncı maddesi, terör örgütüne üye kazanma suçu (recruitment for terrorism) oluşturulmasını öngörmüştür. Bu suç şöyle tanımlanmıştır: “Başka bir kişinin terör suçu işlemesi için, bir terör suçunun işlenmesine iştirak etmesi için veya bir terör örgütü veya grubuna katılması için, öneride bulunmak (solicitor) fiili”, suç olarak düzenlenecektir (Sözleşme

³⁸² İlk kavram “public provocation” kelimesidir. İkinci kavram “message to the public” kelimesidir. Üçüncü kavram “to incite the commission of a terrorist offence” kavramıdır. Diğer bir kavram, “advocating terrorist offenses” ve son kavram da, “cause a danger that such offences may be committed” tanımlamasıdır.

m. 6/1). Sözleşmeye taraf olan Devletler, bu suçtu kasten işlenebilen bir suç olarak düzenleyeceklerdir (Sözleşme m. 6/2).

Varşova Sözleşmesinin düzenlenmesini istediği üçüncü suç, terör eğitimi verme suçudur (Sözleşme m. 7). Patlayıcı madde, silah veya diğer zehirli veya zararlı maddeleri imal etmeyi veya terör suçlarının işlenmesinde kullanılan özel metod veya teknikleri, bu amaçla kullanılacağını bilerek öğretmenin, yeni suç tipi olarak düzenlenmesi istenilmektedir.

Sözleşme bu suçun da kasten işlenebilen suç olarak düzenlenmesini öngörmüştür (Sözleşme m. 7/2).

Sözleşmede düzenlenen bu üç suçun oluşması için, neticede gerçekten bir terör eyleminin işlenmiş olmasına gerek yoktur (Sözleşme m. 8).

Sözleşmenin 5 ila 7 inci maddelerinde düzenlenmiş olan suçlara “suç ortağı olarak iştirak etmekte suç haline getirilmesi istenilmektedir.” Başka kişilerin 5 ila 7 nci maddelerdeki suçları işlemek üzere, bu kişileri örgütlemek veya bunları yönetmek, suç olacaktır (Sözleşme m. 9/1-b).

Sözleşmenin 5 ila 7’nci maddelerinde tanımlanan suçları müşterek amaca yönelik bir grup oluşturan kişilerce işlenmesine katkıda bulunmak da, suç haline getirilecektir. Bu şekilde katkıda bulunan kişinin, kasten davranıyor olması gerektiği gibi, grup oluşturan kişilerin amacının, Sözleşmenin 5 ila 7 nci maddelerindeki suçları işlemek olduğunu bilmesi veya bu amaçla suçların teşvik edilmesi de gereklidir.

Bunun dışında Sözleşmenin 6. ve 7. maddelerinde düzenlenen suçlara teşebbüsün de cezalandırılması için üye devletlerin tedbir alması istenmektedir.

Yaptırım açısından da 5 ila 7 ve 9’uncu maddedeki suçların işlendiği hallerde, “etkin”, “orantılı” ve “caydırıcı” cezalar uygulanması öngörülmüştür.

Yabancı bir ülkede bu Sözleşmede terör suçları bakımından verilmiş olan kesin mahkûmiyet hükümleri, iç hukukta yapılan yeni bir yargılama sonunda ceza tayin edilirken göz önünde tutulacaktır (Sözleşme m. 11/2).

Temel hak ve özgürlüklerin korunması açısından, Sözleşmenin 5 ila 7 ve 9'uncu maddesindeki suçlar, özellikle "ifade özgürlüğü", "toplanma" ve "din özgürlüğü" haklarını ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Birleşmiş Milletlerin Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinden doğan yükümlülükleri ihlal etmeyecek şekilde düzenlenecektir (Sözleşme m. 12/1).

Varşova Sözleşmesi, ilgili Devletin ceza kanununun yer itibariyle uygulanması açısından, yani milletlerarası ceza hukuku kurallarının tayini ile ilgili olarak da özel hükümlere sevk etmiştir (Sözleşme m.14). Buna göre, her Devlet kendi ülkesinde işlenen suçları, kendi bayrağını taşıyan gemi veya uçaklarda veya Sözleşmeye taraf başka bir devletin gemi veya uçağında işlenen suçlarda yargılama yetkisi kazandığı gibi, kendi vatandaşı tarafından işlenen suçlarda da millet itibariyle yetkili olmaktadır. Böylece Sözleşme, mülkilik ve faile göre şahsilik ilkelerini kabul etmiş bulunmaktadır (Sözleşme m.14/1).

Sözleşmenin birinci maddesinde tanımlanan "terör suçuna" yönelik olan veya bu suçun işlenmesine yol açan başka bir suçun, ülkesinde işlenmesi veya vatandaşı tarafından işlenmesi durumunda da millet itibariyle yetki doğmaktadır (Sözleşme m. 14/2-a).

Sözleşmenin birinci maddesinde tanımlanan "terör suçu", taraf devletlerden birinin yabancı ülkedeki diplomatik binaları dâhil, hükümet tesislerine karşı işlenmişse (Sözleşme m. 14/2-b); yurt dışında işlenen suç, ilgili hükümeti bir şey yapmaya veya yapmamaya zorlamağa teşebbüs şeklinde olup, Sözleşmenin birinci maddesinde tanımlanan "terör suçuna" yönelik ise veya bu suçun işlenmesine yol açmışsa (Sözleşme m. 14/2-c) yargılama yetkisi doğmaktadır.

Terör suçunun “vatansız” bir kişi tarafından işlenmesi durumunda, bu kişinin devamlı olarak kendi ülkesinde oturduğu Devlet (Sözleşme m. 14/2-d) ve taraf Devletin bayrağını taşıyan bir uçakta işlenmesi halinde (Sözleşme m. 14/2-e) bayrak Devleti, yargılama yetkisi kazanmaktadır.

Yukarıda açıklanan yetki kuralları, sadece “uluslararası terör” suçları açısından geçerlidir. Varşova Sözleşmesinin 5 ila 7 ve 9 ncu maddelerinde sayılan suçun, bir tek Devletin ülkesinde, o Devletin vatandaşı tarafından işlendiği iddia ediliyorsa, bu Sözleşme uygulanmaz (Sözleşme m. 16).

Milletlerarası Ceza Hukukunun kabul ettiği temel ilkelere olan “siyasi suç istisnası”, Varşova Sözleşmesi açısından devre dışında bırakılmıştır (Sözleşme m. 20).

Oluşturulan suç tiplerinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı düşmemesi için özel bir özen gösterilmiştir. Sözleşmenin 5 ila 7 ve 9’uncu maddelerindeki suçların iç hukukta düzenlenmesi sırasında “ölçülülük ilkesinin” nazara alınması ve takip edilen hukuka uygun amaç ile orantılı olan bu kısıtlamanın demokratik bir toplumda zorunlu olması gerektiği açıkça belirtilmiş, keyfiliği, ayrımcılığı ve ırkçı yaklaşımları önleyici nitelikte düzenleme yapılması gerektiği de vurgulanmıştır (Sözleşme m.12/2).

Türkiye’nin son yirmi yıl içinde yaşadığı tecrübelerle, “terörle mücadele ederken, terör sanığının insan haklarını korumaya da özen göstermiştir. Terörün önlenmesi için, bazı haklardan fedakârlık yapılmasının kaçınılmaz olduğu da bir gerçektir.

Terörün Önlenmesiyle ilgili Sözleşmede terörün tanımının yapılması, suçların neler olabileceğinin belirtilmesi ayrıca terör suçlarının siyasi suç istisnasından faydalanamayacağı hükme bağlanmış olmakla birlikte bu sözleşmenin uluslararası terör suçları için geçerli olabileceği vurgulanmıştır. Bu sözleşme ile terörist hangi ülkede suç işlemiş ise o ülke kanunlarına göre yargılanabileceği hükmüne varılmıştır.

V. TERÖR EYLEMLERİNİN SİYASİ SUÇ KAVRAMI KARŞISINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Terör eylemlerinin siyasi suç sayılıp sayılmayacakları doktrinde tartışmalı bir konudur. XX. Yüzyılın ilk yarısında iki büyük dünya savaşının yaşanmış olması ve Avrupa'da siyasi dengelerin bozulmasıyla terör yeni boyutlar kazanmış ve terör eylemlerinin siyasi, sosyal ya da ideolojik amaçlarla ve belirli bir devletin siyasi düzenini değiştirmek veya bir devlet içindeki azınlıklara bağımsızlık kazandırmak ya da sömürge durumuna getirilmiş ya da işgal altındaki devlet ve halkları bağımsızlıklarına kavuşturmak için yaygın bir şekilde kullanılmaya başlandığı görülmüştür.

Böylece devletin varlığına, güvenliğine karşı işlenen terör eylemlerinin siyasal suç sayılmayacakları ileri sürülmüş ve bunlar eski ayrıcalıkların dışına çıkarılmıştır. Son yıllarda da, terörizmin hem milli sınırlar içinde hem de milletlerarası alanda tehlikeli boyutlara ulaşması nedeniyle birçok "siyasi amaçlı veya devlete yönelik" fiilin siyasi suç olarak kabul edilmemesi için yeni düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Günümüzde siyasal suç kavramının sınırlarının giderek daraldığı görülmektedir.³⁸³

TÖDAS yukarıda incelediğimiz gibi bu konudaki önemli sözleşmelerden biridir. Akit devletler belirli terör eylemlerini suçluların iadesi, adli yardım ve yabancı yargının yerine getirilmesi açısından artık siyasi suç olarak nitelememeyi taahhüt etmişlerdir. Terör eylemleri TÖDAS'ın 1. maddesinde belirtilen eylemlerden ibaret değildir. Sözleşmede sayılmayan fakat siyasi saikle işlenen diğer eylemlerin diğer bir ifade ile terörün bir bütün olarak "siyasi suç" kavramı içinde yer alıp almadığını sözleşmeden hareketle ortaya koymak mümkün değildir.³⁸⁴

---

³⁸³ Bayraktar, a.g.e., s.43-44.

³⁸⁴ Hamide, a.g.e., s.116-117.

TÖDAS'ın 2. maddesinin 1. fıkrasında akit devletlerin, şahıslara yönelik ve 2. fıkrasında şahıslar için toplu bir tehlike teşkil eden mülkiyet aleyhine vahim bir suçun siyasi suça murtabit suç veya siyasi nedenle işlenmiş suç saymamaya karar verebilecekleri belirtilmiştir. Böylece Sözleşmenin 1. maddesinde tek tek sayılan ve siyasi suç sayılamayacağı açıkça belirtilen suçların dışında kalan birçok terör suçunun siyasi nitelikte olup olmadığı konusundaki takdir akit devletlere bırakılmıştır. Nisbi siyasi suç niteliğindeki terör eylemlerini adi suç olarak kabul eden açık bir hüküm Terör eylemlerinden, ihlal ettikleri hukuki menfaat açısından devletin güvenliğini, ana unsurlarını ihlal edici nitelikte olanların mutlak siyasi suç olduklarında şüphe yoktur. Sadece siyasi saikle işlenen terör eylemlerinin, kaldı ki terör eylemlerinin çoğu bu niteliktedir, siyasi suç niteliğinde mi yoksa adi suç niteliğinde mi olduğu ortaya koyulmalıdır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, uygulamada terör eylemlerine karşı siyasi suç istisnasına başvurulması tamamen kararın alındığı ülkeye bağlıdır. Afrika ve Asya ülkelerinin birçoğu genellikle suçluların iadesini reddedip tüm dünyadan ülkelerdeki teröristlere sığınma hakkı verirken, genellikle batılı ülkeler kendi aralarında teröristleri iade etme isteğindedirler. Zaten çoğu Afrika ve Asya ülkelerinin batılı ülkelerle iade anlaşması bulunmamaktadır.

Terör eylemlerinde siyasi suç istisnasına teorik yaklaşım mahkeme kararlarında veya batılı ülkelerin oluşturdukları sınırlı "kulüp"lerin aldıkları kararlarda görünmektedir.³⁸⁵ Önceleri terör eylemleri davalarında mahkemeler bu eylemlerin siyasi suç istisnası dışında kalması için suçun anarşist karakterine bakıyorlardı. Anarşist suçların direk devletin siyasi yapısına karşı olmadığı fikrinden hareketle suçun siyasi olmadığı kararına varıyorlardı. Fakat son yıllarda bu kriterin terk edildiğini görüyoruz. İçtihatla ayırım gözetmeyen veya masum insanlara karşı girişilen eylemler gibi başka kriterler geliştirdiklerini görüyoruz. Örneğin Della Savia davasında İsveç Federal Mahkemesi yaşama karşı yapılan ve masum, tarafsız insanlara karşı

³⁸⁵ Wijngaert, a.g.e., s.154-155 Suriye ve Kuveyt 'La Haye Sözleşmesini' imzalamamışlardır.

yapılan eylemlerin ve anarşist nedenle işlenen suçların siyasi suç istisnası dışında kalacağını vurgulamıştır. "Masum kurban" kriteri Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi kararlarında da belirtilmiştir.

İlk bakışta basit gibi gözükmesine rağmen "suçlu" ve "masum" kurbanlar arasında ayırım yapmak özellikle marjinal davalarda çok zordur. Hatta her zaman objektif bir ayırım da olmayabilir. Kanaatimizce kurbanları "suçlu" veya "masum" diye ayırmayan ve Türk Doktrininde rastlayamadığımız, "Mutlak Belçika Kaidesi" diye tanımlayabileceğimiz bu kriterin daha uygun bir kriter olacağı düşünülebilir.

Terör suçlarında siyasi suç istisnasının kabulünde Bassiouni'nin ileri sürdüğü "ideolojik meşru müdafa" teorisi kabul edilebilir bir ilkedir. Bu teorinin temelinde tüm dünyanın kabul ettiği "meşru müdafaa" ilkesi yatmaktadır. Bu ilkeyi Bassiouni siyasal suç istisnasına uyarlayarak 3 ilkeye ayırmaktadır:

1. Bireyin istemci haklarının bir devlet tarafından ihlal edilmesi ve bu ihlalin bireylere kendini savunma hakkı vermiş olması
2. Temel hakları ciddi şekilde ihlal eden devletin davranış şekli
3. Bu temel insan haklarını savunmak için devletin pozitif hukukunu ihlal eden bireyin davranışı.

Bu teori siyasi amaçla eylem arasında denge kuran İsveç mahkemelerinin geliştirdiği "orantılılık" teorisine benzemektedir, "ideolojik meşru müdafaa" teorisi verdiği kriterlerle tam bir objektif değerlendirme gerektirdiğinden özel bir dikkat gerektirmektedir.

Terör eylemlerinde siyasi suç istisnasını ortaya koyabilmek için sözleşmelerden daha çok mahkeme kararlarına bakılması daha uygun olabilecektir. Bu davalardan Abarca Davası tipik bir davadır. 1965 yılında İsviçre İspanya'daki Franco rejimine karşı olan militan Abarca'nın Belçika'dan iadesini istedi. Abarca, Cenevre havalimanına patlayıcı yüklü bir valiz bırakmıştı ve valiz Gürcistan uçağına yüklenecekti ve uçuş esnasında

çantanın patlayacağı 60 mürettebat ve yolcunun ölümüne yol açacağı hesaplanmıştı. Fakat eylem başarısızlıkla sonuçlandı ve Abarca Belçika'ya kaçtı. Abarca eyleminin siyasi karakterli olduğunu, patlayıcıları anti-faşist bir organizasyonun üyesi olarak yerleştirdiğini ve İspanyol halkının uğradığı zulme dünya kamuoyunun dikkatini çekmek için böyle bir işi yapmak istediğini belirterek iadesinin reddini istedi. Brüksel Temyiz Mahkemesi bu iddiayı kabul etmedi ve Abarca'nın eyleminin adi suç olduğunu belirtti. Mahkeme burada "masum kurban" kriterini kullandı. Burada amaçlanan saldırı siyasi çatışma dışında kalan insanlara karşı girişildiğini, siyasi organizasyona karşı girişilmediğini ve tarafsız bir ülkede yapıldığına dikkat çekerek suçlunun siyasi suç istisnasından yararlanamayacağını belirtti. Bu karar alındığında, Belçika hükümeti iç kamuoyundan siyasi bir baskıya maruz kaldı ve Abarca'nın siyasi saiklerini öne sürerek yapılan eylemin mahkemenin kararına rağmen siyasi suç olduğunu belirtti ve iadeyi reddetti.

Abarca Davası, uluslararası terörizm eylemlerinde siyasi suç istisnasını kapsayan tüm problemlere sahip olduğundan dolayı özel bir davadır:

1. Abarca Davası siyasi saikle yapıldığı için "siyasi suç" tur (sübjektif teori),
2. Tarafsız ülke topraklarında ve masum 3. şahıslara yapıldığı için uluslararası bir suçtur,
3. Eğer hareket başarılı olsaydı mürettebat dâhil 60 kişinin hayatına mal olacağından ciddi bir eylemdir.

Bu davada suçun ciddi oluşu ve uluslararası karakterde olmasından dolayı Abarca'nın siyasi suç istisnasından faydalanması kabul edilemez. Zira istemde bulunan ülke İspanya değil İsviçre ve Abarca'nın intikam duygularıyla adaletsiz bir mahkemede yargılanma ihtimali de yok. Her devletin suçluların iadesi konusunda değişik usul hukuku uygulamasına

rağmen yürütme organı nihai yetkili bir organ olduğundan suçluların iadesi kararları hukuki niteliğinden çok siyasi nitelik taşımaktadır.

Diğer bir dava; 1972'de İspanya R.S. isimli şahsı, silahlı bir banka soygununda yer aldığı gerekçesiyle Belçika'dan iadesini istedi. R.S. bu suçu "gizli reform Harekeleri"ni finanse etmek için icra ettiklerini ve Salazar rejimini değiştirmek istediklerini belirterek siyasi suç istisnasından yararlanmak istemiştir. Belçika mahkemeleri "objektif teori" ye dayanarak - verdikleri kararda hareketin siyasi yapıyı değiştirmek için yapıldığını ve siyasi amaç taşıdığını belirterek suçlunun iadesini reddetmiştir.

Yine aynı eyleme karışan B.L. isimli başka bir suçlu Fransa'ya kaçmış. Fransa Mahkemeleri "sübjektif teori"yi kullanarak iadeyi reddetmişler, suçun siyasi saikle işlendiğini ve suçtan kişisel bir çıkar elde etmediklerini vurgulayarak suçun siyasi olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁹⁵ Görüldüğü üzere iade hukukunda "siyasi suçu" belirlemede standart bir kriter yok, bazen sübjektif teori bazı davalarda objektif teori ya da diğer teoriler kullanılabilir.

Yapılan incelemeler göstermiştir ki yargı kararları ile idarelerin aldıkları kararlar arasında çok büyük farklılıklar olabilmektedir. Mahkemelerin "iade edilebilir" şeklinde verdikleri kararları, çoğu zaman hükümetler yurtiçi veya uluslararası politik baskılardan dolayı suçluları iade etmemektedirler. Ayrıca isteyen devletle olan ilişkilerin niteliği, suçlu şahsın siyasi ideolojisine duyulan sempati veya antipati veya suçlu şahsın bulunduğu örgütün yapacağı misillemeler iadeyi etkileyebilmektedir.⁴⁹⁷ Kanaatimizce, son kararı idare değil mahkeme vermelidir. Çünkü yukarıda sayılan nedenlerden dolayı son kararı idare verdiğinde karar genellikle siyasi olmaktadır.

Diğer önemli bir dava da ise, Khaled Muhammed El Jassem Davasında İtalyan yargıtayı, Iraklı teröristin A.B.D.'ne iadesine karar vermiştir. Bu davada, Siyah Eylül terörist örgütüne üye, Iraklı AlJawary, 1973 yılının Mart ayında New York'ta iki İsrail bankasına ve John Kennedy havalimanındaki El-İsraeli Air Cargo terminaline bombalı saldırı

teşebbüsünden arandığı sırada, 1991 yılında Roma da tutuklanmıştır. İtalyan yargıtayı geleneksel ceza hukuku anlayışından vazgeçerek, İtalyan Anayasası'nı ve ceza hukukunu modern anlamda yorumlayarak A.B.D.'ye bu teröristin iadesine karara bağlamıştır.

Almanya 20 Aralık 1998 günü, terörist Osama Bin Ladin'in para işlerinden sorumlu olan, Kenya ve Tanzanya'daki Amerikan elçiliklerine yapılan bombalı saldırılarda rol aldığı belirtilen Memduh Mahmut Selim isimli sanığı, A.B.D.'ye iadesine karar vermiştir. Bilindiği üzere A.B.D.'nin bazı eyaletlerinde ölüm cezaları yasalarda bulunmakta ve fiilinde uygulanmaktadır. Almanya, bu iade istemini A.B.D.'nin sanığa idam cezası uygulanmayacağına dair güvence vermesi üzerine kabul etmiştir. Bu olayı bırakın hukuksal açıdan yorumlamayı sadece basit bir okumayla, suçluların iadesi kararının siyasi nitelik taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu kararla Almanya Öcalan'ın İtalya'da kaldığı dönemde izlemiş olduğu tutumu uluslararası hukuk ve terörle mücadele ilkeleri ile bağdaştırmak mümkün gözükmemektedir. Almanya ve İtalya'nın, A.B.D.'ye gösterdiği standart uygulamaları, uluslararası hukukun çizdiği çerçeve içerisinde Türkiye'ye de göstermeleri arzu edilirdi.³⁸⁶

İtalyan emekli büyükelçi Biancherri İtalya'nın Öcalan'ın iadesi karşısında gösterdiği tutum için şöyle diyor: "terörizm konusundaki, La Haye'den Strasbourg'a kadar bütün konvansiyonlarda temel bir ilke vardır, her kim terörizm sanığı ise, onu arayan ülkeye iade edilmelidir. Ya da onu tutan ülkede yargılanmalıdır; her ne olursa olsun, serbest bırakılmamalıdır. Ancak şimdi terörizm bizi vurmuyor, ama Anadolu'da, İsrail'de, Cezayir'de başkalarını vuruyor. Türklerin, İsraililerin, Cezayirliilerin korunması bizim için daha az önemli. "Suçluyu İade etmek ya da yargılamak" ilkesi, Öcalan meselesinde yankılar uyandıran biçimde ihlal edildi. Türkiye'yi yükümlülüklerini ihlal ettiği gerekçesiyle Avrupa Konseyi'nden dışarı atmamız gerekseydi, öncelikle kendimizi dışarı atmamakla işe başlamamız gerekirdi. Olay

³⁸⁶ Kömürcü, Çalışkan, a.g.e., s.90

şu ki, tehdidin sona ermesiyle, kendimizi terörizmden koruma zorunluluğu da sona erdi. Yapılmaması gereken şey ise, terörizm bizi vurduğunda mücadele etmek ve başkalarını vurduğunda hoşgörölü davranmayı istemektir. "³⁸⁷

Siyasi suçun tarihi gelişimi bölümünde de belirtildiği gibi siyasi suçluya farklı muamele yapılmasının temelinde yatan düşünce siyasal suçlunun adi suçludan farklı olarak toplumun iyiliği, refahı gelişmesi için devleti ve onu temsil eden kuruluşları hedef almış olması ve bu tür amaçlar için mücadele verenlerin halkın gözünde kahraman olmasıydı. Bugün doğrudan doğruya masum insanları hedef alan kitleleri korkutup sindirmeyi amaçlayan ve hiçbir mutlak siyasi suçla bağlantısı olmayan siyasi saikli adi suçları sadece siyasi saikten dolayı siyasi suç istisnasına yükseltmek mümkün değildir. Bu durumda suçtaki siyasi saikin değil suçun adi karakterinin ağır bastığını kabul etmek siyasi suçların alanını mutlaka siyasi suçlarla sınırlı tutmak daha doğru görünmektedir.³⁸⁸

Tüm bunlardan yola çıkarak: insan hayatını tehlikeye atan eylemlerde saik ve amaç ne olursa olsun siyasilik vasfının dikkate alınmaması ve sadece düşünce, ifade, siyasi haklar, din ve vicdan özgürlüğü gibi temel insani haklar için mücadele eden; devletin baskı rejimine veya sömürge rejimlerine karşı meşru müdafaa hakkını kullanan şahıs veya gruplara siyasi suç vasfının tanınmasının çok daha isabetli bir yaklaşım olacağı söylenebilecektir.

2005 yılında imzalanan Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesinde terörün tanımı yapılmış olup terör suçlularına siyasi suç istisnası tanınmamıştır. Bu kişilerin yakalandıkları ülkede yargılanabilecekleri gibi suçu işledikleri ülkeye de iade edilebilirler. Terör suçluları ülkelerin ceza hukukuna göre yargılanacaklardır.

³⁸⁷ Boris Biancherri, Terörizm ve Yeniden Gözden Geçirilecek Anlaşmalar", Aksiyon, S. 223, 13 Mart 1999, s. 74

³⁸⁸ Hamide, a.g.e.,s.118-119.

SONUÇ

Terör Filistin'de MS 66-73 yılları arasında faaliyet gösteren Sicar Mezhebi ile başlamıştır. Günümüzde devletler açısından ciddi bir tehdit olarak algılanan terörizmin ve terör örgütlerinin, gelişen ve değişen global koşullara bağlı olarak yeni imkân ve kabiliyetler elde ettikleri görülmektedir. Bu kapsamda küreselleşme terörizmin temel prensiplerini değiştirmemiş, bir taraftan teröre daha yıkıcı bir yetenek kazandırırken, diğer taraftan da daha karmaşık ilişkiler geliştirmesine yol açmıştır.

Özellikle, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, yaşanan bir dizi şaşırtıcı değişikliğin sonucunda görülen temel eğilimlere bağlı olarak terörizmin kaynaklarına yeni unsurların eklenmiş olması, uluslararası terörizmi ve terör örgütlerini ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeyde önemli etkileri olan uluslararası bir sorun haline getirmiştir.

Bu noktada küreselleşme süreci, terör örgütlerinin kapasitesi üzerinde kuvvet çarpanı etkisi yaratmıştır. 11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik gerçekleştirilen eylemler, terör örgütlerine destek verenler ve terörizmin doğmasına yol açan koşulları devam ettiren milletler/devletler açısından ciddi bir milat olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu saldırılar, terörizm tehdidinin belli bir devlet ya da bölge ile sınırlı kalmadığını göstermesi açısından da önemli olmuştur. Konu, böylece uluslararası ilişkiler alanında çok daha farklı bir boyut kazanarak, terörü ve terör örgütlerini çok daha farklı düzlemlere konu yapmıştır.

Diğer taraftan, terör gruplarının küresel sistemde bundan sonra da zaman zaman devletlerin kullandıkları bir araç, zaman zaman da onlarla rekabet eden bir güç olarak önemli roller oynamaya devam edecekleri, bu çerçevede küresel terörizmin ve terör örgütlerinin devamını sağlayan faktörlerin de varlıklarını korudukları görülmektedir. Dolayısıyla, terör gruplarının 21. yüzyılda da her türlü hukuki yasaklamaya ve devletlerarasında yapılan çeşitli düzenlemelere karşın (söylem niteliğinin,

eylemden daha baskın çıkması sebebiyle) küresel güç mücadelesi içinde aktör olma konumunu sürdürmeleri söz konusu olmaya devam edecektir³⁸⁹.

Monarşilerin ortadan kaldırılarak cumhuriyet rejimlerinin kurulmasına yönelik devrimci hareketlerle ortaya çıkan siyasal suç, ulusal ve uluslararası hukuk belgelerinde adi suçlara oranla daha ayrıcalıklı düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bu ayrıcalıklı düzenlemenin başında da siyasal suçlunun suç işledikten sonra kaçıp sığındığı devletin korumasından yararlanması ve suçu işlediği ülkeye iade edilmemesidir. Hukuk belgelerinde siyasal suçlunun iade edilmeyeceği geçmiş olmasına rağmen siyasal suçun ne olduğu konusunun belirlenmesi doktrin tarafından saptanmaktadır. Doktrinde tam ve nisbi siyasal suç ayrımları yapılarak genel olarak her iki grupta yer alan fiilleri işleyen failin siyasal suçlu olarak korumadan yararlanabileceği belirtilmektedir. Siyasal suç konusunda önemli bir uluslararası belge Mültecilerin Hukuksal Durumuna Dair Sözleşme'de yer alan sığınma hakkı iken, bir başka belge de siyasal suç sayılmayan halleri sınırlayan Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'dir.

Bugün hemen herkes tarafından kabul edilen terör eylemlerinin ve teröristlerin siyasal suç kapsamında değerlendirilemeyeceğidir. Ancak devletlerin tavırları veya uluslararası belgelerde kullanılan ifadeler dikkate alındığında neyin terör olduğu konusunda henüz bir netlik ve görüş birliği sağlanamamıştır. Bunun en önemli nedeni de terör nitelemesinin hukuksal bir değerlendirmeden çok siyasal bir değerlendirme konusu olmasıdır. Ancak devletler terör tanımı yapmak yerine, terör eylemlerinin bir listesini sıralamayı uygun görmektedirler. Devletlerarasında terör konusunda en önemli sıkıntı terörün tanımı konusu kadar siyasal suç olarak nitelendirilmesinden, bir devletin teröristinin öbür devlette siyasal suçlu ya da özgürlük savaşçısı muamelesi görüp desteklenmesinden kaynaklanmaktadır.

---

³⁸⁹ Çağiran, a.g.e., s.94

Uluslararası düzenin yapısının ve özelliklerinin terörizm meselesinin ele alınmasında temel belirleyici olduğunu söyleyebiliriz³⁹⁰. **Devletler uluslararası olayları kendi ulusal menfaatleri açısından ele almayı bir kenara bırakmaları, terörizmi herkesin kabul edeceği şekilde tanımlamaları ve bu ortak anlayış üzerine bir hukuki düzenleme kurmaları gerekmektedir.** 2005 Tarihli Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi bu doğrultuda atılmış umut verici bir adımı olarak terörizmi: “amacı halkı ağır bir şekilde korkutarak veya bir hükümet veya uluslararası bir kuruluşu haksız bir şekilde zorlayarak bazı davranışları yapmaya veya yapmamaya mecbur etmek veya bir ülke veya bir uluslararası örgütün temel siyasi anayasal, ekonomik veya sosyal yapısının işleyişini ağır bir şekilde bozmak veya ortadan kaldırmak olan fiiller, terör suçudur” şeklinde ifade edilmektedir. Bu tanımın Avrupa dışındaki kıtalarda da kabul görmesi sağlanabilirse terör sorunun çözümünde önemli bir yol kat edilmiş olacaktır.

Terör eylemlerinin ülkelerin sınırını aşarak milletlerarası bir görünüm alması birçok hukuki sorunu da beraberinde getirmektedir. Milletlerarası niteliğe sahip terör eylemlerinde, suçluların iadesi, bu suçları takibe yetkili merci, adli yardım bakımından önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bu nedenle terörizm Uluslararası Ceza Hukukunun da önemli meseleleri arasına girmiştir. Terörün devletlerarası ilişkileri olumsuz etkilemesi ve hatta barışı tehdit tehlikesi yaratması Devletleri bu alanda işbirliğine zorlamıştır. Fakat bunlar yeterli olamamaktadır. Bu işbirliği çerçevesinde, terörle mücadele amacına yönelik milletlerarası sistemlerin oluşturulmasına çalışılmalıdır. En nihai aşamada da milletlerarası ceza hukukun ortak ceza hukuku olarak oluşturulmasının ve bunu her ülkenin kendi iç hukukunda da uygulamasının sorunun çözümün noktasında önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Milletlerarası Ceza Hukukunda; terör suçları ve siyasi suçların ayrımı kesin hatlarla belirlenerek, terör suçlarının siyasi suç kapsamında değerlendirilmesinin önüne geçilmelidir. Böylece siyasi Saiklerle işlenen

---

³⁹⁰ Çağırın, a.g.e., s.72

cinayetlere, adi suç cezası uygulanacağından siyasi suç istisnası sorunu da ortadan kaldırılabilecektir. Suçlulara verilecek cezaların diğer ülkelere online olarak aktarılması, suçluların daha önceden işlediği suçların tespiti için uluslararası yargı ağının kurulması da önem arz etmektedir.

Yeni Türk Ceza Kanunu hangi koşullarda suçluların geri verilebileceğini düzenlemiştir. TCK'nın 18'inci maddesinin birinci fıkrasında Suçluların geri verilebilmesiyle ilgili düzenleme yapılmıştır. Suçluların geri verilmesi bir takım koşullara bağlanmıştır. Bu koşullardan konuyla direkt ilgili olan ise 'siyasi suçlardan dolayı iadenin gerçekleşemeyeceğidir'. Milletlerarası Ceza Hukukunun kabul ettiği temel ilkelerden olan "siyasi suç istisnası", terör suçları noktasında, Türkiye'nin 2006 yılında imzaladığı (henüz onaylanmadı) "Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" (Varşova, 16 Mayıs 2005) açısından devre dışında bırakılmıştır (Sözleşme m. 20). Fakat bu suçların cezaları her ülkenin kendi iç hukukuna bırakılmıştır. Bu durum milletlerarası ceza hukukunun olması gereğini bir daha ortaya koymaktadır. Türkiye'nin imzaladığı bu sözleşmeyi ileride onaylamaması durumunda iç hukukunu yeniden düzenleme zorunluluğu doğabilecektir.

Avrupa ülkeleri Suçluların İadesi konusunda şimdiye kadar yapmış olduğu uygulamalar noktasında kendileriyle yüzleşmelidirler. DHKP-C üyeleri Dursun Karataş, Fehriye Erdal gibi azılı teröristleri Türkiye'ye teslim etmeyip kendi ülkelerinde barındırabilmişlerdir. Terör kendi ülkelerinde baş gösterince terörle mücadele ve iadeyi düşünebilmişlerdir. Ülkeler kısır çekişme ve menfaatleri bir yana bırakıp siyasi suçluların iadesinde dik duruşlarını gösterdikleri takdirde terörizm ile daha etkin mücadele edebileceklerdir.

Bunun yanında bahsedilen Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi terörizmle mücadele konusunda Avrupa Birliğinin daha pozitif bir tavır almaya başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir. Sözleşmenin temel amaçlarından biri de, terör eyleminin "haklı" gösterilmesini önlemektir. Bu nedenle, politik, felsefi, ideolojik, etnik, dini veya herhangi başka bir gerekçe göstererek, işlenmiş olan bir terör suçunun "haklı

nedenlere dayandığının” ifade edilmesi, yasaklanmaktadır. Böyle, “onaylayıcı bir yaklaşımın”, terör suçu gibi ağır bir suçun, kovuşturulması ve cezalandırılması açısından manevi bir engel oluşturabileceği düşünülmüştür.

İfade özgürlüğü açısından, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, “cebir ve şiddete çağrı” şeklindeki fikir açıklamalarını sınırlayan yaklaşımı karşısında, Terörün Önlenmesi Hakkındaki Varşova Sözleşmesinde yer alan ve “kendisinde cebir ve şiddet ifadesi bulunmayan”, fakat “işlenmiş bulunan bir terör suçunun haklı nedenlere dayandığını açıklayan ifadeleri” suç haline getirme yükümü, Avrupa Konseyinin ve Avrupa Birliğinin, “terörün önlenmesi alanında” yeni bir bakış açısı oluşturduğunu göstermektedir.

2005 Sözleşmesi, “terörü önleyerek, terörle mücadelenin güçlendirilmesi” ana fikrini işlerken, “hukuk devleti ilkesi”, “demokratik değerler”, “insan hakları ve temel özgürlükler” ve “savaş hukuku” da denilen, “uluslararası insancıl hukuk” (international humanitarian law) ilkelerinden fedakârlık edilmemesi gerektiğini de, vurgulamaktadır.

Terör suçluları Milletlerarası kurulacak bir mahkemede ya da suç işledikleri ülkelerin mahkemesinde yargılanmalıdır. Suçun kanıtlanması hususu göz önüne alındığında suçlunun kendi ülkesinde yargılanması daha isabetli görünmektedir. Günümüzde global bir tehlike halini almış olan uluslararası terörün önlenmesi, devletlerarasında “sıkı bir işbirliği” yapılması ile sağlanabilir. Bu nedenle, terör suçlarının önlenmesini sağlamak üzere, Devletlerarasında bilgi değişimi, terörün önlenmesi konusundaki “denenmiş mücadele yöntemlerinin” karşılıklı olarak öğrenilmesi ve görevlilerin eğitimi, ne kadar önemli ise suçluların iadeside en az onlar kadar önemli bir husustur.

Teröristlerin nereye giderlerse gitsinler yakalanıp suç işledikleri yerlere getirilip yargılanacaklarını, yâda en azından yakalandıkları yerlerde yargılanarak işledikleri terör suçlarının yanlarına kar kalmayacağını bilmelerinin terörizmin önlenmesinde çok etkili olacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

I. KİTAPLAR

ALLAN, Richard, **Terrorism, Extradition & International Sanctions**, 3 ALB. L.J. SCI. & TECH., 1993

ALTUĞ, Yılmaz, **Terörün Anatomisi**, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul 1995.

ALTUĞ, Yılmaz, **Yabancıların Hukuki Durumu**, İstanbul, 1968

ANZOVIN, Stevan, **Terrorism, the H.W.Y Vilson Company**, Newyork, 1986

ARMAOĞLU, Fahir, **Siyasi Tarih**, Türkiye İş Bankası Yayınlan, Ankara, 1988

ATEŞ, Toktamış, **Çin Kültür İhtilali**, Çin Gölgesinde Uzakdoğu Asya, edi. ARIBOĞAN, Deniz Ülke, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 2001

BAL, İhsan, **Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri**, Uluslar arası stratejik Araştırmalar kurumu, Ankara, 2006

BASSIOUNİ, Cherif, **The Political Offence exception In Extradition Law and Practice International Terrorism and Political Crimes**, Illinois, 1975

BAŞEREN, Sertaç, **Terörizm Kavramsal Bir Değerlendirme**, ASAM Yayınlan, Ankara, 2002

BAYRAKTAR, Köksal, **Siyasal Suç**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1982

BRZEZINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası**, Çev.: Yelda Türedi, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2005.

BRZEZINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası**, Çev.: Cem Küçük, İnkılâp Yayınları, İstanbul 2005.

BRZEZINSKI, Zbigniew, **Büyük Çöküş**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994

CASSESE, Antonia, **Terrorism, Politics, and Law**, Polity Press, United Kingdom, 1989,

ÇAĞIRAN, Mehmet Emin, ARDOR, Hakan, EROL, Mehmet Seyfettin, **Terörizm**, Platin Kitap Yayınevi, Ed. Haydar Çakmak, Ankara, 2007

ÇINAR, Bekir, **Devlet Güvenliği, İstihbarat Ve Terör**, Ankara 1997

DAVUTOĞLU, Ahmet, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul 2004.

DEMİRBAŞ, Timur, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2002

DENKER, M. Sami, **Uluslararası Terör Türkiye ve PKK**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1997

DOĞANAY, Yaşar Ümit, **Das Türkische Auslieferungsrecht**, Freiburg, 1956

DÖNMEZER, Sulhi - ERMAN, Sahir, **Nazari ve tatbiki Ceza Hukuku**, Genel Kısım, Cilt:3, Onikinci Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım A.ş., İstanbul, Ekim 1997

DURMUŞ, Tezcan, **Uluslararası Ceza Hukuku Ders Notları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, 1983

EKŞİ, Ateş, Canan, **Uluslararası Ceza Mahkemesinin İnsanlığa Karşı Suçlar Üzerindeki Yargı Etkisi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004

ERALP, Özgen, **Suçluların Geri Verilmesi**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınlarından No:167, Ajans - Türk Matbaası, Ankara-1962

EREM, Faruk - DANIŞMAN, Ahmet – ARTUK, M.Emin, **Hümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku, Genel Hükümler**, Tümüyle Gözden Geçirilmiş Ondördüncü Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara Haziran 1997

EREM, Faruk, **Türk Ceza Kanunu Şerhi**, Genel Hükümler, Ankara, 1993

EREM, Faruk – DANIŞMAN, Ahmet – ARTUK, Emin, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, Ankara, 1997

ERGİL, Doğu, **Türkiye'de Terör ve Şiddet**, Turhan Kitapevi, Ankara, 1980

ERGÜL, Ergin, **Teori ve Uygulamada Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakli**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2003

FELCHIN, Peter, **Das Politische Delikt**, Diss, Zürich, 1979

FENWICK, Charles, **International Law**, New York, 1965

GARCIA, R. Manuel-TREASON, Mora, **Sedition and Espionage as Political Ofence Under the Law of Extradition**, 26 U. PITT. L. REV. 65, 1964

GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat, **Milletlerarası Ceza Adaletinin Bazı Meselelerine Dair La Hey Milletlerarası Konferansları**, Ankara, 1949

GÖZÜBÜYÜK, Abdullah Pulat, **Suçluların Geri Verilmesi Hukukunun Birleştirilmesi Ve Geriverme Umumi Anlaşma Tasarısı**, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara,1949,

GRİFFİTHS Martin and O'CALLAGHAN Terry, **International Relations The Key Concepts**, Rublished By Routhedge, USA, 2003

GROTİUS, 2 Hugo, **DE JURE BELLI ACPACIS LIBRI TRES**, edi. James B. Scott, Çev. W. Kelsey, Oceana Publication, 1964, s.526-27.

GÜRSES, Emin, **Ayrılıkçı Terörün Anatomisi**, Bağlam Yayınları, İstanbul 2003

HUET, Andre - JOULİN, Koering, **Droit Penal İternatiol**, Puf, Paris, 2001

İÇEL, Kayıhan, DONAY Süheyl, **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku**, İstanbul, 1994

JOWILT Earl-WALSH, Clifford, **Extradition** , Jowilt's Dictionary Of Law, der. John Blurke Burrister, G.B., Londra,

JACOP, John, **CIA'nın Karanlık Operasyonları**, Çev. Ahmet Saraçoğlu, Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2005

KANTAR, Baba, **Siyasal Suçlar**, Adliye Ceridiyesi, Ankara, 1936

KONİ, Hasan, **Türk Ceza Kanunu Şerhi**, Genel Hükümler, C.1, Ankara 1993

KÜLEBİ, Ali, **41.Teröre Karşı İstikrarlı İşbirliği**, Cumhuriyet Strateji, Yıl 2006

LABEYLE, Henri, "**Terrorism and extradition; a French Perspective**", Terrorism and International Law, Ed. ROSALYN, Higgins and MAURICE Flory, Routledge 1997, London – New York

LAMBERT, J. Joseph, **Terrorism and Hostages: In International Law**, University of Cambridge, United Kingdom, 1990

LARSCAN, Bradley, **Extardition, The Political Offence Exception and Terrorism: An Overview of the Three Principal Theories of Law**, 4 B.U. INT'L. J., 1986

LAWSON, Edward, **Encyclopedia Of Human Rights**, ABD, 1996

LAUTERPACHT, Hersch, **Laws of Nations and the Punishment of War Crimes**, BRIT. Y.B. INT'L L., 1944

LEVITT, Geoffrey, **Is "Terrorism" Worth Defining?**, 13 OHIO N.U.L. Rev. 97, 1986

LILLICH, B. Richard & PAXMAN, M. John, State Responsibility for Injuries to Aliens Occasioned by Terrorist Activities, 26 AM. U. L. REV., 199,7 s.217,257

M.Wallece-M.Rebecca, **International Law**, London, 1992

MAGNOL, josphe - VIDAL, Georges, **Ceza Hukuku** çev. Şinasi Z. Devrin, Adalet Bakanlığı Yayınları, Yeni Cezaevi Basımevi, Ankara -1949

MANZINI, Vincenzo, **Tarattado di Diritto Penale Italiano**, V.I, Torino, 1908

MERAY, Seha, **Devletler Hukukuna Giriş**, C.2, Ankara 1965

MUAZZEZ, Şenel ve TURHAN, Alaattin, **Genel Hatlarıyla Terörizm**, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1997

MÜSTECAPLIOĞLU, Esat, Adil, **Milli ve Beynelmilel Ceza Hukuk Bakımından Siyasi Suçlar I**, İstanbul, 1937

MÜSTECAPLIOĞLU, Esat, Adil, **Milli ve Beynelmilel Ceza Hukuk Bakımından Siyasi Suçlar II**, İstanbul, 1937

NOMER, Ergin-ESKİYURT, Özer, **Avrupa Sözleşmeleri**, İstanbul, 1975

ODMAN, Tefik, **İltica, Suçluların Geri Verilmesi ve Terör Suçluları**, Askeri Yargıtay'ın 85. Kuruluş Yılı Dönümü Sempozyumu,

OKANDAN, Recai, Galip, **Umumi Hukuk Tarihi**, İstanbul, 1951

ONULDURAN, Ersin, **Uluslararası İlişkilerde Yeni Bir Faktör: Terörizm, Uluslararası Terörizm ve Gençlik**, MEB Basımevi, Ankara 1987

ÖKE, Kemal Mim, **Küresel Toplum**, ASAM Yayınları, Ankara 2001

ÖNDER, Ayhan, **Ceza Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1992

ÖNDER, Ayhan, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, C.I, İstanbul, 1991

ÖRGÜN, Faruk, **Küresel Terör**, okumuş adam yayınları, İstanbul, 2001

ÖZCAN, Nihat, Ali, **Cumhuriyet Strateji**, Yıl 2004

ÖZDAĞ, Ümit-ÖZTÜRK, Osman. M., **Terör İncelemeleri**, ASAM Yayınları, Ankara, 2002

ÖZEK, Çetin, **Devlet Başkanına Karşı Suçlar**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul-1970

ÖZTÜRK, Bahri ve ERDEM, Mustafa Ruhan ve ÖZBEK, Veli Özer, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Emniyet Tedbirleri Hukuku**, İzmir, 1998

PAZARCI, Hüseyin, **Uluslararası Hukuk Dersleri 4. Kitap**, Ankara 2000

POROY, Nazım, **Nuremberg Davası**, Ankara, 1948

SAVAŞ Vural ve MOLLAMAHMUTOĞLU Sadık, **Türk Ceza Kanununun Yorumu**, C.I,3. Baskı, Ankara, 1999

SCHLAGHECK, D.M., **International Terrorism Lexion**, Mas: Lexington Books 1998

SEHA, Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, Ankara, 1959

ŞENSOY, Naci, **Siyasi Suçlar**, İHFM, 1951, c.17

TACAR, Y. Pulat, **Terör ve Demokrasi**, Bilgi Yayınevi, Ankara 1999

TAHERİ, Amir, **Kutsal Terörün İç Yüzü**, Sel Yayıncılık, İstanbul, 1990

TAMKOÇ, Metin, **Uluslararası Terörizmin Rusya ile Bağlantısı**, Uluslararası Terörizm ve Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı Sempozyumu,1984

TANER, Tahir, **Tedhişçilik ve 16 İkinci teşriin 1937 Cenevre Mukavelenameleri**, İ.H.F.M., 1939

TANER, Tahir, **Ceza Hukuku**, Ad. D, Sayı 9, İstanbul, 1949

TAULBEE, L. James, **Political Crimes, Human Rights, and Contemporary International Practice**, 4 Emory INT'L. L. REV., 1990

THRONTON, T. P., **Terror as a VVcapon of Political Agitatioous**, Intenial U'ar. (cd. ov) Eckstein. H., London, 1964

TOSUN, Öztekin, **İnsanlık Aleyhine Suçlar**, İstanbul, 1954

TURHAN, Faruk, **Federal Almanya İade Hukuku**, 7. Hukuk İhtisas Semineri, İstanbul, Nisan 2001

TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ TARAFINDAN OLUŞTURULAN PROJE GRUBU, **Türkiye ve Terörizm Raporu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006

UÇAROL, Rifat, **Siyasal Tarih**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995

ULUGÖL, Haluk, **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Adil Yayınevi, Ankara, 2002

USTA, Orhan, **Güneydoğu'da Terör Görünümü ve Devlet Siyaseti**, Siirt Valiliği Yayınları, Ankara, 2003

ZAFER, Hamide, **Ceza Hukukunda Terörizm**, İstanbul, 1999

WIJNGAERT, Christine V., **The Political Offence Expception to Extradition**, Kluwer, 1980

WILKINSON, Paul, **Politicial Terrorism**, Published by Darmouth Publishing, London, 1974

WOETZEL K. Robrt, **The Nuremberg Trials in International Law With a Postclude On The Eichmann Case**, Londra, 1962

MAKALELER

AKGÜN, Birol, "**Küreselleşme Çağında Terör ve Karşı Terör: Amerika'nin İşi Neden Zor**", Stratejik Analiz Dergisi, Yıl 2001

ARMAOĞLU, Fahir, "**Belçika Kaidesi Ve Siyasal Suçluların İadesi Meselesi**", Adalet Dergisi, sy 10-11, Adalet Bakanlığı Yayınları, 1951

BIANCHERRI, Boris, "**Terörizm ve Yeniden Gözden Geçirilecek Anlaşmalar**", Aksiyon, S. 223, 13 Mart 1999

DONAY Süheyl, "**Suçluların İadesinde Gelişmeler**", İ.Ü.H.F.M., C. 50, sy. I-IV, 1984

DONAY, Süheyl; "**Tedhişçiliğin Cezalandırılması Hakkında Avrupa Sözleşmesi**", İ.Ü.H.F.M., C. XLIII., sy. I-IV

DONAY Süheyl, "**Suçluların İadesinde Gelişmeler**", İ.Ü.H.F.M., C. 50, sy. I-IV, 1984

DÖNMEZER, Sulhi, "**Milletlerarası Tedhişçilik**", İ.Ü.H.F.D., 1980, C. XLIV

ERMİŞ, Selami, "Biyolojik Terör ve Şarbon Hastalığı", Polis Dergisi, Yıl 2001

DURAK, Cenk Alp, "**Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi**", Ankara Barosu Dergisi, C.56, Ankara, 1999,

EREM Faruk – KEYMAN Selahatin F., "**Uçak Kaçırma Suçları**", A.Ü.H.F.D., C.XXVII., S.1-2

GILBERT, Geoff, "**Terrorism and The Political Offence Exception Reappraised**", T.I.C.L.Q, C. 34, 1985

GÖZÜBÜYÜK, “**Abdullah Pulat; Milletlerarası ve Milli Hukuk Bakımından Siyasi, Suçlar**”, Adalet Dergisi, 1954, sy.4

HASSAN, Ümit, “**Siyasi Suç Kavramı**”, AÜ.SBFD. Ankara, 1971

İÇEL, Kayıhan, “**Suçluların Geri Verilmesi üzerinde Bir İnceleme**”, İÜHFM., 1965, C.30, sy.3-4, s.692

KORKMAZ, Gürol, “**Tanımı Sorunlu Bir Kavram: Terör**” , Polis Dergisi, 1998

KÖMÜRCÜ, Mehmet - ÇALIŞKAN, Yusuf, “**Suçluların İadesinin Uluslar Arası Hukukta Düzenlenişi Ve Siyasi Suç İstisnasının Terörizmle Mücadeledeki Rolü**”, Ankara Barosu Dergisi, 1999/1,C.LVI

KUYAKSİL, Ali, “**Uluslararası Sistem ve Terör**”, Polis Dergisi, Yıl 2000

LAQUEUR, Walter, “Terrorizm”, Temple University Press, Boston, 1977

M.R. Garcia-Mora, “**Crimes Against Humanity and The Principle of Nonextradition of Political Offenders**”, Michigan Law Review, C. 62, April 1964

ODMAN, M. Tefik, “**Mülteci Hukuku**”, ASBF, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 15, Ankara, 1995

ÖZEK, Çetin, “**Devletin Şahsiyeti Aleyhine Cürümlerin Genel Prensipleri**”, İÜHFM, Cilt.32, Sy.2-4

ÖZEK, Çetin, “**Siyasi iktidar Düzeni ve Fonsiyonları Aleyhine Çürümlerin Genel Prensipleri**”, İÜHFM, Cilt 32, İstanbul-1967

TEZCAN, Durmuş, “**Ölüm Cezasını Gerektiren Suçlarda Suçluların Geri Verilmesi Sorunu**”, AÜSBFD, c.38

Temel Britannica Temel Eğitim Ve Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık yayınevi, Cilt 17, İstanbul, 1992

TANSİ, Deniz, “**ABD'nin Ulusal Güvenlik Anlayışı ve Türkiye**”, Cumhuriyet Strateji, 2008

TEZCAN, Durmuş, “**Uluslararası Terör Suçlarında Uluslararası Yardımlaşma**”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1988, Cilt 1, s.22

VURMAY, Miray H, “**Ölümcül Doktrin: Teknolojik Terör**”, Cumhuriyet Strateji, Yıl 2004

YAMAÇ, Fatih, “**Siber Terörizm**”, Polis Dergisi, 2001, s. 29.

YAYLA, Atilla, “**Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve**”, A:Ü.S.B.F. Dergisi, Cilt: XLV, Ankara, 1990

The political Role Offence Exception and the Extradition Process: The enhancement of the Role of the U.S. Judiciary, 13 HASTING INT'L & COMP.L. REV.1, 9, 1989

GAZETELER

ATASOY, Sevil, "**Biyoterör Gerçeğın ta Kendisidir**", Hürriyet, 29.01.2006

KAYNAK, Mahir, "**Terör Bir Örtüdür**", Enine, Boyuna Net, 2003

KÖPRÜLÜ Timuçın; "**Siyasi Suçun Tanımı**", Radikal Gazetesi, 24 Kasım 2000, s. 9.

KÜLEBİ, Ali, "**Teröre Karşı İstikrarlı İşbirliğı**", Cumhuriyet Strateji, Yıl 2006, S. 89.

"**Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliğı**", Cumhuriyet gazetesi, 24.06.2006 tarihli yayını

Kinsley, Michael, "**Terörizmin Tanımı**", Washington Post gazetesi, 5 Ekim 2001 tarihli yayını

İNTERNET ADRESLERİ

<http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/5237.htm>

<http://www.cocfr/cng/lci;altxt/90e.htm3>

<http://www.turkishweekly.net/>

<http://www.coe.fr/eng/legaltxt/98.htm>

<http://www.turkishweekly.net/>

[http:// www.terror.gen.tr/](http://www.terror.gen.tr/)

http://www.usdoj.gov/opa/pr/2003/March/03_ag_196.htm (en son 21 Eylül 2003'de ziyaret edildi)

Suçluların Geri Verilmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/024.htm>

Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesinde Yer Alan Açıklamalar

<http://conventions.coe.int/treaty/EN/DeclareList.asp?NT=124&CM=7&DF>

Suçluların Geri Verilmesine Dair Avrupa Sözleşmesine Konulan Çekinceler

<http://conventions.coe.int/treaty/EN/DeclareList.asp?NT=124&CM=7&DF>

Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

<http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/090.htm>

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=196&CM=8&DF=5/24/2009&CL=ENG>

Rwanda savaş suçları mahkemesi

<http://www.icttr.org>

Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi

<http://www.un.org/icty>

Uluslararası Ceza Mahkemesi

<http://www.iccnw.org>

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme

<http://www.1.umun.edu/humants/instree/v1crs.htm>

Eichman Davası

<http://www.us-israel.org/jsource/Holocaust/eichman.html>

Lockerbie Davası

<http://www.cnn.com/laW/trials.and.cases/files/0010/locerbie/timeline.htm>

Nico Jacobellis v.Ohio Davası

http://en.wikipedia.org/wiki/Jacobellis_v._Ohio

EKLER

EK I: Türkiye'nin Taraf Olduğu İkili Anlaşmalar:

1. Türkiye Cumhuriyeti ile ABD Arasında Suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Anlaşması.

8.10.1980 gün ve 2312 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşmanın metni 20.11.1980 ve gün ve 17166 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

2. Türkiye Cumhuriyeti ile ABD Arasında Ceza Yargılarının Yerine Getirilmesine İlişkin Anlaşma.

10.10.1980 gün ve 2314 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşmanın metni 20.11.1980 gün ve 17166 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

3. Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi.

4.5.1993 gün ve 4288 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 25.8.1993 gün ve 21679 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

4. Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşme.

21.9.1994 gün ve 4030 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 14.11.1994 gün ve 22111 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

5. Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması.

27.9.1994 gün ve 4034 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşmanın metni 12.11.1994 gün ve 22109 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

6. Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi.

4.4.1997 gün ve 4244 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan sözleşmenin metni 24.9.1997 gün ve 23090 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

7. Türkiye Cumhuriyeti ile Hindistan Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Sözleşmesi.

19.4.1990 gün ve 3635 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşmanın metni 7.10.1990 gün ve 20658 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

8. Türkiye Cumhuriyeti ile Irak Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Adli İşbirliği Sözleşmesi

19.4.1990 gün ve 3638 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 2.8.1992 gün ve 3638 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 2.8.1992 gün ve 21303 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

9. Türkiye Cumhuriyeti ile İran Devleti (Şahinşahisi) Arasında İadei Mücrimin ve Cezai Mevadda Adli Müzaharet Muahedenamesi.

7.6.1937 gün ve 3212 sayılı Kanunla onaylanması Uygun Bulunan Sözleşmenin metni 3. Tertip Düstur, Cilt: 18, sayfa: 1198-1204'de ve 21.6.1937 gün ve 3636 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

10. Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Tanıma ve Tenfiz, Suçluların geri Verilmesi ve hükümlülerin Nakli Sözleşmesi.
27.10.1988 gün ve 3490 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 13.12.1989 gün ve 20079 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

11. Türkiye Cumhuriyeti ile Libya Sosyalist Arap Halk Cemahiriyesi Arasında Suçluların Geri Verilmesine Dair Sözleşme.

26.3.1987 gün ve 3343 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 2.6.1987 gün ve 19475 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

12. Türkiye Cumhuriyeti ile Macaristan Halk Cumhuriyeti Arasında Cezai Meselelerde Adli Kararların Karşılıklı Olarak İnfazına Dair Sözleşme.

26.3.1987 gün ve 3340 sayılı onaylanması uygun bulunan Sözleşme'nin metni 7.10.1990 gün ve 20658 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

13. Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Cumhuriyeti Arasında Cezai konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesi

19.4.1990 gün ve 3634 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 7.10.1990 gün ve 20658 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

14. Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşme.

26.3.1987 gün ve 3338 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 3.7.1987 gün ve 19506 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

15. Türkiye Cumhuriyeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmesi.

17.7.1997 gün ve 4286 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 7.11.1997 gün ve 23163 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

16. Türkiye Cumhuriyeti ile Pakistan Cumhuriyeti Arasında Ceza İşlerinde Karşılıklı Yardımlaşma Sözleşmesi.

2.4.1982 gün ve 2663 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin Metni 16.3.1983 gün ve 17989 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

17. Türkiye Cumhuriyeti ile Pakistan İslam Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi Anlaşması.

20.6.1984 gün ve 3207 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşmanın metni 3.9.1984 gün ve 18508 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

18. Türkiye Cumhuriyeti ile Polonya Cumhuriyeti arasında cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşme.

19.4.1990 gün ve 3636 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 7.10.1990 gün ve 20658 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

19. Türkiye Cumhuriyeti ile Romanya Cumhuriyeti Arasında Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşme.

11.3.1993 gün ve 3901 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin Metni 14.11.1994 gün ve 22111 sayılı resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

20. Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap cumhuriyeti Arasında suçluların Geri Verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı adli Yardım Anlaşması.

19.11.1982 gün ve 2710 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşmanın metni 18.3.1983 gün ve 17991 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Ancak Türkçe metindeki bazı maddi hatalar nedeniyle 15.9.1983 gün ve 18166 sayılı Resmi Gazete'de düzeltilmiştir.

21. Türkiye Cumhuriyeti ile Tunus Cumhuriyeti Arasında Cezai konularda Adli yardımlaşma ve Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi.

24.9.1982 gün ve 2706 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan sözleşmenin metni 20.2.1983 gün ve 17965 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

22. Türkiye Cumhuriyeti ile Haşimi Ürdün Krallığı Arasında suçluların Geri verilmesi ve Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardımlaşma Sözleşmesi.

17.4.1975 gün ve 1879 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan sözleşmenin metni 4.5.1975 gün ve 15226 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

23. Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli yardımlaşma Sözleşmesi,

9.7.1974 gün ve 1831 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 11.8.1975 gün ve 15323 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

24. Türkiye Cumhuriyeti ile Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti Arasında Suçluların Geri Verilmesi Sözleşmesi.

9.7.1974 gün ve 1832 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 1.11.1974 gün ve 15049 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

25. Türkiye Cumhuriyeti ile Kazakistan Cumhuriyeti Arasında Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Anlaşması.

4.4.1997 gün ve 4243 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşma metni 10.4.1997 gün ve 22960 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

26. Türkiye Cumhuriyeti ile Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti Arasında Hukuki İşbirliğine İlişkin Sözleşme.

8.5.1991 gün ve 3724 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşme metni 7.10.1990 gün ve 20658 (mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

27. Türkiye Cumhuriyeti ile Tacikistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması.

4.4.200 gün ve 4558 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Anlaşma 22.6.2001 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

28. Türkiye Cumhuriyeti İle Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı İle Yunanistan Cumhuriyeti Kamu Düzeni Bakanlığı Suç İle, Özellikle Terörizm, Örgütlü Suçlar, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı Ve Yasadışı Göç İle Mücadelede İşbirliği Anlaşması.

26.4.2001 gün ve 4654 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 09.05.2001 gün ve 24397 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

EK II: Türkiye'nin Taraf Olduğu Çok Taraflı İade ve Adli Yardımlaşma Sözleşmeleri

1. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS) Avrupa Konseyi Sözleşme No. 24

Sözleşmenin onaylanması, 18.11.1959 gün ve 7376 sayılı Kanunla uygun bulunmuş olup, metni 3. Tertip Düstur, Cilt 41, Sayfa 12'de ve 26.11.1959 gün ve 10365 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

2. Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesine Ek 2. Protokol Avrupa Konseyi Sözleşme No. 98

Protokol 8.5.1991 gün ve 3732 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunmuş, metni 25.9.1991 gün ve 21002 sayılı Resmi Gazetemde yayınlanmıştır.

3. Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi (CIKAYAS) Avrupa Konseyi Sözleşme No. 30

Sözleşmenin onaylanması 18.03.1968 gün ve 1034 sayılı Kanunla uygun bulunmuş olup, metni, 5. Tertip Düstur, Cilt. 7/2, sayfa 1848-1900'da ve 16.10.1968 gün ve 13028 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

4. Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol Avrupa Konseyi Sözleşme No. 99

Protokol'ün onaylanması 18.5.1987 gün ve 3363 sayılı Kanunla uygun bulunmuş olup, metni 18.1.1990 gün ve 20406 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

5. Ceza Yargılarının Uluslararası Değeri Konusunda Avrupa Sözleşmesi. Avrupa Konseyi Sözleşme No. 70

Sözleşmenin onaylanması, 1.3.1977 gün ve 2081 sayılı Kanunla uygun bulunan Sözleşme metni, 5. Tertip Düstur, Cilt. 17, sayfa. 341-356'da ve 14.12.1977 gün ve 16139 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

6. Ceza Kovuşturmalarının Aktarılması Avrupa Sözleşmesi. Avrupa Konseyi Sözleşme No. 73

Sözleşmenin onaylanması 1.3.1977 gün ve 2082 sayılı Kanunla uygun bulunmuş olup, metni 5. Tertip Düstur, Cilt. 17, sayfa. 321-340'da ve 27.12.1977 gün ve 16192 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

7. Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşme. Avrupa Konseyi Sözleşme No. 112 (Sözleşme Avrupa Konseyi üyesi olmayan Devletlerin de katılımına açıktır.)

Sözleşmenin onaylanması 26.3.1987 gün ve 3339 sayılı Kanunla uygun bulunmuş olup, metni 13.6.1987 gün ve 19486 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

8. Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi. Avrupa Konseyi Sözleşme No. 90

Sözleşmenin onaylanması 27.10.1980 gün ve 3339 sayılı Kanunla uygun bulunmuş olup, metni 26.3.1981 gün ve 17291 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

9. 1972 Tarihli Protokolle Değişikliğe uğrayan 1961 tarihli Birleşmiş milletler uyuşturucu Maddeler TEK Sözleşmesi.

Sözleşmenin onaylanması 27.12.1966 gün ve 812 sayılı kanunla uygun bulunmuş olup metni 11.5.1967 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

10. 1971 Tarihli Birleşmiş Milletler Psikotrop Maddeler Sözleşmesi.

Sözleşmenin onaylanması 27. 10. 1980 gün ve 2326 sayılı kanunla uygun bulunmuş olup, metni 7.3.1981 tarihli Resmi gazete'de yayınlanmıştır.

11. 1988 Tarihli Uyuşturucu ve Psikotrop maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.

Sözleşmenin onaylanması 22.11.1995 gün ve 4136 sayılı Kanunla uygun bulunmuş olup, metni 12.2.1996 gün ve 22551 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

12. Birleşmiş Milletler Milli, Irki, Dini Kütleleri Kısmen veya Tamamen İmha Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme (Jenoside Sözleşmesi).

23.3.1950 gün ve 5630 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan sözleşme metni 3. Tertip Düstur, Cilt. 31, sayfa. 1941'de ve 29.3.1950 gün ve 7469 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

13. Birleşmiş Milletler Uçakların Kanun Dışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme (La Haye Sözleşmesi).

30.11.1972 gün ve 1634 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 31.3.1973 gün ve 14493 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

14. Birleşmiş Milletler Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanun Dışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme (Montreal Sözleşmesi).

17.4.1975 gün ve 1888 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 29.11.1975 gün ve 15427 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

15. Birleşmiş Milletler Diplomatik Temsilciler de Dâhil Olmak Üzere, Uluslararası Korunmaya Sahip Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme (New York Sözleşmesi).

21.1.1988 gün ve 2324 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 1.5.1981 gün ve 17327 sayılı Resmi Gazetemde yayınlanmıştır.

16. İşkenceye ve Diğer Zalimname, Gayri İnsani ve Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi.

21.4.1988 gün ve 3441 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 10.8.1988 gün ve 19895 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

17. Birleşmiş Milletler Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme.

21.4.1988 gün ve 3442 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 6.7.1989 gün ve 20217 sayılı Resmi Gazetemde yayınlanmıştır.

18. Birleşmiş Milletler UNESCO Nezdinde ki Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi Sözleşmesi.

25.12.1979 gün ve 2256 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşme metni 26.1.1981 gün ve 17232 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

19. Birleşmiş Milletler Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme.

10.01.2002 gün ve 4738 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşmenin metni 17.01.2002 gün ve 24643 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

20. Birleşmiş Milletler Terörist Bombalamalarının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme.

11.01.2002 gün ve 4740 sayılı kanunla onaylanması uygun bulunan Sözleşme metni 19.01.2002 gün ve 24645 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

21. OECD Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi

1.2.2000 gün ve 4518 sayılı Kanunla uygun bulunan Sözleşmenin metni 10.5.2000 gün ve 24045 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanmıştır.

22. Avrupa Konseyi ve Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi.

16 Mayıs 2005’te Varşova’da akdolunan Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi 21 Şubat 2007’de altıncı ülkenin (Romanya, Rusya, Slovakya, Ukrayna, Bulgaristan ve Arnavutluk) onayının tamamlanmasıyla 1 Haziran 2007’de yürürlüğe girmiştir. Türkiye de Sözleşmeyi 19 Ocak 2006’da imzalamış ama henüz onaylamamıştır.

EK III: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (18.11.1959/7376 SK., Metin:RG 26.11.1959)

Bu Sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi üyesi Hükümetler, konseyin gayesinin, üyeleri arasında daha sıkı bir birliği temin olduğunu göz önünde bulundurarak, bu gayeye erişmenin de anlaşmalar akdi ve hukukî mesail sahasında müşterek hattihareket takibi suretiyle mümkün olabileceğini ve suçluların iadesi mevzuunda müşabih ve mütecanis kaideler kabulünün birlik gayesine hizmet edebileceğini nazarı itibare olarak aşağıdaki hususlarda mutabık kalmışlardır.

MADDE 1- (Suçluyu İade Mecburiyeti): Akid Taraflar, aşağıdaki maddelerde tâyin edilen kaide ve şartlar dahilinde, kanunları ihlâlden dolayı takibedilen veya iadeyi talebeden tarafın adlî mercilerince bir ceza veya emniyet tedbirlerinin infazı için aranan şahısları karşılıklı olarak teslim etmeyi taahhüt ederler.

MADDE 2- (Suçluların İadesini İstilzam Eden Fiiller):

1) Gerek iadeyi talebeden tarafın ve gerek kendisinden iade talebe dilen tarafın kanunlarınca en aşağı bir sene müddetle hürriyeti selbedici mahiyette olan bir cezayı veya emniyet tedbirini veya daha ağır bir cezayı mucip filler suçlunun iadesini istilzam eder. İadeyi talebeden tarafın ülkesinde bir cezaya mahkûmiyet hükmü veya bir mevkufiyet kararı verilmişse, verilen ceza en aşağı dört aylık olmalıdır.

2) İade talebi, iadeyi talebeden taraf ve kendisinden iade talep edilen tarafın kanunlarınca hürriyeti selbedici bir ceza veya mevkufiyet kararı ile cezalandırılan müteaddit hareketlere taallûk etmekle beraber bunlardan bazıları ceza müddetlerine ait şarta uymuyorsa, kendisinden iade talep edilen taraf bu sonuncu suçlar için dahi iade etmek ihtiyarını haiz olacaktır.

3) İşbu maddenin birinci fıkrasında mevzuubahis kanunsuz hareketlerden bazıları için suçluların iadesine mevzuatı cevaz vermeyen her Akid Taraf bu hareketleri, kendisi bakımından, sözleşmenin tatbik sahası dışında bırakılabilir.

4) Bu maddenin üçüncü paragrafında mezkûr haktan istifade etmek isteyen her Akid Taraf suçluların iadesine cevaz veren veya vermeyen kanuni hükümleri tasrih etmek suretiyle ya iade kabil edilen kanuna aykırı fiillerin veya iade kabul edilme yen kanuna aykırı fiillerin listesini, tasdik veya iltihak vesikasını tevdi ettiği sırada Avrupa Konseyi Genel Sekreterlerine tebliğ edecektir.

5) Akid Taraflardan birinin mevzuatınca, daha sonra başka kanunsuz fiillerin de iadesine cevaz verilmemesi halinde bu taraf keyfiyeti Konsey Genel Sekreterine bildirecek. Genel Sekreter de bunu diğer imza sahiplerine tebliğ edecektir. Bu bildirme, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihten itibaren üç ay sonra hüküm ifade edecektir.

6) Bu maddenin dört ve beşinci fıkralarında zikredilen hakkı istimal eden her Akid Taraf işbu Sözleşmeyi evvelce ondan hariç tutulmuş olan fiillere her zaman tatbik edebilir. Akid Taraf bu değişiklikleri Konsey Genel Sekreterine bildirecek, Genel Sekreter de diğer imza sahiplerini haberdar edecektir.

7) Taraflardan herhangi biri, bu madde mucibinde Sözleşmenin tatbik sahası haricinde bırakılan kanunsuz fiiller için mütekabiliyet kaidelerini tatbik edebilecektir.

MADDE 3- (Siyasî Suçlar):

1) İade talebine sebep olan suç kendisinden iade talep edilen tanıtça siyasî bir suç veya böyle bir suç ile murtabit fiil olarak telâkki edildiği takdirde suçlu iade edilmeyecek.

2) Kendisinden iade talep edilen taraf, âdi bir suç için vâki iade talebinin

bir şahsı ırk, din, milliyet veya siyasî kanaat cihetinden takip veya cezalandırmak gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın vaziyetinin bu sebeplerden biri dolayısı ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde de aynı kaide tatbik edilecektir.

3) İşbu Sözleşmenin tatbikatı bakımından, bir Devlet Reisinin veya ailesi efradından birinin hayatına kasıt siyasî bir suç sayılmayacaktır.

4) İşbu madde Akid Tarafların çok taraflı mahiyette olarak imzalamış oldukları herhangi başka milletlerarası sözleşmelerle yüklendikleri veya yükleyecekleri taahhütlere tesir etmeyecektir.

MADDE 4- (Askeri Suçlar): Cezaî hukuka göre suç teşkil etmeyen askerî suçlar dolayısıyla iade işbu Sözleşmenin tatbik sahası dışındadır.

MADDE 5- (Malî Suçlar): Vergi, resim, kambiyo ve gümrük mevzularında işbu Sözleşmedeki şartlara tevfikan suçluların iadesi, ancak her suç veya suç kategorisi için bu hususun Akid Taraflar arasında kararlaştırılmış olması halinde mümkündür.

MADDE 6- (Tebaanın İadesi):

1) a) Her Akid Taraf tebaasını iade etmemek hakkını haiz olacaktır.

a) Her akid taraf imza veya tasdik veya iltihak vesikasını tevdi esnasında yapacağı bir beyanla tebaa tâbirini işbu Sözleşmenin şümulü içinde kendisi tarif edebilir.

b) Şahsın milliyeti iadeye dair karar esnasında tesbit edilecektir. Bununla beraber, talep edilen şahıs kendisinden iade talep edilen tarafın tebaası olarak karar anı ile teslim için kararlaştırılan tarih arasında tanınsa bile, mezkûr taraf bu paragrafın (a) Bendi hükmünden istifade edebilecektir.

2) Kendisinden iade talep edilen taraf tebaasını iade etmediği takdirde, talep edilen tarafın isteği üzerine, mahal varsa adlî takibat yapılabilme üzere meseleyi alâkalı makamlara intikal ettirmelidir. Bunun için suçla ilgili dosyalar, malûmat ve eşya 12'inci maddenin birinci fıkrasında derpiş edilen şekilde meccanen yollanacaktır. İade talep edilen taraf talebi üzerine yapılan muamelelerden haberdar edilecektir.

MADDE 7- (Suçun İka Edildiği Mahal):

1) Kendisinden iade talep edilen taraf, mevzuatına göre kısmen veya tamamen kendi ülkesinde veya ülkesi addolunan bir mahalde işlenmiş sayılan bir suçtan dolayı talep edilen şahsı iade etmekten imtina edebilir.

2) İade talebine sebep olan suç iade talep eden tarafın ülkesi haricinde ika edilmiş ise, ancak kendisinden iade talep edilen taraf mevzuatının, ülkesi dışında işlenen aynı çeşit bir suçun takibine müsaade etmemesi veya talep mevzuunu teşkil eden suç için iadeye cevaz vermemesi halinde iade reddolunabilir.

MADDE 8- (Aynı Fiiller Dolayısıyla Takibat Yapılmakta Olması): Kendisinden iade talep edilen taraf, iade talebine sebep olan bir veya birkaç fiilden dolayı kendisi hakkında takibat yapmakta olduğu şahsın iadesini reddedebilir.

MADDE 9- (Non Bis in İdem): Talep edilen şahıs hakkında kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyetli makamlarınca iade talebine sebep olan bir veya birkaç fiilden dolayı nihaî olarak karar verilmiş ise iadeye cevaz yoktur, kendisinden iade talep edilen tarafın salâhiyeti makamlarınca aynı fiil veya fiiller hakkında takibat yapılmamasına veya yaptıkları takibata son verilmesine karar verilmiş ise iade talebi reddolunabilir.

MADDE 10- (Müruruzman): Dava veya cezanın, kendisinden iade talep edilen taraf veya iade talebinde bulunan taraf mevzuatına göre müruruzamana uğramış olması halinde iadeye cevaz yoktur.

MADDE 11- (Ölüm Cezası): Talep eden tarafın kanununda iade talebine sebep olan fiilin ölüm cezasını müstelzim olmasına mukabil, kendisinden iade talep edilen tarafın mevzuatında ölüm cezasının bulunmaması veya bu memlekette işler cezasının umumiyetle tatbik edilmemesi halinde ancak talep eden taraf ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair talep edilen tarafa kâfi teminat verdiği takdirde iade yapılabilir.

MADDE 12- (Talep ve Evrakı Müsbite):

1) İade talebi yazılı olarak ve diplomatik yoldan yapılacaktır. İki veya daha fazla taraflar arasında doğrudan doğruya anlaşma suretiyle diğer bir talep şekli tesbit edilebilir.

2) İade taleplerine aşağıdaki vesailer eklenecektir.

a) İade talep eden tarafın kanunlarına uygun surette ısdar edilmiş ve infaz kabiliyetini haiz bir mahkumiyet kararının veya tevkif müzekkeresinin yahut aynı tesiri haiz diğer herhangi bir kararın aslı veya tasdikli sureti;

b) İade talebine sebep olan fiillerin işarı. İka edildikleri yer ve zaman, hukukî tavsifleri ve bunlara tatbik olunacak kanunî hükümler mümkün olduğu kadar sarîh bir şekilde gösterilecektir.

c) Tatbik edilecek kanunî metinlerin bir sureti veya bu mümkün değilse, tatbik olunacak hukukun izahı ve ayrıca talep olunan şahsın mümkün olduğu kadar sarîh eşkâli ile milliyetini ve hüviyetini teshire yarayacak diğer bütün malûmat.

MADDE 13- (Munzam Malûmat): İade talep eden tarafça verilen malûmat, kendisinden iade talep edilen tarafın işbu Sözleşme gereğince bir karar vermesi için kâfi görüldüğü takdirde bu taraf lüzumlu munzam malûmat talep edecek ve bu malûmatın tevdi için bir mühlet tesbit edilebilecektir.

MADDE 14- (Hususîlik Kaidesi):

1) İade edilen şahıs iadeden evvel ika ettiği ve iadeye esas olandan başka bir fiilden dolayı takip veya muhakeme edilemeyeceği gibi bir ceza veya emniyet tedbirinin infazı için tevkif edilemez ve kezalik herhangi bir surette hürriyeti kısılamaz. Aşağıdaki haller müstesnadır.

a) iade eden taraf buna muvafakat etmesi. Muvafakati istihsal için bir talepte bulunulacak ve buna 12 inci maddede mezkûr belgeler ile iade edilen şahsın suçu mütallik olarak yaptığı beyanın zaptı eklenecektir. Muvafakat ancak şahsın talep edilmesine sebep olan suçun bizatihi bu Sözleşmeye göre iadeyi icabettirmesi halinde gösterilir.

b) İade edilen şahsın, nihai olarak serbestisine kavuşmasını takip eden 45 gün zarfında iade edildiği tarafın arazisini elinde imkân olduğu halde terk etmemesi veya terk ettikten sonra buraya geri dönmesi halinde.

2) Bununla beraber iadeyi talep eden taraf, gerek bu şahsı memleketinden çıkarmak gerek-gıyap yoluyla muhakeme usulüne müracaat dâhil olmak üzere Mevzuatına göre müruruzamanı kesmek gayesiyle lüzumlu göreceği diğer tedbirleri ittihaz edebilir.

3) Suç addolunan fiilin evsafı takibat esnasında değişmişse, iade edilen şahıs hakkında ancak yeniden tavsif edilen suçun unsurları iadeyi icabettiriyorsa, takibat ve muhakeme yapılabilir.

MADDE 15- (Üçüncü Bir Devlete Tekrar İade): 14'üncü maddenin birinci paragrafının (b) bendinde derpiş edilen hal müstesna olmak üzere talebeden tarafın kendisine teslim edilip de diğere bir taraf veya üçüncü bir Devlet tarafından iadeye mukaddem suçlardan dolayı istenen şahsı bu tarafa veya üçüncü Devlete teslim edebilmesi için kendisinden iade talep edilmiş olan tarafın rızası lâhik olmak lazımdır. Kendisinden iade talep edilen taraf 12'inci maddenin 2'nci paragrafında mezkûr belgeleri isteyebilir.

MADDE 16- (Muvakkat Tevkif):

1) Müstacel hallerde, iadeyi talep eden tarafın salahiyetli makamları istenen şahsın muvakkat tevkifini talep edebilirler; kendisinden iade talep edilen tarafın salahiyetli makamları ise bu talep hakkında işbu Tarafın kanunlarına tevfiikan karar vereceklerdir.

2) Muvakkat tevkif talebinde 12'inci maddenin 2'inci fıkrasının (a) bendinde mezkûr belgelerden birinin mevcudiyeti zikredilecek ve bir iade talebi yapılmak hususundaki niyete işaret edilecektir. Bu talepte, yapılacak iade talebine esas teşkil eden fiil, bu fiilin ika edildiği yer ve tarih ve istenen şahsın eşkâli imkân nispetinde tarif edilecektir.

3) Muvakkat tevkif talebi, talep edilen tarafın salahiyetli makamlarına diplomatik yoldan yapılabileceği gibi doğrudan doğruya posta veya telgraf yoluyla veya Milletlerarası Polis Teşkilâtı (İnterpol) vasıtasıyla yahut yazıya münkalip olacak veya istenen tarafça makbul görülecek herhangi bir vasıta ile yapılabilir.

4) Muvakkat tevkif, tevkifi takip eden 18 günlük müddet zarfında talep edilen tarafa iade talebinin ve 12'inci maddede mezkûr belgelerin tevdi edilmemesi halinde sona erer; muvakkat tevkif hiçbir suretle tevkiften sonra 40 günü tecavüz edemez. Bununla beraber, muvakkaten serbest bırakma her vakit mümkündür; ancak talep edilen taraf, istenen şahsın kaçmasına mâni olmak için lüzumlu addettiği tedbirleri alacaktır.

5) Serbest bırakma, iade talebinin ahiren vürudu halinde yeni bir tevkife veya iadeye mâni teşkil etmez.

MADDE 17- (Taleplerin Taaddüdü): Birçok Devlet tarafından aynı fiilden veya değişik fiillerden dolayı aynı esnada iade talep edildiği takdirde, kendisinden iade talep edilen Taraf bütün şeraiti ve bilhassa suçların ağırlık nispeti ve ika edildikleri yeri, taleplerin mütekabil tarihlerini, istenen şahsın milliyetini ve bilâhara başka bir Devlete iade imkânını nazarı itibara alarak karar verecektir.

MADDE 18- (İade Edilen Şahsın Teslimi):

1) Kendisinden iade talebedilen Taraf, iade hakkındaki kararın 12'inci maddenin 1'inci paragrafında derpiş olunan yoldan talebeden Tarafa bildirir.

2) Tanı veya kısmi ret halinde mucip sebep gösterilecektir.

3) Talebin kabul edilmesi halinde talebeden Tarafa teslim mahal ve tarihi ile istenen şahsın iade edilmek üzere ne kadar müddet mevkuf tutulduğu hakkında malûmat verilecektir.

4) Taleb edilen şahıs, tesbit olunan tarihte teslim alınmadığı takdirde, işbu maddenin 5'inci paragrafında derpiş olunan mahfuz kalmak kaydıyla, bu tarihten itibaren 15 günlük bir müddetin hitamında serbest bırakılabilir; her halükârda 30 günlük bir müddetin geçmesinden sonra serbest bırakılacaktır; kendisinden iade talebedilen Taraf bu şahsı aynı suçtan dolayı iade etmeyi reddedebilir.

5) Bir Taraf, iade edilecek şahsı mücbir sebepten dolayı teslim veya kabul edememesi halinde diğer Tarafı haberdar edecektir. İki Taraf yeni bir teslim tarihi üzerinde mutabık kalacaklar ve işbu maddenin 4'üncü paragrafı hükümleri tatbik olunacaktır.

MADDE 19- (Tehirli veya Şartlı Teslim):

1) Kendisinden iade talebedilen Taraf, iade talebi hakkında kararını verdikten sonra, şahıs aleyhinde takibatta bulunabilmek veya esasen mahkûm olmuşsa iade talebine sebep olandan gayri bir fiilden dolayı uğradığı cezayı kendi ülkesinde çekebilmesi için talebedilen şahsın teslimini tehir edebilecektir.

2) Kendisinden iade talep edilen Taraf, teslimi tehir edeceği yerde, istenen şahsı Taraflar arasında müştereken tesbit edilecek şartlar tahtında, talep eden Tarafa muvakkaten teslim edebilecektir.

MADDE 20- (Eşyanın Teslimi):

1) Kendisinden iade talebedilen Taraf talebeden Tarafın isteği üzerine aşağıdaki eşyayı, mevzuatının müsaadesi nispetinde zaptedip teslim edecektir.

a) Delil teşkil edebilecek eşya, veya

b) Suç neticesinde elde edilmiş olup tevkif anında talep edilen şahsın yedinde bulunan veya daha sonra meydana çıkan eşya,

2) İşbu maddenin 1'inci paragrafında, mevzubahis eşyanın teslimi, şahsın ölümü veya kaçması sebebiyle kararlaştırılan iadenin yapılmaması halinde, dahi ifa edilecektir.

3) Mevzuubahis eşyanın kendisinden iade talebedilen Taraf ülkesinde zabıt veya haczi mucib olması halinde işbu Taraf bunları, devam eden bir cezai takibatla alâkalı olarak, muvakkaten saklayabilir veya geri verilmesi şartıyla teslim edebilir.

4) Bununla beraber, kendisinden iade talebedilen Tarafın veya üçüncü Tarafların bu eşyalar üzerinde ihraz eyledikleri, haklar mahfuzdur. Bu hakların mevcudiyeti halinde, muhakeme sona erdikten sonra eşya mümkün

olduğu kadar çabuk ve meccani olarak kendisinden talebedilen Tarafa iade edilecektir.

MADDE 21- (Transit):

1) İşbu Anlaşmaya Taraf olan Devletlerden birinin ülkesinden transit olarak geçişe müsaade 12'inci maddenin 1. paragrafında derpiş olunan yoldan yapılacak talep üzerine ve kendisinden transite müsaade etmesi istenilen Tarafça Sözleşmenin 3 ve 4'üncü maddeleri muvahasinde siyasî veya tamamen askerî mahiyette görülen bir suç mevzuubahis olmaması şartıyla verilecektir.

2) Kendisinden transite müsaade etmesi istenilen memleketin 6'inci madde anlamındaki tebaasının transit olarak geçmesi reddolunabilir.

3) 12'inci maddenin 2'inci paragrafında derpiş olunan belgelerin tevdi, işbu maddenin 4'üncü paragrafı hükümleri mahfuz kalmak şartıyla, lüzumludur.

4) Hava yolunun kullanılması halinde aşağıdaki hükümler tatbik olunacaktır.

a) Vasıtanın inmesi mevzuubahis değilse, talebeden Taraf ülkesi üzerinden vasıtanın geçeceği Tarafı haberdar edecek ve 12'inci maddenin 2'inci paragrafının (a) bendinde mezkûr vesikalardan birinin mevcut olduğunu tevsik edecektir. Beklenmedik bir iniş halinde, işbu tebligat 16'inci maddede mevzuubahis muvakkat tevkif talebinin tesirlerini doğuracak, ve talebeden Taraf nizami bir transit talebinde bulunacaktır.

b)Vasıtanın inmesi mevzuubahis ise talebeden Taraf nizami bir transit talebinde bulunacaktır.

5) Bununla beraber herhangi bir Taraf işbu Sözleşmenin imzası veya tasdik yahut iltihak vesikasının tevdi esnasında bir şahsın transit olarak geçmesini ancak iade için istenen şartlar veya bunlardan bazıları tahtında kabul edeceğini beyan edebilir. Bu ahvalde, mütekabiliyet kaidesi tatbik edilebilir.

6) İade edilen şahıs, ırkı, dini, milliyeti veya siyasî kanaatlerinden dolayı hayatının veya hürriyetinin tehlide mâruz kalacağına ihtimal verebilecek bir ülkeden transit olarak geçirilmeyecektir.

MADDE 22- (Usul): Suçlunun iadesi ve muvakkat tevkif usulüne, işbu Sözleşmedeki aksine hükümler müstesna, kendisinden iade talebedilen Taraf kanunu tatbik olunur.

MADDE 23- (Kullanılacak Dil): Tevdi olunacak vesaik talebeden Taraf veya kendisinden iade talep edilen Taraf lisanında tanzim olunacaktır. Bu sonuncu Taraf, Avrupa Konseyinin resmî dillerinden seçeceği birisine yapılmış bir tercüme talep edebilir.

MADDE 24- (Masraflar):

- 1) Kendisinden iade talep edilen Taraf ülkesinde iade sebebiyle yapılan masraflar bu Tarafa tahmil edilmiştir.
- 2) Transit geçirmek üzere talepte bulunan Taraf ülkesinden transit olarak geçişten mütevellit masraflar talep eden Tarafça ödenir.
- 3) Kendisinden iade talep edilen Tarafın anavatan sayılmayan ülkesinden vâki bir iade halinde, bu ülke ile talep eden Tarafın anavatanı arasındaki seyahat masrafını işbu sonuncu Taraf öder.

Kendisinden iade talep edilen tarafın anavatanı sayılmayan ülkesi ile anavatan arasındaki seyahat masrafı için de aynı kaide câridir.

MADDE 25- (Emniyet Tedbirinin Tarifi): İşbu Sözleşme anlamında "Emniyet tedbirleri" tâbiri, ceza mahkemesi kararı ile, bir cezayı itmam veya onun yerine geçmek üzere emredilen hürriyeti tahdit edici her türlü tedbirlerdir.

MADDE 26- (Kaydı İhtirazîler):

- 1) Her Akid Taraf, işbu sözleşmeyi imza veya tasdik yahut iltihak vesikasını tevdi ettiği esnada Sözleşmenin muayyen bir veya daha fazla hükümleri hakkında kaydı ihtirazide bulunabilir.
- 2) Kaydı ihtirazi dermeyeran etmiş olan her Akid Taraf şartlar müsaade eder etmez bunu geri alacaktır. Kaydı ihtirazilerin geri alınması Avrupa Konseyi Genel Sekreterine vâki bir tebligat ile ifa olunacaktır.
- 3) Sözleşmenin bir hükmü hakkında kaydı ihtirazi dermeyeran etmiş olan Akid Taraf işbu hükmün tatbikini ancak bizzat kendisinin bu hükmü kabul eylediği nispette isteyebilir.

MADDE 27- (Ülke Bakımından Tatbik Sahası):

- 1) İşbu Sözleşme Akit Tarafların anavatan topraklarından tatbik olunacaktır.
- 2) Sözleşme Fransa bakımından Cezayir'e ve denizaşırı ülkelere, Büyük Britanya ve Şimali İrlanda Birleşik Kraliyeti bakımından Normandiya sahilindeki İngiliz adalarına (Channel Islands) ve Man adasına da tatbik olunacaktır.
- 3) Federal Almanya Cumhuriyeti işbu sözleşmenin tatbikini, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir tebligat ile, Berlin Land'ına teşmil edebilecektir. Mumaileyh işbu tebligattan diğer Tarafları malûmattar kılacaktır.
- 4) İşbu Sözleşmenin tatbik sahası, iki veya daha fazla Akid Tarafın doğrudan doğruya anlaşması suretiyle, Taraflardan birinin işbu maddenin 1, 2 ve 3'üncü paragraflarında derpiş edilen ülkelerinin haricinde olup milletlerarası münasebetlerin idaresi bu Tarafa mevdu bulunan ülkelere, anlaşmaya konulan şartlar tahtında teşdil edilebilir.

MADDE 28- (İşbu Sözleşme ile İki Taraflı Anlaşmalar Arasındaki Münasebet):

1) İşbu Sözleşme, tatbik olunduğu ülkeler bakımından, iki Akid Taraf arasındaki iki taraflı muahede sözleşme veya anlaşmaların suçluların iadesine mütedair hükümlerini ilga eder.

2) Akid Taraflar aralarında sadece işbu Sözleşmenin hükümlerini itmam veya bunun ihtiva eylediği prensiplerin tatbikatını kolaylaştırmak üzere iki veya çok taraflı anlaşmalar aktedebilirler.

3) Suçluların iadesinin iki veya daha fazla Akid Taraf arasında yeknesak bir mevziini esnasına müsteniden cereyan etmekte olması halinde, Taraflar suçluların iadesi mevzuundaki karşılıklı münasebetlerini, işbu Sözleşme hükümlerine rağmen, münhasıran bu sisteme dayanarak tanzim etmekte serbest olacaklardır. Aynı prensip, diğer bir veya daha fazla Akid Taraf ülkesinde verilen tevkif kararlarını kendi ülkesinde infazını derpiş eden kanuna sahip bulunan her iki veya daha fazla Akid Taraf arasında dahi tatbik olunacaktır. Bu Sözleşmenin tatbikinden, işbu paragraf hükümlerine uygun olarak, aralarındaki münasebetlerde sarfınazar eden veya edecek olan Akid Taraflar bu hususi,; Avrupa Konseyi Genel Sekreterine bir tebligatta bulunacaklardır. Mumaileyh işbu paragraf gereğince alacağı her tebligattan diğer Akid Tarafları haberdar edecektir.

MADDE 29- (İmza, Tasdik, Mer'iyete Giriş):

1) İşbu Sözleşme Avrupa Konseyi âzalarının imzasına açık kalacaktır. Sözleşme tasdik olunacak ve tasdiknameler. Konsey Genel Sekreteri nezdinde tevdi olunacaktır.

2) Sözleşme 3'üncü tasdiknamenin tevdiinden 90 gün sonra mer'iyete girecektir.

3) Sözleşmeyi ahiren tasdik edecek mümziler için Sözleşme tasdiknamenin tevdiinde 90 gün sonra mer'iyete girecektir.

MADDE 30- (İltihak):

1) Avrupa Konseyi Vekiller Komitesi Konsey azası olmayan her Devleti işbu Sözleşmeye iltihaka davet edebilecektir, bu daveti mutazammın karar, Sözleşmeyi tasdik etmiş bulunan konsey âzalarının hepsinin rızalarını, lâhik olmalıdır.

2) İltihak, tevdi tarihinden 90 gün sonra hüküm ifade edecek bir iltihaknamenin Konsey Genel Sekreterine tevdi ile icra edilecektir.

MADDE 31- (Feshi İhbar): Her Akid Taraf, kendisi bakımından, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı bir tebligat ile işbu Sözleşmeyi feshedebilir. Bu feshi ihbar, Konsey Genel Sekreterinin tebligatı aldığı tarihten 6 ay sonra hüküm ifade edecektir.

MADDE 32- (Tebligat): Avrupa Konseyi genel Sekreteri, Konsey azalarına ve iş bu Sözleşmeye iltihak eden her Devletin hükümetine aşağıdaki hususları bildirir.

- a) Her tasdikname ve iltihaknamenin tevdiini;
- b) Mer'iyete giriş tarihini;
- c) Altıncı maddenin birinci paragrafı ve 21'inci maddenin beşinci paragrafı hükümleri tatbik edilmek suretiyle yapılan her beyanı;
- d) 26'ıncı maddenin birinci paragrafı hükümleri tatbikatından olmak üzere yapılan her kaydı ihtiraziyi;
- e) 26'ıncı maddenin ikinci paragrafı hükümleri tatbikatından olmak üzere geri alınan her kaydı ihtiraziyi.
- f) İşbu Sözleşmenin 31'inci maddesi hükümleri tatbikatından olmak üzere alınan her fesih ihbarını ve bunun hüküm ifade edeceği tarihi.

İşbu hükümleri tasdik zımında bu hususta tam yetkili kılınan ve aşağıda imzalan bulunan temsilciler işbu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

İşbu Sözleşme 13 Aralık 1957 tarihinde Paris'te Fransızca ve İngilizce her iki metin de eşit olmak ve Avrupa Konseyi arşivlerine tevdi edilmek üzere, tek nüsha halinde tanzim edilmiştir. Konsey Genel Sekreteri bunun usulüne uygun kopyasını mümzi hükümetlere yollayacaktır.

EK IV: Tedhişçiliğin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

Bu sözleşmeyi imzalayan Avrupa Konseyi üyesi Devletler, Avrupa Konseyinin amacının, üyeleri arasında daha sıkı bir birliği gerçekleştirmek olduğunu nazarı dikkate alarak; Artan tedhişçilik suçlarının sebep olduğu büyüyen endişeyi müdrük olarak; Bu kabil suç faillerinin, kovuşturma ve cezadan kurtulmamaları için etkin önlemlerin alınmasını temenni ederek; Bu sonuca varabilmek için suçluların iadesinin özellikle etkili bir çare olduğuna inanarak, Aşağıdaki hususlarda anlaşmışlardır:

Madde 1- Akid Devletler arasında suçluların iadesi maksadıyla, aşağıda belirtilen suçların hiçbiri siyasî suç, siyasî suça murtabit suç veya siyasî nedenle işlenmiş suç niteliğinde telâkki edilmeyecektir.

- 1) 16 Aralık 1970 tarihinde La Haye'de imzalanan uçakların kanun dışı yollarla ele geçirilmesinin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar;
- 2) 23 Eylül 1971 tarihinde Montreal'de imzalanan sivil havacılığın güvenliğine karşı kanun dışı eylemlerin önlenmesine ilişkin Sözleşmenin kapsamına giren suçlar;
- 3) Diplomatik Ajanlar dahil olmak üzere Uluslararası bir himayeye tâbi olan şahısların hayat, fizikî bütünlüğü veya hürriyetine bir saldırıyı kapsayan vahim suçlar;
- 4) Adam kaldırma, rehin alma veya gayri kanunî hürriyeti tahdit eden suçlar;
- 5) Şahısların hayatı için tehlike teşkil ettiği ölçüde bomba, el bombası, roket, otomatik ateşli silâh veya bombalı mektup veya koli kullanmak suretiyle işlenen suçlar;

6) Yukarıda sayılan suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya bir suçu işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın fiiline suç ortağı olarak iştirake ilişkin suçlar.

Madde 2-

1. Üye devletler arasında iadenin amaçları bakımından, bir Akid Devlet, bir şahsın hayatı, fizikî bütünlüğü veya hürriyeti aleyhine işlenip, 1'nci madde kapsamına giren herhangi bir suçtan başka bir şiddet eylemini içeren vahim bir suçu, siyasî suça murtabit suç veya siyasî nedenle işlenmiş suç saymamağa karar verilebilir.

2. 1'nci maddede zikredilenlerin dışında şahıslar için toplu bir tehlike teşkil ettiği takdirde mülkiyet aleyhine bir fiili içeren vahim bir suça da aynı kaide uygulanacaktır.

3. Yukarıda sayılan suçlardan birini işlemeye teşebbüs veya böyle bir suça işleyen veya işlemeye teşebbüs eden bir şahsın fiiline suç ortağı sıfatıyla katılma halinde de aynı kaide uygulanacaktır.

Madde 3- Suçluların iadesine dair Avrupa Sözleşmesi dahil Akid Devletler arasında uygulanan suçluların iadesi konusundaki bütün Antlaşma ve Sözleşme hükümleri Akid Devletler arasında bu Sözleşme hükümleri ile bağdaşmadıkları ölçüde değiştirilmiştir.

Madde 4- Akid devletler arasında yürürlükte bulunan suçluların iadesine dair Antlaşma ve Sözleşmelerde 1 ve 2'nci maddelerde belirtilen herhangi bir suç iade listesinde sayılmadığı takdirde bu Sözleşmenin uygulanmasında dahil edilmiş sayılacaktır.

Madde 5- Talep edilen Devletler, 1 ve 2'nci maddelerde öngörülen suçlar için varit iade talebinin bir şahsı ırk, din, milliyet, siyasî kanaatleri dolayısıyla kovuşturma veya cezalandırma gayesi ile yapıldığına veya bu şahsın durumunun bu sebeplerden biri ile ağırlaşabileceğine dair ciddi sebepler mevcut olduğuna kanaat hasıl ettiği takdirde bu Sözleşmenin hiçbir hükmü

suçluların iadesi konusunda yükümlülük tahmil edecek şekilde yorumlanmayacaktır.

Madde 6-

1. Her Akid Devlet, şüphe edilen sanığın kendi ülkesinde bulunması ve kaza yetkisi talep edilen devletin hukukuna eşit şekilde yürürlükte olan yarı hakkı kaidesine dayanan bir Akid Devletten aldığı iade talebini müteakip, sanığı iade etmemesi halinde, 1 nci maddede zikredilen suç hakkında kendi kaza yetkisini tesis etmek için gerekli tedbirleri alacaktır.

2. Bu Sözleşme Millî Hukuk'a uygun şekilde uygulanan herhangi bir ceza yargı yetkisini bertaraf etmez.

Madde 7- Ülkesinde 1' nci maddede zikredilen bir suçu işlediğinden şüphe edilen şahsın bulunduğu her akit devlet; 6' ncı maddenin 1' nci paragrafında zikredilen şartlar dahilinde iade talebi aldığında, bu şahsı iade etmediği takdirde, her ne suretle olursa olsun istisnasız ve lüzumundan fazla gecikmeden olayı kovuşturma maksadıyla kendi yetkili mercilerine intikal ettirecektir. Bu yetkili merciler, o Devletin kanunları gereğince vahim nitelikte herhangi bir suç olayındaki gibi karar vereceklerdir.

Madde 8-

1. Akid Devletler; 1 veya 2'nci maddelerde zikredilen suçlara taallük eden kovuşturmalara ilgili ceza meselelerinde yekdiğerine en geniş adlî yardımı sağlayacaklardır. Talep edilen Devletin ceza meselelerinde karşılıklı adlî yardıma taalluk eden kanun bütün hallerde uygulanacaktır. Bununla beraber, bu yardım, siyasî bir suç veya siyasî suça murtabit suç veya siyasî nedenlerle işlenmiş bir suçla ilgili olduğundan bahisle sadece bu sebeple reddedilmeyecektir.

2. Talep edilen Devlet; 1 ve 2 nci maddelerde zikredilen bir suçtan dolayı adlî yardım talebinin, kişinin, ırk, din, milliyet veya siyasî kanaatleri dolayısıyla kovuşturma veya cezalandırma gayesiyle yapıldığına veya bu şahsın

durumunun bu sebeplerden biri ile ağırlaşabileceğine dair ciddî sebepler mevcut olduğuna kanaat hâsıl ettiği takdirde, bu Sözleşmenin hiçbir hükmü adlî yardımın yerine getirilmesi için yükümlülük tahmil edecek şekilde yorumlanmayacaktır.

3. Ceza İşlerinde Karşılıklı Adlî Yardım Avrupa Sözleşmesi dahil, Akid Devletler arasında uygulanan ceza işlerinde karşılıklı adlî yardım konusundaki bütün antlaşma veya sözleşme hükümleri, Akid Devletler arasında bu Sözleşme hükümleri ile bağdaşmadıkları ölçüde değiştirilmiştir.

Madde 9-

1. Avrupa Konseyi Suç Sorunları Komitesi, bu Sözleşmenin uygulanmasını takip edecektir.

2. Avrupa Konseyi Suç Sorunları Komitesi, bu sözleşmenin uygulanmasından doğabilecek herhangi bir itilafın dostluk çerçevesinde çözümlenmesini kolaylaştırmak için gerekli her şeyi yapacaktır.

Madde 10-

1. Bu Sözleşmenin yorumlanması veya uygulanması hususunda Akid Devletler arasında ortaya çıkacak herhangi bir itilaf 9'uncu maddenin 2'nci paragrafına göre çözümlenemediği takdirde taraflardan birinin istemi üzerine anlaşmazlık hakeme havale edilecektir. Taraflardan her biri bir hakem ve bu iki hakem de üçüncü bir hakemi tayin edeceklerdir. Tahkim talebinden itibaren üç ay içinde taraflardan birisi bir hakem atamadığı takdirde bu hakem diğer tarafın istemi üzerine Avrupa İnsan Hakları Divanının Başkanı tarafından atanacaktır. Avrupa İnsan Hakları Divanının Başkanı taraflardan birinin tebaası olduğu takdirde hakemin atanması, Divanın Başkan Vekiline, adı geçen de aynı durumda bulunuyorsa taraflardan birinin tebaası olmayan daha kıdemli Divan üyesine ait olacaktır. Üçüncü hakemin atanması hususunda iki hakem anlaşamadıkları takdirde de aynı yöntem uygulanacaktır.

2. Hakem Mahkemesi kendi muhakeme usulünü vazedecektir. Karar çoğunluk oyu ile alınacak ve kesin olacaktır.

Madde 11-

1. Bu sözleşme Avrupa Konseyi Üye Devletlerin imzasın açık tutulacaktır. Sözleşme tasdik, kabul veya tasvibe tâbi tutulacaktır. Tasdik, kabul veya tasvip belgeleri Avrupa Konseyi Genel sekreteri nezdinde tevdi olunacaktır.

2. Sözleşme, üçüncü tasdik, kabul veya tasvip belgesinin tevdi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

3. Sonradan tasdik, kabul veya tasvip eden mümzi Devletle ilgili olarak, Sözleşme tasdik, kabul veya tasvip belgesinin tevdi tarihinden 3 ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 12-

1. Herhangi bir Devlet, imza sırasında veya tasdik, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken, Sözleşmenin uygulanacağı ülke veya ülkeleri saptayacaktır.

2. Herhangi bir Devlet, tasdik, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken veya daha sonraki bir tarihte Avrupa Konseyi Genel sekreterine yapacağı beyan ile, bu Sözleşmenin uygulanmasını, ilişkilerinden sorumlu okluğu veyahut namlarına hareket etmeğe mezun bulunduğu diğer ülke veya ülkelere de teşmil edebilecektir.

3. Yukarıdaki paragrafa uygun olarak yapılan her beyan, bu beyanda zikredilen ülke hakkında olmak üzere, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapılacak bir bildiri ile geri alınabilecektir. Bu geri alma hemen veya bildiride gösterilebilecek daha sonraki bir tarihte geçerli olacaktır.

Madde 13-

1. Herhangi bir devlet, imza sırasında veya tasdik, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken, aşağıda yazılı hususlar dahil suçun kendine has vahim yönlerini suçun değerlendirilişinde göz önüne almayı taahhüt etmek kaydıyla siyasî suç, siyasî suça murtabit suç veya siyasî nedenle işlenmiş suç mahiyetinde telâkki edeceği 1'inci maddede zikredilen herhangi bir suça ilişkin iade talebini reddetme hakkını mahfuz tuttuğunu beyan edebilir:

a- Suçun; şahısların hayatı, fizikî bütünlüğü veya özgürlükleri için toplu bir tehlike yaratması; veya

b- Suçun; işlendiği saikle ilişkisi bulunmayan şahısları etkilemesi; veya

c- Suçun; işlenmesinde zalimane veya hırçın usullerin kullanılmış olması.

2- Herhangi bir Devlet, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı ve kabul tarihinde hüküm ifade edecek olan bir tebligat ile bundan evvelki paragrafta tevfi kan dermeyan ettiği kaydı ihtiraziyi tamamen veya kısmen geri alabilecektir.

3- Bu maddenin 1'nci paragrafına tevkifan kaydı ihtirazı dermeyan eden bir Devlet 1'nci maddenin başka bir Devlet tarafından tatbik edilmesini isteyemez; bununla beraber kaydı ihtirazinin kısmî veya şartlı olduğu ahvalde sözü edilen maddenin kendisinin kabul ettiği ölçüde tatbik edilmesini isteyebilir.

Madde 14- Her Akid Devlet, Avrupa Konseyi Genel Sekreterine yapacağı yazılı bir tebligat ile bu Sözleşmeyi feshedebilecektir, keyfiyet aynı anda veya tebligatta belirtilecek daha somaki bir tarihte hüküm ifade edecektir.

Madde 15- Avrupa Konseyinden çekilen veya üyeliği kalkan her Akid Devlet bakımından bu sözleşme hüküm ifade etmez.

Madde 16- Avrupa Konseyi Genel Sekreteri Konsey Üyesi Devletlere aşağıdaki hususları bildirecektir:

- a- Her imzayı;
- b- Her tasdik, kabul veya tasvip belgesinin tevdiini;
- c- Bu Sözleşmenin, 11'nci maddeye tevfiikan her yürürlüğe giriş tarihini;
- d- 12'nci maddeye tevfiikan kabul edilen her bildiri veya tebligatı;
- e- 13'ncü maddenin 1'nci paragrafına tevfiikan dermeyan edilecek her kaydi ihtiraziyi;
- f- 13'ncü maddenin 2'nci paragrafına tevfiikan kaydı ihtirazinin geri alınmasını;
- g- 14'ncü maddeye tevfiikan alınmış bulunan her tebligatı ve fesih keyfiyetinin yürürlüğe giriş tarihini;
- h- 15'inci maddeye tevfiikan sözleşmenin hüküm ifade etmemesi halini.

Bu hükümleri tasdik zımında bu hususta tam yetkili kılınan ve aşağıda imzaları bulunan Temsilciler bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Bu sözleşme tarihinde Strazburg'da Fransızca ve İngilizce her iki metin de geçerli olmak ve Avrupa Konseyi arşivlerine tevdi edilmek üzere düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri bunun usulüne uygun bir kopyasını mümzi hükümlerin her birine gönderecektir.

EK V: Avrupa Konseyi ve Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi

The member States of the Council of Europe and the other Signatories hereto,

Considering that the aim of the Council of Europe is to achieve greater unity between its members;

Recognising the value of reinforcing co-operation with the other Parties to this Convention;

Wishing to take effective measures to prevent terrorism and to counter, in particular, public provocation to commit terrorist offences and recruitment and training for terrorism;

Aware of the grave concern caused by the increase in terrorist offences and the growing terrorist threat;

Aware of the precarious situation faced by those who suffer from terrorism, and in this connection reaffirming their profound solidarity with the victims of terrorism and their families;

Recognising that terrorist offences and the offences set forth in this Convention, by whoever perpetrated, are under no circumstances justifiable by considerations of a political, philosophical, ideological, racial, ethnic, religious or other similar nature, and recalling the obligation of all Parties to prevent such offences and, if not prevented, to prosecute and ensure that they are punishable by penalties which take into account their grave nature;

Recalling the need to strengthen the fight against terrorism and reaffirming that all measures taken to prevent or suppress terrorist offences have to respect the rule of law and democratic values, human rights and fundamental freedoms as well as other provisions of international law, including, where applicable, international humanitarian law;

Recognising that this Convention is not intended to affect established principles relating to freedom of expression and freedom of association;

Recalling that acts of terrorism have the purpose by their nature or context to seriously intimidate a population or unduly compel a government or an international organisation to perform or abstain from performing any act or seriously destabilise or destroy the fundamental political, constitutional, economic or social structures of a country or an international organisation;

Have agreed as follows:

Article 1 – Terminology

1 For the purposes of this Convention, "terrorist offence" means any of the offences within the scope of and as defined in one of the treaties listed in the Appendix.

2 On depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, a State or the European Community which is not a party to a treaty listed in the Appendix may declare that, in the application of this Convention to the Party concerned, that treaty shall be deemed not to be included in the Appendix. This declaration shall cease to have effect as soon as the treaty enters into force for the Party having made such a declaration, which shall notify the Secretary General of the Council of Europe of this entry into force.

Article 2 – Purpose

The purpose of the present Convention is to enhance the efforts of Parties in preventing terrorism and its negative effects on the full enjoyment of human rights, in particular the right to life, both by measures to be taken at national level and through international co-operation, with due regard to the existing applicable multilateral or bilateral treaties or agreements between the Parties.

Article 3 – National prevention policies

1 Each Party shall take appropriate measures, particularly in the field of training of law enforcement authorities and other bodies, and in the fields of education, culture, information, media and public awareness raising, with a view to preventing terrorist offences and their negative effects while respecting human rights obligations as set forth in, where applicable to that Party, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the International Covenant on Civil and Political Rights, and other obligations under international law.

2 Each Party shall take such measures as may be necessary to improve and develop the co-operation among national authorities with a view to preventing terrorist offences and their negative effects by, inter alia:

- a exchanging information;
- b improving the physical protection of persons and facilities;

c enhancing training and coordination plans for civil emergencies.

3 Each Party shall promote tolerance by encouraging inter-religious and cross-cultural dialogue involving, where appropriate, non-governmental organisations and other elements of civil society with a view to preventing tensions that might contribute to the commission of terrorist offences.

4 Each Party shall endeavour to promote public awareness regarding the existence, causes and gravity of and the threat posed by terrorist offences and the offences set forth in this Convention and consider encouraging the public to provide factual, specific help to its competent authorities that may contribute to preventing terrorist offences and offences set forth in this Convention.

Article 4 – International co-operation on prevention

Parties shall, as appropriate and with due regard to their capabilities, assist and support each other with a view to enhancing their capacity to prevent the commission of terrorist offences, including through exchange of information and best practices, as well as through training and other joint efforts of a preventive character.

Article 5 – Public provocation to commit a terrorist offence

1 For the purposes of this Convention, "public provocation to commit a terrorist offence" means the distribution, or otherwise making available, of a message to the public, with the intent to incite the commission of a terrorist offence, where such conduct, whether or not directly advocating terrorist offences, causes a danger that one or more such offences may be committed.

2 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to establish public provocation to commit a terrorist offence, as defined in paragraph 1, when committed unlawfully and intentionally, as a criminal offence under its domestic law.

Article 6 – Recruitment for terrorism

1 For the purposes of this Convention, "recruitment for terrorism" means to solicit another person to commit or participate in the commission of a terrorist offence, or to join an association or group, for the purpose of contributing to the commission of one or more terrorist offences by the association or the group.

2 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to establish recruitment for terrorism, as defined in paragraph 1, when

committed unlawfully and intentionally, as a criminal offence under its domestic law.

Article 7 – Training for terrorism

1 For the purposes of this Convention, "training for terrorism" means to provide instruction in the making or use of explosives, firearms or other weapons or noxious or hazardous substances, or in other specific methods or techniques, for the purpose of carrying out or contributing to the commission of a terrorist offence, knowing that the skills provided are intended to be used for this purpose.

2 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to establish training for terrorism, as defined in paragraph 1, when committed unlawfully and intentionally, as a criminal offence under its domestic law.

Article 8 – Irrelevance of the commission of a terrorist offence

For an act to constitute an offence as set forth in Articles 5 to 7 of this Convention, it shall not be necessary that a terrorist offence be actually committed.

Article 9 – Ancillary offences

1 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to establish as a criminal offence under its domestic law:

a Participating as an accomplice in an offence as set forth in Articles 5 to 7 of this Convention;

b Organising or directing others to commit an offence as set forth in Articles 5 to 7 of this Convention;

c Contributing to the commission of one or more offences as set forth in Articles 5 to 7 of this Convention by a group of persons acting with a common purpose. Such contribution shall be intentional and shall either:

i be made with the aim of furthering the criminal activity or criminal purpose of the group, where such activity or purpose involves the commission of an offence as set forth in Articles 5 to 7 of this Convention; or

ii be made in the knowledge of the intention of the group to commit an offence as set forth in Articles 5 to 7 of this Convention.

2 Each Party shall also adopt such measures as may be necessary to establish as a criminal offence under, and in accordance with,

its domestic law the attempt to commit an offence as set forth in Articles 6 and 7 of this Convention.

Article 10 – Liability of legal entities

1 Each Party shall adopt such measures as may be necessary, in accordance with its legal principles, to establish the liability of legal entities for participation in the offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention.

2 Subject to the legal principles of the Party, the liability of legal entities may be criminal, civil or administrative.

3 Such liability shall be without prejudice to the criminal liability of the natural persons who have committed the offences.

Article 11 – Sanctions and measures

1 Each Party shall adopt such measures as may be necessary to make the offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention punishable by effective, proportionate and dissuasive penalties.

2 Previous final convictions pronounced in foreign States for offences set forth in the present Convention may, to the extent permitted by domestic law, be taken into account for the purpose of determining the sentence in accordance with domestic law.

3 Each Party shall ensure that legal entities held liable in accordance with Article 10 are subject to effective, proportionate and dissuasive criminal or non-criminal sanctions, including monetary sanctions.

Article 12 – Conditions and safeguards

1 Each Party shall ensure that the establishment, implementation and application of the criminalisation under Articles 5 to 7 and 9 of this Convention are carried out while respecting human rights obligations, in particular the right to freedom of expression, freedom of association and freedom of religion, as set forth in, where applicable to that Party, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the International Covenant on Civil and Political Rights, and other obligations under international law.

2 The establishment, implementation and application of the criminalisation under Articles 5 to 7 and 9 of this Convention should furthermore be subject to the principle of proportionality, with respect to the legitimate aims pursued and to their necessity in a democratic society, and

should exclude any form of arbitrariness or discriminatory or racist treatment.

Article 13 – Protection, compensation and support for victims of terrorism

Each Party shall adopt such measures as may be necessary to protect and support the victims of terrorism that has been committed within its own territory. These measures may include, through the appropriate national schemes and subject to domestic legislation, inter alia, financial assistance and compensation for victims of terrorism and their close family members.

Article 14 Jurisdiction

1 Each Party shall take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the offences set forth in this Convention:

- a when the offence is committed in the territory of that Party;
- b when the offence is committed on board a ship flying the flag of that Party, or on board an aircraft registered under the laws of that Party;
- c when the offence is committed by a national of that Party.

2 Each Party may also establish its jurisdiction over the offences set forth in this Convention:

- a when the offence was directed towards or resulted in the carrying out of an offence referred to in Article 1 of this Convention, in the territory of or against a national of that Party;
- b when the offence was directed towards or resulted in the carrying out of an offence referred to in Article 1 of this Convention, against a State or government facility of that Party abroad, including diplomatic or consular premises of that Party;
- c when the offence was directed towards or resulted in an offence referred to in Article 1 of this Convention, committed in an attempt to compel that Party to do or abstain from doing any act;
- d when the offence is committed by a stateless person who has his or her habitual residence in the territory of that Party;
- e when the offence is committed on board an aircraft which is operated by the Government of that Party.

3 Each Party shall take such measures as may be necessary to establish its jurisdiction over the offences set forth in this Convention in the case where the alleged offender is present in its territory and it does not extradite him or her to a Party whose jurisdiction is based on a rule of jurisdiction existing equally in the law of the requested Party.

4 This Convention does not exclude any criminal jurisdiction exercised in accordance with national law.

5 When more than one Party claims jurisdiction over an alleged offence set forth in this Convention, the Parties involved shall, where appropriate, consult with a view to determining the most appropriate jurisdiction for prosecution.

Article 15 – Duty to investigate

1 Upon receiving information that a person who has committed or who is alleged to have committed an offence set forth in this Convention may be present in its territory, the Party concerned shall take such measures as may be necessary under its domestic law to investigate the facts contained in the information.

2 Upon being satisfied that the circumstances so warrant, the Party in whose territory the offender or alleged offender is present shall take the appropriate measures under its domestic law so as to ensure that person's presence for the purpose of prosecution or extradition.

3 Any person in respect of whom the measures referred to in paragraph 2 are being taken shall be entitled to:

a communicate without delay with the nearest appropriate representative of the State of which that person is a national or which is otherwise entitled to protect that person's rights or, if that person is a stateless person, the State in the territory of which that person habitually resides;

b be visited by a representative of that State;

c be informed of that person's rights under subparagraphs a. and b.

4 The rights referred to in paragraph 3 shall be exercised in conformity with the laws and regulations of the Party in the territory of which the offender or alleged offender is present, subject to the provision that the said laws and regulations must enable full effect to be given to the purposes for which the rights accorded under paragraph 3 are intended.

5 The provisions of paragraphs 3 and 4 shall be without prejudice to the right of any Party having a claim of jurisdiction in accordance with Article 14, paragraphs 1.c and 2.d to invite the International Committee of the Red Cross to communicate with and visit the alleged offender.

Article 16 – Non application of the Convention

This Convention shall not apply where any of the offences established in accordance with Articles 5 to 7 and 9 is committed within a single State, the alleged offender is a national of that State and is present in the territory of that State, and no other State has a basis under Article 14, paragraph 1 or 2 of this Convention, to exercise jurisdiction, it being understood that the provisions of Articles 17 and 20 to 22 of this Convention shall, as appropriate, apply in those cases.

Article 17 – International co-operation in criminal matters

1 Parties shall afford one another the greatest measure of assistance in connection with criminal investigations or criminal or extradition proceedings in respect of the offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention, including assistance in obtaining evidence in their possession necessary for the proceedings.

2 Parties shall carry out their obligations under paragraph 1 in conformity with any treaties or other agreements on mutual legal assistance that may exist between them. In the absence of such treaties or agreements, Parties shall afford one another assistance in accordance with their domestic law.

3 Parties shall co-operate with each other to the fullest extent possible under relevant law, treaties, agreements and arrangements of the requested Party with respect to criminal investigations or proceedings in relation to the offences for which a legal entity may be held liable in accordance with Article 10 of this Convention in the requesting Party.

4 Each Party may give consideration to establishing additional mechanisms to share with other Parties information or evidence needed to establish criminal, civil or administrative liability pursuant to Article 10.

Article 18 – Extradite or prosecute

1 The Party in the territory of which the alleged offender is present shall, when it has jurisdiction in accordance with Article 14, if it does not extradite that person, be obliged, without exception whatsoever and whether or not the offence was committed in its territory, to submit the case without undue delay to its competent authorities for the purpose of prosecution,

through proceedings in accordance with the laws of that Party. Those authorities shall take their decision in the same manner as in the case of any other offence of a serious nature under the law of that Party.

2 Whenever a Party is permitted under its domestic law to extradite or otherwise surrender one of its nationals only upon the condition that the person will be returned to that Party to serve the sentence imposed as a result of the trial or proceeding for which the extradition or surrender of the person was sought, and this Party and the Party seeking the extradition of the person agree with this option and other terms they may deem appropriate, such a conditional extradition or surrender shall be sufficient to discharge the obligation set forth in paragraph 1.

Article 19 – Extradition

1 The offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention shall be deemed to be included as extraditable offences in any extradition treaty existing between any of the Parties before the entry into force of this Convention. Parties undertake to include such offences as extraditable offences in every extradition treaty to be subsequently concluded between them.

2 When a Party which makes extradition conditional on the existence of a treaty receives a request for extradition from another Party with which it has no extradition treaty, the requested Party may, if it so decides, consider this Convention as a legal basis for extradition in respect of the offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention. Extradition shall be subject to the other conditions provided by the law of the requested Party.

3 Parties which do not make extradition conditional on the existence of a treaty shall recognise the offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention as extraditable offences between themselves, subject to the conditions provided by the law of the requested Party.

4 Where necessary, the offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention shall be treated, for the purposes of extradition between Parties, as if they had been committed not only in the place in which they occurred but also in the territory of the Parties that have established jurisdiction in accordance with Article 14.

5 The provisions of all extradition treaties and agreements concluded between Parties in respect of offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention shall be deemed to be modified as between Parties to the extent that they are incompatible with this Convention.

Article 20 – Exclusion of the political exception clause

1 None of the offences referred to in Articles 5 to 7 and 9 of this Convention, shall be regarded, for the purposes of extradition or mutual legal assistance, as a political offence, an offence connected with a political offence, or as an offence inspired by political motives. Accordingly, a request for extradition or for mutual legal assistance based on such an offence may not be refused on the sole ground that it concerns a political offence or an offence connected with a political offence or an offence inspired by political motives.

2 Without prejudice to the application of Articles 19 to 23 of the Vienna Convention on the Law of Treaties of 23 May 1969 to the other Articles of this Convention, any State or the European Community may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession of the Convention, declare that it reserves the right to not apply paragraph 1 of this Article as far as extradition in respect of an offence set forth in this Convention is concerned. The Party undertakes to apply this reservation on a case-by-case basis, through a duly reasoned decision.

3 Any Party may wholly or partly withdraw a reservation it has made in accordance with paragraph 2 by means of a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe which shall become effective as from the date of its receipt.

4 A Party which has made a reservation in accordance with paragraph 2 of this Article may not claim the application of paragraph 1 of this Article by any other Party; it may, however, if its reservation is partial or conditional, claim the application of this article in so far as it has itself accepted it.

5 The reservation shall be valid for a period of three years from the day of the entry into force of this Convention in respect of the Party concerned. However, such reservation may be renewed for periods of the same duration.

6 Twelve months before the date of expiry of the reservation, the Secretary General of the Council of Europe shall give notice of that expiry to the Party concerned. No later than three months before expiry, the Party shall notify the Secretary General of the Council of Europe that it is upholding, amending or withdrawing its reservation. Where a Party notifies the Secretary General of the Council of Europe that it is upholding its reservation, it shall provide an explanation of the grounds justifying its continuance. In the absence of notification by the Party concerned, the Secretary General of the Council of Europe shall inform that Party that its

reservation is considered to have been extended automatically for a period of six months. Failure by the Party concerned to notify its intention to uphold or modify its reservation before the expiry of that period shall cause the reservation to lapse.

7 Where a Party does not extradite a person in application of this reservation, after receiving an extradition request from another Party, it shall submit the case, without exception whatsoever and without undue delay, to its competent authorities for the purpose of prosecution, unless the requesting Party and the requested Party agree otherwise. The competent authorities, for the purpose of prosecution in the requested Party, shall take their decision in the same manner as in the case of any offence of a grave nature under the law of that Party. The requested Party shall communicate, without undue delay, the final outcome of the proceedings to the requesting Party and to the Secretary General of the Council of Europe, who shall forward it to the Consultation of the Parties provided for in Article 30.

8 The decision to refuse the extradition request on the basis of this reservation shall be forwarded promptly to the requesting Party. If within a reasonable time no judicial decision on the merits has been taken in the requested Party according to paragraph 7, the requesting Party may communicate this fact to the Secretary General of the Council of Europe, who shall submit the matter to the Consultation of the Parties provided for in Article 30. This Consultation shall consider the matter and issue an opinion on the conformity of the refusal with the Convention and shall submit it to the Committee of Ministers for the purpose of issuing a declaration thereon. When performing its functions under this paragraph, the Committee of Ministers shall meet in its composition restricted to the States Parties.

Article 21 – Discrimination clause

1 Nothing in this Convention shall be interpreted as imposing an obligation to extradite or to afford mutual legal assistance, if the requested Party has substantial grounds for believing that the request for extradition for offences set forth in Articles 5 to 7 and 9 or for mutual legal assistance with respect to such offences has been made for the purpose of prosecuting or punishing a person on account of that person's race, religion, nationality, ethnic origin or political opinion or that compliance with the request would cause prejudice to that person's position for any of these reasons.

2 Nothing in this Convention shall be interpreted as imposing an obligation to extradite if the person who is the subject of the extradition request risks being exposed to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment.

3 Nothing in this Convention shall be interpreted either as imposing an obligation to extradite if the person who is the subject of the extradition request risks being exposed to the death penalty or, where the law of the requested Party does not allow for life imprisonment, to life imprisonment without the possibility of parole, unless under applicable extradition treaties the requested Party is under the obligation to extradite if the requesting Party gives such assurance as the requested Party considers sufficient that the death penalty will not be imposed or, where imposed, will not be carried out, or that the person concerned will not be subject to life imprisonment without the possibility of parole.

Article 22 – Spontaneous information

1 Without prejudice to their own investigations or proceedings, the competent authorities of a Party may, without prior request, forward to the competent authorities of another Party information obtained within the framework of their own investigations, when they consider that the disclosure of such information might assist the Party receiving the information in initiating or carrying out investigations or proceedings, or might lead to a request by that Party under this Convention.

2 The Party providing the information may, pursuant to its national law, impose conditions on the use of such information by the Party receiving the information.

3 The Party receiving the information shall be bound by those conditions.

4 However, any Party may, at any time, by means of a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, declare that it reserves the right not to be bound by the conditions imposed by the Party providing the information under paragraph 2 above, unless it receives prior notice of the nature of the information to be provided and agrees to its transmission.

Article 23 – Signature and entry into force

1 This Convention shall be open for signature by the member States of the Council of Europe, the European Community and by non-member States which have participated in its elaboration.

2 This Convention is subject to ratification, acceptance or approval. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary General of the Council of Europe.

3 This Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date on

which six Signatories, including at least four member States of the Council of Europe, have expressed their consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of paragraph 2.

4 In respect of any Signatory which subsequently expresses its consent to be bound by it, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of the expression of its consent to be bound by the Convention in accordance with the provisions of paragraph 2.

Article 24 – Accession to the Convention

1 After the entry into force of this Convention, the Committee of Ministers of the Council of Europe, after consulting with and obtaining the unanimous consent of the Parties to the Convention, may invite any State which is not a member of the Council of Europe and which has not participated in its elaboration to accede to this convention. The decision shall be taken by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe and by the unanimous vote of the representatives of the Parties entitled to sit on the Committee of Ministers.

2 In respect of any State acceding to the convention under paragraph 1 above, the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of deposit of the instrument of accession with the Secretary General of the Council of Europe.

Article 25 – Territorial application

1 Any State or the European Community may, at the time of signature or when depositing its instrument of ratification, acceptance, approval or accession, specify the territory or territories to which this Convention shall apply.

2 Any Party may, at any later date, by a declaration addressed to the Secretary General of the Council of Europe, extend the application of this Convention to any other territory specified in the declaration. In respect of such territory the Convention shall enter into force on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of the declaration by the Secretary General.

3 Any declaration made under the two preceding paragraphs may, in respect of any territory specified in such declaration, be withdrawn by a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe. The withdrawal shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of such notification by the Secretary General.

Article 26 – Effects of the Convention

1 The present Convention supplements applicable multilateral or bilateral treaties or agreements between the Parties, including the provisions of the following Council of Europe treaties:

– European Convention on Extradition, opened for signature, in Paris, on 13 December 1957 (ETS No. 24);

– European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, opened for signature, in Strasbourg, on 20 April 1959 (ETS No. 30);

– European Convention on the Suppression of Terrorism, opened for signature, in Strasbourg, on 27 January 1977 (ETS No. 90);

– Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, opened for signature in Strasbourg on 17 March 1978 (ETS No. 99);

– Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters, opened for signature in Strasbourg on 8 November 2001 (ETS No. 182);

– Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism, opened for signature in Strasbourg on 15 May 2003 (ETS No. 190).

2 If two or more Parties have already concluded an agreement or treaty on the matters dealt with in this Convention or have otherwise established their relations on such matters, or should they in future do so, they shall also be entitled to apply that agreement or treaty or to regulate those relations accordingly. However, where Parties establish their relations in respect of the matters dealt with in the present Convention other than as regulated therein, they shall do so in a manner that is not inconsistent with the Convention's objectives and principles.

3 Parties which are members of the European Union shall, in their mutual relations, apply Community and European Union rules in so far as there are Community or European Union rules governing the particular subject concerned and applicable to the specific case, without prejudice to the object and purpose of the present Convention and without prejudice to its full application with other Parties. (1)

4 Nothing in this Convention shall affect other rights, obligations and responsibilities of a Party and individuals under international law, including international humanitarian law.

5 The activities of armed forces during an armed conflict, as those terms are understood under international humanitarian law, which are governed by that law, are not governed by this Convention, and the activities undertaken by military forces of a Party in the exercise of their official duties, inasmuch as they are governed by other rules of international law, are not governed by this Convention.

Article 27 – Amendments to the Convention

1 Amendments to this Convention may be proposed by any Party, the Committee of Ministers of the Council of Europe or the Consultation of the Parties.

2 Any proposal for amendment shall be communicated by the Secretary General of the Council of Europe to the Parties.

3 Moreover, any amendment proposed by a Party or the Committee of Ministers shall be communicated to the Consultation of the Parties, which shall submit to the Committee of Ministers its opinion on the proposed amendment.

4 The Committee of Ministers shall consider the proposed amendment and any opinion submitted by the Consultation of the Parties and may approve the amendment.

5 The text of any amendment approved by the Committee of Ministers in accordance with paragraph 4 shall be forwarded to the Parties for acceptance.

6 Any amendment approved in accordance with paragraph 4 shall come into force on the thirtieth day after all Parties have informed the Secretary General of their acceptance thereof.

Article 28 – Revision of the Appendix

1 In order to update the list of treaties in the Appendix, amendments may be proposed by any Party or by the Committee of Ministers. These proposals for amendment shall only concern universal treaties concluded within the United Nations system dealing specifically with international terrorism and having entered into force. They shall be communicated by the Secretary General of the Council of Europe to the Parties.

2 After having consulted the non-member Parties, the Committee of Ministers may adopt a proposed amendment by the majority provided for in Article 20.d of the Statute of the Council of Europe. The amendment shall enter into force following the expiry of a period of one year after the date on

which it has been forwarded to the Parties. During this period, any Party may notify the Secretary General of the Council of Europe of any objection to the entry into force of the amendment in respect of that Party.

3 If one third of the Parties notifies the Secretary General of the Council of Europe of an objection to the entry into force of the amendment, the amendment shall not enter into force.

4 If less than one third of the Parties notifies an objection, the amendment shall enter into force for those Parties which have not notified an objection.

5 Once an amendment has entered into force in accordance with paragraph 2 and a Party has notified an objection to it, this amendment shall come into force in respect of the Party concerned on the first day of the month following the date on which it notifies the Secretary General of the Council of Europe of its acceptance.

Article 29 – Settlement of disputes

In the event of a dispute between Parties as to the interpretation or application of this Convention, they shall seek a settlement of the dispute through negotiation or any other peaceful means of their choice, including submission of the dispute to an arbitral tribunal whose decisions shall be binding upon the Parties to the dispute, or to the International Court of Justice, as agreed upon by the Parties concerned.

Article 30 – Consultation of the Parties

1 The Parties shall consult periodically with a view to:

a making proposals to facilitate or improve the effective use and implementation of this Convention, including the identification of any problems and the effects of any declaration made under this Convention;

b formulating its opinion on the conformity of a refusal to extradite which is referred to them in accordance with Article 20, paragraph 8;

c making proposals for the amendment of this Convention in accordance with Article 27;

d formulating their opinion on any proposal for the amendment of this Convention which is referred to them in accordance with Article 27, paragraph 3;

e expressing an opinion on any question concerning the application of this Convention and facilitating the exchange of information on significant legal, policy or technological developments.

2 The Consultation of the Parties shall be convened by the Secretary General of the Council of Europe whenever he finds it necessary and in any case when a majority of the Parties or the Committee of Ministers request its convocation.

3 The Parties shall be assisted by the Secretariat of the Council of Europe in carrying out their functions pursuant to this article.

Article 31 – Denunciation

1 Any Party may, at any time, denounce this Convention by means of a notification addressed to the Secretary General of the Council of Europe.

2 Such denunciation shall become effective on the first day of the month following the expiration of a period of three months after the date of receipt of the notification by the Secretary General.

Article 32 – Notification

The Secretary General of the Council of Europe shall notify the member States of the Council of Europe, the European Community, the non-member States which have participated in the elaboration of this Convention as well as any State which has acceded to, or has been invited to accede to, this Convention of:

- a any signature;
- b the deposit of any instrument of ratification, acceptance, approval or accession;
- c any date of entry into force of this Convention in accordance with Article 23;
- d any declaration made under Article 1, paragraph 2, 22, paragraph 4, and 25 ;
- e any other act, notification or communication relating to this Convention.

In witness whereof the undersigned, being duly authorised thereto, have signed this Convention.

Done at Warsaw, this 16th day of May 2005, in English and in French, both texts being equally authentic, in a single copy which shall be deposited in the archives of the Council of Europe. The Secretary General of the Council of Europe shall transmit certified copies to each member State of the Council of Europe, to the European Community, to the non-member States which have participated in the elaboration of this Convention, and to any State invited to accede to it.

Appendix

1 Convention for the Suppression of Unlawful Seizure of Aircraft, signed at The Hague on 16 December 1970;

2 Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Civil Aviation, concluded at Montreal on 23 September 1971;

3 Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally Protected Persons, Including Diplomatic Agents, adopted in New York on 14 December 1973;

4 International Convention Against the Taking of Hostages, adopted in New York on 17 December 1979;

5 Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, adopted in Vienna on 3 March 1980;

6 Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation, done at Montreal on 24 February 1988;

7 Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation, done at Rome on 10 March 1988;

8 Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf, done at Rome on 10 March 1988;

9 International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings, adopted in New York on 15 December 1997;

10 International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism, adopted in New York on 9 December 1999.

ÖZET

ÇEVİK, Kürşat. Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi Ve Siyasi Suç İstisnasının Uluslararası Terörizmle Mücadeledeki Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

Uluslararası Hukukta Suçluların İadesi ve Siyasi Suç İstisnasının Uluslararası Terörizmle Mücadeledeki Etkisi

Terörizmle mücadelede önemli bir unsur olarak algılanan siyasi suç istisnasının ve suçluların iadesi kurumunun incelenmesi tezin konusunu oluşturmaktadır.

Tezin amacı, uluslararası terörizm suçlarını siyasal suç saymak, bu suçları işleyenlere siyasal sığınma hakkı vermek veya onları iade etmemek hususlarının uluslararası terörizmle mücadeleyi hangi ölçüde ve ne yönde etkilediğini irdelemektir.

Son zamanlarda özellikle yurt dışına kaçan terör suçlularının ülkemize getirilmesi yönündeki çabalar ve bu konuda karşılaşılan güçlükler ülke gündemini sıklıkla meşgul etmeye başlamış, bunların terör suçlusu değil siyasi suçlu olarak kabul edilmesi, yargılanmak üzere iade edilmemesi yada hiç yargılanmadan cezasız kalmaları kamu vicdanını rahatsız etmiştir. Bunun dışında konu hukuki boyutuyla hiç ele alınmamıştır.

Hazırladığımız tez neticesinde kısaca şunları söyleyebiliriz. Dünyanın hızla globalleşmesine rağmen, hukuki yaptırım gücünün münhasır devletlerin tekelinde ve sınırları içinde hapsedilmesi başka bir ülkede bulunan sanığın yargılanmasını bulunduğu ülkenin takdirine bırakmaktadır. Ayrıca bu durum devletlere keyfi davranma fırsatı vermekte ve sadece buldukları ülkeler için değil tüm dünya için tehlike arz eden teröristlere serbest kalma imkânı vermektedir.

Ülkeler kısır çekişme ve menfaatleri bir yana bırakıp siyasi suçluların iadesinde ortak bir bakış açısı yakaladıkları takdirde terörizm ile daha etkin

mücadele edebileceklerdir. Terör suçluları Milletlerarası kurulacak bir mahkemede yada suç işledikleri ülkelerin mahkemesinde yargılanmalıdır. Suçun kanıtlanması hususu göz önüne alındığında suçlunun kendi ülkesinde yargılanması daha isabetli görünmektedir. Günümüzde global bir tehlike halini almış olan uluslararası terörün önlenmesi, devletler arasında "sıkı bir işbirliği" yapılması ile sağlanabilir. Bu nedenle, terör suçlarının önlenmesini sağlamak üzere, Devletlerarasında bilgi değişimi, terörün önlenmesi konusundaki "denenmiş mücadele yöntemlerinin" karşılıklı olarak öğrenilmesi ve görevlilerin eğitimi, ne kadar önemli ise suçluların iadesinde en az onlar kadar belki daha da önemli bir husustur.

Teröristlerin nereye giderlerse gitsinler yakalanıp suç işledikleri yerlere getirilip yargılanacaklarını, yâda en azından yakalandıkları yerlerde yargılanarak işledikleri terör suçlarının yanlarına kar kalmayacağını bilmelerinin terörizmin önlenmesinde çok etkili olacaktır.

Anahtar Kelimeler

- 1. Suçlu**
- 2. İade**
- 3. Terörizm**
- 4. Suçluların İadesi**
- 5. Siyasi Suç**

ABSTRACT

ÇEVİK, Kürşat. Extradition of criminals in international law and the impact of the political offence exception on fight against international terrorism, Master Thesis, Ankara, 2009.

Extradition of criminals in international law and the impact of the political offence exception on fight against international terrorism

The subject of our thesis is to investigate the extradition of criminals and the political offence exception which is considered as an important component of the fight against terrorism.

The purpose of thesis is to identify the impact of accepting terrorist activities as political offences by granting political refugee status to individuals who are suspected of having committed terrorist crimes and not to extradite them.

Perhaps the most problematic issue for extradition cases involving acts of terrorism is the political offence exception. Many modern extradition treaties specifically exempt political offences from extradition, since liberal and democratic governments developed a strong antipathy toward the idea of surrendering dissidents into the hands of a despotic government. There are, however, no recognised criteria as to what constitutes a “political” offence, nor is there a rule of international law prohibiting the extradition of political offenders. As a result, the decision whether to extradite rests on subjective criteria, as determined by the holding government. Accordingly, the bilateral extradition system can provide only partial remedies for bringing suspected international terrorists to justice. The consequence is that, while governments might agree that terrorist acts rise to being criminal offences against the international community, they allow suspected terrorists to evade criminal prosecution.

In our opinion, all crimes against life have to be excluded from the “political” offence exception.

As a result of our thesis the followings will be underlined. Firstly, countries have to put aside flawed arguments and narrow consideration of their interests and to develop a common understanding on extradition of criminals, as this can lead to a more effective fight against terrorism. Terrorist acts should be prosecuted in an international court which will be established by the international community on shared values. Secondly, extradition is vital to the enforcement of international legal rules and to the guarantee of respect for rule of law and order. Without political capability or legal means to extradite suspected criminal offenders to states where they can be subjected to investigation, prosecuted, convicted, and appropriately punished, those persons will remain at large, and continue to enjoy impunity.

We believe that if suspected terrorists aware that wherever they go they can be caught and extradited or at least prosecuted and punished, this would lead to more effective suppression of terrorism.

Key Words

- 1. Criminal**
- 2. Extradition**
- 3. Terrorism**
- 4. Extradition of Criminals**
- 5. Political Offence**